RIRUČNI RJEČNI

TUĐIH RIJEČI I FRAZA

PRAKTIČNU PORABU PRI ČITANJU I PISAN

SASTAVIO

VINKO ŠERINGER

RAV. UČITELJ u m. u ZAGREBU

TREĆE ZNATNO POVEĆANO I PRERADJENO IZDAN

redbom kr. zem vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu od 5. kolovo
oj 9.471 preporučeno za nabavu učiteljskim knjižnicama i kao pomoćna k
srednjim zavodima

1928.

RA »MERKANTILE« (ĐURO JUTRIŠA I DRU
ZAGREB, ILICA BROJ 35.

Predgovor prvom izdanju

Tko marljivo prati naš kulturni napredak i politički
›t, pa pomnjivo čita naše hrvatske dnevnike, mogao je
ačno opaziti, da je gotovo svaki broj tih dnevnika pun
nih riječi.

Naš hrvatski jezik i naša narodna knjiga ne trpi do-
e tih stranih riječi, jer je naš jezik tako lijep i tako
at, da bi se lako za svaku takvu tuđu riječ našao prikla-
hrvatski izraz, ali kako je XIX. vijek postao vijekom
e emancipacije ili tako zvanim modernim vijekom, mo-
se naravno i naš lijepi jezik skučiti pod jaram ove po
jezik zlosretne emancipacije, jer bi nam se možda i u tom
lo, da se držimo staroga još barbarizma.

Ako se dakle naši novinari obilnije služe tim tuđicama,
o li inj naši pisci i književnici, kojima je više do čistoće
ika, to im se ne može zamjeriti, ako pomislimo, da oni
o rade radi kratkoće sloga i da oni uopće rade s velikom
inom.

Sa zadovoljstvom pak moramo da zabilježimo, da se
as naša knjiga sve više širi i čita, da se naši politički
trukovni listovi sve više množe i među narod razašiljaju,
se danas već u nas u svakom skoro povećem mjestancu
rajaju razna društva s čitaonicama.

Kad znamo, da ovakve tuđice prisile čestoput čovjeka
veće naobrazbe na razmišljanje, dok uhvati pravi smisao
anoga, kako li može da sa razumijevanjem čita novine
vjek niže naobrazbe ili recimo čovjek srednjega i nižeg
leža?

Pak što najvole nekoji ovakvi ljudi iz novina čitati?
omaće vijesti«, jer ih to, kako je naravno, najviše zanima
jer tu ne dolaze, bar tako na gusto riječi, o kojima bi
rao dugo razmišljati.

Danas se pak prema duhu općega napretka zahtijeva
svakoga čovjeka, koji hoće da se iole ubraja među
lje državljane, da pozna bar najglavnije temelje državnoga
tava, da je u svagdanju politiku i opći napredak u toliko
r upućen, koliko se to od njega kao razumna građanina

traži i koliko to njegov položaj u ljudskom društvu iziskuje. K tomu pak nije dovoljno, da se čitaju samo stupci »Domaćih vijesti«, već da se pomalo zaviri kako u političke, tako i u druge više znanstveno obrađene članke i tako će dobiti bar neki pojam o dnevnom gibanju i miješanju ovoga svijeta.

Moram priznati, da su mi, čitajući novine, mnogo put dodijali ovi tuđi izrazi, kojih znade biti po 50 u jednom samo broju i to najviše u političkim i znanstveno-kritičkim člancima i baš to mi je dalo povoda, te sam od godine 1893. ovamo vadio iz novina sve najobičnije i najviše rabljene tuđice, od kojih evo složih mali priručni rječnik s hrvatskim tumačenjem — u namjeri, da njime olakotim razumijevanje novinskih članaka onom dijelu našega naroda, koji nije imao, ili koji nema prilike, da si k tomu nužno znanje drugim kojim načinom pribavi.

Neka ne misli štovani čitalac, da će u tom rječniku naći sve tuđe riječi, koje se rabe, jer takovog rječnika danas uopće nema, a i teško ga je sastaviti, budući da se sveudilj pojavljuju nove tuđice, nu naći će u njem ipak toliko, koliko je naime onomu, komu je namijenjen, dovoljno i potrebno za razumijevanje običnih novinskih članaka.

Da nije taj moj mali rječnik puki možda prijevod, o tom se može svatko uvjeriti, tko ga pomno pregleda i sravni s drugim kojim te vrste rječnikom. Ja sam kako rekoh, kroz pet godina malo po malo sabirao riječi, te sam svaku tuđicu napisao onako, kako sam ju vidio napisanu u našim hrvatskim novinama ili u kojem strukovnom listu.

Imade doduše riječi, koje se pišu sad prema našem pravopisu, sad pak prema pravopisu dotičnoga stranoga jezika, kao na pr. in corpore — in korpore, i t. d., ali tko pomno pročita taj predgovor, ne će ga ni to smetati. Ostale tuđice uzeo sam iz svakidanjega govora, u koji su se već žalibože također te tuđice prilično uplele tako, da se već danas i takozvana seljačka inteligencija njima prilično nabacuje.

Jer su te tuđice ušle u našu knjigu donekle, kako gore spomenuh, modernizovane prema našemu pravopisu, naravno da su se morale tako i alfabetski poredati, kako to zahtijeva redoslijed hrvatskoga alfabeta, t. j. prema početnom slovu dotične riječi. Tako su ove riječi, koje se u tuđem jeziku počinju sa »Ph« uvrštene pod »F«, riječi počimajuće sa »C« pod »K«, »G« pod »Ž«, »Q« pod »K« itd. Uz to sam još uza svaku riječ, gdje je bilo potrebno,

napisao uz original i izgovor i obratno sa oznakom č., p. t. j. čitaj, piši. Neka si štovani čitalac zapamti i to, da se pod gdjekojom tuđinkom puno razumijeva, t. j. da imade razna značenja, toga radi sam takovu riječ obrazložio sa više oznaka, a koja je prava, to će i malo okretni i pažljivi čitalac odmah iz smisla dotične čitane rečenice jasno razabrati. Tako na pr. riječ »program« znači izvještaj, nadalje znači i raspored (na pr. zabave), a znači i neku vrstu rada, koji si netko preduzme da izvede. Riječ »fah« znači pregradak, a znači i struku, vrst itd.

Isto tako treba da spomenem za ravnanje i to, da imade i takovih tuđih riječi, koje, ako im se oblik malo promijeni, imadu u raznom obliku i razno značenje, ali ipak su sva ova značenja tako suglasna, da se iz značenja jednoga takovoga oblika mogu razumjeti i ostali oblici, koji se dadu od iste riječ iizvesti U tom slučaju, da se knjižica nepotrebno ne proširuje, čime bi ne samo poskupila, nego bi i promašila svoj praktični smjer,) napisao sam samo jednu kao temeljnu riječi sa dotičnom njezinom obrazložbom, ostale se dadu po smislu čitanoga lasno razumjeti. Na pr. riječ moral dade se izvesti na: moralizacija, moralitet, moralno, moralista itd. Usuprot imade opet takvih tuđih riječi, iz čije se osnove dade također više riječi izvesti, ali svaka takva izvedena riječ imade svoje posebno značenje. Tu sam opet napisao one riječi, za koje držah, da su bolje poznate kao na pr. natura, naturalija, naturalizacija, naturlizam itd.

Osim dakle najobičnijih ili najviše rabljenih tuđica uvrstio sam u ovaj rječnik i nekoje poznate fraze i poslovice, koje se nalaze u alfabetu prema početnom njihovom slovu.

Poznato je, da novine donašaju vijesti iz cijeloga svijeta, tu dakle dolaze uz ovakove tuđice i strane fraze i razna tuđa imena, koja se kod nas, t. j. prema našem pravopisu drugčije izgovaraju odnosno čitaju.

Ne mislim time, što ću niže u kratko spomenuti neke samo najbitnije iznimke iz slovnice engleske, francuske, talijanske i latinske, da će štovani čitalac dobiti potpunu sliku ili potpuno pravilo tih jezika i da će odsele bez daljnje priprave moći svaku tuđu riječ bez pogrješke pročitati, nego hoću time da pokažem štovanom čitaocu, da se sve strane riječi ne čitaju onako, kako su napisane, jer se time takav čitalac dosta puta izvrgava smijehu pred ljudima, koji ga slušaju i koji možda znadu, kako se ova ili ona tuđa riječ čita. Tako je vrlo neugodno pače smiješno, kad netko čita riječ

»niveau« tako, kako je napisana, a drugi mu na to dovikne podrugljivo »mijau« itd. Najveću poteškoću u čitanju tuđih riječi zadavaju nam samoglasnici i, u, e, o, a, i nekoji suglasnici. U engleskom se jeziku skoro nijedan samoglasnik ne čita onako, kako je napisan. Tako se čita **a** u engleskom jeziku sad kao **e** sad kao **a**, višeput pak dobije glas da nije niti **a** niti **o**. Nadalje **ee** čitaj kao **i**, **ea** kao **i** i kadšto kao **e**, oe = o, u = ju, ae = ä, ei = e.

Gdjekad se i po tri samoglasnika četaju kao jedan n. pr. beautiful, čitaj bjutiful (znači lijep); curiosus čitaj kjurjez (radoznao); about, čitaj ebavt (približno); byanby, čitaj bojendbaj (u kratko); night, čitaj najt (noć) itd. Njihov th. čita se kao dz i ds; i tih iznimaka imade toliko taj jezik, da bi ih jedva napisao, kamo li naučio (iz knjige).

To je dakako samo za mali primjer, nu na sreću engleske se riječi kod nas dosta na rijetko čitaju. Francuski jezik imade također puno iznimaka u čitanju i pisanju, te je iza engleskoga jezika jedan od najtežih kulturnih evropskih jezika gledom na pravopis. U francuskom se jeziku muklo **e** nikada na kraju riječi ne čita, (osim ako ima naglasak, **a**, **d**, **x**, **t**, **s**) čitaju se samo kod nekih riječi.

Slovo se **h** u francuskom jeziku nikada ne izgovara.

Nadalje **ae**, **ei** izgovaraj kao **e**,; **au**, **eau** kao **o**; **er**, **oeu** kao ö (e); **ou** kao **u**; **am**, **an**, **ean**, **em**, **en** kao **an** (malo na nos); **aim**, **ain**, **ein**, **im**, **in**, **ym**, **yn** kao **en**; **um**, **un**, **eum** kao **ön** (en).

Suglasnik g se pred **e**, **i**, **y** čita kao **ž**, osim ako stoji pred njima umetnut **u**, onda se čita kao **g**. Na koncu riječi se **g** ne izgovara, a treba li g pred **a**, **o**, **u** čitati kao **ž**, onda se umetne **e**, n. pr. »la gageure« čita se »la gažir«.

J čitaj kao Ž.

Ch čitaj kao š.

C se pred **a** **o**, **u**. čita kao **k**, dok se pred **e**, **i**, **y**, čita kao **s**. Ako treba da se **c** pred **a**, **o**, **u**, čita kao **s**, onda se to označi posebnim znakom **(ç)**, koji se pod (c) potpiše (n. pr. façona). U francuskom jeziku pada naglasak redovito na posljednju slovku (n. pr. rela**tif**).

Talijanski je jezik mnogo laglji. Najbitnija pravila tog jezika jesu:

c se pred a, o, u čita kao **k**; g se pred a, o, u čita kao **g**;
c se pred e, i, u čita kao **č**; g se pred e, i, u čita kao **dž**;
ch i **gh** se pred **e**, **i** čita kao **k** i **g**.

Nadalje se **cia**, **cio**, **ciu** čita kao: **ča**, **čo**, **ču**. Onda **gia**, **gio**, **giu** čitaj: **dža**, **džo**, **džu**. Zatim se izgovaraj pred **e**, **i** kao š, a pred **a**, **o**, **u**, kao **sk**.

Konačno **gn** čitaj **nj**, a **gli** čitaj **lji**. Ako pak poslije **gli** dolazi suglasnik, onda se **g** također čita (n. pr. Anglicano).

Znatno se lagtje čitaju latinske riječi, kojih ćemo u ovom riječniku najviše naći. I u latinskom se jeziku čita **c** pred **a**, **o**, **u**, kao **k**, dok se pred **e**, **i** čita kao **c**.

Nadalje čitaj **ae** kao **e**, **oe** kao **e**, riječi na **ti** čitaj kao **ci** (u riječima instruction), najvišeput čitaj **s** kao **z**, **ph** kao **f**.

Glede madžarskog jezika pamti, da se čita: **cz** kao hrvatsko **c**; **es kao č**, **ć**; **ds** kao **dž**; **gy** kao **gj** = **d**; **ly** kao **lj**; **ny** kao **nj**; **s** kao **š**; **sz** kao **s**; **ty** kao **tj**; **zs** kao **ž**.

Ako još dodamo, da su **x** = **ks**, **y** = **i**, **q** = **kv** za nas tuđa slova, koja se često u tuđicama čitaju, onda smo u najkrupnijim crtama prikazali jezgre slovnice tih tuđih jezika, kojih se riječi u našim novinama najviše čitaju.

Da se štovani čitalac što bolje uputi u razne promjene tih tuđica, držim, da ne će biti zgorega, ako nabrojim nekoliko tvoraka, koje, pridodav ih kojoj tuđici, dadu drugi smisao dotičnoj riječi, a ove jesu: in, i, de, a, re, con, dis, des, inter, anti, hyper i t. d. Tako n. pr. **tolerantan** — **indolentan**, **lojalan** — **ilojalan**, **aktivirati** — **reaktivirati i t. d.** Dok opet nekoje (n. pr. **sanirati** — **asanirati** i t. d.) znače isto.

Naglašujem ponovno, da sam ovo razjašnjenje smatrao nužnim samo za one čitaoce, **kojima je u prvom redu namijenjen** ovaj rječnik t. j. onima, koji nijesu imali prilike, da se upoznadu s tim raznim jezičnim promjenama, te da im to olakotim, kako u čitanju tako u traženju tih tuđica u rječniku.

Još mi je spomenuti, da se s praktičnoga gledišta nijesam strogo držao, da svaki strani glagol ili stranu riječ na **»irati«** i **»citirati«** napišem prema potrebi našega jezika, već sam se držao one forme, u kakovoj sam vidio, da je dotična riječ najvišeputa u novinama napisana, kako ne bi štovanog čitaoca doveo u bludnju. Tko opet znade, da se mjesto **»modificirati«** kaže i **»modifikovati«**, a **»mobilizirati«** — **mobilizovati«** i t. d., toga opet jamačno ne će to smetati.

Konačno moram još da nadodam, da sam se kod sastava ovog rječnika, koji sadržaje preko 3000 riječi, uz nekoje francuske i latinske riječnike služio i sa najnovijim njemačkim izdanjima sličnih riječnika kao: rječnikom tuđih riječi od **I. Webera**, **dr. Gregoriusa Prätoriusa**; **dr. Joh. Aug. Heysea**; srpskim izdanjem braće **Jovanovića**; nadalje **Meyerovim**

leksikonom; rječnikom znanstvenoga nazivlja od dr. B. Šuleka i njemačko-hrvatskim rječnikom od I. Filipovića i t. d.

U koliko pako nijesam mogao koju riječ naći u nijednom od ovih rječnika, poslužio sam se povjesnim knjigama, stilistikom, svojim školskim škriptama i napokon privatnim čitanjem, propitkivanjem i posavjetovanjem s prijateljima.

Ako dakle i nije **potpun** ovaj rječnik i ako možda nije bez pogriješaka (jer radim sam, bez suradništva), ipak mislim, da će takav, kakav jest, mnogom dobro doći. I ako sam time samo mali dio hrvatske publike priveo k ozbiljnom čitanju i napokon, ako sam time potakao koga na razmišljanje o većem i boljem takovom djelu, meni će to biti najmilija nagrada za moj trud.

Na koncu budi hvala svima, koji su me ma u čem u rukopisu upozorili — a napose hvala gosp. Vjekoslavu Košćeviću, učitelju u Zagrebu, koji mi je blagohotno preuzeo korekturu.

U **Domagoviću,** mjeseca lipnja 1899 .

VINKO ŠERINGER.

Ocjena prvog izdanja

štampana u »Napretku« broj 40. god. 1900.

»Hrvatski priručni rječnik tuđih riječi i fraza za praktičnu porabu pri čitanju i razgovoru«. Sastavio domagovački učitelj Vinko Šeringer 1899. str. XII. i 169. Cijena 1 krunu.

Taj je rječnik izdan prošaste godine (vlastita naklada), a vrijedan je, da se o njemu kažu dvije tri, i da se preporuči svakomu, koji hoće da dobro razumije ono, što čita. »Tko marljivo prati naši kulturni napredak i književni i politički život, pa pomnjivo čita naše hrvatske časopise i novine, pa i knjige, mogao je opaziti, da u njima ima puno stranih riječi i fraza. Naš hrvatski jezik i naša narodna knjiga, ne trpe baš rado tih stranih riječi, jer je hrvatski jezik tako bogat i lijep, da se lako dade naći prikladan hrvatski izraz za gotovo svaku tuđu riječ«. Ali je opet i to istina, da željeznice, parobrodarstvo, brzojav i telefon i sav saobraćaj u međunarodnom životu od dana na dan tako zbližuje narode Evrope, da malo po malo nastaje u neku ruku konglomerat različnih država ili zajednica. Već se dugo govori i radi o »sjedinjenim evropskim državama« budućnosti. Narodi evropski znatno su se zbližili, osobito posljednjih trideset godina i stvorili zajedničke interese, a te zajedničke interese nužda je opet stvorila zajedničke izraze.

Velika je u tom razlika između sada i negda, to jest, kako je bilo ne pred sto, nego pred pedeset i četrdeset godina. To najbolje označuje kod nas n. pr. tramwaj, automobil i telefon. Tih izraza nije nitko u Hrvatskoj kušao da prevodi, ili da skuje za njih novu riječ i da postanu službene, kao što je to prije učinilo n. pr. s telegrafom i hotel (svratište); jer je danas veći međunarodni saobraćaj i osjećaj. Zavičaja nestaje, a s njim i zavičajnih običaja i riječi kao i odijela. Malo po malo zbližuju se evropski narodi i u zajedničkoj sintaksi Češka je n. pr. već gotova kao i njemačka. I u nas ima već mnogo germanizma ne samo po novinama, nego i u knjigama. U interesu je naroda i škole, da se po mogućnosti stvaraju narodni izrazi, kao što ih već imamo n. pr. za bicikl; jer to narod lakše razumije i prije se s novotarijom sprijatelji. No

mnogo ima tako zvanih tehničkih izraza u svim granama znanja i umijeća kojih ne možeš pretočiti, ni prevesti. Uz to hrvatski jezik voli opisivanje, nego unifikovanje riječi. Nijemac lako spoji tri i više riječi u jednu n. pr. »Donau-dampf-schiff-fahrt-geselschaft-capitän. Nijemci su nakon pobjedonosne vojne s Francuskom g. 1871. počeli čistiti svoj jezik od tuđih riječi, ali nijesu mogli uspjeti kod premnogih riječi i fraza. Njihovi su purifikatori često išli do smiješnosti, ali općinstvo nije htjelo pristati uz nove kovanice; nije n. pr. htjelo da mjesto apoteke govori i piše Heil- ili Arznei-mischungs-anstalt. Takove i slične kovanice nijesu mogle prodrijeti. I Česi su kao i Madžari bili jedno vrijeme strašni purifikatori. No Česi ipak i danas vole stat, statnik, nego država i državnik, Madžari bi ostali bez kuće (haz) pluga (eke, egge) i brane (borona) i bez domovine (haza), i kralja (kiraly) i sijena (széno) itd., da stanu i nadalje previše purifikovati. U jezičnim stvarima dvije su skrajnje stranke: narodni krajnji ljevičari i internacionalci (međunarodna stranka skrajnja desnica), a po sredini se nalazi umjerena narodno-liberalna stranka, koja stoji za narodne riječi i izraze, koji su dobili opće svjetsko građanstvo, ili koji su specijalni znanstveni termini, te se ne mogu prenesti, kao n. pr. diabolus, rotae, već se moraju puku tumačiti. I Hrvati su već prošli fazu borbe između obje skrajnosti. Stariji se učitelji mogu sjetiti, kako su se u nas prepirali: da li kazalište, pozorište ili glumište. Drugi su opet prigovarali, da kolodvor, kišobran, vatrogasac itd., nijesu dobro skovane riječi. Kako je teško prevoditi tuđe riječi, svjedoče nam: krach, spleen, parvenu (Emporkämmling), Streber, Grössenwan (megalomanija) itd. Francuska je akademija vrlo stroga, pa čeka decenije, dok privoli uz opće upotrebljavanu novu riječ. **Iz svega navedenoga slijedi, da je svakomu i slabo obrazovanu, recimo popularno, koji je pismen i čita knjige, često piše i novine, kao i učenu i visoko obrazovanu potreban rječnik tuđih riječi. Time se po sebi preporučuje Šeringerov rječnik. Za prvu i malu nuždu dovoljan je i dobar taj rječnik.** Nama je osobito drago, što je toj **općoj narodnoj potrebi zadovoljio** upravo **prvi narodni savjetnik,** to jest **učitelj.** U predgovoru ima mali tumač kao dio iz slovnice, kako treba u francuskom, talijanskom, engleskom i madžarskom jeziku izgovarati dotične riječi. Za drugo izdanje preporučujemo piscu, da poveća svoj rječnik koliko je moguće i da kod svake riječi doda podrijetlo i rod, a odmah u zagradi, kako se izgovara, da ne mora ići čitatelj proučavati njegov predgovor. Neka to naprosto uzme iz Heyseova Fremdenwörterbucha, koji ima u lexikon-formatu 64 arka (ili 1017 str. 16 izdanje). Dakako, da bi troškovi za 64 arka bili veliki. Za

nas bi dosta bilo 20—30 araka. Nijemci imadu više takovih rječnika. Jedni su veći, a drugi manji. Vil. Hoffmanna: Allgemeines Fremdwörterbuch ima 768 str. lex. formata. Taj je već manji, ali nije tako dobar, kao Heyseov.

Ja i ovom zgodom žalim, što se u Hrvata i Srba nije jošte nitko našao, koji bi nam sastavio što potpuniji rječnik onih tuđih riječi, osobito turskih, koje se upotrebljavaju u nas i u književnom i u pučkom govoru. Od prijeke nam je nužde učenjak, koji bi znao orijentalne jezike, ili barem turski, arapski i perzijski, jer bi nam samo takav učenjak znao protumačiti tuđe riječi, što naravski nije mogao Vuk Karadžić, koji nije znao ni turski, a akademijski riječnik izlazi odveć polako. Takav učenjak, orijentalista, preveo bi nam i protumačio mnoge historijske i zemljopisne stvari, dokumente i imena, pa se ne bismo morali služiti samo Hammer-Curgstallom, Zinkeisenom i Weilom itd. Za to bi bilo najbolje, da hrvatsko sveučilište ima stolicu za orijentalne jezike, kao što je imaju i druga sveučilišta. Mlad talentovan čovjek iz Bosne i Hercegovine lako bi se našao, da se osposobi za takovu vrlo korisnu i tako nam nužnu stolicu. To bi bilo od velike koristi i za historiju i linguistiku hrvatsku Ja sam o tom već pisao prije četvrt stoljeća.

DR. PETAR TOMIĆ.

Predgovor drugom izdanju

Kad sam prije 7 godina izdao moje djelce tuđih riječi i fraza, nijesam nikad o tom posumnjao, da se ono ne će rasprodati, premda sam ga dao štampati u 1500 primjeraka. Javna se kritika povoljno izjavila o tom, kod nas prvom ove vrsti djelcu, te ga je toplo preporučila svojim čitateljima.

Na temelju ove povoljne kritike preporučila je to djelce visoka kr. zem. vlada za nabavu učiteljskim knjižnicama i kao pomoćnu knjižicu srednjim zavodima.

Da i šira publika čuje mnijenje o tom djelcu prilažem k drugom izdanju u cijelosti ocjenu uvaženoga našega stručnjaka profesora dr. Petra Tomića, koju je donio »Napredak« (učiteljski list) u broju 40. od g. 1900.

Razumije se, da su mi takova priznanja dala ne samo nove pobude, da nastavim svoj rad, već i garancije, da će biti potrebna nova izdanja.

Odmah iza prvoga izdanja počeo sam marljivo prikupljati nove tuđice, koje sam pobilježio ili iz novina ili iz privatne lektire, a kroz zimu, najviše pak kroz ferije, izradivao sam ih i slagao po alfabetskom redu.

Stare sam opet riječi nadopunjivao, kako sam gdje o tom bolje čitao. Da je to vrlo mučan posao, koji iziskuje veliku ustrpljivost, to znade samo onaj, koji se sličnim poslom bavio. U gradu bi mi dašto mnogo laglje bilo, jer bi mi bila vrela pri ruci. Nu uza sve to nastojao sam, da bude drugo izdanje što praktičnije i poučnije, proširiv ga za 1300 riječi tako, da imade sada u svemu 4500 riječi. Uza to sam nekoje riječi i fraze prema njihovom današnjem socijalnom i političkom shvatanju tako obrazložio, da to djelce naliči više maloj enciklopediji, nego li jednostavnom rječniku. Nadam se, da će tako povećano i popravljeno izdanje još više udovoljiti svojoj svrsi.

K ovom drugom izdanju dodao sam i predgovor prvoga izdanja, premda je gosp. dr. Tomić u svojoj ocjeni izjavio, da kad bi se svaka riječ napisala odmah i kako se čita ili piše, da bi se taj predgovor mogao ispustiti. Često se ista riječ piše kao pohrvaćena, sad opet po propisu dotičnog jezika i baš zato je potrebno obrazloženje u predgovoru. Učinio sam pak to za to, ako i jesam k svakoj riječi dodao kako se ista čita ili piše, što je taj predgovor mali tumač, ne samo u rječniku nalazećih se riječi, nego i inih, koje ne će možda netko, koji nije učio slovnice tuđih jezika, naći. Isto tako sam po želji kritike dodao kraticom k svakoj riječi njezino podrijetlo. Kod riječi, za koje se nije moglo pravo ustanoviti jesu li grčke, talijanske ili na pr. latinske, nijesam ništa zabilježio, nu to neće škoditi važnosti toga djelca, koje ne će služiti toliko znanstvenoj, koliko praktičnoj porabi.

Kod drugoga izdanja služio sam se uz pomagala rečena kod prvoga izdanja još i francusko hrvatskim rječnikom od J. Adamovića.

U **Brckovljanu**, mjeseca rujna 1906.

VINKO ŠERINGER.

Predgovor trećem izdanju

Ovo treće izdanje (pa možda već i šesta naklada) ovoga rječnika opravdava najbolje njegovu potrebu. Drugo izdanje izašlo je (god. 1906.) znatno povećano i ispravljeno. Poslije drugog izdanja marljivo sam prikupljao nove riječi, osobito sam na to pazio za vrijeme prošloga svjetskoga rata. Tako sam kroz svih 20 godina pribrao preko 1500 novih riječi, a stare sam preradio, ili sam im opis sasvim izmijenio, kako sam gdje o tom bolje čuo ili čitao.

Prema tomu imade danas ovo treće izdanje preko 6000 svih riječi, te se mogu u njem naći skoro sve riječi, pače imade i mnogo takovih, kojih nema u nijednom leksikonu, a čuju se.

Nekoje sam riječi možda malo preopširno opisao, no učinio sam to kod onih, koje su danas svakom inteligentu nužne u socijal. životu i koje se jednostavnim prijevodom ne bi mogle razjasniti. Zato bi se ovo izdanje moglo zvati prije »priručna mala enciklopedija« negoli »rječnik«.

Osobito sam nastojao, da što bolje i praktičnije obradim riječi, koje će đacima u školama kod obuke dobro doći, kao i riječi koje trebaju da znadu danas svi bolji radnici i građani, koji ne mogu da dođu do velikih takvih djela i koja su pisana stranim i njima nepoznatim jezikom.

Lijepo hvalim svoj gospodi, koja su mi kod ovoga teškoga posla svojim savjetom ili radom pripomogla, da je ovo izdanje izašlo bolje i savršenije.

Napose pako hvala gg. dr. I. Hercogu i dr. G. Bazali, čije sam opaske i tumačenja rado i sa zahvalom uvažio.

S istih razloga kako je rečeno u predgovoru II. izdanja uvrstio sam i ovdje predgovor I. i II. izdanja.

U Zagrebu, mjeseca januara 1928.

VINKO ŠERINGER.

Kratice

ar. = arapski
č. = čitaj.
engl. = engleski.
fig. = figura (preneseno značenje).
fr. = francuski.
gr. = grčki.
heb. = hebrejski.
hol. = holandeski.
ind. = indijski.
jap. = japanski.
kelt. = keltski.
kin. = kineski.
l. = latinski.
madž. = madžarski.
njem. = njemački.
nl. = novolatinski.
p. = piši.
per. = perzijski.
polj. = poljski.
rus. = ruski.
škot. = škotski.
šp. = španjolski.
švic. = švicarski.
tal. = talijanski.
tur. = turski.
v. = vidi.

Tuđe riječi sa **c** traži po našem pravopisu pod **k.** Isto tako traži **x** pod **ks, ch** pod **š.** ako ne nađeš pod **c** i **x.**

A

A, jedan po, komad po.

Abactio partus, l. (č. abakcio), pometnuće ploda, poroda nedozvoljenim načinom.

Abas, fr. (č. a ba, tal. p. abasso), dolje! proč! v. abzug.

Abcès, fr., (č. abse, lat. abcessus), čir.

Abcug, v. abzug.

Abderita, gr., u gradu Abdera u Traciji (Grčka) bili su stanovnici na glasu budale i glupaci i zato se danas kaže posprdno ograničenom čovjeku, glupaku, budali — abderita.

Abderistično, jednostavno, priprosto, glupo, smiješno.

Abdicirati, l., položiti zvanje ili čast, zahvaliti se na čem, odreći se čega (n. pr. prijestolja), dati ostavku.

Abdisputirati, l., ispravdati, izvojštiti, nešto prijeporna izvojevati; nekoga s riječima potući; osporiti.

Ab instancija, l., zaključak suda, kojim se stanovita kaznena stvar odbija zbog pomanjkanja bilo stvarnih ili formalnih nedostataka.

Ab intestato, l., umrijeti bez oporuke; u tom slučaju baštine samo nasljednici po zakonu.

Ab inviso-invisis, l., (č. invizo-invizis), kad se nešto bez razmišljanja potpiše, a da se i ne čita, jer se znade unaprijed, da je dobro.

Abiturijenat, l., odlaznik, učenik, koji ostavlja koji učevni, naukovni zavod, jer ga je svršio, te pravi u tu svrhu određene ispite.

Abjudicirati, l., ne dosuditi, ne dopitati, proricati komu što (po sudu), odsuditi.

Abjurirati, (abjurovati), l., prisegom ili zakletvom poreći, zatajiti, odreći se (vjere, načela).

Abnormalno, l., neredovno, neprirodno, nepravilno; pojav koji nije normalan, (n. pr. ptica s dvije noge je normalna, a s tri je abnormalna). Abnormalan čovjek je lud.

Abolicija, l., ukidanje, ukinuće, uništenje nekog kaznenog postupka (n. pr. istrage), dok je ovaj još u tečaju. Pravo abolicije pripada suverenu.

Abonnement, fr., (č. abonma), predbrojka, predbilježba; poprječna pretplata na nešto, što će se kasnije uživati.

Ab ordine sub officio, l. službeno otpušten.

Abortirati, l., izgubiti, pometnuti plod; roditi nedozreli plod; pobaciti; povrći dijete.

Ab ovo, l., od jajeta t. j. od početka.

Abraziona, — **Abraciona**, l., ostružina, ogrebina, što je izbrušeno (n. pr. zemlja, brijeg).

A bright day, engl., ((č. a brejd dei), vedar dan.

Abruptno, l., naprečac, naglo, strmo; iznenada nešto uzeto; nesuvislo, rastrgano, neskladno.

Abscessus, l., znači odstup, uzmak, odlazak; mozol, čir.

Abscissa, l., odrezak neke crte; sječica; os; crta, na koju se ordinata (usporednica) okomito postavi.

Abscisija, l., rastava, otkinuće, razrezanje, prekinuće.

Absent, l., odsutan, nenazočan.

Absolucija, l., oproštenje, oslobođenje, odriješenje. Po svećeniku apsolucija je oproštenje grijeha.

Absolutizam, l., samovlast ili neograničena vladavina, vlast, koja nije zakonom određena, već po vlasti, koju si je sama prisvojila t. j., kada neki vladar vlada bez ustava, bez zakona i parlamenta, kada si sam daje zakone. Dočim je konstitucionalizam ustavna vlada, gdje vladar sam, bez odobrenja parlamenta, u koliko to ne spada u osobna vadareva prava, ne može ništa učiniti, kada se dakle vlada po stanovitim zakonima. V. konstitucionalizam.

Absolutna većina glasova, jest broj glasova, koji nadmašuje polovicu sviju prisutnih glasova; relativna većina glasova je najveća množina glasova, koju dobiva koji kandidat od svih drugih kandidata, ali da nije veća od polovice svijuh glasova. Broj žitelja na jednoj zemlji što žive jest **apsolutni broj** žiteljstva. Poredimo li kako taj broj stoji prema površini one zemlje, dobijemo relativno žiteljstvo, ili gustoću žiteljstva one zemlje. Relativno žiteljstvo dakle dobijemo, ako broj apsolutnoga žiteljstva neke zemlje razdijelimo brojem četvornih kilometara one zemlje.

Absolutno, l., neograničeno, sasvim, potpuno, savršeno, bezuvjetno. Apsolutno ne znači — nipošto, nikako.

Absolutorij, l., otpusnica, odriješnica, svjedodžba ili povelja, da je netko odriješen od svoje odgovornosti; kad stanovita oblast izdaje nekom takovu povelju, rješavajuć ga svake sveze sa sobom, budući je ispitala valjanost svih činjenica. (Sveučilište daje apsolutorij đaku, nakon svršenih nauka.

Absolvirati, l., osloboditi, otpustiti, obaviti, svršiti (n. pr. nauke).

Absorbirati (absorbovati), l., usrkati, usisati, upiti, gutati, istrošiti, isisati, posve zaokupiti.

Abstinencija, l., uzdržavanje, uskrata, stega, ustezanje; dijeta (diäta); nemršenje.

Abstrahirati, l., odijeliti, odlučiti, odbiti, neosvrtati se, (n. pr. odbiti oznaku od sadržaja nekog pojma).

Abstrakcija, l., odlučivanje.

Abstraktno, l., svojstvo, koje nije spojeno s kojom osobom ili stvari. Uopće nešto, što se ne može osjetiti ili zamijetiti, ili što se teško shvaća (n. pr. tvrdoća, sjaj, istina, sreća, sloboda). Oprečno tomu jest — konkretno (stvarno).

Absurdum, l., nesmisao, nesklad, nezgrapnost, ono što je nemoguće.

Abundacija, l., obilje, bogatstvo.

Abusirati, l., neovlašteno nešto rabiti; zlorabiti, varati.

Abusus, l., (č. abuzus), zloraba, zloupotreba, potrošak, preko mjere upotrebljavati ili trošiti stvar, koja postaje tim manje vrijedna; zabluda, krivo mnijenje.

Abzug, (č. apcug), nj., dolje! odstrani se!; odbitak, otisak.

Accès, fr., (č. akse), pristup, spopadanje (groznice, gnjeva).

Achilova peta, peta istoimenoga grčkoga junaka od Troje, koga nije bilo moguće raniti, nego samo u petu. Izraz se taj rabi za nekoga, koji je u nečem slab i ta ga slobost (ta slaba strana) izdaje, odnosno, tu ga je moći napasti.

A conto, tal., (č. a konto), na račun, platiti dio duga.

Acte final, fr. (č. akt), zaključno djelo, zadnji prizor.

Acteur, fr. (č. akter), glumac, učesnik.

Activum, l., (č. aktivum), djelatnost, imovina; višak, koji nadmašuje dugovinu.

Ad absurdum, l., do nesmisla, do nezgrapnosti.

Ad acta, l., (č. akta), među spise, odložiti, zabaciti, predati, zaboraviti.

Adagio, tal. (č. adađo), polagano (u glazbi).

Adaptirati, l., prilagoditi, preudestii, preurediti, pregraditi.

Ad audiendum verbum, l., koga na red pozvati (usmeno).

A dato, l., na mjenici t. j. od dana izdanja.

Ad calendas graecas, l., (č. kalendas grekas), toliko kao nikada. Šaljiva riječ cara Augusta, jer Grci nisu imali »Calendae« (rimski naziv za prvi dan u mjesecu).

Ad captandam benevolentiam, l., da stekne dobrohotnost, sklonost.

Ad decretum, l., (č. dekretum), po naredbi, odredbi, odluci.

Ad depositum, l., (č. depozitum), neka se pohrani.

Adet, tur., običaj.

Ad dicendum, l., što je bilo reći, ili što treba da se reče.

Adekvatno, l., prosječno, podjednako, ali ne prve vrsti (na pr. pjevač).

Ad exemplum, l., (č. egzemplum), po primjeru, poput, primjerice.

Adicija, l., zbrojitba.

A dieu, fr. (č. adje), s Bogom.

Ad hoc, l., (č. hok), odbor za ovo, t. j. samo za ovu stvar ili priliku, o kojoj se radi; prigodni odbor.

Ad hominem, l., na čovječji način, prema dokučljivosti. Argumentum ad hominem = dokaz navesti, koji ima osvjedočiti baš samo dotičnu osobu; dokazima nekoga potući; dokaz, koji u oči upada; ili napokon toliko, kao dokaz batinom.

Ad honore, l., za čast, začasni, počasni (n. pr. netko ima naslov kapetana, ali bez plaće).

Ad infinitum, l., u beskrajnost.

Ad informandum, l., da se uputi, da bude upućen u nešto.

Ad interim, l., za čas, međutim, privremeno, za vrijeme.

Adjustirati, fr., (č. adžistirati-adžustirati), opremiti, udesiti, obući nekoga u odijelo ili staleško, ili stanovite funkcije.

Adjutant, fr. (č. adžutant), pomoćnik; pomoćni ili pridijeljeni časnik; pobočnik.

Adjutum, l., priplatak, doplatak, plaća, pripomoć.

Adlatus, l., pobočnik, pomoćnik, doglavnik, (obično generalov), također znači vicešef, koji uz vladajućeg upravlja zemljom, ili kada uz zapovijedajućega generala stoji takav civilni šef ili adlatus (n. pr. prije u Bosni).

Ad libitm, l., po volji.

Ad limina apostolorum, l., na pragove apostolske; u prenesenom smislu u poklonstvo papi.

Ad loca, l., (č. ad loka), na mjesta.

Administracija, l., uprava, upravna oblast.

Administrator, l., upravitelj (n. pr. župe).

Admiracija, l., čuđenje, divljenje, divota.

Admiral, ar., (od amir al ba'hr), zapovijednik mornarice.

Adnotacija, l., bilježenje, bilješka.

Ad notam, l., na zabilježbu, na znanje uzeti.

Ad oculos, l., (č. okulos), očevidno, pred očima, očito (n. pr. demonstrirati, bjelodano dokazati.

Adoptacija, l., (ili adopcija), posinjenje, pokćerenje, posvojenje.

Adoptirati, l., posvojiti, uzeti nešto pod svoje. (Naročito pako posiniti tuđe dijete). Adoptator, (koji prima dijete) mora da imade 50 god. i da je bez djece. Ovakovo tuđe dijete mora da je 18 god. mlađe od adoptatora i ne smije biti adoptatorovo dijete izvan braka.

Adoracija, l., obožavanje, štovanje, klanjanje, (n. pr. presv. olt. sakramentu).

Adorator, fr., (adorateur, č. adorater), štovatelj, obožavatelj.

Ad referendum, l., na izvještaj.

Ad rem, l., kada se bez okolišanja prelazi na stvar.

Adresa, fr., naslov na listu; u politici znači izjavu, mnijenje, zaključak parlamenta, kojim se ovaj obraća vladaru, ili odgovor parlamenta vladaru na prijestolnu besjedu, kojom se otvara parlamentarno zasjedanje; na drugu adresu znači — na drugu osobu ili firmu.

Adresant, l., uputitelj, pisac naslova.

Adresat, l., naslovnik, upućenik, prijamnik lista.

Ad usum, l., (č. uzum), po običaju, obično; za porabu, za korist.

Ad usum delphini, l., (č. ad uzum delfini, na porabu delfina. Dauphin (fr. č. dofendelfin) franceski prijestolonasljednik kao malodobnik. Otuda je došla u porabu ova fraza, što znači knjigu, spis ili stvar, koja je namijenjena malodobniku (djetetu), ili djelo, koje je za naročito lice prerađeno. v. dauphin.

Ad verbum, l., točno od riječi do riječi.

Ad vocem, k riječi, na riječ.

Advokat, l., odvjetnik.

Aegida, gr., (č. egida). U Homeru štit, kog je Hefaist skovao, te ga nosio Zeus, Athena i Apollo. Po drugoj priči je to koža od one koze, koja je Zeusa na Kreti dojila, a on se tom kožom pokrio, da se očuva od strijelice Titana. Pod egidom stajati znači biti pod zaštitom bogova, odnosno moćnih ljudi.

Aera, l., v. era.

Aerar, v. erar.

Aere perenius, l., (č. ere perenius), vjekovit, trajniji od mjedi spomenik.

Aerobat, gr., (č. erobat), vjetrenjak, zamišljenik, zanešenjak.

Aerodrom, gr., pristanište, uzletište aeroplana (zrakoplova).

Aeronaut, gr., zrakoplovac.

Aeroplan, gr., zrakoplov.

Afazija, gr., časovita nesposobnost za izreći misli u riječima; nemoć govorenja, makar su mu svi organi govorenja u redu i on (čovjek) kod potpune svijesti. To dolazi kad oboli stanoviti dio mozga, te traje po nekoliko časova, a i po par sati. Bolesnik razumije sve, što mu se govori, samo se ne može riječima izraziti, već znakovima. To je posljedica kapi.

Affaira, fr., (č. afera), događaj, parnica, posao, borba, sukob, spor.

Affekat, l., čuvstvo, strast, dojam, gnjev, strah, uzrujanost, žestina, vatra u govoru, n. pr. kad se mirno duševno stanje naglo i silno potrese, budi uslijed dobačene nam uvrijede, ili da začujemo iznenada povik — vatra! i t. d.

Affekcija, l., upliv, uplivisanje, prijaznost, naklonost, nagnuće, podraženje k stanovitoj djelatnosti; naklonost k bolesti; učinak nekoga djelovanja, dojam. U širem smislu rabi se za svako djelovanje, te se veli o affekciji sunca, topline, na rude, zemlju, biljke kao i kod učinka na ćutila. Oštar vjetar aficira lice.

Affektacija, l., prenavljanje, nenaravno, usiljeno držanje, prenemaganje, pretvaranje, hinjenje, (kada se hoće netko drugčijim da pokaže, nego li mu ćud i narav zahtijeva).

Affektirati, l., hiniti, pretvarati se.

Affektivna cijena, jest cijena od milja, koju daje stanovita osoba stanovitoj stvari ili radnji, koja stvar nema za ostale tolike vrijednosti, ali ju radi te osobe i stvari priznaju (n. pr. zaručni prsten, slika djeda).

Affichirati, v. afiširati.

Afficirati, l., uzbuniti, uzmiješati, ganuti, dojmiti se koga ili čega.

Affirmacija, l., tvrđenje, potvrda, sigurnost, iskazanje, uvjeravanje, potvrđivanje postavljenoga pitanja.

Affirmativno, l., jesno, potvrdno (potvrdna ili jesna rečenica).

Affronta, fr. prijekor, uvrijeda, pogrda, poruga, sramota.

Affrontacija, fr., kad netko odvažno stoji na suprot (n. pr. kod suda), kad se netko drsko izloži (konfrontacija) suočiti čelom o čelo); prevara.

Affronter, fr.. (p. affronteur), prosti varalica.

Affrontirati, fr., prkositi, teško uvrijediti, pogrditi, osramotiti koga.

Afera, v. affaira.

Aferim, tur. pravo.

Aferista, fr., pustolov, koji pravi afere.

Afiliirano, l., primljeno, pripojeno, uzeti pod svoje, (u koji red ili samostan) i pod svoju podružnicu.

Afiširati, fr. (p. affichirati), prilijepiti oglase ili oglasiti na javnim mjestima.

Affligirati, l., zamutiti, zakaliti, rastužiti, ražalostiti, rascviljeti, izjedati.

Aforizam, gr., (p. aphorizam), iskrica, kratak izvadak, glavni sadržaj, odlomak neke rasprave; iverje misli; kratke i duhovite rečenice sa puno sadržaja; mudra rečenica.

Afrodit, (Anafrodit), gr., čovjek sa zaraštenim spolnim organom ili čovjek bez točno izražena ili izraštena spola.

Afrodita, gr. (p. aphrodita), grčko ime božice Venere (Danice), koja je postala iz morske pjene. Božica ljubavi, ljepote, ljupkosti i milja.

Aga, tur., najniži plemić (boljar u Turskoj).

Agamemnom, brat Menelajev i kralj Mikenski (p. mycenski) praunuk Tantalov i glavni zapovjednik vojske kod podsjedanja Troje. Opisan u Homerovoj »Ilijadi«. Ovo je grčko ime, to znači biti vrlo postojan, stalan.

Agamija, gr., neženstvo, bezspolnost biljke i životinje (moraju se razlikovati od kryptogama, od kojih su plodila sakrivena — tajnocvjetke).

Agencija, l., otpravništvo (za putovanja), posredništvo, zastupstvo, poslovodstvo.

Agenda, l., posao, koji se ima raditi; službenik, običajnik; knjiga za ubilježbu, koja određuje neku vrst poslovanja.

Agenezija, gr., nepotpuno razviti organi tijela (kod ploda); neplodnost žene.

Agent, l., zastupnik, punomoćnik koje tvrtke, posrednik, poslovođa, otpravnik.

Agilnost, l., brzina, hitrost, okretnost, radinost.

Agio, tal. (č. adžio), naplata, prihod, pridatak kod banke, burze, kad zlatni ili srebrni novac više nosi nego li vrijedi, prema tekućoj vrijednosti; prid.

Agirati, l., raditi, djelovati, prikazivati, predstavljati (kao glumac), kretati se u igri; utjecati, zauzimati se za koga.

Agitirati, l., bodriti, buniti, poticati, pokretati, uzbuđivati, uznemirivati, gibati, pobuđivati nekoga govorom ili pismom na vjersku ili političku stvar.

Aglomerat, l., gomila, hrpa, sklop.

Agnata, l., krvni rođak po ocu, rodbina po ocu.

Agnoscirati, l., uzeti, pripoznati, da je to pravo (n. pr. mjenicu ili potpis kao sitinit).

Agnus dei, l., jaganjac božji.

Agogika, gr., postepenost, redoslijed (glasa).

Agonija, gr., smrtna borba, smrtna muka, borba života sa smrću.

Agrafija, gr., časovita nesposobnost za pisanje, što bi inače znao napisati. Ova bolest dolazi od bolesti jednoga dijela moždana, te se može, dok ta bolest traje, izgubiti i dar govora.

Agrafirano, fr., zakopčano, umotano.

Agrarac, l., poljodjelac, ratar; znači i političko-konzervativnu stranku, koja sastoji od ratara gospodara.

Agrément, fr. (č. agreman), primitak, odobrenje; najaviti, da se netko primi (n. pr. strani poslanik); čar, ukras, veselje.

Agresivno, l., (p. aggresivno), navalno, napadno, što nasrće; silovito.

Agrikultura, l., ratarstvo, poljodjelstvo.

Agroman, gr., strastveni ljubitelj poljodjelstva.

Agronom, gr., stručnjak gospodarski.

Ahilova peta, v. achilova.

Ahromatične leće, gr., (p. achromatične), znači bezbojne leće u dalekozoru. Kako staklena trobridna prizma rastavlja bijelo sunčano svjetlo na njegove sastavne boje t. j. lomi ga u sedam boja (duga), tako ga rastavlja i obična sabirna leća, pa će slika na pr. fotografska biti nejasna i obrubljena nejasnim rubom. Da se tomu predusretne, uzme se jedna leća sabirna iz krovn-stakla i druga rasipna iz flintovog-stakla. Ove se leće podudaraju, te ne rastavljaju sunčano svjetlo i sve se boje jedne zrake sastaju u jednoj tački, pa se tako dobije oštra slika.

A jour, fr. (č. ažur), na dnu, po danu, proziran: dragi kamen na prstenju ili drugom nakitu tako obrubiti, da ne ima podloge, t. j. da se kroza nj može gledati; znači bit čist, tačan pred kim; kod knjigovodstva, ako su sve stranice svršetkom mjeseca

unesene. Veli se svemu, što je jasno kao dan, spremno, gotovo.

Akademija, gr., visoka škola, najviši znanstveni zavod.

Akademijska rasprava, učena ili prigodna rasprava, svečana prigodna besjeda izrečena kojoj namjeni (vrst besjedničke proze).

Akcenat, l., naglasak, pojačanje slovke ili riječi.

Akcentuirati, l., naglasiti, istaknuti koju misao ili riječ u govoru.

Akcept, l., jest pismena izjava prihvatnikova, da će u mjenici označenu svotu o dospjetku isplatiti, prihvatiti.

Akceptant, l., prihvatnik, t. j. osoba, koja se svojim potpisom na mjenici obvezuje istu o dospjetku isplatiti.

Akceptirati, l., primiti, prihvatiti, potpisati (na pr. mjenicu).

Akces, fr. (p. acces, č. akse), pristup; spopadanje (groznice, gnjeva); dolazak; prikučivanje; domak; dopušteni uvid na pr. u zapisnik; pripuštanje mladih jurista u sudbenu praksu.

Akcesija, l., (p. accesion), pristupanje, pristajanje, prirastak, dodatak, nuzgredni dohodak, nuzgredne tražbine, koje spadaju glavnoj stvari.

Akcesista, l., činovnik nižeg ranga sa nižom kvalifikacijom u pisarničkoj struci; manipulacioni činovnik kod oblasti.

Akcesorij, l. (p. accessorium), pripadak, dodatak, ono što je nuzgredno, privjesak, prikrpina.

Akcidencija, l. (p. accidens — od accidere), nuzgredni događaj; nuzgredni neredoviti dohodak; ono, što jednoj stvari slučajno pripada; u tiskarstvu sitne radnje, za koje se rabi uresno pismo po ukusu slagara.

Akcija, l., radnja, djelo, obavljanje; pothvat; dionica, isprava (koja glasi na stanoviti iznos, kojim se pristupa nekom dioničarskom (akcionarnom) društvu); stupiti u akciju ili stupiti u usko djelovanje ili posao za koju svrhu.

Akcioner, fr., dioničar (kod dioničarskih društava).

Akciza, Akcis, l., carina; namet na robu u unutarnjem prometu: potrošarinski pores (na pr. na brašno, meso, piće i uopće na živežne namirnice).

Aklamacija, l., usklik, izbor usklikom; odobravanje, pljesak; kad se klicanjem nešto odobrava; vrst glasovanja bez glasnja (jednoglasno).

Aklimatizirati, l., priučiti, priviknuti se na drugo podneblje.

Akomodirati, l., prilagoditi, udesiti, pristajati, ugoditi, priljubiti se (kada se na pr. učitelj spusti na stajalište svojih učenika).

Akontacija, l., predujam.

A konto, l., na račun.

Akord, l., zvuk, sklad glasovira; sloga; pogodba, sudaranje; radnja i plaća po komadu.

Akordirati, tal., ugovoriti, udesiti se, pogoditi se.

Akreditirati, tal., vjeresiju stvoriti; ovjeroviti koga pomoću vjerodajnice (n. pr. konzula, poslanika).

Akribija, gr., tačnost, pomnja, briga.

Akroamatican, gr., je način obuke, kod koje učenici samo slušaju. Upotrebljava se samo kod odraslih (n. pr. na sveučilištu, u crkvi kod propovijedi, dok se u pučkim i u srednjim školama rabi eromatični ili erotematični i kateketični način, gdje učenici moraju odgovarati (ili Sokratov način).

Akrobator, akrobata, gr., (tko visoko hoda), gimnastičar ili umjetnik, n. pr. koji hoda po užetu, te pravi na njem razne vratolomije.

Akromatična leća, gr. (p. achromatična), kroz koju se sunčana zraka lomi, ali se ne rasprši u sedam boja (dûga). To se poluči, ako se sastavi dutka i dupka leća ili dva trobridna bridnjaka, v. ahromatično.

Akšam, tur., večernja molitva u Turaka.

Akt, l. (p. act), čin u drami; spis; djelo, čin.

Akter, fr., glumac; učenik, koji nešto predstavlja, koji igra neku ulogu; (vodeći političar).

Aktiva, l., gotovina, imetak, tražbina i sva prava na to.

Aktivista, v. pacifista.

Aktivni, djelatni, radni, još u službi, radeći.

Aktivno pravo glasa, da ima netko pravo birati. **Pasivno pravo,** da ga se može birati. Tko ima aktivno i pasivno pravo, taj može sam birati i može se dati birati. Aktivno držanje jest, kada se radi i djeluje, a pasivno, kad netko ne sudjeluje u radnji, već miruje, te promatra sa strane što se zbiva.

Aktor, l., tužitelj, koji mora dokazati istinitost optužbe; opunomoćeni odvjetnik; punomoćnik tutorov.

Aktuar, l., perovođa, bilježnik; činovnik, koji piše kod preslušavanja diktovani mu zapisnik. Također i činovnik, koji kod istrage piše zapisnik.

Aktuelni poslovi, koji se zbilja rade, koji su u toku, zbiljni, nazočni, sadašnji. Aktuelno, (od l. actus = čin), neodgodivo, važno.

Akumulacija, l., gomilanje, nagrtanje (n. pr. zemlje ili praznih riječi u govoru; nagomilanje ili ujedinjenje svih posala u jednoj ruci (osobi).

Akuratan, l., točan ispravan.

Akustika, gr., zvukoslovlje, nauka o zvuku.

Akutno, l., brzo, opasno, naglo, oštro, žestoko, važno. Akutna bolest, koja je naglo postala, te može i naglo otići. Može biti kod nekoga dugo latentna (t. j. pritajena), pa se n. pr. prehladom očituje i postane akutna, opasna.

Akvarel, l., slika izrađena vodenim bojama (koje se dadu oprati).

Akvizicija, l., stečevina, zarada, dobit, privreda, kupnja, nabava.

Akvizitor, l., onaj, koji što poluči ili dosegne kod kojeg posla, namještenik sa zadatkom, da stiče mušterije, (n. pr. kod osiguravajućeg društva).

A la, fr., na, na način, po primjeru.

A la baisse, fr. (č. a la bes), znači kada trgovac igra na burzi na nižu cijenu t. j., kad očekuje, da će robi do urečenog termina cijena pasti, te će ju moći jeftinije kupiti.

A la bonneheure, fr. (č. a la boner), u dobri čas, hajde de.

A la hausse, fr. (č. a la os), dizanje, povišenje, skakanje cijena. Kada špekulanti igraju na burzi u nadi na višu cijenu.

A la mode, fr. (č. a la mod), po modi, po ukusu.

Alarmirati, fr., buku praviti, uzbuditi, prouzročiti strku, iznenada zvati u pomoć.

A la suite, fr. (č. svit), u pratnji, spada k pratnji, n. pr. kraljevoj (ali ne ka kojem stalnom odjelu vojske).

A latere, l., sa strane, o boku, postrance, n. pr. ministar a latere u Ugarskoj, koji stoji postrance ugarskom ministarstvu (vladi prije), a posreduje između krune i vlade; prvi savjetnik.

Albin, Albinos, (od portugal. riječi **Albino**), znači čeljade bijele kose, bijeli crnac, t. j. među crncima rodi se bijelac; ili bijeli Afrikanac, (bijela vrana, bijeli miš, ili zmija).

Albion, kelt., starinsko ime za Englesku i Škotsku. Za vrijeme starih Kelta zvala se tako Engleska. Englezi su mješavina od Kelta, Saksonaca, Danaca i pofrancuženih Normanaca. Danas zovu tako Englesku još samo pjesnici.

Album, l., spomen-knjiga, spomenica za prijatelje, knjiga za slike i fotografije.

Albuminati, l., bjelančevina u životinjskom i bilinskom ustroju.

Alcalde, špan. (č. alkalde), seoski sudac u Španjolskoj.

Aleatno, igra na kocke, kockanje.

Alegirati, (alegovati), iz spisa nešto navesti, n. pr. u parničnim činima odgovori odvjetnika.

Alegorija, prikazivanje misli u slici. Kad se koja misao, zamisao, ideja prikaže u slici, kao istinita ličnost ili radnja. Može se i cijela rečenica slikovito prikazati t. j. tako živo opisati, kao da ono u istinu u naravi postoji.

Alegro, tal. (p. allegro), živo, veselo, oduševljeno, živahno.

Alfa i Omega, grčka slova a i o, znači — od početka do kraja.

Alhemija, jest nastojanje ljudskoga roda u prastaro doba

za pravljenjem zlata i traženjem univerzalnoga lijeka, koje bi pomoglo čovječanstvu. Eksperimentalnoj alkemiji domovina je Egipat. Sredstvo, kojim bi se od proste kovine (kamena) dobilo zlato, bio je »**Kamen mudraca**« (eliksir, velika medicina ili magisterij, kako su ga svi nazivali). Tim »kamenom mudracem« mogla bi se svaka stvar pretvoriti u pratvar, a iz ove moglo bi se praviti zlato, biser, diamant i t. d. V. alkemija.

Alias, l., inače, takodjer, na drugi način; kad se nekomu navada nepravo ime, pod kojim je bolje poznat.

Alibi, l., drugdje, drugamo, na drugom mjestu. Dokazati svoj alibi znači, da mora netko dokazati, da je bio na drugom mjestu u času, kada se dogodio kažnjivi čin, radi čega se on okrivljuje.

Aligos, gr., malo.

Alirano, fr., združeno, svezano.

Alirati, fr., spojiti, svezati, stupiti u savez ili svezu; pomiješati sprijateljiti, oženiti se.

Alijansa, fr., savez medju dvjema ili više država; društvo, pogodba, brak, srodstvo.

Alikvotni glasovi, l., nuzglasovi, alikvotni broj, koji se sadrži višeputa ravno u većem, n. pr. 2 u 6.

Alimentacija, l., trošak za hranu, opskrba, uzdržavanje.

A limine, l., od praga, od početka, od korjena nešto odbiti.

Alineja, l., nov odsjek, ili početak; nov poredak u pismu ili knjizi.

Aliquando, l., (č. alikvando), Valet, aliquando non valet, nekad valja — nekad ne.

Aliter, l., drukčije.

A livre ouvert fr., (č. a livr uver), iz otvorene knjige.

Alkalija, gr. i ar., lužija, lužna sol.

Alkemija, značilo je prvobitno kemija (chemie = hemija) sa arapskim spolnikom al, ili kako bi se od prostih kovina dalo stvoriti zlato i srebro (transformacija elemenata). Otuda alkemija ili zlatotvorstvo, sveta znanost, koja je imala potpuno čovjeka usrećiti. Alkemisti su bili kemičari, koji su o kovinama sasvim drugačije mislili, nego mi danas mislimo. To su bili tobožnji zlatari, koji su tražili kamen mudrosti. Razbijali su si glavu stoljeća o prelazu jednog elementa u drugi. Tek se to sad otkrilo u radijevim zrakama. V. radij i alhemija. U najnovije doba uspjelo je engl. fizičaru Rutherfordu, da iz dušika načini vodik.

Alkohol, ar., vinovica, svakovrsni špirit.

Alkoholizam, ar., žeštoka pića od alkohola, ili nauka, koja o tom piću govori.

Alla rinfusa, tal., pomiješano jedno s drugim.

Allah, arab., u Islamu ime jedinog Boga.
Allura, fr. (č. alira), hod, način hoda; ponašanje, vanjsko držanje; trag.
Alma, l., hraniteljica; prezime božice Ceres; kaže se o sveučilištu, kao majci znanosti.
Alma Mater, l., majka hraniteljica (sveučilište, kao majka znanosti).
Almanak, tal., kalendar; godišnjak; skup godišnjih radnja, što ih izdavaju članovi literarnog društva.
Alodifikacija, l. ,prelaz lenskoga dobra u svojinu ili u ruke vlasnika.
Alokucija, l., govor sv. Oca u saboru kardijala glede crkvenih ili političkih pitanja (ili prigodom poklonstvenih deputacija).
Alons, fr. (č. alon), idimo! naprijed!
Al pari, tal., na ravno, od jednake vrijednosti, kad se državni novac mijenja bez nadoplata (n. pr. 1 kruna = 1 dinaru).
Altera pars l., drugi dio, druga strana.
Alteracija, l., potres čudi, ganuće srca, srdžba; kad se čovjek promijeni, kad je bez sviiesti ili uzrujan, kad je u groznici ili u vrućici.
Alter ego, l., onaj drugi ja, zamjenik.
Alter idem, l., od vrlo dobrog prijatelja, koji može zamjeniti.
Alterirati, l., preinačiti, mijenjati, duševno se razdražiti, strašiti, promijeniti.
Alternacija, l., mijenjanje, naizmjence raditi.
Alternativa, l., izbor između dvojega, ili jedno ili drugo, (moraš uzeti ili učiniti).
Alterum tantum, l., još jedamput toliko, dvostruko.
Altruista, tal., zanesenjak za koju ideju; čovjek, koji živi samo za druge, čovjek dobrog srca, koji rado svakom pomogne. Protivno od egoiste, koji nema srca za drugog.
Altruizam, tal., protivno od egoizam, v. altruista.
Aludirati, l., nišaniti, ciljati (šibati u govoru na nekoga).
Alumnus, l., gojenik, pitomac, gojenac, djak, koji dobiva hranu kod crkvenih institucija prijatelj ili posjetitelj, župnih dvorova, gdje se časti.
Alura, v. allura.
Aluvij, l., v. diluvij.
Aluzija, l., kada se riječju tek nišani na nešto, što se ne će otvoreno da kaže; ili kad nam se neka misao veoma živo prikazuje sravnivajući je sa drugom skroz oprečnom stvarju (n. pr. taj vuk u ovčjoj koži t. j. čovjek po zgledu blag, ali unutra vrag). Aluzijom se zove i ono mjesto u govoru, koje smo, šibajući u govoru nekoga, na ovaj način osobito istakli ili naglasili.
Altana, tal., shod, balkon pred prezorom na kući.
Amalgama, l., rastop, smjesa, spoj žive sa zlatom, olovom, srebrom i kositrom. U običnom govoru kad se nešto amalgamira t. j. spoji ili slije, rastopi.

Amandement, fr. (č. amandman), ispravak, dopuna.
Amanet, tur., osoba ili stvar povjerena na čuvanje (nešto osobita), v. amulet.
Amateur, fr. (č. amater), dobrovoljac, početnik, koji se bavi nekom strukom tek radi zabave.
Amazonka, gr., ratoborna žena, junakinja, odvažna jahačica. Po grčkoj mitologiji bijaše to vojničko žensko pleme, na obalama Crnoga mora i u Africi, koje je često došlo u dodir sa grčkim junacima prije i poslije opsade Troje. Imale su svoju kraljicu, a živjele su zasebno od muškaraca. Samo bi jednom u godini došle u dodir sa muškarcima u svrhu umnožavanja. Dječake, proizašle iz ovog općenja, poslale bi očevima, ili bi ih poubijale, a djevojčice su uzgajale za rat. Da može strijelicu il luk bolje držati, ispalili su tim ženama prsa i to jedno ili oboje.
Ambalaža, v. emballage.
Ambasador, fr. (p. ambassadeur), državni poslanik prvoga reda, koji zastupa i osobu svoga suverena (gospodara).
Ambicija, l., častoljublje, slavoljublje; volja za rad; nastojanje; čežnja; smisao imati za onim, što je lijepo i korisno.
Ambijenat, okolina, društvo, u kojem se netko nalazi.
Ambijenta, l., molitelj za kakvu službu; koji obilazi da što poluči.
Ambulansa, fr. (č. ambilansa), vojnička bolnica na bojnom polju; leteća ili privremena bolnica; kola za prevoz bolesnih vojnika (i drugih).
Ambulant, l., obilazni ili putujući službenik; u bolnici bolesnik, koji slobodno šeće.
Amelioracija, fr., popravak, poboljšanje tla.
Amfibija, gr. (p. amphibija), dvoživac, vodozemac, životinja, koja živi u vodi i na kopnu (žaba).
Amfibolija, gr., dvosmisao, dvoličnost, dvoznačnost, (kao što su n. pr. bile rečenice starih proročišta u Grčkoj).
Amfiktionski, v. amphiktyonski.
Amfiteatar, gr. (p. amphitheater), okruglo ili ovalno nenatkriveno gledalište sa uspinjajućim naokolo sjedalima. U dnu toga gledališta igraju se rane igre, natjecanja i borbe. Takova gledališta imali su stari Grci i Rimljani. Danas ih još ima u Španjolskoj, gdje se priredjuju borbe s bikovima. Slični tomu su danas naši cirkusi.
Amizirati, fr. (od amuser), zabavljati, zanimati, veseliti se.
Amnestija, gr., zaboravnost, pomilovanje, oprost od kazne.
Amnezija, gr., slabost u pamćenju, nesjećanje, brza zaboravljivost. Ova se duševna bolest može baštiniti, ili

se u koga kasnije uslijed prenapetosti ili istrošenja živaca kao abnormalnost pojavila. V. hipnotizirati.

Amor, l., bog ljubavi.

Amorfija, gr. (p. amorphia, a = grčki ne, morphe = oblik), nagrda, bez lika (n. pr. rude, koje ne imadu pravilna oblika).

Amorfno, gr., bezliko.

Amortizacija, l., otplaćivanje, otplata, umanjivanje dugovine postepenim otplaćivanjem uključivši i kamate.

Amovirati, l., otpustiti, odstraniti, maknuti.

Amovacija-amocija, l., odstranjenje, preseljenje, otpravak, (dignuće, izbačenje uredsko).

Amper, je jedinica za mjerenje jakosti struje, ili je snaga struje, koja u jednoj minuti načini $10^{1}/_{4}$ cm^{3} praskavog plina. V. Watt. Za mjerenje su sprave, koje se zovu ampermetri.

Amphiktyonija, gr. (č. amfiktionija), spojenje saveznih država; savez starih Grka od pojedinih plemena prvobitno religioznog smjera, (osnovan tobože od starog kralja Amphiktyona), koji se sastao dvaputa u godini kod svetkovine i tom zgodom raspravljao po punomoćnicima o zajedničkim potrebama, kao i o međusobnim prepirkama.

Ampliacija, l., proširenje, raširenje, sudbena odgoda radi predmeta, koji još nije dozrio za osudu; prijepis neke namire.

Amplifikacija, l., raširivanje (misli), pretjerivanje, tumačenje na široko.

Amplituda, fr. (č. amplitida), daljina, dužina, prostranost.

Amputirati, l., odrezati bolesno ili neizlječivo udo.

Amulet, l., amuletum, arap. hamulet, = privjesak korijenje od bilja, korali ili ini kakvi predmet sa znakovima i napisima), o kom misle praznovjerni ljudi, da ih čuva od čarolija, nesreće ili bolesti, ako to nose oko vrata, na prstu ili oko pasa. Otuda riječ, da čuva kao amanet.

Anabablista, gr., novo ili dvokršteník, raskolnička sekta, koja se već u staro kršćansko doba javljala, te je svoje pristaše po drugi put krstila, prem su držali, da krst djece ne vrijedi (nego odraslih).

Anachronizam, gr. (č. anahronizam), ljetobrojna pogrješka u računavanju vremena u povijesti t. j. kada se koji dogodjaj ili običaj prenosi (naročito ili iz neznanja) u nepravo doba.

Anacijonalno, l., beznarodno (kao internacijonalno) — ne osjeća se nacijonalnim ili narodnim čovjekom.

Anagram, gr., kada se slova premetnu, da se od jedne riječi t. j. od istih slova dobije druga riječ (n. pr. sir—ris).

Analfabeta, gr., onaj, koji ne zna čitati ni pisati; početnik u kojoj vještini, nevješt čovjek.

Analiza, gr., rasčimba, rastvorba, razludžba, razlaganje neke cjeline u njezine dijelove. Protivno tomu je sinteza.

Anali, l., ljetopisi, godišnje knjige, zgode; povjest godišnjih dogodjaja.

Analogija, gr., jednoličnost, sličnost, podobnost okolnosti, kad se sudaraju razne stvari u svojim odnošajima i kad se na temelju ove sličnosti stvaraju zaključci, koji ali ne mogu uvijek biti pravi ili stalni.

Anamneza, gr., kad se govornik povrati na koju stvar, koju je zaboravio prije spomenuti; poznavanje predjašnjega stanja bolesti.

Anarhija, gr., bezakonje, bezustavnost, bezvlade; nered, razvrat; stanje kad već vlast nije kadra da red uspostavi.

Anarhista, gr., razvratnjak, koji misli neredom srušiti postojeći red i zakon, da dodje do vlasti. Anarhisti tvrde, da će prava sloboda doći tek onda, kad će svaki moći živjeti po miloj volji. Formula je njihova: »Ni Boga ni gospodara«.* Anarhizam ne pozna nikakvih zakona ni stega, već se svaki pojedinac može držati pravila, koja mu konveniraju.

Anatema, gr. (p. anathema), izopćenje (u kat. crkvi. Dolazi od starih Grka); crkveno proklestvo.

Anatomija, gr., razudba; nauka o ustroju ili unutarnjoj gradji živih bića.

An blok, v. en bloc.

Antieniteta, fr. (č. ansieniteta), starina; godine službe, red po kom činovnici i vojnici po dobi službovanja napredu ju u činu; vlastitost predmeta, kojom on spada u najstarije povjesno doba.

Ancien regim, fr. (č. ansjenrežim), stari, starinski, negdašnji (grčki, rimski) režim (obično u apsolutističkom načinu vladanja); povratak k prijašnjoj vladi po revoluciji.

Andante, tal., lagano, umjereno, korakom.

Androfobija, gr. (p. androphobija), bojazan od muža.

Andromanija, gr., pomama za mužem.

Anekdota, gr., mala šaljiva pričica, doskočica; u staro doba sve ono, što još nije bilo napisano.

Anektirati, l., pridodati, priklopiti, prisvojiti, utjeloviti, pripojiti. **Aneksija**, pripojenje, prisvojenje tudjega državnog područja.

Anemija gr., nestaja krvi, malokrvnost kao uzrok ili kao posljedica raznih bolesti ili gubitka krvi.

Aneroid, gr., tlakomjer u okruglоj kutiji.

Anestezija gr., besćutljivost neosjetljivost, nećutljivost, kad su živci u takvom stanju, da ne mogu priopćivati vanjske utiske moždjanima. Centralno je, kad su bolesni moždjani ili hrptenjača, a periferično, kad prouzročuje tu bolest pojedini živac. Umjetnim se načinom

umrtve živci zimom (led), narkotičnim otrovima (opium, morfium), udisanjem etera, kloroforma, dušika itd.

Angažovati, v. engažovati.

Anima candida, l. (č. kandida), bijela, blaga, poštena, otvorena, sjajna, divna duša (dobar, pošten, iskren čovjek).

Animalno, l., životinjsko, sve što se odnosi na životinjske stvari i svako živuće stvorenje za razliku od vegetabilnih ili bilinskih. Animalne funkcije su: osjećanje, svojevoljno gibanje, spavanje, mišljenje za razliku od vegetativnih: hranjenje, rast i disanje

Animirati, l., oduševiti, zanijeti, ushititi nekoga za nešto.

Animo, tal., raspoloženje, s nakanom, u namjeri; volja, živost, duh, duša.

Animozno, l., žestoko, osorno, strastveno, preuzetno, bijesno, neprijatno, ljutito, kivno, neprijateljski.

Animus, l., duša, volja, namjera.

Anketa, v. enqueta.

An mass, v. en masse.

An miniatr, v. en miniature.

Anonsa, fr. (p. anonca), oglas, ponuda.

Ano, l. (p. anno), godine (te i te).

Anomalija, gr., nepravilnost, iznimka, odalečenje od pravila, protupravilno, kad se nešto drukčije zbiva, nego li obično.

Anonimno, gr. (p. anonymos), bezimeno, zatajeno ime, bez potpisa.

Anorganično, gr., bezustrojno, bez ustroja za gibanje, tijelo bez života (n. pr. rude); tijelo bez organa za život.

Anormalno, l., nepravilno, neobično, protupravilno, (isto kao abnormalno).

An pasan, fr., v. en passant.

Ansambl, v. ensemble.

Antagonizam, gr., neprijateljstvo, protimba, suparništvo, trvenja, takma, želja nanijeti nekom zlo.

Antarktičko gr., južno, što je oko južnog stožera zemaljske kruglje, naprotiv velikom medvjedu (zviježdje).

Ante, l., pred, prije.

Antecedencija, l., predjašnji nečiji život; čin, iz kojeg se izvodi zaključak za sadašnjost; činjenice, koje su nečemu prethodile.

Ante festum, l., prije svečanosti.

Ante murale, l., predziđe, prsobran. (To je časni naslov za Hrvate, koje im je dao papa za vrijeme turskih provala, što su se hrabro borili i tim spasili zapadno kršćanstvo. (Naslov glasi: Antemurale christianitatis = predziđe ili zid kršćanstva).

Ante portas, l., pred vratima, (Hanibal).

Antichambre, fr. (č. antišambr) predsoblje. V. antišambr.

Anticipando, l., predujam, unaprijed, prije dospjelosti (dizati n. pr. novac). Posticipando = poslije dospjelosti ili unatrag (mjesečno) dizati.

Antičan, l., drevan, starovit.

Antidiluvijalno, l., pretpotopno, prije diluvija. V. diluvij.

Antifeministički, l., protuženski (n. pr. pokret).

Antifona, gr., u kršćanskoj crkvi izmjenično pjevanje, koje obavlja svećenik i narod.

Antika, l., staro, drevno doba; kultura starih Grka i Rimljana.

Antikritka, gr., protuodgovor; protukritika ili ustuk na kritiku.

Antikvarij, l., (p. antiquarium), trgovina starih knjiga.

Antikviteti, l., starine.

Antimonarhičan, l., koji radi protiv države, koja imade monarha ili vladara (kralja).

Antimoralni, l., nećudoredni.

Antimonija, l., protuslovlje u pravilu između dva zakona.

Antipatičan, gr., mrzak, neprijazan, neugodan, nepoćudan, odvratan, za koga nemamo osjećaja. Protivno je simpatičan. V. simpatija.

Antipod, gr., protivnik (politički); u zemljopisu znači protunožac. (To su ljudi, koji su nama na nasuprotnoj strani, ali na istom podnevniku; čovjek, koji je prema drugom u svemu posve oprečnog mišljenja.

Antipor, gr. (antiporticus), otvoreni trijem, dvorana sa stupovima; otvoren čovjek.

Antiteza, gr., protivnost, oprijeka, govornička figura, kad spojimo stvari, koje su protivne ili kad dvije suprotne misli stavljaju jedno prama drugom (n. pr. studen kamen, ali je srce vruće).

Antisemita, gr., protužidov, protivnik Židova; protivnik semitske rase.

Antiseptično, gr., raskužno, što raskužuje t. j. čuva, priječi okuženje.

Antišambr, fr., (p. antichambre), čekaonica, predsoblje.

Antišambrirati, obijati pragove, zadržavati se u predsoblju tražeći milosti i naklonosti u velike gospode (znači toliko, kao da se zadržava uvijek u predsoblju, a da nije došao onamo kamo je želio, ili da okoliša).

Antologija, gr., cvjetnjak ili zbirka pjesničkih djela; zbirka izabranih pjesama.

Antre, fr., v. entrée.

Antropofob, gr., tko se ljudi boji, v. mizantrop.

Antropologija, gr., nauka o čovjeku, t. j. nauka o duševnom i tjelesnom razvitku čovjeka kao predstavnika ostalog zoološkog (životinjskoga) svijeta ili ukratko — čovjekoslovlje. Duševna antropologija zove se psihologija, a tjelesna se zove somatologija.

Antropometrija, gr., mjerenje čovječjeg tijela, naročito lubanje i nekih dimenzija na kosturu radi prepoznavanja, n. pr. da se individualizira koji zločinac, koji se ne će odati; nauka o odnošaju tih izmjera.

Anuiteta, l., obrok, koji se godišnje ili polugodišnje plaća za amortizaciju ili prima u ime rente.

Anulirati, l., uništiti, zabaciti, proglasit za nevaljalo.
Apage, gr., udaljiti se! otidi, nosi se, tornjaj se!
Apanaža, fr. (p. apanage), udjel, koji dobiva mlađi sinovi ili kćeri vladajućih kuća, da mogu samostalno živjeti — određeno po parlamentu.
A parte, **l.**, **à part**, fr., o sebi napose, osebice.
Aparté, fr., govor glumca na pozornici samom sebi, kao da ga drugi ne čuje.
Apartement, fr., (č. apartman), oveći stan, odaje.
Apartno, fr., odijeljeno, zasebno, osobito neobično, što nije svakidnevno.
Apaš, fr. (p. apach), velegradski zlikovac (žepar).
Apatija, gr. bešćuvstvenost, mlohavost, pomanjkanje živahnosti duha i tijela, ili kad ne osjećamo pojedine utiske, kad ne marimo ni za što. Kod djece se to pojavljuje kao tupost osjetila, slaboumnost itd. Apatiju, koja je spojena sa umnom snagom, nazvao je Kant »Sretnom flegmom«, jer da se dotičnik ne može prenagliti uslijed duševne uzrujanosti u svom djelovanju, jer je slobodan od afekta i strasti. Takovu apatiju smatrali su stoici ciljem mudraca.
Apel, l., poziv, dozivanje, priziv (kad se cijeli stalež ili društvo poziva na nešto, na neko sudjelovanje ili na zajednički rad. U vojsci znači, kad se vojnici trubljom na okup sazivlju).
Apelirati, l., uložiti priziv, pozvati se na nešto, protiv kojeg rješenja, obratiti se na nekoga radi njegove dobrote.
Apercepcija, l., opažanje, sljubljivanje, shvatanje razumijevanje nekog predmeta putem opažanja i putem mnogih predodžbi, koje tu pomažu; zaokupljenje svih opažanja; samosvijest. To postoji u duševnom radu, kada se novi pojmovi sljubljuju sa u duši već učvršćenim pojmovima, budi da su si posve slični ili, da su im slični samo nekoji dijelovi.
Aplanatički, gr., što se ne da uravnati.
Aplanirati, fr., poravnati, uravnati, ukloniti zapreku; izjednačiti, izravnati (na pr. zemlju).
Aplaudirati, l., pljeskati, odobravati.
Aplauz, l., pljesak, odobravanje.
Aplikacija, l., primjena, n. pr. jednog zakonskog propisa na srodan slučaj koji zakonom nije uređen.
Aplicirati, l., primijeniti, priljubiti, protegnuti nešto na neku osobu ili stvar.
Aplomba, fr. (č. aplomb), okomiti položaj (polag olovne niti); sigurnost, drzovitost u nastupu, ponašanju, držanju; velika reklama; bučnost.
Apodiktički, gr., odriješito, odlučno, na način, koji ne trpi protuslovlja, sigurno, neopovrgnuti dokaz, koji se osniva na nemogućnosti protivnoga.

Apogeja, gr. (p. apogäum), tačka, na kojoj je kakva planeta, kad je najdalje od zemlje; vrhunac (na pr. vrhunac slavlja).
Apointirati, fr. (č. apoantirati), račun s glavnim knjigama sravnjivati; podmiriti mjenicu.
Apokalypsa, gr. (č. apokalipsa), objavljenje, otkrivanje (naročito ono sv. Ivana evangeliste god. 95. po Kr., što sačinjava zadnju knjigu novoga zavjeta.
Apokrifno, gr. (p. apokryphno), lažno, nepouzdano, sumnjivo, podmetnuto. APOKRIFI, kod židova i kršćana vjerski spisi iz sv. pisma, koji se smatraju pravim ili »kanonskim«. Raskolnici su ih tajno podmetnuli crkvi.
Apologija, **(Apologetika)**, gr., govor ili spis na obranu optuženoga. Branioci kršćanstva zovu se apologete. Apologije su napisali na obranu Sokrata dva njegova učenika — Platon i Ksenofont. Katolička apologetika, ako se brani katolička vjera.
Apologista, gr., branitelj.
Apopleksija, gr., kap, nenadano potpuno uginuće.
Apostata, gr., (apostat) odmetnik, otpadnik.
Apostazija, gr., odmetanje, otpad od svoje vjere, odmetništvo, kad se netko odrekne kršćanske vjere.
Aposteriori, l., iz iskustva, v. a p r i o r i.
Apollo, bog starih Grka i Rimljana, sin Zeusa i Lete.
Apostrofirati, gr., oštro naglasiti u govoru koju riječ ili izreku u svrhu, da se obrati pažnja na neku osobu ili stvar; obratiti se riječima; ukoriti.
Apoteoza, gr., pobogovljenje, obožavanje čovjeka, osobito njegovo svečano uvrštenje među bogove; pretjerana slava (na pr. Grci svoje junake).
Apoteozirati, gr., učiniti nekoga Bogom, slaviti ga kao Boga.
Apoteza, gr., (p. apoteza), izlaganje djece; namještenje iščašenog ili prelomljenog članka; kosina; skele za spuštanje brodova u more; odmor u rečenici, gdje se glas spusti.
Appoint, fr., (č. apoen), banknota raznih tipova.
A priori, l., filozofski izraz ili nauka o postanku čovječjih predodžbi i spoznaji. Za nekoje predodžbe se drži, da ih čovječji duh sam od sebe, neodvisno od iskustva, stvara te se tako stvoreni pojmovi zovu (po Kantu) a p r i o r n i, dok se naprotiv pojmovi i predodžbe stečene od iskustva zovu »a p o s t e r i o r n i«. Što se dakle samo po sebi razumijeva, to je »a priori« (n. pr., mi znademo iz iskustva »a p o s t e r i o r i« — da vodoravni pravac i okmiti zatvaraju pravi kut.

Čim smo jedan napram drugom koso položili, već znamo »a priori«, da već ne zatvaraju pravi kut, te ne trebamo tek mjeriti).

Aprobirati, l., odobriti, pohvaliti, osposobiti.

Aproksimativno, l., približno, od prilike, cijena, koja se od prave malo razlikuje.

A propos, fr. (č. apropo), što sam htio da kažem . . .. da ne zaboravim . . .

Apropriacija, l., prisvajanje, uporaba onoga, što nije naše; sjedinjenje jedinog tijela s drugim, ponovno sjedinjenje nekog imutka, koji se prije podijelio (naročito crkvenih dobara u Engleskoj).

Aprovizacija, l., nabavljanje živeža, hrane; opskrba.

Apsolutno, v. absolutno.

Apsolutorium, l., svjedodžba o svršenoj visokoj školi; odstupajućem odboru priznanje.

Arabeska, je plastično slikani ukras, vrsta ornamenta, nakita u rezbarstvu, slikarstvu i risanju složena od raznog lišća, cvijeća, životinjskih i geometrijskih likova u sjajnim bojama i zlatu. Potječe od Arapa, (otuda ime), a poslije su njegovali Grci i Rimljani. Prvobitno je sastojalo samo od slomljenih i različno isprepletenih pravaca. Poslije se arabeska mijenjala tako, da su se ispreplelí biljevni i životinjski oblici. Takvim su arabeskama urešene krasne arapske građevine na evropskom jugu i istoku. — U modernoj književnosti (novelistici) zove se arabeskom kratka i duhovita pisana crtica šarovitog sadržaja iz života, koja se ne drži strogo forme.

Arangement, fr. (č. aranžma), udezba, priredba, vodstvo.

Arbiter, l., obranički sudac, sudac posrednik, da razriješi spor.

Arbitrarno, l., po volji, po slobodnom rasudenju; dakle sa razlozima razbora.

Arbitrarij, l., obranička presuda.

Arbitraža, fr. (p. arbitrage), obranički sud, (arbiter, arbitrator, obranički sudac); u trgovačkom poslu znači proračunati novčane i mjenične cijene, pronaći način, na koji se dade najkorisnije izvesti neki posao u cijenama predmeta, n. pr. kojim papirima se dade najjeftinije isplatiti stanoviti dug u tudjoj zemlji, ili kako se dade novac najkorisnije upotrijebiti. Arbitraža je posao kad se roba kupuje na onom mjestu, gdje je jeftina, pa se prodaje tamo, gdje je skupa.
ili ukratko — arbitraža znači izračunavane valute stranih država međusobno ili kojom valutom bi se polučio najpovoljniji uspjeh u kupnji ili prodaji.

Archonti, gr. (č. arhonti), vladari, predstavnici, najviši dostojanstvenici u staroj Atheni nakon pada kraljevstva (god. 752. prije Kr.), birani su doživotno.

Area, l., ravnica, prosta površina, gumno, dvorište, bojište; čelava glava, sredina u cirkusu.

Areal, l., površina, opseg površine (kojeg zemljišta), površina prostora, kod zemlje.

Arealan, l., nerealan, nestvaran.

Arena, l., pješčana ravnica; borište poput starih amfiteatara, u kojima su se obdržavale borbe s bikovima; ljetno kazalište (velika daščara), jašiona, igralište.

Arendator, l., zakupnik.

Areopag, gr., strogi neumoljivi sud u staroj Ateni (Grčka). Ovo sudište dobi Solonovim ustavom velik djelokrug, da je moglo zabaciti zaključak vijeća i narodne skupštine, ako se taj zaključak nije slagao sa postojećim zakonima; zbor bespristranih sudaca ili kritičara.

Aretirati, l., uvući, zaustaviti, zatvoriti.

Argoplavci, grčki argonauti, pustolovna ekspedicija, po onoj grčkoj priči, gdje su grčki junaci plovili na lađi Argo u Kolhis na Crnom moru po zlatno runo.

Argot, fr. (č. argo), govor ljudi jednoga zanata; lopovski, šatrovački govor; kozarski ili jezik lupeža u Francuskoj.

Argumenat, l., dokaz, temelj, osnov.

Argumentirati, l., dokazivati, mudrovati, izvađati zaključke.

Argus, Argos, s pridjevkom Panoptes (svevideći). Grčka božica Joja bila je suparnica (u ljubavi) božice Here, žene Zeusove i zato ju je Hera od ljubomornosti pretvorila u bijelu kravu, koju je čuvao i pasao sluga Argos, koji je po tijelu imao stotinu očiju. Zeus je dao Argusa ubiti i kravu na slobodu pustiti. Hera je metnula Argusove oči paunu (svom ljubimcu ptiću) na rep i tako se danas paun tim kiti. To je samo priča, po kojoj se danas kaže vjernom čuvaru Argus ili Argos, a onomu, koji ima ili budne ili oštre oči, koji sve vidi, kažemo, da imade Argusove oči.

Arhaizam, gr., (p. archaismus), zastarjelo, starinski (izraz).

Arheologija, gr. (p. archeologija), nauka, koja uči poznavati starine, povjest starih umjetnina; staroznanstvo.

Arhimedov zakon, t. j. tijelo uronjeno u tekućinu izgubi prividno od svoje težine toliko, koliko važe njime istisnuta tekućina. (Arhimed matematičar rodj. 287 pr. Kr. Syrakusa, Sicilija).

Arhiv, gr. (p. archiv), pismohrana, pismara, mjesto gdje se čuvaju stare povelje, listine, knjige i t. d., ili arkiv, arhiv, je zbirka pismenih dokaznica, koje se protežu na povjest neke države, zemlje, pokrajine, oblasti, ureda, obitelji i t. d.

Arhitektura, gr., graditeljstvo.

Arhivalija, gr., svjedodžba, dokaznica, povelja.

Arisirano, (arižirano), spušteno jedro; usidreno.

Aristokrata, gr., plemić, boljar, velikaš.

Aristokratska republika, gdje upravlja državom samo jedan odabrani stalež, za razliku od demokratske republike, gdje imade udjela sav narod. V. republika.

Arivisti, fr., došljaci; štreberi, kruhoborci, koji su time došli do visokih časti i imetka (mameluci).

Arkade, tal., pridvorje za svodove ili niz svodova, koji stoje na stupovlju. Ako se protežu u duljinu, te su pokriti hodnici i otvoreni na jednoj ili dvije strane služe kao grobnice, ili okružuju dvor samostana ili palače.

Arkanum, l. (p. arcanum), misterij vjerske tajne, koje se imadu čuvati n. pr. svetootajstvo.

Arkana, l., tajna sredstva, ili tajni lijekovi.

Arktično, gr., sjeverno, sa daleka sjevera, u blizini velikog mededa (zvijezda).

Armalisti, zvali su se prije u Ugarskoj i Hrvatskoj plemići, koji nisu imali osim plemićkih listova nikakovih posjeda, te su služili u vojsci.

Armatura, l., oružje, oboružanje vojnika ili ladje; u graditeljstvu znači sredstva, kojima se greda bolje učvrsti; željezne spone; u politici znači pritsak na narod ili stranku; kod magneta kotvica, da jača silu magneta.

Armirati, l., naoružati, opremiti, spremiti se za napadaj.

Arogantan, l., drzovit, bahat, ohol, osoran, bezobrazan, naduven.

Arogirati, l., prisvajati sebi što nepravedno.

Aroma, l., miomiris, blagovonj, ugodan jak miris ulja od raznog bilja.

Arondiranje, l., zaokruženje, povećanje zemljišta (u jednom komadu).

Arpegirati, tal., trgati glasove tako, da se jedan za drugim brzo čuje, te dadu akord (n. pr. pratnja na harfi).

Artepakt, l., umjetni proizvod, umjetnina, rukotvorina.

Arterije, gr., žile kucavice ili dovodnice, čista krv, koja teče iz srca u sve česti tijela.

Artilerija, l., topništvo.

Artisam, fr. (č. artizam), sklonost k umjeću; umjetnost.

Artisan, fr., zanatlija, umjetnik ili umjetni obrtnik.

Artista, fr., glumac, umjetnik, kipar, slikar; poznavalac umjetnosti.

Artizam, v. artisam.

Arzenal, tal., oružana, u kojoj se čuva ili pravi oružje.

Asanirati, l., v. sanirati.

Asaki, tur. (assaki, esseki), ime one žene sultanove, koja mu rodi prvog sina, te je odlikovana kao mati princa. Ako ovaj umre, prelazi ova čast na onu ženu, koja ima najstarijega sina. Zovu je i caricom.

Ascendenta, fr. (č. asandanta), uzlazni rodjak, u rastućoj lozi (n. pr. otac, djed).

Asceta, fr. ili **asketa, gr.,** čovjek, koji postom ili molitvom,

pa suzdržavanjem od tjelesnih požuda i strasti svladava sam sebe, da se tako udostoji raja. Koncem 2. i početkom 3. stoljeća (pr. Kr.) pojavil su se asketi, iz kojih se poslije razviše pustinjaci, a kasnije redovnici (fratri i monasi). V. fakiri i derviši.

Asignacija, l., poziv, naputnica, doznaka; jest ugovor, po kojemu netko (asignat) preuzima na sebe tudi dug ali tako, da dosadanji dužnik (asignant) sasma istupa iz obveze.

Asignati, doznačnica, vrst državnog papirnatog novca, osobito onoga u Francuskoj, koji je od 19. travnja 1790. od narodne skupštine kao narodna dugovina proglašen.

Asignirati, doznačiti, naznačiti, pozvati.

Asil, gr. (p. asyl), konačište; zaklonište (za bjegunce ili prislno odgojilište); **Asilno pravo,** pravo zakloništa.

Asimilirati, l., upodabljati, pretaliti, izjednačiti, učiniti sličnim. U filozofiji znači postepeno pretvarati hranu u ljudskom, životinjskom i bilinskom ustrojstvu na tvari, koje su čim dalje, tim su si sličnije onim tvarima od kojih se tijelo sastoji, dok se konačno ne pretvore u iste. (Dva se naroda mogu kroz stoljeća, ako živu zajedno, utopiti jedan u drugoga tako, da ih se ni po jeziku, nošnji, ni običaju ne može razlučiti).

Asimpatija, v. antipatija.

Asimulacija, l., pretvaranje, himba; izjednačivanje; prividno približavanje govornika k mnijenju svojih slušatelja.

Asinus, l., (č. azinus), magarac.

Asistent, l., pomoćnik.

Asistencija, l., pomoć, potpora vojnička il oružnička; sudjelovanje n. pr. više svećenika kod službe božje.

Asker, Askerluk, tur., vojska, vojništvo.

Asketa, v. asceta.

Asocijalizacija, l., združenje, spojenje, zadruga; svako združenje ili sjedinjenje, da se poluči zajednički cilj.

Aspida, (aspis), gr., guja, zmija (egipatska) otrovnica (zla žena).

Aspirirati, l., težiti za čim, čeznuti, tražiti; prositi službu; udisati, uvlačiti, usisavati.

Assemblée, fr. (č. asamble), skupština, zbor, (cjelokupno osoblje n. pr. opere), sjajno društvo kod večernji zabava ili sjajni zbor, skup političkog društva.

Assumptionisti, l. (č. asumpcionisti), su jedna vrsta augustinskoga reda, kojemu je temelje postavio sv. Augustin (umro 430.)

Asumpcija, l., primanje, odobravanje.

Astma, gr., sipljivost, stezanje u prsima, neduha.

Astralno, gr., zvijezdovito. Astralni duhovi su po pričačama srednjega vijeka anđeli, koji su sagriješili; duše umrlih ili duhovi, koji su postali iz vatre, te koji stanuju medju nebom i paklom i zemljom. Astralno tijelo, t.

j. ono nevidljivo tijelo, koje se za vrijeme sna različito prikazuje (iz srednjeg vijeka).

Astrologija, gr., nauka o zvijezdama ili zvjezdarstvo u staro doba (kod Grka i Rimljana), danas tumačenje po zvijezdama budućnosti i sudbine čovjeka.

Astronomija, gr., zvjezdarstvo, nauka o zvijezdama.

Asyl, v. asil.

Asešor, l. (p. assesor), prisežnik, prisjednik kod suda, općinski zastupnik.

Ašik, tur., zaljubljen ili zanesen u odanosti Bogu; pustolov (Don Juan, č. Don Žuan).

Ašikovati, tur., udvarati, ljubakati.

Ataka, fr. (p. attaque) — č. atak), navala, napadaj, nasrtaj (golim oružjem), udarac.

Atakirati, fr., navaliti, napadati.

Ataše, fr. (p. attaché), član poslanstva, pridodani službenik kod kojega poslaništva ili kod vojnog štopa.

Atavizam, l., (od atavus — pradjed), nasljedna duševna ili tjelensa osebina, sličnost, mana itd., od pradjeda, koja se tek kasnije u potomstvu pojavljuje (n. pr. da su djeca više slična djedu nego li ocu, ili da je dijete dobilo narav svoga djeda ili pradjeda itd. Osobito se to opaža kod križanih rasa n. pr. žute i bijele rase itd.)

Atelier, fr. (č. atelje), radionica, djelaonica umjetnikova.

A tempo, tal., na vrijeme, pravodobno.

Atentat, l., napadaj budi na osobu (tvorno) ili na čije pravo.

Atest-Atestat, l., (p. attestat), pismena potvrda, svjedodžba.

Atheizam, gr., (č. ateizam), od grčke riječi a t h e o s, znači bezboštvo, »bez Boga«), nauka zatajuje Boga, da ga ne ima.

Atheista, bezbožac, koji ne vjeruje u Boga.

A titre de curiosité, fr. (č. a titr de kirjozite), hotio sam da znadem, bio sam radoznao.

Atleta, gr., jak, golem, mišičav čovjek; borac, rvač.

Atmosfera, gr., zrak, uzduh, koji okružuje našu zemlju. Jedna atmosfera je tlak zraka, koji drži stup žive od 76 cm. visoko ili vode 10 mt. To je mjera za jake tlakove, naročito kod različitih strojeva. Tlak jedne atmosfere iznosi za svaki četvorni cm 1 kg., ili za 1 dm² — 100 kg. Svaki četvorni dm. nekoga parnoga kotla pri tlaku od jedne atmosfere ima da dade otpora tlaku od 100 kg. jačine.

Atom, gr., nevidljiva mala čest počela, koja se još dade u kemički spoj slučiti. Svi elementi ili počela nemaju jednake atome. N. pr. molekula kuhinjske soli sastoji se od dva atoma i to jednog klora i jednog natrija. Atomi su dakle najmanje i samo pomišljene čestice jednog počela ili elementa, koje se dalje mogu dijeliti samo u elekrone. V. elekron. Elemenat

Uran ima danas najveće atome, ali se i ovi drobe, jer iz urana se može stvoriti radij. I ovaj ima još velike atome, jer se raspadanjem radija stvara niton (plin), a ovaj u helij. Švicarski kemičar prof. Debye stvorio je novu teoriju o sastavu atoma. On polazi sa stanovišta, da su atomi svih poznatih elemenata satsojine atoma vodika. Vodik ima najmanju atomsku težinu. Tu svoju teoriju bazira (temelji) na rez;ultatima Ruthengordovih pokusa, kojim mu je s elekričnim zrakama uspjelo razbiti atoem klora u atome vodika. Uz ovu teoriju su pristali prof. Frank i Kassel iz Berlina. V. elemenat, energija, radij, elektroni, molekul.

A tout prix, fr. (č. a tu pri), pod svaku cijenu, pošto po to, neka stoji koliko mu drago.

Atkrakcija, l., privlačivost, privlačiva sila, zabave, koje privlače; stezanje (rečenice).

Atribut, l., svojstvo, pridatak, biljeg, znamen čim se što pobliže označuje.

Atrocité, fr. (č. atrosite), grozota.

Atrofija, gr., neplodnost, pomanjkanje hrane; venenje, sušenje pojedinih udova ili cijeloga tijela.

Au courant, fr. (č. o kuran), na snazi, tekući, u tečaju, u prometu.

Audacem fortuna iuvat, l., smionom, odvažnom pomaže sreća.

Audiatur et altera pars, l., neka se sasluša i druga strana.

Audicija, fr., slušanje; preslušavanje (kad se preigra koji glazbeni komad, da ga se može ocjeniti).

Audienca, l., pristup, saslušanje, primanje (nekoga n. pr. pred visoke ličnosti).

Auditor, l., vojnički sudac.

Augijeve staje, iz priče o kralju Augiasu (Augiju) i grčkom junaku Herkulu (Heraklu), gdje je Herkul očistio Augijeve staje, u kojima bijaše 3000 goveda, a nisu bile više godina čišćene. Inače se misli mučan posao, kad se ima neki nered očistiti, odstraniti

Augmentativno, l., povečajuće, pojačavajuće, pomnažavajuće (n. pr. u glazbi ili u slovnici kad se kaže ženi—ženetina).

Augur, l., prorok, vrač (rimski. koji je gatao budućnost gledajući let i slušajući krik ptica).

Auktor v. autor.

Auktoritet, v. autoritet

Aula, l., dvor, dvorište (avlija). soba za sakupljanje, dvorana za skupštine na sveučilištu.

Aulično, l., što spada k dvoru (kraljevskomu).

Au porteur, fr. (č. o porter), donosiocu (n. pr. isplatiti što onomu, koji donese doznaku.

Aureola, l., kruna oko glave kojega sveca (t. j. onaj zlatni (nimbus) sjaj oko glave, kako se sveci rišu); skinuti nekom aureolu znači prikazati ga kao kukavicu ili petljanca (političkoga), svečano zaglavlje.

Askultacija, l., prisluškivanje, istraživanje koje bolesti (plućne), slušanje uhom.

Askultanta, l., sudbeni prislušnik.

Auspicija, l., znamen, kob, slutnja, predznamenje (kako su Rimljani po letu ptice i po munjini itd. upoznali volju bogova: proricanje, gatanje): okrilje (višega).

Aut-aut, l., ili-ili (odaberi ili ovo ili ono).

Autentično, gr., vjerodostojno. istinito, dokazano pravo, da je proizvod onoga, koum se pripisuje.

Auto, gr., sam.

Autobiografija, gr., kada si tko sam svoj životopis napiše.

Autodafé, fr. (č. otodafe, gr. autodaphe), spaljivanje krivovjeraca; spaljenje.

Autodidakt, gr., samouk, onaj koji si pribavi svoje znanje bez pomoći učitelja.

Autogamija, gr., samooplodnja t. j. oprašivanje u istom cvijetu.

Autogaraža, fr., spremište automobila.

Autograf, gr., vlastoručno pismo, potpis naročito odličnih ličnosti. U novije doba postali su autografi odličnih ljudi predmetom zbirki, a da bude općenit, pomnožavaju se tiskom (obično u spomenspisima. Autograf je sprava za pomnažanje tiskom vlastoručnih pisama (litografija, kamenotisak, hektograf itd.).

Autografa, gr., prvo štampanje kako se tisak pronašao.

Autohtoni, gr., urođenici, starosjedioci, prastanovnici koje zemlje.

Autokephalno, gr. (č. autokefalno), svojeglavo, neodvisno, što nije podređeno poglavaru druge crkve ili zemlje; u prvo doba kršćanske crkve, oni biskupi, koji nisu bili nikom podložni osim sinodi, (to je bilo kod grčko-istočne kao narodne crkve, što je i danas).

Autokrata, gr., samovladar, samodržac, koji imade cijelu zakonodavnu i izvršujuću moć u svojim rukama, neograničeni, apsolutni vladar (Rusija = bivša carska).

Autografomanija, gr., pohlepa za rukopisima.

Automat, gr., samokret, samorad, stroj koji pomoću mehanizma sam radi, t. j. sam sobom kreće.

Automobil, gr., i l. samovoz, kola, kočija, koja idu sama.

Autonomija, gr., samouprava, na pr. općine, grada, i t. d., t. j. pravo ovog samoupravnog tijela, da na svojem području i u svoje ime (u vlastitom djelokrugu) izvršuje jedan dio javne uprave. Autonomija pokrajine ili oblasti znači nezavisnost spram državne centralne vlasti u izvjesnim poslovima javne uprave.

Autopsija, gr., vlastiti nazor, ono što vidimo na svoje oči; za naravoslovce važan način istraživanja; u liječništvu znači pregledati i raspoznati nečiju bolest, a da se ne ispituje bolesnik, razudba mrtvaca.

Autor, (auktor), l., pisar ili pisac koje knjige; začetnik kojega čina.

Autorsko pravo, književna svojina ili vlasništvo pisca.

Autoreferat, gr. i l. izvadak ili izvještaj iz vlastite radnje.

Autoritet, l., ugled, čast i vlast, koja se u tom pogledu osniva. Autoritet uživaju ljudi i bez vlasti, ali ljudi značaja, znanja i poštenja. Autoritet se ne dade silom postići, on se nameće spontano našoj duši. Autoritet je moralna moć, koju uživaju samo ljudi moralno visoko položeni. Imamo autoritet moralni i autoritet države itd.

Autorizirati, l., ovlastiti, odobriti, opunomoćiti.

Autosugestija, l. i gr., kad netko sam sebe vara, ili sam svojoj laži vjeruje, ili kad netko imade uvjerenje, da će ozdraviti možda od kakove čarolije.

Avancirati, fr. (č. avansirati), postupiti naprijed u svojoj službi, promaknuti se u činu ili plaći, biti unapređen.

Avancement, fr. (č. avansma), promaknuće, unapređenje.

Avancu praviti, fr. (č. avansu), prve korake učiniti, bližati se.

Avans, fr. (p. avance), izbočina; predujam; korist.

Avant garda, fr., prednja straža, prvi redovi.

Avantura, fr. (č. avantira), izvanredan događaj, pustolovina, lov za srećom. Avanturistički = pustolovno.

Avaria, (Havaria) tal., kvar, šteta, na brodu ili njegovu tovaru.

Avenue, fr. (č. avni), široka cesta (prilaz); drvored, kroz koji se dolazi k nekoj zgradi osobito u Engleskoj kad se ide ka gospoštijama).

Avers, tal., prednja strana ili lice kovanog novca.

Aversa, fr. (p. averse. č. avers), nagla kiša, pljusak.

Averzija, l., mržnja, odurnost, odvratnost, zgražanje od čega, gnjušanje.

Averzirati, l., okrenuti se na stranu.

Avet, tur., utvara, kao živo strašilo.

Aviatika, l., plovljenje zrakom.

Avitički, l., stari.

Avizirati, tal. obavijestiti, dojaviti, najaviti.

Avlija, tur., dvorište, v. aula.

Axiom, gr., zasada, sud, poučak, neoborivo pravilo; načelo, koje ne treba dokaza, jer je opće priznato kao istinito.

Azur, ar. (od lazur), plavetno nebo.

Aždaja, tur., zmaj (u narodnim pričama, koji mnogo jede; inače aždaja ili Azdaha, znači div, konj kao div.

Ažija, pod ažijom se razumijeva razlika između tečaja zlata i kurentne novčanice,

B

Baar, gotovina, gotov novac; neiskusan mornar; moderna po engleskom uzoru uređena noćna kavana.

Babo, tur., otac.
Baccana, tal. (č. bakana), prosta krčma.
Bacchanalija, l. (č. bakanalija), pijanke, orgije praviti; mistične (za vrijeme starih poganskih bogova) svetkovine Rimljana na čast Bogu Bacchu (Baku), kod kojih se je prekomjerno pilo i razuzdano živjelo, što je senat god. 186. prije Krista zabranio. Žene bacchantke su igrale najveću ulogu (Bacchus, Lieber — gr. Dionysos bog životne sile bilinstva, naročito vinove loze. Bio je sin boga Zeusa i božice Semele).
Bacil, l. bakterije i mikrob.
Bagatelno, tal., neznatno.
Bagatelizirati, omalovažavati, prezirati.
Bagaža, fr., (p. bagage), putna prtljaga; prezirno znači — smeće, fukara, prostota.
Baisse, fr. (č. bes), padanje cijena.
Bajagi, tur., tobože, kao da.
Bakanalija, v. baccanalija.
Bakšiš, per., napojnica.
Bakterije, l. kuživo, kužno sjeme. Te su klice sićušne gljivice, da bi ih hiljada mogla stati u jedno proseno zrno, zato ih prostim okom ne vidimo, a razabiremo ih tek, kad se do 1000 i više puta povećaju. Zato se i zovu »Nevidi« (nekoji spadaju u red Infusorija). To su biline najjednostavnijega ustroja, ili najniža bilinska bića sastojeća se svaka od samo jedne stanice. Bakterije nastupaju svagdje, gdje postoji organski život. One su potrebne za osvježenje plodnog tla dušikom. Pomažu da se stvara sir, ocat, pivo, kruh i vino. U čovječjem organizmu pomažu kod probave hrane. Nema ih nad oceanom, u sjev. i južnim ledenim pustarama, u visokim slojevima zraka, jer tamo nema života. U velikom broju bakterija nalazi se samo malo uzročnika bolesti. Zdrava koža i sluznjača ne prima uzročnike bolesti. Redovito je zato potrebita stanovita dispozicija. Ako se ove gljivice hrane tako, da oduzimaju hranu živim organizmima, t. j. da ulaze u bića, to ih slabe i prouzrokuju najužasnije ljudske bolesti kao: sušicu (tuberkulosu), koleru, kugu, ospice, difteriju, pošalinu (šarlah), sifilis, itd. Svaka zarazna bolest ima svoju osebujnu gljivicu, kao što imade i svaka biljka svoje osebujno sjeme. Neke su slične kruglijci, neke opet olovki ili štapiću. Umnožaju se diobom ili cjepanjem veoma brzo (jedna ima za 5 sati hiljadu potomaka), i zato se zovu cjepuci. Stanica bakterije razdijeli li se u dvije jednake polovine t. j. u sredini se suzuje i pocijepa na dvoje, Štapićaste bakterije se nazivlju BACILI (l. bacilli). BACILUS SUBTILIS prouzrokuje kisanje (što na pr. maslo, sir, postanu gorki); COMMA BACIL — koleru; b. mycoderma pravi od octove matice ocat od vina; b. mirococus (mierococus) vaccine — boginje, kozice; drugi opet kisenje mlijeka, škroba itd. V. mikrobi.

Balada, tal., od ballata t. j. pjesma uz koju se igra; pjesnička pripovijest. Kod južnih romanskih naroda od 12. stoljeća kratka lirska, obično ljubavna pjesma, koju su pjevali uz igru; od 14. stolj. lirsko- epska pripovijetka u stihovima. Najprije se počela njegovati u Škotskoj i Engleskoj. Kod Njemaca, Schiller, i Göthe. Kod Slavena se razvila u staro doba u narodnoj pjesmi.
Balancirati, fr. (č. balansirati), vagati, držati ravnotežje, ljuljati se, biti neodlučan za nješto, naginjati amo tamo.
Balast, njem., teret, pretega, opterećenje (n. pr. broda, zrakoplova pijeskom); ono što je nekom na teret.
Ballet, fr., plesna igra (n. pr. u kazalištu).
Ballistika, gr., matematičko-fizikalna nauka o gibanju bačenih tjelesa uopće, a napose o gibanju taneta iz puške i topa.
Ballon, fr., zrakoplov, naduta kruglja; staklena posuda; glavica.
Ballon d' essai, fr. (č. balon d' ese), balon, lopta, lopta za pokušaj; balon, koji se rasplinе, pokusni zrakoplov (u običnom govoru znači prazne riječi).
Baldakin, tal. (baldachin), nebo nad krevetom, nebnica nad prijestoljem ili prodikaonicom, ili što se nosi na Tijelovo (svećenik pod nebom), krović sa draperijama nad krevetom.
Balkon, tal., shod, otvoreni prigradak na zgradi; trijem pred prozorom na zgradi.
Balneologija, l. i gr., nauka o kupkama.
Balnotherapija, l. i gr. (č. terapija), nauka o uporabi i liječenju vodom u kupkama; liječenje u kupkama.
Balotaža, fr. (p. ballotage), glasanje pomoću krugljica; vrst tajnog glasanja. (Bijela n. pr. kugljica znači »da«, crna »ne«.
Balsam, (ar balesan), dragomast; uljasta mirisava smola raznih stabala, ili od smole i ulja sa žestom umjetno načinjena gusta tekućina, koja se rabi kao lijek za rane.
Balustrada, fr. naslon prijestolja, ograda, prijećna gredica na stupcima, kojom su ograđene altane, trijemovi ili otvoreni hodnici u gornjem spratu.
Banalno, fr., protso, svakidašnje, ispremlaćeno, otrcano.
Bandalir, prekoramnica, (vrpca preko ramena).
Bandaža, fr. (p. bandage), zavoj, prevoj oko rane.
Banderij, nl., konjanici barjaktari (narodna četa na konjima u narodnoj nošnji), koji sudjeluju u povorci kod manifestacija.
Banderola, fr., pasica (carinska), uska zastava; remen od puške.
Bandit, tal., razbojnik pustaija talijanski.

Banket, tal., velika svečana gozba ili objed na čast visokoj osobi ili društvu.

Banlieua, fr. (č. banljea), okolica velikog grada i koja mu pripada.

Banqueroute, fr. (č. bankrut, tal. banco rotto), slomljen stol, slom banke ili trgovine; obustavljenje plačanja; kad trgovina na brzo ne može platiti svojih dugova.

Baptisti, gr., zajedničko ime svih kršćanskih sekta, koje zabacuj krštenje djece, te krste odrasle uroniv ih u vodu koje rijeke, kako je krstio Ivan Isusa. Sekta se porodila u Engleskoj 1618. V. Anabaptisti.

Barbar, gr., divljak, surov, nenaobražen čovjek. Kod starih Grka svaki, koji nije govorio grčki, svaki tudinac, obično onaj, kojega su mrzili. Kod Rimljana svi narodi, koji nisu imali grčke ili rimske naobrazbe, naročito Nijemci.

Barbarizam, gr., surovost, surove besjede; tude riječi i tuđi način govora u vlastitom jeziku, kao što su riječi: čuprija, frajla, nemam cajt i t. d.

Bardi, stari keltski (i irski) pjevači i pjesnici, koji su uz harfu pjevali kod svetkovina u slavu bogovima i svojim junacima.

Baret, fr. (p. barette), okrugla ili na četiri čoška kapica od crnog baršuna okićena perjem. U 16. vijeku obična kapa za muškarce i žene. Danas je rabe svećenici katolički i protestantski, u Njemačkoj suci i dekani, te rektori univerze u službi.

Barikada, fr., bedem od nuždc od stvari, koje su kod ruke (kamenje, drvlje, stolovi), da se spriječi prolaz.

Bariton, tal. niski tenor ili visoki bas; pjevač, koji lijepo pjeva srednji muški glas.

Barjak, od tur. bairak, zastava.

Barjera, fr. (p. barriere), pregrada, ograda; gradska mitnica, vrata (utrkivanje zaprijekama); brklje.

Barnum, izumitelj pravoga »Humbuga«. U New-Yorku je otvorio godine 1840. muzej raznih čudovišta, inače bez velike vrijednosti, ali originalnim reklamama stekao veliki imetak.

Barometar, gr., tlakomjer, sprava za mjerenje tlaka zraka.

Barut, tur., puščani prah.

Basilika, gr., v. bazilika.

Basina, bazena, fr. (p. bassin), kotlina, kaca, velika zdjela; vodnjak; nakapnica; spremište velike količine vode.

Bas' reljev, fr., samo malo ili napolak izbočen, uzvišen, ispupčan kiparski rad na ravnoj ploči od kamena ili kovine. Reljev je dosta jako izbočen.

Bastard, l., kopile, polutan, nezakonito dijete; mješanac od dvije različite vrste mula; znači isto kao hibrid, t. j. križanac (dviju rasa).

Bašibozuci, tur. (basi=glava, bozuk=zao), tvrdoglavci; tako je redovna turska vojska nazvala neredovitu ili dobrovoljce, koji su došli na glas u zadnjim turskim ratovima (g. 1853. i 1878.) radi svojih okrutnosti počinjenih u Bugarskoj, Bosni i Hercegovini.

Baška=obaška, tur., posebno, svako za sebe, to je nešto drugo.

Batajla, fr. (p. bataille), bitka, sukob, svađa.

Baterija, fr., topovnica, više topova zajedno; munjevnica, kad se spoji više galvanskih članaka za izvađanje jače munjine ili da se pojača učinak.

Batrahomiomanija, gr., boj žaba s miševima, (šaljiva, posprdna grčka i njemačka junačka pjesma, parodija).

Baza, gr., osnov, podloga, temelj.

Bazar, tur., tržište, sajam; u orijental. gradovima zgrada, sa dućanima.

Bazilika, gr., trobridna grčka crkva, stolna crkva. Prvobitna zgrada, u kojoj je sjedio kralj. Kod Grka i Rimljana velelijepa zgrada za sudove i trgovačke poslove sa dva odjela sa stupovima. (Crkva sa hodnicima). Prema ovim zgradama gradili su kasnije crkve.

Beatifikacija, l., proglašenje blaženim, samo za jedan kraj. To je prvi stepen za proglašenje svecem, koji uslijedi 50 godina kasnije. Blaženim proglašuje papa uz povoljno mnijenje nekolicine biskupa.

Beati possidentes, l., sretni, koji imadu.

Bedevija, tur., arapska kobila.

Beduini, pleme u Arabiji. Sami sebe zovu Bedavi t. j. skitnice po pustinji, (od bedv. t. j. otvoreno polje, a ovo od glagola »bada«, što znači skitati se, okolo hodati). Oni na brzim arapskim konjima i oboružani navaljuju na karavane, kojima sve otimlju i od toga živu.

Beefsteaks, v. bifstek.

Befundirati, nj., naići, pronaći, obnaći (glede prikrate biljegovine t. j. kad netko radi premale biljegovine bude globljen).

Beg, bei, bej ili bey, tur., gospodin. U Turskoj naslov viših civilnih i vojničkih dostojanstvenika. Daje se i tuđincima, ako stoje u visokoj službi. U Tunisu (Afrika) je to naslov vladaočev. Danas znači kao vlastelin, grof; upravitelj provincije (stoji ispod paše).

Begenisati, tur., svidjati se, dopasti, odobriti nešto.

Belaj, tur., zlo.

Beletristika, fr., lijepa knjiga; dio književnosti, koji njeguje osim pjesme i zabavni dio, dakle obuhvaća liriku, roman, novelu, putopis, crtice, dramu, zabavnu žurnalistiku (feljton), te literarnu kritiku.

Bellum omnium contra omnes, l., rat sviju, protiv sviju.

Belvi, fr., lijep izgled.

Benefaktor, l., dobročinac, dobrotvor, koji n. pr. u društvu plati sav račun.

Beneficij, l., zadužbina, nadarbina, župno ili crkveno do-

bro, dohodak od nadarbine, poklon nasljednih dobara.
Benevolencija, eng., dobra volja, dobrohotnost, naklonost.
Berićet, tur., blagoslov, napredak, blagodat, obilje.
Bestia, l., zvijer; u prenešenom smislu divlji, okrutan čovjek. Bestiari su bili kod Rimljana borci, koji su se u cirkusu borili sa divljom zvjeradi. Jedni su bili robovi, koji su se morali boriti, drugi su bili borci od zanata — pustolovi.
Bestijalno, l., marvinski, životinjski, zvjerski.
Bête, fr. (č. bet), bezumna životinja — otuda glupak. Kod kartanja znači izgubljena igara. Onaj, koji je izgubio partiju je »bete« ili pokvareno — »labet«.
Bête noire, fr. (č. bet noar), crna životinja, skot ili čovjek prezren od svega svijeta.
Bianco, blanco, tal. (č. bianko, blanko), bijelo; načiniti potpis na dokumentu (ispravi), mjenici i t. d., prije nego je ispunjena, ili potpisati se na bijeli papir, na koji se kasnije napiše što je ugovoreno. (In bianko).
Bibliografija, gr., knjigopis, takodjer, bibliognozija, bibliologija, je znanost, koja se bavi poznavanjem književnih proizvoda raznih naroda.
Biblioteka, gr., knjižnica.
Bifstek, engl. (p. beefsteaks), naglo pržena govedina, engleska pržolica.
Bifurkacija, l., bis., znači dvaput, furka — furca, vilica ili rašljasto, röglji s dva paroška; razdvoj, cijepanje n. pr. vode ud va rukava poput vilice; cijepanje koje stranke na dvije strane; razdvajanje, razilaženje.
Bigamija, gr., dvoženstvo, t. j. kad ima jedan čovjek istodobno dvije vjenčane žene, dvostruki brak.
Bigota, engl. (p. by god t. j. u, ili kroz Boga), inače znači vjerska pretjeranost u pretočnom vršenju vjerskih obreda uz pomanjkanje vjerskog ćudorednog shvaćanja i življenja; bogomoljac (samo izvana, kako su radili farizeji); licumjerac.
Bijou, fr. (č. bižu), zlatni nakit, dragocjenosti, dragulj.
Bilansa, fr. (p. bilance), ravnotežje izmedju primutka i izdatka, zaključni računi primutka i izdatka i sravnjivanje uspjeha.
Bilaterarno, l., dvostrano, što obvezuje obje osobe, da neki posao solidarno svrše.
Biliten, v. bulletin.
Bilikum, njem., čaša dobrodošlica (novom gostu) od njem. riječi: Willkommen (Dobro došao).
Bill, engl. BILLA, od libellus), zove se u Engleskoj svaki juridički sastavak, prijedlog ili zakonska osnova, koja se predlaže parlamentu, da postane zakonom.
Billet, fr. (č. bilje), pisanice, karta, ulaznica, cedulja.
Binokl, fr., (p. binocle), cviker operni kazališni durbin, dogledalo za oba oba.
Biografija, gr., opis života, životopis.

Biologija, gr., nauka o životu i o uzrocima i uvjetima života svih živih stvorova (dakle obuhvata cijelu zoologiju).
Bionomija, gr. (bio = život, nomija = zakon), nauka o zakonima života, koja tumači životne pojave eksperimentalnim načinom.
Biro, fr. (p. bureau), ured, pisarna, zavod (za prijavljivanje služinčadi itd.) odbor; uredsko osoblje.
Birokracija, fr. (p. bureaucratie), vlast, ustrojstvo, red uredskoga poslovanja; kancelarijska uprava ili vlada, samovolja ili gospodstvo činovnika, komu je ured više nego narod.
Bis, l., dvaput; neka se isto ponavlja, još jedamput.
Bis dat, qui cito dat, l., (č. kvi), dvostruko daje, tko hitro daje, (valja brzo pomoći).
Bitor, madž., nasilnik, otimač, uzurpator.
Bizantinac, gr. (Bizant-Carigrad). Istočnjak, puzavac, laskavac (kavih je bilo na kralj. dvoru u Bizantu), koji rezignira na štovanje samoga sebe. (Bizantinci su u literarno-historičkom smislu oni grčki spisatelji, koji su za opstanka bizantskih carstva, ili točnije, počam od 6. stoljeća poslije Kr. pisali povjest svoje dobe ili njima najbliže prošlosti.
Bizantinizam, v. byzantinizam.
Bizarno, tal., čudnovato, neobično, mušićavo, budalasto, djetinjski, nagrđeno u ponašanju, za razliku od običnog ponašanja.
Bižuterija, fr. (p. bijouterie), nakit; dragocjenosti od kovine; draguljarstvo (može biti i nakit od risanja.
Blamaža, fr., (p. blamage), pokuda, prijekor, sramota, poniženje, zao glas.
Blanket, fr. (p. blanquette), bijeli prazni papir. U pravništvu znači, kad se netko opunomoći tako, da mu se dade prazan papir s vlastoručnim potpisom i pečatom, a taj prazni papir iznad potpisa može se ispisati ili ispuniti; zovu se tako i male cedulje, koje se imadu ispuniti prema štampanom obrascu.
Blasfemija, gr. (p. blasphemija), huljenje Boga; bogumrska kletva; klevetna besjeda (proti veličanstvu ili Bogu).
Blaziran, fr., blasiran od razdražljivosti tup, onaj kome je sve dosadilo, koji se proživio, otupio, s toga ne pokazuje za ništa interes.
Blef, v. bluff.
Blesura, fr., (č. blesira), rana, povrijeda. Blesiran = ranjen, oštećen.
Block, njem. (fr. block=blok), panj, hrpa robe; više listova papira vezanih tako, da se dade jedan po jedan skinuti; cjelina, skupina (od više n. pr. političkih stranaka).
Blokirati, fr., zatvoriti, opsjedati (koju luku ili grad) sa svijuh strana, da se ne može ni van ni unutra.
Bluff, engl. (č. blef), varka, smicalica; smion postupak, da se drugi zbuni.

Bodega, špan., trgovina hladnih jela, finih vina i likera na čaše; doručkovaonica.

Boheme, fr. (č. boem), Češka; ciganin, skitalica, vucibatina; mladi pisci i umjetnici kadšto i daroviti, no bez temeljitog znanja, bez cilja i bez svake moralne podloge; lahkoumni i propali đaci, koji se tješe u razbludama i alkoholizmu.

Bojkotirati, v. bycottirati.

Bokser, engl., šakač, borilac na pesnice (u Engleskoj) željezni držak za šakanje.

Bollandisti, (jezuiti) Isusovci u Antwerpenu (Belgija). Ime potiče od Isusovca Bollanda, koji je god. 1629. izdao »Acta sanctorum« (č. akta sanktorum); povjest i život svetaca.

Boljševik, rus., dolazi od ruske riječi »boljšoj«, što znači velik. »Boljševiki« znači one, koji drže uz većinu, uz Lenjina (maksimaliste s boljšaja programom), dok »menješevikiu« su uz manjinu uz Plehanova (minimalisti s menjšaja programom). Oznaka ova potiče od ruskog socijaldemokratskog kongresa držanog u Londonu godine 1903. Boljševici (većina) nazvali su se na ovom sedmom kongresu »ruska komunistička stranka«, a menjševici »ruska socijaldemokratska radnička stranka«. Boljevizam znači prema tome isto, što ruski komunizam. Menjševici žele doći do svog cilja postepeno putem evolucije, a boljševici socijalnom revolucijom.

Bomba, fr., šuplja željezna kugla za topove, koja se napuni barutom i komadima željeza, te ima užigaču. (Može biti i limena takova kutija).

Bombardement, fr. (č. bombardma), bombardiranje, neprekidno pucanje iz topova.

Bombastički, engl., što je bahato, naduto; govor ili pismeni sastavak pun pretjeranih slika (govorničkih) i suvišnih pridjeva.

Bon, **bonovi**, fr., vrijednosni papiri u trgovačkom prometu, obveznice na stanovitu svotu novaca; karta na koju se može nešto u naravi dobiti (kruh, objed).

Bona, fr. (p. bonne — bon — bona), sluškinja, dadilja, odgojiteljica djece; krasna stvar; divno.

Bona fide, l., u dobroj vjeri ili nakani, misleć, da ima pravo.

Bonhomia, fr. (p. bonhomie), č. bonomi — bonomia), dobroćudnost, dobrodušnost, naravna ili prirodna dobrota; prostodušnost; prostodušna i poštena šala.

Bonifikacija, l., nagrada, naknada, odšteta.

Bonitet, l., dobrota.

Bonjour, fr. (č. bonžur), dobar dan.

Bonmot, fr. (č. bonmo), dosjetka, šaljiva ili duhovita misao, domisao, doskočica.

Bonomija, fr., prostodušnost.

Bonom, fr., dobričina, poštenjak.

Bonton, **bon ton**, fr., dobar ton; dobro, skladno, naobraženo i ćudoredno ponašanje, propis lijepoga vladanja.

Bonum commune, l. (č. komune), zajedničko dobro. (Bonum = dobro, blago, blagostanje) i javno dobro.

Bonvivant, fr. (č. bonvivan), raskošnik, veseljak, koji dobro živi.

Bordel, od engl. bord = javna kuća, u kojoj se drže bludnice.

Bordereau, fr. (č. bordro), iskaz službenih spisa; spis, u kojem su pojedince nabrojene i opisane neke stvari, izvad iz računa.

Borniran, fr., ograničena uma, tvrdoglav, slabouman, glup.

Botanika, gr., nauka o bilju, biljarstvo.

Boudoir, v. budoar.

Boulevard, fr. (č. bulvar) naročito u Parizu zvali su se prije bedemi, nasipi, a sada, kad su iste nasipe pretvorili u šetališta sa nasadima, zovu se isto tako i široke ulice u Parizu kao i drugdje.

Bouquet, fr. (č. buke), kita cvijeća; kod vina znači fini, aromatični miris.

Boutique, fr. (č. butik, butika), koliba, špiljunka, daščara, mala gadna krčma.

Boxer, v. bokser.

Boycottirati, engl. (č. bojkotirati), znači nekomu radi njegove pristranosti ili strogosti ili nesolidnosti, ili radi nekog lošeg svojstva nekim načinom moralno ili materijalno naškoditi. N. pr.: Nekoga su trgovca ostavile njegove mušterije radi nesolidnosti u njegovom poslu. Ili — u nekom parlamentu bio je neki zastupnik isključen na više sjednica. Slijedećega dana došao je taj zastupnik u parlamenat usprkos tomu isključenju. Radi toga su izašli svi zastupnici iz parlamenta, ostaviv toga isključenoga sjedeć u sabornici. Trgovca su bojkotirali materijalno, a zastupnika moralno, t. j. onoga u imutku, a ovoga osobno. Osobni bojkot protiv koje osobe učini se, ako se stanovita osoba u opće prezire tako, da ga nitko u gradu ne će u stan primiti i t. d. Domovina tomu izrazu je Irska, gdje su neki podložnici slično učinili proti upravitelja nekoga dobra. (Štrajk valja razlikovati od bojkota).

Brachium, l. (č. brahium), vojna sila za uzdržavanje reda.

Brahma, indijski bog, stvoritelj svijeta i čovječanstva. Po njemu se zove poganska vjera Hinda itd. u Aziji.

Brander, škot., lađa požarnica. Stari se brod napuni upaljivim stvarima. Takav se brod upali i odašalje na neprijateljske brodove, da ih zapali; vrst vatrometa.

Branša, fr. (p. brancha), struka, vrsta; poslovno ili staleško razvrstanje po službi ili poslovanju.

Bravo, tal., živio! (kao znak) povladjivanja i pohvale).

Bravura, fr. (p. bravoura), smjelo, umjetno i vješto iz-

veden čin; izučenost; hrabrost, arija.

Breve, l., kratko papinsko pismo ili naredba u manje svečanoj formi.

Breviarium, l., krattak pregled, izvadak.

Breviarium Romanum, ili breviar, molitvenik za dnevnu porabu katoličkog svećenstva u latinskom jeziku iz jako stare dobe. Sadržaje kratke odsjeke iz sv. pisma, sv. otaca, poviest svetaca i t. d.

Brevi manu, l., bez okolišanja, odmah, nakratko.

Brigada, fr., dvije pukovnije (regimente) pod zapovjedništvom generala brigadira (obično generalmajora).

Brigand, fr., (od brigands), nekoć dobrovoljačke neuređene čete, koje su se isticale razbojništvom, otuda brigand = razbojnik, hajduk, buniteli.

Brightova bolest, (č. Brajtova) zove se bolest bubrega, kada se u njima začepe cijevčice, kroz koje ide voda i bolesnik ne može da mokri. Nazvana od Brighta Rikarda, bivšeg tjelesnog liječnika engleske kraljice Viktorije. Umro 1858. godine.

Brillant, fr. (č. briljant, kaže se obično briljant), brušen dragulj u liku dvijuh odsječenih piramida spojenih osnovkom.

Brillirati, fr. (č. briljirati), na osobiti način istaknuti se kod koga čina; blistati se; odlikovati se.

Briskirati, fr. (brusquer), izderati se, osorno postupati, otresti se na koga prenaglo, nešto htjeti učiniti.

Brokat, (p. brocart), teška, zlatom protkana svilena tkanina sa raznim obrascima; prašak od bakra, žute mjedi ili kositra za bronciranje; brokat papir, u kojem su obrasci tiskani zlatom.

Bronchitis, gr. (č. bronhitis), upala dušnika spojena sa bolesti prsa (pluća), kašljem i vrućinom.

Brošura, fr. (č. brošira), knjižica bez tvrdih korica.

Brutalno, l., surovo, okrutno, prosto, zvijerski, nečovječno, grubo.

Brutto, tal., težina s omotom ili sandukom zajedno; dohodak bez odbitka troškova.

Budhizam, poganska vjera u Mongoliji, Japanu i Kitaju po začetniku Budhi. Pristaše obožavaju prirodu.

Budget, budžet, engl. (č. fr. bidže, č. engl. bödžet = bedžet), proračun (državni).

Budoar, fr. (p. boudoire), omanja i lijepo uredjena gospojinska soba, u kojoj se primaju najintimniji gosti.

Budžak, tur., zakutak, kut.

Buffa, tal., lakrdija.

Buffet, fr. (č. bife), ormar za skupocjeno posudje (čaše, boce, šalice i t. d.), stol sa jestvinama; takodjer javno mjesto sa takovim stolom, gdje se može jesti i piti (n. pr. u kazalištu, željezničkom vagonu, na zabavama i t. d.); kušaonice, točione, gdje se dobivaju hladna i topla jela brzo priugotovljena.

Buffo, tal., šala. Bas-buffo, niski glas za šaljive komade, lakrdije.

Buffon, fr. (p. bouffon), šaljivdija, lakrdijaš.

Bula, tur., turska žena.

Bulla, l., isprava, na vrpci pričvršćena kutija, na kojoj se nalazi pečat uz neku povelju (n. pr. zlatna bula ug. kralja Andrije II. i Karla IV. po zlatnoj kutiji); važne povelje rimskog pape napisane na pergamentu, papina naredba.

Bulletin, fr. (č. biljten, tal. bulletina), glasovnica, izvještaj, kratka službena obaviest o stanovitim dogadjajima. N. pr. o zdravstvenom stanju neke ličnosti; o tečaju neke bitke; redovite obaviesti akadem. sjednica i njenih znanstvenih radnja.

Bulvar, fr., bedem; ulica na nekadašnjem bedemu, široka ulica. V. boulevard.

Bumml, nj., povorka, t. j. kad njemački burševi (sveučilištarci) u zatvorenim redovima u svoj paradi promeniraju ulicom; te istiskuju druge mirne prolaznike, da tako dokažu opstanak njemstva u dotičnom gradu. V. bursa.

Bureaucratie, v. Birokracija.

Bureau, v. biro.

Burgija, tur., vrst svrdla, kojim se ima nešto sitno probušiti (na pr. čibuk).

Burleska, tal., od burta = šala; što je smiješno, šaljivo; lakrdija. V. farca.

Bursche, (č. burše) v. burza.

Burza, (bursa), nl., kesa za novac, otuda bursarius = blagajnik, naročito samostanski. U srednjem vijeku kod njemačkih univerza kuća, u kojoj su stanovali zajedno studenti, koji se zvahu bursarii, bursales, odakle se kasnije razvilo bursche = burše (v. bumml). Zatim bursa ili burza (fr. bourse = burse, ruski birza, njemački Börse. Danas se zove u velikim gradovima palača sa odnosnim prostorijama, u kojima se svaki dan u stanovite sate (12—15) sastaju trgovci, bankari, da sklapaju burzovne poslove t. j. da međusobno kupuju i prodaju, vrijednote na osnovi unaprijed određenih pravila, koja se zovu »uzanse« (p. uzance). Burza je dakle tržište, ali posve osebujne vrsti, jer dok se na sajmu donesena roba vidi, ogleda i oproba prije nego se kupi, na burzi se u vrlo velikim količinama kupi ili proda, a da se je ne vidi. N. pr. na londonskoj burzi se kupi pšenica amerikanska ili ruska, koja još leži na mjestu produkcije. Ako se trguje na burzi sa robom, to je »produktna burza« (burza robom), a papirima i mjenicama je »efektna burza« (vrijednotama).

Buržoazija, fr. (p. burgeoisia), građanstvo, koje ne živi od ručnoga rada; zastupnici kapitala ili — gradjanstvo, kao stalež za razliku od plemstva s jedne strane i od seljaka i radnika s druge strane; imućni obrtnici i posjednici, neplemići; u smislu socijali-

stičkom svi posjednici kapitala — naprotiv radnika.

Busola, tal., kompas, magnetička igla u kutiji.

Busta, tal., (od busto, fr. č. bista), gornji dio čovječjega tijela; poprsje, grudi.

Butika, v. boutique.

Byzantinisam, gr. (č. bizantinizam), označuje prekomjernu raskoš i pokvarenost, kakve su u običaju na dvorovima; prekomjerne ceremonije spojene sa nedostojnim ulagivanjem, podlošću i mazenjem, kao što je to bilo u običaju na bizantinskom dvoru za vrijeme istočno-rimskog carstva. U umjetnosti, kad se tko tvrdokorno drži starih forma i s tim spojenih ukočenosti.

C

Što ne dolazi pod »C«, traži pod »K« i »Š«.

Cabina, (engl. č. kabina, fr. kabina), sobica na ladji ili u kupalištu.

Cabinet, fr. (č. kabine), sobica, potajna soba; posaonica n. pr. ministarska radna soba); soba sa učilima (fizikalni kabinet); ormar; zahod.

Cabinet noir, fr. (č. kabine noar), crna sobica (pod Ljudevitom XIV. u Francuskoj), kod pošte uveden posebni ured, koji je imao zadaću, da privatna pisma tako vješto otvara, da naslovnik nije mogao toga opaziti. Tako su ispitivali privatne tajne. Kasnije su pod Napoleonom opet ustrojili takove urede. I druge vlade imale su ili imadu takove tajne urede kada misle, da narod stvara protiv njih tajne urote.

Cadavere, tal. (č. kavadere), mrtvac, trup, lešina (osobito koja služi na klinici za rasudbu).

Cagankan, bijeli car, mongolsko ime ruskog cara.

Calculus, l., v. kalkulus.

Calo, tal. (č. kalo), gubitak na težini, n. pr. kod željeza kad se kuje ili lijeva, pa i kod tekućina, što ide u kvar; sušenje mesa i druge robe što bude lagl[illegible]

Calor, l. (č. kalor), toplina.

Caloria, l. (č. kaloria), jedinica mjere za toplinu, ili ona množina topline, koju trebamo, da se 1 kg. vode ugrije na 1 stupanj C.

Calumniare audacter, l. (č. kalumniare audakter), drzovito i smiono klevetati.

Camaraderija, fr. (č. kamaradrija), druževnost; družina.

Camelota, fr. (č. kamelota) čovjek, koji prodaje na ulici kojekakove sitnarije, lošu robu, koju prema prilikama i sam izumljuje, pravi ili stvara; koji vodi loš posao, tričce. Politički kamelota znači loš političar.

Camera caritatis, l. (č. kamera karitatis), u sobici prijateljstva, ili inače povjerljivo.

Camera obscura, l. (č. kamera obskura), tamna sobica.

Camera lucida, l. (č. kamera lucida), svijetla sobica.

Camorra, tal. (č. kamora), nekada u Napulju družba, koja je znala prigodom kupovanja i prodavanja jedan dio dobiti sebi pribaviti, a primala narudžbe za kriomčarenje i razne zločine. Danas znači tajna društva, udruga ljudi, koji su vezani na uzajamnu pomoć u dobru i zlu. Njezina je svrha obično nepoštena. Pod imenom camore razumjeva se negdje: Tammany Hall, negdje sistem, klika, kamarila i t. d.

Campagna, fr. (č. kampanja), vojna, rat; društvo stanovitih ljudi, koji tjeraju stanovitu mržnju i neprijateljstvo; ladanje, polje, selo.

Canaille, fr. (č. kanaj — kanalija), prosta svjetina, nitkov, smeće, gade, nevaljan čovjek. klatež, drolja.

Canto, tal. (cantus, l., č. kantus), pjevanje.

Cantor, v. kantor.

Capitis deminutio, l. (č. kapitis deminucio), u rimskom pravu znači građanska smrt, ili prestanak, dotično gubitak pravne sposobnosti. Po rimskom pravu je capitis deminutio trojaka: maxima, media i minima. Maxima biva, kad rimski građanin izgubi slobodu (libertas) n. pr. da je zarobljen, ili da je prodan za roba. Media znači, da gradjanin gubi civitet t. j. sposobnost za javna i privatna prava n. pr. da se iseli u latinsku koloniju ili u tuđu državu, ili ako kao vojnik pređe k neprijatelju itd.). Minima znači, da rimski građanin gubi civilnu familiju n. pr. ako se punoljetna žena uda i dođe pod drugog oca familije, ili da se netko adoptira (malodobnik) i arogira (punoljetan), ili mancipira ili da se kupi nečije dijete itd.). Doživit; poniženje.

Captatio benevolentiae, l., (č. kaptacio benevolencie), težnja, da netko zadobije nečiju naklonost.

Captivirati, v. kaptivirati.

Carità, tal. (od l. caritas č. karitas), štovanje, odanost, ljubav (kršćanska spram bližnjega); izvanredna milostinja (u samostanima); u tehničkom smislu oznaka genre-slike, u kojoj se zrcali ljubav. Otuda karitativna društva t. j. dobrotvorna društva, koja dijele milostinju, ili se brinu za bližnjega iz čiste kršćanske ljubavi i milosrdja, za razliku od inih humanitarnih društava.

Carte blanche, fr. (č. kart blanš). bijeli pair neispisani papir; neograničena punomoć ili sloboda djelovanja, odriješene ruke.

Casino, v. kasino.

Casus, l. (č. kasus), slučaj, događaj.

Casus belli, l. (č. kazus beli), događaj, koji je uzrokom rata, povod, uzročnik rata.

Casus foederis, l. (č. kazus federis), okolnost, pod kojom je učinjena neka pogodba ili savez.

Cause celebre, fr. (č. koz selebr), je zamašna, zanimljiva, znamenita stvar, izvanredan juridički slučaj ili parnica.

Causerija, fr. (p. causerie, č. kozrija), razgovor, brbljanje. (Neispravno se kaže i kozerija).
Causeur, fr. (č. kozer), koji rado govori, koji je razgovorljiv.
Celebrant, l., svećenik, koji služi misu, t. j. kad služi.
Celebrirati, l., služiti misu; slaviti blagdan.
Celibat, l. (p. coelibat), neženstvo, prisilno bezženstvo (napose obveza katol. svećenstva, da se ne žene. Taj celibat tražili su crkveni sabori već od god. 300, a papa Grgur VII. je god. 1074. stare crkvene propise ponovio i stalno proveo).
Cella (cellula), l., ćelija, sobica (naročito u samostanima). U starim poganskim hramovima prostor, gdje je stojao kip boga.
Celluloid, je slonovoj kosti slična stvar od samljevene nitrocelluloze (strelnog pamuka) i kamfora. Dosta je providna, veoma pruživa i tvrda, a lako upaljiva. Od njega se prave češljevi, kraglji umjetni zubi itd., pa i filmovi za prikazivanje.
Celuloza, l., ugljikovhidrat ($C_6 H_{10} O_5$), od kojeg se sastoji kožica (membrana) biljnih stanica (staničevlje).
Centar, l. (p. centre, č. santr), centrum, središte, sredina; središnja stranka; otmeni krug ljudi.
Centralizacija, kad se u jednoj državi usredotoči sva vlast u jednoj vrhovnoj vlasti, a podređene joj vlasti imadu u daljnjim krugovima vršiti naloge svoje više vlasti. (Imade n. pr. država, pod koju spada više zemalja; svaka zemlja ima svoju vladu, no ipak su sve vlade svih tih zemalja podređene u svim pitanjima višoj vlasti, n. pr. ministarstvu, bez kojega ne smiju pojedine podređene vlade ništa na svoju ruku poduzeti). Dok je pak decentralizacija takova vrst vlasti, gdje imadu podređene vlasti ili vlade u načelu slušati svoju središnju ili centralnu vlast, ali se ipak dopušta pojedinim podređenim vladama ili vlastima ili organima, da donekle i samostalno prema svojim prilikama udese svoj rad, u koliko se ne bi naime, time diralo u načelo takove centralne vlasti. Prema tome bi decentralizacija trpjela neku autonomiju podređene vlasti, nu ni centralizacija ni decentralizacija ne mogu inače uplivati na konstitucionalizam t. j. na ustavnost, naime ni najstroža centralizacija ne smije se zamijeniti s apsolutizmom. Ili da bude prema današnjim prilikama još jasnije — centralizacija jest usredotočenje ili takav sustav državne uprave, gdje se sva vlast nalazi na jednom mjestu ili u jednoj ruci. Protivna uprava je »decentralistička«, kad se svaki dio države sam za se upravlja, te može biti »autonomna«, kad ima svaki dio sam za se od drugoga neovisnu upravu, ili »federativna«, kad pojedine uprave stoje međusobno u nekom savezu. Najjači zastupnik centralizacije bio je Ljudevit XIV., koji je kazao: »L'ETAT C'EST MOI!« (č. leta se moa = država sam ja). Ali je volio autonomnu upravu.

Centralizirati, l., usredotočiti.
Centralno, l., središtno; sve ono što se nalazi u sredini, ili teži, djeluje prema sredini, ili tvori sredinu nečega. Na pr. centralno grijanje, gdje jedna vatra grije sve prostorije u nekoj zgradi; centralno gibanje; centralna oblast, živčevlje itd).
Centrifugalno, l., sredobježno, usredištno, što teži od središta prema van.
Centrum, l., središte nekog lika, tijela, mjesta, oblasti itd.
Cenzor, l., (p. censor), u starom Rimu dva člana magistrata, koji su procijenjivali imutak građana, te ih prema tome dijelili na staleže; zatim su nadzirali carinu, te javne zgrade, a kasnije su vodili nadzor nad ćudorednim životom Rimljana. Danas znači nadglednik, ocjenjivač knjiga, prigledník, kritičar (drž. odvjetnik, kad pregledava novinske članke itd); dnevni nadzornici ili nadglednici u štedionama itd.
Cenzura, l., ispit, prosuđivanje čovjeka po djelovanju; mnijenje ili sud ispitnoga povjerenstva o znanju i sposobnosti kandidata. CENZURA ĆUDOREDNOSTI, postojala je kod starih Rimljana, gdje su cenzori bdili, da se ljudi žene, da živu uredno, da ne progone, da ne postupaju zlo sa djecom i robovima, da ne prave luksusa i dugova, da budu marljivi, da ne svjedoče krivo. Takovu cenzuru nalazimo u srednjem vijeku u zapadnim kršćanskim zemljama u rukama svećenstva, koje je, bdijući nad čistoćom vjere, kaznilo sve prekršaje protiv crkve i ćudorednosti. (Još od vremena pape Grgura I. crkva je tvrdila, da svaki koji misli drukčije, da je proklet, te ih je isključivao iz crkv. zajednice). Zatim su imali takovu cenzuru vitezovi, cehovi i razna društva CENZURA KNJIGA je uredba, po kojoj se mora sve što se štampa, prije nego dođe u tisak, predložiti na prosuđivanje. Ovu je uredbu uveo papa Leo X. 1515. god., a poslije i drugi vladari. Kasnije su to neke vlasti ukinule, jedino je još postojalo u Rusiji (do svršetka carizma t. j. do prevrata 1918). KAZALIŠNA CENZURA, što se tiče izbora komada za predstavu. CENZURA ECLESIASTICA je moć biskupa, da može nekoje izvanjske prekršaje proti crkve istraživati i kazniti interdiktom, supenzijom i ekskomunikacijom.
Cenzus, l., (p. census), određivanje ili procjenba (imutka). Kod starih Rimljana

ustavom Servija Tullija uvedeno procjenjivanje rimskih građana po imutku, te razdijeljenje njihovo na pet razreda, što je bivalo svake pete godine. Po tom procjenjivanju osnivalo se razdijeljenje poreza, te razređenje građana u vojsci. Danas se (gdje nema opć. prava glasa) po tom prosuđuju stanovita prava na pr. pravo (aktivno) glasa kod izbora narodnih poslanika ili virilista po visini poreza.

Cerber, gr. cerberos, l. cerberus, troglavi ili stoglavi pas na ulazu pakla; strogi čuvar, vratar.

Cercle, fr. (č. serkl); krug, obruč, bačva, okrug, društvo, sijelo, kratki razgovor vladara sa pojedinim članovima društva ili deputacije.

Cerealije, l., žito, poljski proizvodi.

Ceremonija, l., svečani, propisani običaj, obred u crkvi.

Ceremonial, l., skup pravila, kako valja nešto obavljati; obrednik za dvorske običaje kod koje svečanosti.

Cernirati, fr., znači opkoliti, opsjesti na pr. koji grad (l. znači gledati, zamijeniti, opaziti).

Certifikat, l., svjedodžba, iskaznica, potvrdnica, (može biti providena i fotografijom.

C'est la guerre, fr. (č. se la ger); eto rata, svađe ili tučnjave, rat jeste.

Cessija, l., ustup, ustupanje, odstup neke tražbine nekog duga.

Cezarizam, (p. Caesarismus), apsolutno, osobno gospodstvo, po rimskom vojskovođi i diktatoru Cezaru uveden demokratičko - autokratički sustav vladavine, apsolutna vojnička vladavina sa parlamentarnom formom za vrijeme drugog francuskog carstva. Ili vrst samovoljne vladavine, gdje se pojedinac ili apsolutni vladar upire na široke demokratske slojeve, pa time u državnom životu paralizuje utjecaj ne samo aristokrata, nego i građanske inteligencije, koji su redovno nosioci konstitucionalnih načela.

Chabrusa, hebr., tom se riječju (po židovskoj burzi) označivalo društvo ili financijalni konzorcij, kojemu je bila zadaća kupovati velika imanja, da tim zadobe pravo biranja u parlamenat. God. 1870. počeli su tako raditi najprije u Češkoj i Austriji, te su dobili lijep broj poslanika za parlamenat.

Chacun, à son gout, fr. (č. šaken a son gu), svaki prema svom ukusu.

Chambre séparé, fr. (č. šambr separe), posebna sobica, odijeljena (za intimno društvo).

Champignon, fr. (č. šampinjon), gljiva pečurka.

Champion, fr. (č. šampijon), junak, borac, branič. U srednjem vijeku borac, koji se borio za novac u dvoboju za drugoga; kasnije vitezovi, koji su se borili za prava sirotinje, profesionirani atleta, komu je to zanat.

Chance, fr. v. šansa.

Chaos, v. kaos.

Chaotički, v. kaotički.

Charada, fr. (č. šarada), slovčana zagonetka.

Charakter, v. karakter.

Charcutiera, fr. (č. šarkitjera), kobasičarna, trgovina suhomesnate robe.

Chargé d' affaires, fr. (č. šarže dafer), poslonoša, poslanički zamjenik.

Charlatan, v. šarlatan.

Charme, fr. (č. šarm), čar, dražest, milina.

Chauffeur, fr. (č. šofer), grijač, vozač, upravljač automobila.

Chaussea, fr. (č. šosea), uzvisita cesta, nasip, umjetno načinjena cesta, (na nasipu).

Chauvinisam, fr., v. šovinizam.

Check, engl. (č. ček, cheque, fr. č. šek), naprutnica za banku; doznačnica, na koju može netko kod banke ili pošte dići svoj novac; uplatni list.

Chema, gr. v. šema.

Chemija, gr. (č. kemija — hemija), ludžba kao dio prirodne znanosti, koja opredijeljuje pojave ili promjene, što se zbijaju u tvari na atomima.

Cherchez la femme, fr. (č. šerše la fam), tražite ženu, gospođu (kao uzrok mnogih zapletaja, gdje bi žena imala udjela).

Chick, v. šik.

Chicanirati, v. šikanirati.

Chiffra, fr. (č. šifra), brojka, posebni znak.

Chiffrirano, fr. (č. šifrirano), pisano brojkama ili tajnim znakovima (pismo se odgoneta samo posebnim ključem, koji je poznat obim dopisujućim si strankama).

Chimère, fr. (č. šimera), neman, tlapnja, sanjarija, nakaza, pustolovina, fantastična prikaza, strašna priča, luda izmišljotina, bajka, neka nepravilnost.

Chria, gr. (č. hrija = krija), vrst učene rasprave ili retorični (govornički) način u izrađivanju stanovite teme (zadatka), na pr. koje lijepe rečenice, poslovice.

Cicero, najveći rimski govornik (106. god. prije Krista).

Cicero pro domo sua, l., kad netko lijepo i mnogo govori ali za sebe t. j. na sebe misli.

Cicerone, tal. (č. čičerone), vođe stranaca po gradu, tumač starih umjetnina, provodić po gradu. (Prozvani tako u Italiji zbog svoje riječitosti).

Cigara, (od špan. cigarros), nekoć posebna vrst duhana na otoku Kubi. Danas se zove tako smotak od duhanskog lista u liku zašiljenog valjka ili smotka.

Cikladički, gr. u okrugu ležeći (na pr. otoci).

Ciklički pjesnici, (gr. p. cyklički), zovu se grčki pjesnici iz 8. do 5. stoljeća prije Krista, koji su opjevali iz trojanskog rata one događaje, koje Homer spominje. Tako oni nadopunjuju one događaje ili stvaraju stanovit »Cyklus«

Ciklizam, gr. (od cyklos = kolut, okrug), u didaktičnom (obučnom) smislu, ako se obuka tako udesi, da se znanje učenika što dalje to više u okrugu proširuje, t. j. da se znanje na prvim temeljima dalje postepeno okružno širi i učvršćuje.

Ciklon, gr. (p. cyklon), vihor, žestoki vjetar u tropskim predjelima, koji se savija u zračne ili vodene stupove, vitlace ili vrtuljke, te tako prouzroči silnu štetu. U zapadnoj Indiji zovu to »orkan«, u Africi »tarnadas«, vjetar u krugu, koji se pomiče.

Ciklus, gr. (p. cyclus od gr. cyklos), krug, okrug, vremenokrug, kolanje, niz, kolo; perijoda ili povratno doba, iza kojeg slijede stanovite pojave opet istim redom; skup zajedno spadajućih spisa, skup ili niz uzastopce slijedećih rasprava ili predavanja. Isporedi sa ciklizam.

Cimbal, cembal, Cinbal, Cimbule, je staro slovensko glazbalo valjda grčkoga porijekla. Spominje se i u sv. pismu u Davidovim pjesmama. U Češkoj je bio obljubljen, dok ga nije istisnuo glasovir. Danas ga rabe Cigani glazbari u Bosni, Srbiji, Srijemu i Ugarskoj. U novije ga vrijeme zavolielo i madžarsko odlično društvo, jer misle, da je cimbal madžarsko narodno glazbalo. (Madž. ciganske kapele).

Cincari, ili crni Vlasi zovu se Rumunji pravoslavne vjere, koji stanuju u Traciji i Macedoniji.

Cinik, gr. (p. Kynik od kyon = pas), posprdno ime za pristaše filozofske škole, koja se obdržavala u gimnastičkoj školi zvanoj »KYNOS ARGES« (kynos = pasji, arges = bijeli ili bijelopasja škola) zvana tako po Heraklovom bijelom psu. Ovu školu je osnovao u Atheni Antisthenes oko god. 380. prije Krista. Narod je tako radi imena te škole, a kasnije radi njihove iskrivljene nauke, zvao te filozofe cinicima. U toj školi se naime učilo, da je najveća krepost čovjeka u tom, da imade što manje potreboća i da se riješi svih odnošaja i stvari, od kojih zavisi, te da bude tako neovisan i slobodan. Tako se kaže za Diogena, učenika Antisthenesa, da nije imao ni čaše ni stana, već je stanovao u glinenoj bačvi. Ovaj su princip Cinici pretjeravali, te prekoračivali tim sva pravila pristojnosti i zanemarivali, sve obzire prema vanjskom svijetu i postali pokvareni i bestidni »kao psi«, i odatle im to ime. Cinizam znači danas besramnost, surovost, nepristojnost, a cinik je čovjek, koji je pripravan na svako zlo, te je pri tom ravnodušan, bez grižnje savjesti, pače se prikazuje kao da mu njegov zločin godi.

Cinelle, tal. (č. činele), jesu dvije okrugle, pljosnatom tanjuru slične ploče od žute mjedi, koje rabi turska glazba uz bubanj za pojačanje ritma. Danas je to uvedeno u sve vojničke i privatne glazbe.

Cionizam, v. zionizam.

Circa, l. (č. cirka), po prilici, od prilike.

Circulus, l. (č. cirkulus), krug.

Cirkulus vitiosus, l. (cirkulus vitiozus), krivi zaključak, kad se to, što se ima dokazati, nalazi u dokazu samom t. j. kad se nije ništa dokazalo, već se došlo opet na isto.

Cirkus, l., krug, okruglo borilište ili gledalište za razne umjetničke igre, gimnastiku, jašenje itd. U Rimu prvobitno trkalište za utrke konjima i kolima, kasnije za sve circenske igre. Najveći cirkus Maximus (640 m. dug i 130 m širok) sagradio je Tarquinij (god. 220 pr. Kr.) od plijena, što ga je donio iz rata sa Latinima. Rimski i grčki cirkus je imao lik pol elipse i bio je otvoren.

Cirkusijada, događaj, rasprava, u kojoj imade svega i svakakovih logičnih skokova samo malo stvarnosti.

Cis-litavski, Cislajtanija s ove strane Litave ili zemlje, koje su spadale pod carevinsko vijeće (Beč), dok Trans-Litavski znači s one strane Litave ili zemlje bivše ugarske krune. Dolazi od vode Litave, koja je na međi Dolnje Austrije i Ugarske (za bivše Austro-Ugarske).

Cisterna, l., jama za vodu kišnicu, što služi kao zdenac osobito u krajevima, gdje nema vode, kao u Primorju). Daždovac, nakapnica.

Citat, l., doslovni navod kod rečenice ili kojega odsjeka iz koje knjige, ili iz čijeg govora, ili kojeg pisca.

Citi, **engl.**, grad, (engl. p. City)

Citirati, l., navesti u svrhu dokaza koji citat, paragraf, naredba itd., znači i pozvati koga pred sud.

Citoyen, fr., (č. sitoajen), građanin.

Civilizacija, uljudba, prosvjeta, ljudski napredak.

Civilista, l., svjetovnjak, građanin, za razliku od vojništva.

Civilno pravo, građansko pravo.

Civilna lista, svota državnih dohodaka određena za izdržavanje vladara i njegovog dvora.

Cizelirati, fr., (p. ciseler), salivene umjetnine dupkom, ili dlijetom izdupsti ili uresiti.

Clairobscura, fr. (č. klerobskira), jasno-tamno.

Clara pacta, boni amici, l., (č. klara pakta...), čist račun, dobri prijatelji.

Clausa, l., (č. klauza), zatvoreni uski prostor; pećina, špilja, gorski klanac, samostanska ćelija, samoća, pustinja, dio glazbenog programa, koji se ponavlja.

Clausula, l., (č. klauzula), ograda, pridržak, uvjet, nuzgredna oznaka, uslovka, u-

vjetka, završetak, dodatak, ugovoru, zapisniku, zagrada, posebna odredba u nekom ugovoru ili spisu; dodatak kojim se istinitost njegova ispunjenja potvrđuje.

Clausura, l., (č. klauzura), zatvor, ograda, zabrana, manastirski zapt, od općeg ljudskog prometa odijeljeni prostor u samostanima, gdje je općinstvu pristup zabranjen. za nekoje redove znači klauzura osobni zatvor, t. j. da se iz onog odijeljenog prostora ne smije udaljiti. Kod ispita znači klauzurne radnje t. j. pismene radnje, koje se izrađuju u zatvorenoj sobi, ili pod paskom profesora.

Clichèa, v. klišeja.

Closet, v. klozet.

Clotura, fr. (č. klotira), zatvor, ograda (plotom); zaključak računa. U saboru francuskom i engleskom znači zaključak rasprave ili upravljeni prijedlog po zastupnicima za zaključak rasprave.

Clou, fr. (č. klu), čavao; čir, nešto šte se osobito ističe, što najviše privlači.

Club, engl. (č. kleb), zatvoreno, zasebno društvo, zasebni skup prijatelja ili političkih zastupnika, shod, sastanak.

Coda, tal. (č. koda, l., cauda = kauda), rep, konac, kraj, zadnji dio kod glazbenog komada.

Codex penalis, l., kazneni zakon.

Codex, l., (č. kodeks), rukopis starih klasika; sv. pisma, zakonska knjiga, zbirka zakona, zbirka propisa za pravljenje lijekova.

Coelibat, v. celibat.

Coll, njem. č. col), carina, pristojba, koja se plaća državi za uvezenu robu iz druge države.

Colli, tal. (č. koli), višebroj od collo = bala, zamotak, smotak, svežanj, svaki komad pošiljke, koja ide željeznicom ili poštom.

Collectant, v. kolektanta.

Collectivna nota, v. kolektivna nota.

Collega, v. kolega.

Collegium, v. kolegij.

Collisia, v. kolizija.

Comes, v. komeš.

Comitat, l., (č. komitat), županija, okrug.

Comité, fr. (č. komite), odbor društva, malo društvo.

Comme il faut, fr. (č. kom il fo), kako valja, baš kako treba (na pr. fino, dobro).

Commensurabilitet, v. komansirabilitet.

Commis, fr. (č. komi), trgovački pomoćnik.

Commoner, engl. (č. komoner), član parlamenta, koji nije član gornje kuće (obično građanski).

Common sense, engl. (č. komen sens), zdrav razum.

Commons House Of, engl. (č. komens haus ov), donja kuća, parlamenat u Engleskoj.

Communa, tal. (č. komuna), u Italiji združene općine naselbine njemačke (u provinciji Verone ima ih 13, a u provinciji Vicenci 7, koje su

zadržale svoj njemački jezik i običaje, te živu u zajednici).

Communique, fr., (č. komunike), izjava, saopćenje, službeni ispravak; priposlano od vlade ili koje političke stranke radi obaviiesti novinama, što da pišu.

Complice, fr., (č. komplis), sukrivac.

Comtoir, v. komptoar.

Conclave, l., (č. konklave), skupština kardinala, zatvorene prostorije, u kojima se bira papa, izbor pape. Kada se mjesto pape isprazni, preuzme vlast kardinal zvan »Camerarius«. Devet se dana održavaju mise za umrloga, deseti se dan čeka na strane kardinale (svih imade 72, a samih Talijana 35 tako, da Talijani imadu uvijek većinu), jedanaesti dan sazov Duha Svetoga, iza toga sakupe se kardinali u »Konklave« t. j. u zidom odijeljeni dio Vatikana, u kojem se ostave samo jedna vrata, koja čuva straža, da se zapriječi svaki eventualni vanjski upliv za izbor. Papu biraju kardinali između sebe. Ako se nakon prvog izbora ne dođe do rezultata, imade se izbor još isti dan ponoviti. Kardinali se sastaju svaki dan dva puta tako dugo, dok jedan od njih ne dobije dvije trećine prisutnih glasova. Novi papa sahrani umrloga.

Concurs, l., v. konkurs.

Conditio sine qua non, l., (č. kondicio sine kva non): uvjet, bez kojega se ne može šta izvesti.

Confessio fidei, l., vjeroispovijest.

Confundere, l., (č. konfundere), skupa stočiti, pomiješati.

Congruere, l., (č. kongruere), slagati se.

Congruit mihi, (č. kongruit mihi), to mi pristaje.

Consilium abeundi, l., (č. konzilium . . .), savjet, preporuka, savjetovati komu, da se udalji, otiđe (iz zavoda, škole).

Con sordino, tal. (č. kon . . .), pridušeno, muklo pjevati.

Consuetudo est altera natura, navada jest druga narav.

Contra, l., (č. kontra), proti.

Condradictio in adjecto, l., (č. kontradikcio in adjekto), oprečnost jednoga pojma s onim, što je s time spojeno, kad pridjev stoji u protuslovlju s pojmom imenice na pr. mrzla vatra, (smrznuo se na vrućoj peći).

Contrairno, fr. (č. kontrerno), protivno, suprotivno.

Contraminirati, tal. (č. kontraminirati), nekoga potkopati, raditi potajno protiv nekoga.

Contraparirati, l., (č. kontraparirati), jednako proti jednakom postaviti, udarac s udarcem odbiti.

Connubium, l., (č. konubium = kombij), ili pravo na zakonitu ženidbu.

Cooperirati, l., (č. kooperirati), raditi zajedno s kim.

Cooperativ, v. kooperativ.

Cooptacija, l., (č. kooptacija), izbor za popunu kojega zbo-

ra il odbora između prije već izabranih članova.

Coram publico, l. (č. koram publiko), na očigled naroda.

Corpus delicti, l. (č. corpus delikti), u kaznenom pravu oznak svega, naročito oruđa i predmeta, kojima je zločin učinjen ili koji služe kao dokaz zločina.

Correlacija, l. (č. korelacija), uzajamnost, zamjenitost, što se odnosi na mijenu.

Corrida, špan. (č. korida), utrka, borba za okladu.

Corrida de toros, špan. (č. korida), borba s bikovima.

Corridor, v. koridor.

Corrupcija, l. v. korupcija.

Corso, tal. (č. korzo), trkalište. U Italiji utrke konja bez jahača; povorka kićenih kola na poklade. Otuda u talijanskim gradovima ime ulicama, gdje se ovi pohodi ili ophodi obdržavaju; široka ulica za šetnje.

Cortes, špan. (č. kortes), u Spaniji i Portugalu državni sabor staleža.

Cosmologija, v. kozmologija.

Coulissa, v. kulisa.

Couloir, fr. (č. kuloar), tijesan hodnik, prohod (u parlamentu).

Coup, fr. (č. kup), udarac, ubod, gutljaj, put, potez, prijevara, navala, svaki događaj, koji dolazi iznenada.

Coup de main, (č. ku d' men), udarac, gur rukom, pljuska.

Coup de mair, fr. (č. kup de mer), napadaj iz zasjede.

Coup d'etat, fr. (č. ku deta), državni prevrat.

Coup de théâtre, fr. (č. ku de teatr, iznenađenje, ili to je bio smiješan prizor.

Coup de tête, fr. (č. ku de tet), lakoumnost, ludost.

Coupe, fr., (č. kup), rezanje, košenje, siječenje, predizanje karata, prorez.

Coupé, fr. (č. kupe), zatvorena kola, kočija (s jednim sjedalom), pregradak (prijeklet), odjeljak u vagonu (željezničkom).

Couplet, fr. (č. kuple), šaljive kitice, sa više stihova obično sa refrainom, pjesmica sa zgodnom melodijom, kojom se satirički žigoše značaj ili rad pojedinih osoba ili čitavoga društva. Pjeva se u veselom društvu, igrama, lakrdijama, operetama.

Coupon, fr. (č. kupon), odrezak neke cedulje za dokaz i kontrolu kod ulaznice ili predbrojnice, okrajak kod komada sukna, kamatnica, naputnica, te namira za kamate (dividendu), koji se dobivaju na državnu obveznicu ili na nečije akcije. Kamatnice su priključene na posebnom arku, (talonu), sa kojega se odrežu, kad postanu plative.

Courant, fr. (č. kuran), tekuće, iduće u tečaju, sadašnje, bježno, kolajući krupni srebrni novac, koji najčešće ide.

Courtisan, fr. (č. kurtizan), dvorjanik, udvorica, čovjek s vladarskog ili velikaškog dvora, udvaratelj, ljubavnik.

Courtoisija, fr. (č. kurtoazija), dvorska udvornost, uglađenost, pristojnost, lijepo, prijatno ponašanje (naročito napram damama), učtivost u ličnom saobraćaju.

Cousin, fr. (č. kuzen), bratučed, bratić, sestrić.

Credo, l. (č. kredo), vjerujem.

Crescendo, tal. (č. krešćendo), uzlaz, pojačanje glasa.

Cretin, fr. (č. kreten), glupak, slaboumnik, koji naliči djetetu nerazvijene pameti (glava mu je debela a koža t. j. boja blijeda), dok je inbecilista također slaboumnik, ali naličan na starca.

Crypta, gr. (č. kripta), kosturnica, grobnica u crkvi, podzemna crkvica.

Culmen sapientiae, l. (č. kulmen sapiencie), vrhunac mudrosti.

Cum grano salis, l. (č. kum... grano salis), s jednim zrnom soli, sa mrvom soli. Sol je znak mudrosti, zato se u prenesenom smislu kaže, da treba biti oprezan i ne držati sve za istinu, ili da se prije dobro promisli, nego li bi se vjerovalo.

Cum jure successionis, l. (č. kum jure sukcessionis), s pravom nasljedstva.

Cura, l. (č. kura), liječenje, njega, liječidba.

Curriculum vitae, l. (č. kurikulum vite), tečaj života, kratak životopis.

Custodia honesta, l. (č. kustodia —), uze prema staležu uapšenika, častan zatvor, ublaženi zatvor za političke krivce.

Ć-Č

Ćako, tur. otac.

Ćef, tur., dobra volja, sloboda, voljica.

Ćelija, grč., sobica monaška.

Ćilim, tur., sag od tur. kilim.

Ćorda, tur., sablja.

Ćoso, tur., golobrado momče.

Ćošak, tur., ugao.

Ćup, tur., lonac.

Ćuprija, tur., most.

Čalma, tur. povez oko glave u Turaka, laka duga marama (rubac), koju si Turci oko fesa vežu, te im tvore turban. Boja i vrst čalme razlikuje se po staležima. Hodže nose bijele.

Čarlatan, tal. (ciarlatano), čovjek, koji vara svijet opsjenama (od fr. charlatan, č. šarlatan), v. šarlatan.

Čardak, tur., gornji kat kakve zgrade, koja stoji na zidu ili stupovima, te je često krov i podkrovište lijepo izrezan i bojom išaran. Gornji kat se rabi za žito i kukuruz itd., dok se u dolnjem stanuje ili su mali podrumi ili trgovine. Čardak se zove i stražara, koja stoji na kolcima, te ima-de gore sobicu za stražu, kakve su bile prije u Krajini. Po gornjem dijelu zove se cijela zgrada tako.

Čardaš, madž. (p. csárdás), madž. narodni ples; slovjenskog porijekla. Ime potiče, što se obično igra u čardama, t. j. u seljačkim krčmama.

Čaršija, tur., trg, tržište u varoši; varoš.

Čatrnja, tur., bunar.
Čauš, tur., U Turskoj pandur, pješački narednik, dvorski stražar; kod nas u svatovima najprije starješina, koji je vodio svatove, te držao red, sada zovu tako lakrdijaša, koji svojim dosjetkama zabavlja svatove.
Čeks, v. checks.
Čeze, v. kariol.
Čibuk, turska lula.
Čikoš, madž. konjušar.
Čivutin, tur., Židov.
Čoha, tur. sukno (kupovno).
Čopor, madž. n. pr. jato svinja, ovaca itd.
Čorba, tur. juha.
Čorda, madž. krdo.

D

Da capo, tal. (č. da kapo), još jednom, od početka (u glazbenom komadu).
Dagon, Filistejski bog (pol ribe i pol čovjeka).
Daktil, gr. (daktylos), prst; prvotno; pjesnička i ritmička stopa (mjera od jednog dugog i dvaju kratkih slogova).
Daktiloskopija, gr. prepoznavanje; varijacije, mijenjanje figura, što ih tiskanjem (na blazinici) prstiju formiraju crte čovječje kože. Po tim crtama ili figurama raspoznaje se čovjek od čovjeka, jer je skoro nemoguće, da bi dva čovjeka imala iste figure. Tom metodom se služi policija kod zločinaca, koji se ne će odati t. j. po tim figurama na prstima ih prepoznaju. ako su im prije kad otisnuli prste.
Dal segno, tal. (č. dal senjo), ponoviti od znaka (u glazbenom komadu).
Daltonizam, mana u oku, koji ne mogu razlikovati crvene boje, nego im je sve pepeljasto sivo.
Dama, (od l. domina, fr. madame) gospođa; prvobitno počasni naslov plemićkih gospođa sa zamjenicom »ma« (moja) tako je postalo »madame«. Kćeri francuskih kraljeva zvale su se od djetinjstva tako. Napoleon je zvao svoju majku »Madame Mère«. U srednjem vijeku zvali su vitezovi svoje odabranice »damom«.
Damoklov mač, Damokles bio je dvoranin starog Dyonisa Syrakuškoga, koji je bio vrlo bogat i Damokles je cijenio tu njegovu sreću tako, da mu je prepušteno da uživa ovu sreću na neko vrijeme. U veličanstvenoj blagovaonici kod bogatog stola naslađivajući se, opazi Damokles, kako mu nad glavom visi oštar mač na konjskoj struni i odmah zamoli da ga se izbavi od ove sreće. Odatle taj izraz kao oznaka prijeteće pogibli, ili stalna opasnost.
Danajski dar, lukav i pogibeljan dar, pod kojim se krije izdajstvo; dar, koji vodi u propast; sumnjiv i nesreću donoseći dar nazvan po poznatom drvenom konju, u kom su bil sakriveni Danajci (Grci), te koga su Danajci kod tobožnjeg odlaska ispred Troje ostavili kao dar Trojancima. Kad su ga ovi u grad dovukli, izašli su Danajci tajno iz njega te su Troju zapalili i zauzeli. Tako su Danajci tim darom prevarili Trojance.

Dandy, engl. (č. dendi), kicoš, čovjek elegantno obučen. fićfirić, koji se ravna po modi, te je finoga ponašanja.
Danse macabre, fr. (č. danz makabr), grozan, smrtni ples; mrtvačko kolo, koje vodi u smrt.
Dante, jedan od najslavnijih talijanskih pjesnika. Rođen u Firenci god. 1625., umro 1321. Spjevao veliko djelo: »Divina komedija« od 100 pjevanja u 3 djela, u kojoj se opisuje u obliku personificirane teologije; pakao, čistilište i raj (kao da je on sve to vidio i obišao).
Darmar, tur. metež, ričet, konfuzija.
Darwin Erasmus, engleski liječnik, prirodoslovac i didaktički pjesnik (od 1731.—1802 god.) Izdao je potpun sustav teorije kako se razvijaju vrsti životinja i bilja. Ove teorije je usavršio njegov unuk DARWIN CHARLES ROBERT, komu je najznamenitije djelo o postanku čovjeka, koje je prouzročilo čitavu revoluciju u znanosti i literaturi. On naime misli, da čovjek potječe od neke vrste majmuna. Kasnija nauka nije ove njegove teze potvrdila. Tijelo majmuna je slično čovjeku kao nijedno od drugih stvorova, ali iz toga ne slijedi, da čovjek potječe ravno od majmuna. Najbolji je tomu dokaz ruka i razvitak mozga kod čovjeka. Dok ima čovjek pomični i više razvit palac, kojim je mogao raditi i praviti sebi oruđe, kod majmuna je palac zakržljao i ruka se više priljubila penjanju kao i noga, (on nije sebi pravio oruđe). S kržljanjem palca postaju i ruke dulje. Tako iz zakržljalog palca majmuna nije nikad mogao postati čovječji palac, jer kad je koji organ jedamput zakržljao, ne može se nikad ponovno razviti. Čovjek i majmun imadu isto ishodište, potječu od sličnih pređa, ali se svaki razvio u drugom pravcu.
Data, l., podaci; kada se nešto dogodilo. FAKTA — što se dogodilo).
Datirati, l., označiti dan pisanja.
Dato, datum, l., dano (kao oznaka vremena kada je pismo izdano. A DATO — na mjenici znači od dana izdanja.
Dato sed non concesso, l. (č. — — — konceso), recimo, da je tako, premda ne dopuštam da bi bilo tako.
Dauphin, fr. (č. dofen, l. delfinus), prvobitni naslov vladalački lenskih knezova pokrajine Dauphine u Alpama. God. 1349. prešla je ova pokrajina po Humbertu II. pod Francusku pod uvjetom, da imade nositi svaki francuski prijestolonasljednik taj na-

slov. Od srpanjske bune (1830. god.) ne rabi se više taj naslov. Delfin ili pliskavica je morska riba (sisavac), v. Ad usum delphini.

Deák Franjo, madž. državnik (god. 1803.—1876.). Od god. 1832. do 1842. bijaše vođom političke reformatorske stranke u Ugarskoj. God. 1848. bio je pod ministarstvom Batthyanya ministrom pravosuđa. Poslije bio je vođa umjerene narodne stranke. God. 1867. stvorena je nagoda, kojim je uzakonjen austro-ugarski dualizam i time Ugarska polučila svoju samostalnost prema njegovom memorandumu, kojeg je kralj odobrio. U ugarsko-hrvatskoj nagodbi (1868). igrao je on veliku ulogu i bio liberalniji od kasnijih madžarskih vlastodržaca.

Débâcl, fr. (č. debakl), čišćenje luke, pristanište; uklonjenje svega, što je nečemu na putu; kretanje leda (na rijeci, koja je bila smrznuta, propast; slom.

Deblakaža, fr. (p. debaclage), prokrčivanje, uklanjanje, čišćenje (luke od inih brodova ili leda).

Debata, fr., rasprava prije nekoga zaključka; u parlamentu, vijećanje o zakonskim prijedlozima. Razlikuje se GENERALNA (općenita, glavna) i SPECIJALNA, (pojedinačna, posebna). Prva govori o prijedlogu, imade li se uopće primiti, druga o pojedinim stavkama ili paragrafima primljenog predloga.

Débit, (poštanski), fr., (č. debi), dobra prođa, prodaja; širenje.

Début, fr. (č. debi), početak; prvi nastup (glumca) na pozornicu.

Decenij, l., desetgodište.

Decentno, l., pristojno, uljudno.

Decharge, fr. (č. dešarž), istovarivanje (sa brodova), olakšanje oslobođenje; namira; oprost od dugovine.

Dechifrirati, v. dešifrirati.

Decentralizacija, l., kada se vlast ili uprava, koja je bila u jednoj ruci (centralizacija) razdijeli na više samostalno radećih odjela. V. centralizacija.

Decidirati, l., točno odlučiti, rasuditi, riješiti; nagovoriti, navesti.

Decimilirati, l., desetkovati; svakog desetog izvaditi ili ubiti (n. p. kod vojničke pobune).

Decisija, l., odluka, rješenje, presuda (sudačka), odlučnost.

Decisivno, l., riješeno; odlučno, odvažno, nepogriješivo.

Dedukcija, l., dovod; dokazivanje nečega na temelju priznatih stvari umovanjem t. j. kad se od jednoga općega pojma izvede niz logičnih zaključaka u svrhu dokaza; izvođenje posebnoga iz općega.

De facto, l. (č. de fakto, faktično), po činu, zbilja, bez obzira; sigurno; za istinu.

Defekat, defekt, l., pomanjkanje, nedostatak, manjak; (n. p. u blagajni), pokvarenost. DEFEKT na plućima = bolest, pokvarenost pluća. Moralno defektan čovjek, komu

falí moral (stid, obraz). Defekt (pogrješka) u stroju itd.

Defekcija, l., odmetanje, istupanje, otpadak; (od vjere).

Defektuozno, l., manjkavo, što imade manu, pokvareno.

Defenziva, l., branjenje, obrana; položaj vojske kada ne navaljuje, već se samo brani i odbija navale.

Defenzor, l., branitelj. DEFENZOR FIDEI, branitelj vjere.

Defetisti, zovu se u Francuskoj (stanovita struja), koji su bili protiv rata 1914—1918.) sa centralnim vlastima; odmetnici, nezadovoljnici, koji žele poraz.

Deficit, l., manjak u blagajni ili gospodarstvu, kada izdaci nadmašuju prihode.

Definicija, l., odredba, tačna oznaka, obilježba. Definirati = navesti tačno razliku, odrediti pojam ili granice neke stvari.

Definitiva, l., stalnost, sigurnost u nekom zvanju ili službi.

Deflacija, l., opadanje, smanjenje; u financijalnoj politici država znači umanjenje množine kolajućeg novca. Protivno — inflacija.

Defloracija, l., precvjetanje; opadanje lišća sa cvijeta; kad je nešto dozrelo; oduzimanje svježine, čara; obeščašćenje, oskvrnuće (djevice).

Deformirati, l., izobličiti, izaći iz forme, iznakaziti. DEFORMIRAN = nepodoban, nezgrapan, grd.

Defraudacija, l., pronevjerenje.

Defraudant, l., varalica, tat.

Degenerirati, l., izroditi, izvrći, izopačiti se, pogoršati se.

Degoutiran, fr. (č. degutiran), gadan, odvratan, gnjusan.

Degradacija, l., snižavanje na niži stupanj; zapostava; poniženje; svrgnuće, skinuće sa časti (kao kazna).

De gustibus non est disputandum, l., o ukusu se ne može raspravljati (Svaka glava svoju pamet ima. Svatko ima svoj ukus, o tom je suvišna prepirka).

Degutantno, fr., gadno, odvratno, gnjusno.

Deinternirati, l., pustiti na slobodu (iz zatvora).

Deista, l., koji priznava Boga i neumrlost duše po vlastitom svom umnom shvatanju, dok sve ostale vjerske dogme izbacuje. (Slično je teista). Takav je bio Voltaire (č. Volter).

Deizam, v. Panteizam.

Dejekti, l., odbačeno, ovrelo, okipjelo; čovječje izmetine, izbačena nečistoća iz tijela.

Déjeuner, fr. (č. dežene), prvi zajutrak (od kave ili čokolade), doručak (od hladnih jela ili kave); mali obični objed.

De jure, l., po pravu.

Dekadenca, fr. (p. decadence, č. dekadans), polagano raspadanje, propadanje rasap; smjer u književnosti u natrag; nazadak.

Dekadični, l., desetični.

Dekan, gr., načelnik desetorice; načelnik kaptola ili kojeg zavoda; nadzornik stanovitog broja katol. župa; na sveučilištu načelnik jednoga fakulteta.

Deklamirati, l., pjesmu vještački govoriti; krasnosloviti; umjetno predavanje pjesme.

Deklaracija, l. objava; izjava; priznanje, očitovanje dužnika, da je pripravan platiti dug; popis za robu kod porezne oblasti radi određenja carine; očitovanje načela neke političke stranke u parlamentu.

Deklasirati, l., razrediti, brisati, preokrenuti cijeli red ili listinu; izvaditi iz staleža, reda, u kom se tko nalazio, pa ga smjestiti u niži.

Deklinacija, l., u fizici znači otklon magnetičke igle ili kut, što ga zatvara geografski meridian sa magnetičkim meridianom. Razlika ova potiče, što se magnetički polovi zemlje ne sudaraju sa zemaljskim. Magnetički pol se sada nalazi na otoku MELVIL u sjev. američkom ahipelagu (otočje na sjeveru Amerike); u slovnici znači sklonidba.

Dekoltirano, fr. (p. decolleté), isječeno, izrezano (haljina oko vrata i na prsima); na po otkriveno ili svučeno.

Dekoracija, l., ures, nakit; izvanje vidljivo odlikovanje (red ili orden, ili medalja); kićenje; ukrašivanje; slikane stijene na pozornici.

Dekorativno, l., ukrasno, (kiparstvo, slikarstvo, pokućstvo itd.). Posebna grana u slikarstvu za pozornice da bude kao u naravi.

Dekorator, fr. (p. décorateur. č. dekorater), uresar; pozorišni slikar; koji pravi dekoracije, koji ukrašuje.

Dekorum, l., pristojnost, uglađenost, čast.

Dekostimiran, fr., koji nije na plesu obučen u kakove posebne nošnje (okrabuljen).

Dekret, l., naredba, odluka, imenovanje, kojim se netko postavlja u službu.

Dekretirati, l., postaviti, imenovati, odrediti.

Dekuražirati, fr., poplašiti.

Dekurzivan, l., što se snizuje; kad je nečemu već dotekao kraj, konac.

De lana caprina, l., (č. kaprina); pravdati se za sitnicu, mlatiti praznu slamu.

Delegacija, l., državno odaslanstvo, povjerenstvo, opunomoćenje odabranih ljudi, koji imadu da riješe po nalogu neku zadaću.

De lege, l., po zakonu.

De lega lata, l., o zakonu, koji je u krijeposti.

De lege ferrenda, l., o zakonu, koji treba tek da se donese, stvori.

Delegirati, l., poslati, odrediti mjesto sebe drugoga, ili dati mu vlast da nešto učini; ovlastiti nekoga nekim nalogom.

Delfin, v. Dauphin.

Deliberirati, l., razmišljati; vijećati, dogovarati se.

Delicijozno, fr., divno, prekrasno, izvrsno, dragocjeno.

Delija, tur. junak.

Delikatesa, fr., nježnost, finoća, obzirnost, pažnja; poslastica.

Delikatno, tal., slasno, sladokusno, nježno, fino, škakljivo, obzirno postupanje.

Delikt, l., prekršaj, prestupak, zločin (corpus delikti = predmet zločina).

Delinkvent, l. (p. delinquent), zločinac; krivac, onaj koji je osuđen na smrt.

Delimitacijona komisija, l., komisija za opredijeljenje granice, omeđašivanje.

Delineacija, fr., skica, nacrt.

Delirium, l., buncanje, ludovanje; uopće abnormalno stanje duše ili razuma, koje je nastalo navalom krvi u glavu uslijed neke bolesti (vrućice) ili upale opne u moždanima.

Delirium tremens, l., ludilo od pijanstva. Znakovi su: drhtanje (osobito jezika), mnogo pripovijeda, slab san, priviđaju mu se vrazi, svinje i druge gadne prikaze. Bolest ova svršava obično smrću od upale pluća.

Deložirati, fr., iz stana silom istjerati.

Delta, gr., dio zemlje na ušću rijeke, koja se izlijeva na dva rukova. (Slično grčkom slovu δ = d = delta).

Demagog, gr., vođa naroda; u zlom smislu znači i zavoditelj naroda, koji govorom zavodi mase.

Demarche, fr. (č. demarš), hod; držanje; korak, mjera, koju čovjek poduzme, da nešto postigne.

Demarkacija, fr., omeđivanje; razgraničenje zemljišta za vrijeme duljeg primirja među ratujućim strankama.

Demarkaciona linija, linija kojom se određuje međa.

Demaskirati, (od fr. masque), otkriti se, skinuti krinku (masku).

Demencija, l., slaboumnost, ludilo, časovito poremećenje uma.

Dementirati, fr. (č. demantirati), oprovrgnuti; označiti nešto kao lažljivo, proglasiti neistinom.

Demi-monde, fr. (č. dmi mond), polusvijet, žene na zlu glasu; milosnice; polusvijet po drami Dumasovoj; mlad pustolovan stalež; ljubovnice, koje žive na oko kao visoko društvo t. j. svojim vladanjem i načinom života hoće da nasleđuje najviše staleže, te crpe sredstva za elegantan život od prijaznih im muškaraca.

Deminucija, l., umanjenje, odbitak.

Deminutivno, l., umanjeno, umaljivajuće (na pr. kad se kaže ženica, djetešce — mjesto žena, dijete).

Demisija, l., ostavka, odstup.

Demisionirati, l., dati ostavku, odstupiti.

Demobilizacija, l., razvojačenje, raspremanje, raspust vojske.

Demografija, gr. pukopis; nauka o narodu, koja tumači na temelju statistike društvene odnošaje naroda.

Demokracija, gr. (od demos = puk), vlada naroda, pučka ili narodna vladavina, ili ustavna vlada, dotično državna forma, gdje ima utjecaja u vladanje, te izvršuje državnu moć sav narod bez razlike staleža. Takova vladavina je APSOLUTNA, neposredna, kad se državni poslovi obavjaju u skupštini cijeog naroda, kao što je to bilo u staro doba u Atheni, a sada u nekim manjim kantonima Švicarske, ili REPREZENTATIVNA, posredna, kad narodom izabrani

zastupnici ili reprezentanti imadu najvišu moć u rukama. Demokratska vladavina, u kojoj odlučuje o svim važnim poslovima narod, ne mora imati formu republike, može biti i monarhija.
Demokrata, gr., prijatelj puka, pristaša demokratskih načela, da ima narod sam sobom vladati. Protivno aristokrata.
Demolirati, l., porušiti, razoriti, rastrgati, oboriti.
Demon, gr., zloduh, vrag, bijes.
Demonstrirati, l., u filozovskom smislu dokazivati, tumačiti, pokazivati na temelju zornosti; prividno kretanje vojske; u socijalnom i političkom smislu znači izjaviti nezadovoljstvo vikom, pjevanjem, izlazom iz dvorane itd.
Demontirati, l., raskopati, rastaviti neku stvar na njezine dijelove ili ju skinuti sa položaja, u kom je uzidana ili učvršćena (na pr. parni kotao, top idt.).
Demoralizirati, l., porušiti ćudorednost; pokvariti, izopačiti narod u ćudorednosti.
Demos, gr. narod.
Denacionalizirati, l., odnaroditi.
Denaturalizirati, l., odreći se prava na zavičajnost; oduzeti građanstvo, napustit svoje državljanstvo.
Denaturirati, l., promjeniti narav, da je nenaravno, učiniti nepitkim. DENATURIRANA ŽESTA (špirit), koja se ne upotrebljava za pripremu alkoholnih pića, jer je prerađena pridodatkom drugih primjesa, da nije za piće, već se rabi kao gorivo ili je prerađena u ine obrtne svrhe.
Dendi, engl. (p. dandy), kicoš, čovjek finog ponašanja.
De nobis, a sine nobis, l., o nama, bez nas.
Dentista, fr. zubar.
Denuncijant, l., je podlac, doušnik, kukavica, koji nekoga podlo optužuje.
Denuncirati, l., lažno tužiti, ili potajno nešto protiv nekoga poduzeti i uz to još sakriti svoje ime, da se nekomu naškodi.
Denzacija, l., zguščivanje.
Departement, fr. (č. departman), odjeljenje; županija, pokrajina.
Depedikulacija, gr., čišćenje djeteta.
Dependencija, fr. (p. dependance, č. depandans), što nije samostalno, što k nečemu pripada, što od nečega zavisi; zavisnost; stvar ili zgrada, koja pripada glavnoj.
Depeša, fr., vijest, brzojavka, službeno pismo, (koje se ima brzo otpremiti), važna privatna obvijest (obično putem brzojava).
Depit, fr. (č. depi), ljutina, srdžba, prkos, negodovanje.
Deplacirati, fr., č. deplasirati), premjestiti, istisnuti, izrinuti nekoga s njegova mjesta, uzeti mu mjesto. Deplasiran = nije na mjestu, ne spada na ovo mjesto, neumjestan..
Deponirati, l., položiti, ostaviti; pohraniti novac ili robu.
Deportirati, l., otpraviti, izagnati, prognati nekoga iz zemlje; zatočiti prisilno sa gubitkom građanskih prava.

Dépôt, fr. (č. depo), skladište, spremište, stovarište, pohrana robe, oružja itd.
Depozitor, l., pohranitelj, čuvar neke pohranjene robe.
Depozitura, l., pohranbeni ured, mjesto za pohranu.
Depravacija, l., razvraćanje, izopačivanje, pokvarenost (moralna). Depraviran = pokvaren, izopačen.
De praecepto, l. (č. de precepto), po zapovijedi, pod monaš.
Depresija, l., tlak, sniženje, padanje; duševna popustljivost, tugaljivo raspoloženje, tjelesna oslabljenost; kod topništva naklon osi topova ispod obzora, kad se puca sa brda u dolinu. U fizici, da živa stoji u užem kraku spojenih cijevi niže, nego li u širem. Nisko stanje tlakomjera uslijed vlage u zraku. Nizine ispod morske površine (potopine), kraj sa niskim tlakom zraka.
Depriminan, l., potišten, slomljen, duševno neraspoložen.
Deprimirati, l., potlačiti potisnuti, učiniti nekoga potištenim.
De profundis, l., iz dubina (iz psalma 129) ili iz dubljine.
Deputat, l., lukno, bir, što se daje službenicima, namještenicima, ili slugama u naravi, što se pak daje u novcu, to je plaća.
Deputacija, l., odaslanstvo, poslanstvo odabranih ljudi.
Deranžirati, fr., u nered staviti, poremetiti, pobrkati.
Derb, njem. čvrst, grub, neotesan, sirov.
Derby, engl. (č. darbi), konjske utrke za trogodišnje konje, obdržavane na srijedu prije Duhova u Epsonu, osnovane od E. Derbya 1870. (Derbyev dan).
De regula, l., redovito. V. alias.
Derivacija, l., odvođenje, izvlačenje, postajanje (riječi), tvorba; udaljivanje od pravoga puta.
Dermatologija, gr. nauka o bolestima kože.
Dermoterapija, gr., izravni način liječenja kože ili pojedinih organa, a ne da se to liječi uzimanjem lijeka t. j. kroz želudac.
Derogirati, l., zakon staviti izvan kreposti, ukinuti; izgubiti plemićka prava.
Derutno, fr. (p. deroute), poremećeno, pobrkano, neuredno, zapušteno (na pr. kuća s porušnim krovom); neuredni bijeg potučene vojske; zabuna.
Derviš, per., muhamedanski monah, kaluđer ili pustinjak, neka vrst redovnika kod muhamedanaca, sirotinja. Izraz se taj rabi za afričke monahe. Redovi derviša raspadaju se u derviše, koji plešu i derviše koji urliču. — Derviš i fakir je isto, samo fakir za azijatske monahe (brahmanske vjere). Već 30. god po smrti Muhameda razvili su se razni redovi fakira i derviša. Ima ih 72 vrsti. U samoj Turskoj je polo-

vica. Znamenit je vjerski ples, koji traje tako dugo, dok ne padne u nesvijest. V. fakir.

Desaveu, fr., (desave), nepriznavanje, opozivanje, neodobravanje, zanijekanje.

Desavouirati, fr., (č. desavuirati), zanijekati, poniziti ili dovesti nekoga u jedan neugodan položaj (na pr. svoga pretpostavljenoga).

Descendencija, l., potomstvo.

Descendenti, l., potomci, rođaci u silaznoj lozi, a s c e n d e n t i u uzlaznoj).

Desertirati, fr. od vojske uteći, pobjeći.

Deservirati, l., pospremiti stol poslije jela.

Deserviti, pristojbe pravnoga zastupnika.

Designirani, l., označeni, namijenjeni, opredijeljeni.

Desiluzija, l., razočaranje.

Desinficirati, l., raskužiti (zrak, robu), uništiti uzroke zaraznih bacila sredstvima, učiniti ih neškodljivim po zdravlje.

Desinteressment, fr. (č. desinteresman), nema zanimanja za neku stvar, da će biti neškodljiv.

Desolatno, l., opustošeno, razoreno, poharačeno, pusto, tužno, žalosno, neutješno.

Desorganizacija, l., raspadanje, rastrojstvo, porušenje životnoga djelovanja; nered, rasulo kojeg posla ili društva.

Desorijentacija, l., metež, smetnja, kad se netko ne može u nečemu snaći.

Desormirati, l., razoružati, raspremiti.

Despekt, l. (despekcija = despectus), poniženje, zapostavljanje, prezir, omalovaženje.

Desperatno, l., očajno, zdvojno.

Despot, gr., samosilnik; prvobitno gospodar robova; za grčkih careva naslov prinčeva i zetova carskih; kasnije naslov podložnih vladara (vazala) kakvi su bili srpski vladari iza bitke na Kosovu (1389). Danas znači vladara silnika, koji vlada po svojoj volji neograničeno.

Despotizam, gr., samosilje, neograničeno vladanje, gdje se ne obazire ni na zakone, ni narod; nasilno gospodstvo (poput gospodara nad robovima).

Dessert, fr. (č. deser), zaslada, poslastica, slatkiš, zakusak, voće itd. poslije obilnog objeda), v. konfekt.

Destilirati, prekapljivati; pare neke tekućine ohlađivati i natrag ih u tekućinu pretvarati.

Destrojerski. v. destruktivno.

Destrukcija, l., razorenje, rušenje, rasap, razvaljivanje.

Destruktivno, l., razarajuće, buntovno. Protivno od konstruktivno.

Dešifrirati, fr. (p. dechiffrirati), pročitati dešifrirano (tajno) pismo.

Detachement, fr. (č. detašman). od glavne vojske otposlani odjel vojnika; detasirati = otkopčati, odijeliti, otkinuti, rezati dospjele kupone, da se unovče.

Détail, fr. detaj, detajl), čest, dijel, potankost, pojedina okolnost, nabrajanje pojedinosti, sitnice, sporednosti.

Detenta, fr. (č. detanta), obarača, otponac, (na puški); popuštavanje, zadržavanje, stišavanje.

Detenirati, l., zadržavati (neku stvar), uskratiti izručenje neke stvari.

Determinacija, l., opredjeljenje ili uporaba pojmova na pojedinu svjesnu predodžbu, određivanje (na pr. pojedine vrsti voća); odluka; odlučnost. U logici, kad se sadržaju pojma pridaju novi biljezi, te biva time sve više izvjestan ili određen; ili kad se od viših pojmova silazi pridodavanjem k nižim, najnižim ili osebnim pojmovima. (Na pr. opredijeliti koju biljku znači ići od općega pojma na imena — biljke — na sustav, red, vrstu i napokon na ime dotične biljke). Čim je pojam općenitiji, tim ima manje ovakovih znakova.

Determinista, l., pristaša filozofske nauke (determinizma), koja uči, da naši čini potječu od motiva (uzroka), a ne od same volje naime, da se sve na ovom svijetu nužno događa t. j. da se sve, što se događa, moralo tako dogoditi, jer je tako od prije određeno (po nekoj sudbini), dakle, da čovjek nema slobodne volje.

Determinizam, l., filozofska škola ili nauk, da čovjek ne može sasma po slobodnoj volji raditi, nego se mora ravnati po raznim izvanjskim silama. Determinizam postane FATALISTIČKIM, kad smatra volju ovisnom o slijepo djelujućoj sili (sudbina, udes, fatum); VJERSKI, kad vidi, da volja ljudska zavisi o providnosti božjoj (prepuštanje); MATERIJALISTIČKI, kad drži, da je volja samo posljedicom djelatnosti organizma u tijelu. Protivno je INDETERMINIZAM.

Detonacija, l., prasak, pucanj, (naročito djelovanje plinova, baruta, dinamita).

Detronacija, l., svrgnuće s prijestolja.

Detto, tal., jošte toliko, isto, takodjer.

Deus ex machina, l. (č. Deus eks makina), bog iz mašine; neočekivana osoba ili događaj ;iznenadna pojava boga radi, raspleta dramskog; nenadano rješenje nečega posredovanjem treće osobe, kako je to bilo u staroj drami, koju je često svršavao »bog pomagač«, koga su posebnim strojem na pozornicu spustili. Uopće znači, nenadanu sretnu okolnost.

Devalvacija, l., opadanje vrijednosti novca.

Devastacija, l., haranje, pustošenje.

Devinkulacija, l., znači vrijednosni papir učiniti opet slobodnim za cirkulaciju (jer se oslobodio neke spone ili zaporke na pr. malodobnik je postao punoljetan itd).

Deviza, fr., (p. devise), geslo, mjenica, koja glasi na stranu

valutu, ili koje strano tržište; lozinka.

Devocionalija, l., pobožne slike (svetaca), kipovi.

Devotan, l., pobožan, odan, ponizan, smjeran Bogu.

Deziderija, l., želje, čežnje.

Diabolus, gr., vrag, đavol, klevetnik.

Diabolus rotae, (č. rote). Rota znači vrhovni vjerski sud u Rimu, koji ima proučiti život onoga, koga se kanim proglasiti svecem. Diabolus rotae je član toga sudišta, koji ima prigovarati svim iznesenim činjenicama, da time ono sudište prisili, da sve činjenice dokazima potvrdi. U običnom životu znači čovjek (vrag), koji kleveće i koji ljude međusobno svađa, ili koji u društvu svemu prigovara.

Diabolski, l., đavolski.

Diadem, gr., zlatni obruč, vez na čelu, prvotno od svile i vune ukrašen biserom i dragulјima. U starom vijeku ures kraljeva i kraljica, kasnije nadomješten krunom. Danas nose visoke dame kao nakit na glavi.

Diagnoza, gr., upoznanje, opredjeljivanje bolesti po njezinim znacima.

Diagonala, gr., koso prosjecajuća ili poprečna crta, koja dijeli četverokut na dva trokuta; dvokutnica.

Diagram, gr., risanje matematičkih slika, nacrt kojim se predočuje bilansa nekog računa (u crtama); crtež.

Dialekt, gr., narječje, način govora, koji se razlikuje od književnoga.

Dialektika, gr., nauka o govoru; vještina umnoga prepiranja, t. j. kada se nastoji svoga protivnika krivim ili sofističkim zaključcima pobiti ili zaslijepiti.

Dialog, gr., izmjenični razgovor dvojice, razgovor s drugim. (Rabili su grčki filozofi: Sokrat, Platon, Lucian).

Diametar, gr., poprečnica, promjer kružnice.

Diametralna razlika, potpuna razlika, skroz oprečan.

Diana, rimska boginja lova i mjeseca (Jana, identična sa gr. Artemidom); čuvarica djevojaštva.

Diapason, gr., zvuk od svih osam glasova (oktava); opseg glasa; viljuška ugađača (kojom se daje glas); sprava za mjerenje apsolutne visine glasa.

Diareja, gr. (p. diarrhöe), lijavica, proljev.

Diarij, Diarium, l., dnevnik: svakidašnje bilješke n. p. o putu itd.

Didaktično, ili poučno pjesništvo je vrst pjesništva, koje uz svoje posebne likove rabi i sve ostale likove, naročito pako lirski epski i dramatički. Značaj didak. pjesništva leži u tom, što prenosi istine, koje spadaju u djelokrug umovanja, na polje osjećanja i fantazije ili barem predaje tako, da ih misao može laglje i ugodnije poprimiti i podržati. Vjerske i historičke istine su prikladnije za didaktički obraditi nego li matematičke.

Didaktično pjesništvo dijeli se na više i niže, upravno, alegorično, ozbiljno i šaljivo. Kao uzor višega did. pjesništva služi nam Danteova »Divina Commedia«. Na didak. pjesn. spada, poučna pjesma, basna, parabola, mita, paramitija, alegorija, epigram, zagonetka, satira i poslanica. Početak did. pjesn. nalazimo na Istoku kod Inda i Jevreja. U srednjem vijeku rabilo je did. pjes. najviše satiru. U novije doba istakli su se Hrvati: Došen, Relković (u svom »Satiru« i basne), Utješenović (alegorija), Trnski (epigram), Preradović (poučna pjesma); kod Srba: J. Jovanović, Milićević i dr.

Didaktika, gr., udžba, obukoslovlje, nauka o obuci ili jedan dio pedagogike, koji opsiže metodiku. Svrha joj je uspješno naobraziti čovjeka te je dvovrsna: TEORETSKA (didaktička znanost), koja razvija zakone i pravila, kako valja obučavati i zatim PRAKTIČKA (didak. umjetnost), kako valja one zakone izvesti i upotrijebiti, da bude obuka valjana i uspješna. (Izvrsna didaktika je od Komenskoga).

Dieceza, l., biskupija; okrug; biskupov okrug; crkveni srez, što spada pod jednu biskupiju.

Dieta, gr. (p. diaeta, diäta), u najširem smislu znači način življenja, koji se sastoji u posebnom izboru jela i pila, da si zdravlje očuvamo.

Dietetika, gr., je znanost, koja nas uči, kako se treba uz sve okolnosti hraniti. Ona raspravlja o hrani uopće, a napose o njenom postanku, pripravi, pretvaranju, probavljanju kao i o njenom djelovanju na tijelo).

Dieti, dieta (od l. dies = dan), dnevnica (osobito činovnika, kada službeno putuje ili poslanika za vrijeme zasjedanja parlamenta.

Difamirati, l., ozloglasiti, razglasivati o nekom zla njegova svojstva (ogovarati).

Dificile est satyram non skribere, l., kako da se čovjek ne nasmije.

Difikultirano, fr., tegobno, mučno, sa poteškoćom, trudom.

Difrakcija, l., lom zrake; savijanje; ogib svjetla.

Difuzan, opširan.

Difuzija, l., (p. difusija), fizički pojav, kada dođu u doticaj dva različita plina t. j. sa raznom specifičnom težinom, koji ne djeluje jedan na drugi kemički, te imadu istu napetost, pa se pomiješaju posve jednolično, ako moraju prolaziti i kroz šupljikavu pregradu.

Diglosija, gr., jezični odnošaj, upotreba dvaju narječja u književnosti.

Dignitar, l., dostojanstvenik, koji obnaša visoku čast svjetovnu ili crkvenu.

Dignitet, dostojanstvo, plemstvo.

Digresija, l., otklon; skretanje; stranputica, zastranjivanje; u

zvjezdarstvu kut, za koji se sa zemlje vidi planeta odmaknuta od sunca; stranputica; udaljenje od predmeta, kada se čovjek u govoru svom udalji od predmeta, o kojem i počeo raspravljati.

Dikasterium, gr., sud, sudište, zbor sudaca, koji ne sudi obično, nego samo na poziv stranaka ili sudova kao što na pr. porotni sudovi, ili nekoć juridički zborovi pravoslovnih fakulteta i akademija. I najviše upravne oblasti zvale su se tako. Na pr. za Hrvatsku je bio dvorski dikasterij (dvorska oblast) prije nego se osnovala hrv. dvorska kancelarija u Beču (do god. 1867.). Dikasterion zvala se u Atheni najstarija sudbena stolica (za Solona), v. areopag.

Diktator, l., u staro doba magister populi izvanredan i za vrijeme velike pogibli od konzula ili senata na šest mjeseci imenovan i sa najvećom moći ovlašten član magistrata u staroj rimskoj republici. Ili dikator je čovjek, komu je dana čitava vlast države, ili kada se čitava vlast sjedini u jednoj ličnosti; čovjek s vlašću izvanrednom i neograničenom, kad država dođe u opasnost. Danas se kaže tako nekomu, koji hoće da sam gospoduje i koji ne trpi nikakovih prigovora.

Diktovati, l., (diktirati), polako govoriti ili čitati, da može drugi za njim pisati; zapovijedati, opredijeliti kaznu.

Diktatura, l., nasilno vladanje. DIKTATURA PROLETARIJATA znači svu vlast onih, koji nemaju imanja (sirotinja).

Dilatacija, l., rastezanje, zavlačenje, što odugovlačuje.

Dilatorno, l., raširljivo, protezajuće, zavlačeće, odgađajuće.

Dilber, per., lijep, ljepotica, naročito kao imenica za oznaku lijepe djevojke i mladića. Dolazi često u narodnim pjesmama na pr.: Svi DILBERI, mog DILBERA nema.

Dilema, gr., dvojba, težak izbor, tjesnac, škripac; u logici zaključak, koji pobija protivnika bilo da se njegove premise prihvati ili niječe. Zlo je ovako ili onako, s toga se zove i SYLLOGISMUS CORONATUS, jer pobija kao vol rogovima na obje strane.

Diletant, tal., dobrovoljac u glazbi i umjetnosti, komu to nije glavno zanimanje, već se tim bavi radi zabave.

Diligence, fr. (č. diližans, l. diligentia), pomnja, marljivost; deležans = pomnjovoz, brza vozna kola poštarska.

Diligenter, l., pažljivo, marljivo, brižljivo.

Diluvij, Dilluvium, l., poplava. U geologiji znači naplava, taložina. Najmlađe doba prošlosti ili razvitka naše zemlje nazivljemo kvarter ili četvrtogorje, a taj se dijeli na stariji odio ili DILUVIJ i na mlađi ili ALUVIJ, a oboje je novije. Aluvij je dakle mlađa

naplava, te nam prikazuje ono, što je stvorila sadašnjost. Ili aluvij jest današnja najgornja formacija na zemaljskoj kori, te koja se još danas stvara il razvija uz obale rijeka, jezera i mora kao taložina vode. I dok su u diluviju okamenine pretpotopnih životinja (mamuta, nosoroga itd.), u aluviju su okamenine iz današnje diobe ili od danas živućih životinja. Diluvij dakle obuhvata sve one stvari, što su postale na površini Zemlje po špiljama, u stajaćim i tekućim vodama, a uplivom vjetra, leda itd. Najstariji dijelovi na zemaljskoj površini imadu već starost od kojih 1 i pol milijuna godina. Već u tercijaru (treća formacija) pojavili su se mnogi sisavci, u kvarteru je došao čovjek. Za tercijara bio je najveći dio Hrvatske pokrit slaboslanim morem. Provirivala su tek nekoja gorja (Fruška, Požeška, Moslavačka) kao otoci, pa Zagrebačka sa Ivančicom i Samoborskom (s kojom je onda bila spojena) kao poluotoci do Alpa. Činjenica, da je u diluviju živio čovjek, koji je znao praviti oruđe iz tvrda kamena, govori, da se čovjek morao pojaviti na zemlji davno prije diluvija, te mu se nalaze već prvi tragovi u tercijaru, a to je geološko doba mnogo starije. Za KRAPINSKOGA ČOVJEKA misli se posličnosti sa sadašnjim, da je živio oko 150.000 god. prije Krista. Taj pračovjek bio je kanibal i bio je podijeljen u više rasa. Osim Krapine nađeni su ostanci pračovjeka u Francuskoj, Engleskoj, Španiji, Portugalu, Belgiji, Njemačkoj, Italiji, Egiptu, Indiji i Sjev. Americi.

Glede tragova nogu diluvijalnog čovjeka neka služi ova bilješka: Nekoliko kilometara sjeverno od St. Niclasa kod Antwerpena nalazi se otočić iz masne gline, koji potječe iz kasnije terciarne dobe. U ono doba bio je skandinavski otok u vezi sa Škotskom i bio zapreka hladnim sjevernim vjetrovima. Na obalama sjevernog mora bila je onda mnogo toplija klima, tako da su tamo uspjevale palme i bambus. Uzima se, da je ledeno doba bilo prije 500.000 godina. Mladje terciarno doba do u vrijeme, kad su se pojavile cebre i antilope, siže milijun godina natrag. Da li je u ono doba već živio čovjek, ne da se sa sigurnošću ustanoviti. Tragovi, koji su nađeni na spomenutom malom otočiću, pružaju nam o tome zanimljivih podataka. Nađeni su otisci tabana, iz kojih se može razabirati, da potječu od čovjeku sličnih majmuna. No noga tih bića bila je više za hodanje, nego što je kod orangutana i šimpanza. Nadalje je nadjeno više školjki, koje su otvorene bilo pomoću zubih pretpotopnog morskog pasa, bilo pomoću brušenog kremena. Činjeni-

ca, da su se ta bića služila orudjem, dokazuje, da su bila znatno razvijenija od danas poznatih najrazvijenijih majmuna, koji doduše upotrebljuju kamen, da razbiju vanjsku ljusku kakovog voća, no koji nikada ne daju tomu kamenu posebnu formu, t. j. nikada ga ne izrađuju, da bude podesniji za uporabu. Od vremena, dok je zemlja bila usijana kugla pa do danas, prešlo je kojih 20 milijuna godina.

Dimenzija, l., omjer, prostor, mjera, daljina, razmak, izmjera protega, osnovni smjerovi tijela. (u duljinu, širinu, visinu).

Din, tur., vjera, zakon.

Dinamika, gr., nauka o pokrećujućoj sili (u glazbi znači odnošaj slabih i jačih glasova); nauka o gibanju.

Dinamo, (od gr. dinamos = snaga), je stroj, u kom neka snaga (magnetična) budi električnu struju. Dinamo je dakle izvor električne struje, pa se zato i zove generator (roditelj) struje. Dinamo stroj daje električnu struju, a tjera ga para ili voda. Ako se bakrena žica omota oko željeza i napusti (indukcija) struja kroz te žice, postati će to željezo magnetičko. U tom željezu ostati će nešto magnetične sile i onda, ako odmotamo te žice. Tako je ovo željezo postalo ELEKTROMAGNET. Ako se oko okruglog elektromagneta saviju spirale od žica i ako se polovi tih žica pomoću mehanizma pomiću jedan drugomu, to taj elektromagnet budi u žicama električnu struju.

Dinamometar, silomjer.

Dinastija, gr., vladajuća kuća, vladajući dom.

Dinée, fr. (č. dine), objed, ručak (na putovanju); mjesto, gdje se radi objeda zaustavi.

Diner, fr. (č. dine), objed, koji se kod kralja na večer ili kasno po podne daje, zato se to zove i večera. GALA DINER u 6 satj po podne.

Diogenes, najznatniji cinički filozof u Grčkoj (412—323 pr. Kr.), učenik Antisthenesa. V. cinik.

Dioptrija, gr., razanje; mjerenje oštrine vida. Stupnjeva ili brojeva oštrine vida imade šest. Normalan čovjek počima od prilike u 45 god. nositi naočale sa brojem jedan, poslije svake od prilike treće godine imao bi uzeti staklo za jedan broj veći. Broj 6 je za vrlo slabe oči.

Dioptrika, gr., nauka o vidu i lomu svjetla pomoću sunčanih prelomnih zraka.

Diorama, gr., razgledište, prikazivanje prozirnih slika i okolice ili grada, koje slike se za vrijeme gledanja na povećalo u tamnoj sobi pomoću boje i svjetla mijenjaju, te ih se vidi kao u naravi. (Vrst panorame).

Dioskuri, gr., blizanci, dvojici Zeusa i Lede (grčkih bogova), to su Kastor i Poluks. Ćiril i Metodije su dioskuri Slovenstva.

Diploma, gr., postavnica, ukaz, isprava, svjedodžba, povelja, listina, kojom se podijeljuje neka čast ili odlikovanje na pr. plemstvo, doktorat, članstvo, osposobljenje za koju službu itd.

Diplomacija, gr., je znanost, koja se bavi međunarodnim odnošajima civilizovanih država; skup činovnika, kojima je zadaća rješavanje, uređivanje i uzdržavanje tih međunarodnih odnošaja svih država među sobom. Njemački profesor međunarodnog prava L. Kluber definira, da je diplomacija skup znanja i načela potrebnih, da se kako treba vode javni poslovi među državama. Talijanski publicista M. Asmundo kaže, da je diplomacija vještina, koja teži, da se u odnosima među državama očuva mir.

Diplomata, je političar, koji je upućen u sve državne i poslaničke poslove. Diplomata i političar je isto, samo što se diplomata bavi i visokom politikom naime ne samo domaćom, već i stranom. Francuski državnik Thiers kaže u svojoj knjizi: »Pravi diplomata mora da bude hladan kao led, tvrd kao kamen, gladak kao jegulja, znaličan kao novinar, nijem kao riba, sumnjičav kao škrtica, mudar kao zmija, pokretan kao vjetrokaz, lukav kao lisica, a tvrdokoran kao stari tamničar«

Direk, tur., stup (kod plota).

Direkcija, l., ravnateljstvo, uprava, vodstvo, smjer, po kojem se nešto ravna.

Direkte, l., upravno, izravno, ravno.

Direktiva, l., putokaz, smjer, pravac.

Direktno, l., izravno, neposredno.

Dirigent, l., zborovođa, ravnatelj zbora.

Disakord, l., nesporazum, nesuglasje, nesloga.

Disciplina, l., stega, zapt, red, odgoj, poslušnost, učevni predmet (zemljopis matematika).

Disenterija, l., v. dizenterija.

Disertacija, l., naučna rasprava.

Disgustiran, tal., ozlovoljen, bez ukusa. IZGUSTIRUATI nekoga, zasititi se nekoga.

Disharmonija, gr., nesklad, nesuglasje, nesudaranje.

Disidenta, l., otpadnik, raskolnik, nezadovoljnik, koji se radi nesuglasica odvaja od drugih.

Disujunkcija, l., razdvojenje, razloženje, rastavljanje.

Diskont, tal. (p. disconto — sconto, franc. eskonpt, takodjer i rabat), popust ili odbitak, što ga dobije dužnik, ako svoj dug namiri prije urečenog vremena, ili kupac još nedospjelih mjenica, kupona vrijednosnih papira, ili inih tražbina. Razlika između diskonta i rabata je ta, da se kod diskonta odmjeruje za neko razdoblje od dana kupnje do dospjetka, a kod rabata na jednu godinu. Diskont (eskonpt, eskompt) se upotrebljuje kod kupnje mje-

nice i uopće tražbine, a rabat kod trgovanja s robom. Svota umanjena za diskont zove se diskontirana glavnica. Vlasnik mjenica može primljenu mjenicu držati kod sebe do dospjetka, ili može je prije dospjetka prodati t. j. dati u eskompt. Visina kamatnjaka diskonta ravna se prema visini kamatnjaka (bankovne note) banke, koja je ovlaštena izdavati bankovne note. Privatni diskont redovno je viši od bankovnoga.

Diskord, fr., nesklad.

Diskordansa, fr. (p. discordance), nesklad (u glazbi), nesloga.

Diskreditirani, l., zločest glas dobiti; izgubiti povjerenje; pouzdanje, vjeru; ozloglasiti.

Diskrecija, fr., pamet, mudrost, opreznost, obzirnost, šutnja; znati u sebi držati tajnu; čednost, razboritost.

Diskutirati, tal., razgovarati.

Diskurs, tal., (p. discurso), govor, razgovor, zabava (u razgovoru).

Diskusija, l., (p. discussio), zajednički pretres; raspravljanje, istraživanje, razloženje, prepirka, v. debata.

Diskutirati, l., prepirat se, pretresati (neko pitanje); raspravljati usmeno.

Diskvalificiran, l., neosposobljen, neprikladan, neugledan, koji je izgubio onaj ugled i upliv ili moć, koju je negdje prije uživao. V. diskreditirati.

Dislocirano, l., razmješteno.

Dislokacija, l., iščašenje; premještenje, porazmještanje, razređenje (vojske u posade); raspad; propast; prijelom slojeva zemlje).

Disonanca, tal., neskladnost, nugodan zvuk, glas.

Disparitet, l., nejednakost.

Dispenzacija, l., odriješenje neke obaveze; oprost, sloboda (u postu).

Dispenzerka, l., sestra pomoćnica, kod zdravstvene stanice (dispenzer).

Disponent, l., namještenik sa pravom raspolaganja u određenom okviru kod neke trgovačke tvrtke.

Disponirano, l., dobro raspoloženo; ono čime je več raspoloženo.

Dispozicija, l., raspored, nacrt neke rasprave, pripravljanje, osnova, razložba, raspolaganje; odredba; stanje; dar.

Dispozicioni fond, je svota u proračunu, koja stoji na slobodno raspoloženje pojedinom ministru.

Dispozivni dio, (osude), glava u osudi, poslije dolaze razlozi.

Disputacija, l., ili **Disputa**, prepirka o znanstvenim predmetima; svađa, spor, prijegovor.

Disputirati, l., pregovarati, prepirati, rječkati se, raspravljati.

Dissertacija, l., znanstvena rasprava ili radnja (n. pr. u svrhu da se postigne čast doktorska ili habilitacija kao profesor na sveučilištu).

Distanca, tal., (p. distanza) razmak, daljina.

Distinguiran, l., otmen, odličan.

Distinguirati, l., razlikovati.

Distinguished Foreigner, engl., (č. distingvišt forener) odlični stranac.

Distinkcija, l., razlikovanje, razlika; točno označenje razlike srodnih pojmova; znakovi za razlikovanje čina (n. pr. u vojsci).

Distinktan, tal. (p. distinto), poseban, odvojen, jasan; razgovijetan.

Distinktivno, l., razlikujuće; značajno.

Distonirati, l., izići iz glasa, krivi glas pjevati.

Distrakcija, l., razdvajanje, rastava, dioba, rastresenost, zabava, razonoda.

Distribucija, l., razdijeljivanje, razdiba, razređenje, razlaganje (slova).

Distrikt, l., srez, kotar, područje, okrug, okružje.

Ditiramb, gr., jest lirski spjev, vrst ode, kojom se s oduševljenjem pjeva slava zemaljske sreće ili zemaljskog užitka; nadahnuta zanesena, oduševljena vinska pjesmica u čast bogu Bakhu (Baku) pretjerana hvala u najvišem ili najjačem pjesničkom zamahu, v. oda.

Diurnum, l., (pisarska) dnevnica.

Divan, tur., ležjak.

Divergencija, l., razrožnost, udaljivanje dvijuh crta, razilaženje (n. pr. magnetičke igle); razlika ili razilaženje u mnijenjima.

Diverzan, l., različan, svakovrstan.

Diverzija, l., odvraćanje, kretanje vojske prividnim napadajem, da se zavara neprijatelj, napadaj s boka.

Divide et impera, l., dijeli, pa vladaj: uvedi neslogu ili razdor, da nad zavađenima zagospoduješ.

Dividenda, l., svota kod dioničarskih poduzeća, koja pripada kao dobitak na svaku akciju (dionicu).

Divinacija, l., gatanje, proricanje, predviđenje, nadahnuće.

Divina, Commedija, v. Dante,

Divizija, l., 2. brigade ili 4 pukovnije infanterije i ostalo što k tome spada.

Dizenterija, l., (p. disenterija), srdobolja, griža, crveni proljev (prilijepčiva bolest).

Dixi, l., rekoh, kad je govor svršen = ili je sam svoje rekao.

Doboš, madž. bubanj, (u Madž. bubnjar).

Docent, l., onaj koji naučava. Učitelj na sveučilištu. Privatni docent je najniža klasa učitelja na sveučilištu. Tko hoće da s vremenom postane redoviti sveuč. profesor mora se habitilirati najprije kao privatni docent, te držati neko vrijeme predavanja besplatno.

Docirati, l., (od doceo), učiti, predavati na univerzi.

Dock, engl. (č. dok), brodarnica, umjetna splav, unutarnji dio luke kamo se puštaju lađe iz pristaništa radi popravka. Ili to je veća zidana dubina, spojena s morem ili rijekom, u koju se mogu spremiti lađe, kad se imadu popraviti ili tovariti i iskrcavati. Mokri dock, koji je dubok, da mogu u njem lađe ploviti i za osjeke. Suhi dock je za popravak lađa. Za vrijeme plime uniđe lađa, a za

osjeke se s mora zatvori, ostala voda se isisa i tako ostane lađa na suhom.

Doda, Dodola, tur. (češki »Dedila«, poljski »Dzidzila«, slovački »D'und'a« inače »DIDILADA«), božica poganskih Slavena, personifikacija mjeseca, kiše, plodnosti, ljubavi, velika božica ljeta. Svetkovine je obdržavala mladež u proljeću ili početkom ljeta uz ples i veselje. Danas se još sačuvalo to kod Rusa, Poljaka, Slovaka, Srba i Hrvata (u Srijemu i Dalmaciji). — Kada ljeti dugo nema kiše, sastanu se djevojke. Jedna se svuče i obveže granjem i cvijećem i ova prdstavlja »Dodolu«, pa idu tako od kuće do kuće pjevajuć dodolske pjesme. »Dodolu« polijevaju gazdarice vodom. Danas idu po Srijemu i Banatu još samo ciganke, da si što isprose.

Doga, (p. dogge), velika (engleska) vrsta pasa.

Dogana, tal., carinarnica.

Doge, tal. (č. dodže, od 1. dux = vođa, vojvoda), nekadašnji dužd u Mljecima.

Dogma, gr., zasada, članak, načelo u politici i filozofiji, a napose vjerska istina. Dogma u užemu smislu znači po Bogu javno očitovane ili objavljene i po crkvi priznate i na vjerovanje obvezatne vjerske istine.

Dogmatika, je dio teologije, te razvija sustavno dogme ili vjerske istine kršćanstva uopće na temelju biblije ili na temelju ostalih spisa, dokumenata, sinodalnih zaključaka itd., ili na temelju filozofskoga razmatranja.

Doigter, Doigté, fr. (č. doate), način, kako se namjeste prsti na kakvom glazbalu, udaranje na glasoviru.

Doktorand, l., koji je na putu t. j., koji se pripravlja za čast doktora (kad položi rigoroze).

Doktrina, l., nauka, znanost, naučanje koje crkve ili nekoga poltičkoga načela, sustava.

Doktrinar, u Francuskoj za vrijeme restauracije član opozicionalne stranke, koja je protiv vladine nasilničke politike postavljala znanstvenu državnu nauku, stoga zovu doktrinarcima ljude, koji se drže nepraktičnih nazora i puke teorije, ili koji su učeni, ali nepraktični.

Dokumenat, l., dokaz, isprava, listina, povelja.

Dolama, tur., narodna dugačka haljina do ispod koljena, preko koje se pripasuje pojas. To je bila »janjičarska« haljina, a poprimili su ju Hrvati i Madžari. Ovi potonji ju nose sasma kratku, kako to imadu husari, a zovu ju »DOLMANY«.

Dolar, novac sjev. amer. saveznih država (prije svjetskog rata vrijedio je 5 austr. kruna).

Dolce far niente, tal. (č dolče ....), lijepo, slatko je ništa ne raditi ili lijepo je lijenčariti.

Dolmeč, dolmečer, (njemačka pokvarena riječ od ar. tergüman), tumač, prevodilac jezika (između dvojice, koji se ne razumiju), v. dragoman.

Dolozno, l., zlonamjerno, ili hotimično kršenje zakona za razliku od (culpa) kulpozno t. j. iz nemarnosti ili bez zle nakane.

Dolus, l., zla namjera, namišljaj.

Dom, fr. (p. dôme), stolna crkva.

Domena, fr. (p. domaine), državno imanje, vlastelinstvo, spahiluk, nasljedno dobro, koje imade neko posebno pravo.

Domicil, l., dom, postojbina, stalno prebivalište, nadležnost.

Dominantno, l., gospodujuće, vladajuće.

Dominirati, l., gospodovati, vladati, imati nadmoć, zapovijedati.

Domirno, l., (od domare = krotiti), ukroćeno, pripitomljeno.

Don, šp. (portugalski »Dom« od l. dominus = gospodin), naslov, koji se daje plemićima u Španjolskoj i Portugalu. Taj naslov davaju u Italiji, Dalmaciji i Istri svećenicima.

Donacija, l. prikaz, dar, obdarivanja (u lijepe svrhe).

Don Juan, sp. (č. Don Žuan), gospodin Žuan Tenozio po španj. priči iz 14. stoljeća, veliki zavodnik žena.

Donkihotiada, šp. Don Quijote ili Quixote = don kižot ili kihote), pustolovno poduzeće; karikatura putujućeg viteza, pustolova.

Dossier, fr. (č. dosje), skup spisa; naslon na naslonjaču.

Dotacija, l., najprije značilo miraz, obdarivanje, onda naknada za gubitak spolne časti, koju je imala pravo zahtijevati izvan braka zatrudnjela od dotičnoga; zaklada ili poklon dobara, koja imadu biti podlogom neke više časti, dostojanstva ili nagradom za zasluge stečene radom za domovinu; dar, opskrba, prinos za uzdržavanje koje institucije; zavodu crkvi (nadarbina).

Do ut des, l., dajem ti, da ti meni dadeš.

Doyen, fr. (č. doajen), dekan; najstariji član, senior.

Doza, fr. (p. dosis, dose), podjel, obrok, stanovita količina nekog lijeka; kutija.

Dragoman, tur. (tu su riječ Njemci stvorili od turske TERGÜMAN), znači isto kao DOLMEČ t. i tumač (naročito se tako zovu činovnici u Turskoj, koji posreduju među Portom (turska vlada) i poslaništvima stranih država.

Draisina, fr. (č. dresina), ručna kola za željezničku prugu, kojom se služe inžinjeri kod nadgledavanja pruge. (Izumljeno po šumaru Draisugu 1817.).

Drakonski, gr., strogo, nesmiljeno strogi zakoni i mjere kakove je Drakon uvađao u Grčkoj god. 621. pr. Kr.

Drama, gr., uz epiku i liriku treća glavna vrst pjesništva, koja predstavlja događaje ne po pripovijedanju, već po samim osobama (na pozornici), koje tako govore i rade, kako su i one, čiju ulogu predstavljaju. Drama se dijeli na čine ili akte, a čini na prizore ili scene. Može biti pisana

u prozi ili stihovima. Ako se drama ne govori nego pjeva, nastaje glazbena drama ili opera. Drama se nadalje dijeli na dramu u užem smislu ili igrokaz, tragediju i komediju (lakrdiju) ili veselu igru. Zanimljiva zapletena i potresna kakova zgoda u životu zove se drama. Seoska drama, ako se to dogodilo u selu.

Dramaturg, gr., pisac, koji piše o dramatskom pjesništvu; kod kazališta, koji odabira komade za predstavu. Dakle književni savjetnik kod kazališta.

Dramolet, fr., mala drama.

Draperija, fr., umjetno kićenje tkaninama; zastori ili kakva druga tkanina umjetno naborana (za dekoracije); trgovina ili tvornica sukna.

Drastično, gr., krepko, označeno, osjetljivo, snažno, oštro, žestoko (lijekovi n. pr. koji brzo i jako djeluju).

Dreadnought, engl. (č. dretnaut), najjači i najoboružaniji ratni brod.

Drenaža, fr., odvodnjivanje, isušivanje tla otvorenim i pokrivenim jarcima.

Dresura, fr., obuka, vježbanje kakve životinje na majstorije. Ova nauka nije plod razuma, već prosti mehanizam ili utuvljenje (po instinktu).

Dril, engl. strogost, točnost, urednost, uvježbanje.

Droguista, fr., (č. drogista), trgovac životinjskih, bilinskih i rudnih sirovina, od kojih se prave lijekovi.

Dromedar, jednoguba deva plemenitije vrsti (kao domaća životinja).

Dualizam, l., primanje dvaju djelujućih principa; razdioba vlasti na dvoje; cijepanje u dvije polit. stranke; dvojstvo; dvije države spojene u oblik jedne.

Dubiozno, l., dvojbeno, sumnjivo.

Dulce cum utili, l. (č. ... kum ...), ugodno sa korisnim.

Duel l. (p. duellum), dvoboj.

Duet, tal. (p. duetto), dvopjev, pjevanje dvojice, dva grla.

Dulce et decorum est pro patria mori, adhuc dolcius pro patria vivere. Slatko je i časno za domovinu umrijeti, još slađe je živjeti za domovinu. (Tako pjeva veliki pjesnik Horacije u odi, gdje nagovara svoje sugrađane, da se povrate k starim rimskim krepostima: vjernosti i ljubavi domovine).

Dulcinija, ljubovca, draga (Don Kvihota).

Dulci in fundo, sladko na dnu, (t. j. najzadnji najmiliji.

Duma, prvotna misao, slovo, riječ; ruski sabor, vijeće.

Duobus litigantibus, tertus (č. tercius), **gaudet**, l., kad se dvojica svađaju, treći se veseli.

Dupirati, fr., prevariti, nadmudriti, zaludjeti, obmanuti koga.

Duplika, l., odgovor optuženoga na repliku tužitelјevu (ili protuodgovor) v. replika.

Duplikat, l., prijepis, ponovljenje, (nečega), drugi isti primjerak; dvogupka.

Dura veritas, l., gruba gola istina.

Duumvirat, l., vladanje dvojice.

Dysenterija, v. dizenterija.

Džaba, tur., dar, poklon; besplatno; džaba ti, na poklon ti!

Džaula, = 1 kilogrammetar v. vat i efekt.

Džentrija, v. gentrija.

Džilit, tur. kratko koplje bez gvozdanoga vrha. DŽILITNUTI = dirnuti, bocnuti.

E

Ecclesia militans, l., (č. eklezia), od grčke riječi znači znači crkvu, koja se bori, pravda ili prepire; skup ratoboraca.

Eden, heb. park, zemaljski raj, krasan prijedjel.

Edicija, l., izdanje knjiga i naklada knjiga.

Edifikacija, l., građenje; poučavanje.

Edifikatorno, l., nadozidavano; uzorno.

Edikt, l., odredba, oglas, naredba, zapovijed.

Edukatorno, l., što spada na uzgoj, odgoj, obučavanje.

Edukcija, l., obuka.

Efekat, l., utisak, učinak, dojam n. pr. što ga prouzroči nečiji govor, predstava ili nečija slika. EFEKAT SILE = u fizici znači radnju, učin sile u 1 sekundi. Mjeri se ili u ergima (v. erga) po sekundi ili u kiloergima po sekundi, ili ako je efekt velik — u megaergima, ili čak u džaulima po sekundi. U svakoj sekundi od n. p. jednog slapa izvršena radnja jest njegov učinak ili efekt. Efekt električne struje = broj volte × broj ampera. N. p. galvanski članak ima elektromotornu silu od 2·2 volta i daje struju od 5 ampera jakosti. On dakle izvršuje u svakoj sekundi radnju od 2·2×5=11 Watta ili radnju od 1 kilogrammetra t. j. u svakoj sekundi diže 1 kg. 1 mt. visoko = 1 đaula. To je efekt struje toga članka. V. Watt.

Efekti, fr., dragocjenosti, dobra, imanje, važni državni papiri; pokretni imetak trgovca kao: roba obveznice, vrijednosni papiri itd.

Efektivno, l., kao pravo, izvorno, istinito, djelatno, gotovo (u novcu) zbiljski broj vojnika (n. p. pod zastavom).

Efektuirati, fr., izvršiti, izvesti (n. p. neku narudžbu), ostvariti.

Efemerno, gr. (p. ephemerno), prolazno, kratkotrajno, jednodnevno.

Efendi, tur. ili **efendija**, gospodin: učen musliman; počasni naslov za naobraženo i neku državnu službu obnašajućeg Turčina (osobito za pravnike). Pridodaje se često imenu n. p. Janko-Efendija. Služi kao titula civilnih časti za razliku od »age«, koji je kao vojnički naslov.

Efialtes, Grk iz Molisa, koji je god. 480. pr. Kr. pokazao Peržanima put, kojim su mogli u Thermopylah doći Grcima za leđa. Zato su ga Grci pro-

gnali, te u Anticyri ubili. Danas se tako kaže svakom izdajici svoje domovine.
Efikasno, l., djelatno, uspješno, dobro, djelujuće.
Efrontirano, fr., surovo, bezobrazno, drzovito, besramno.
Egalizirati, fr., izjednačiti, izravnati.
Egalno, fr. to mi je svejednako, jednako, ravno, nehajno.
Egi, l., učinio sam.
Egida, gr., v. aegida.
Ego, l., ja.
Egoizam, l., sebičnost, samoljublje, lakomnost, koristohlepni način mišljenja. Težnja, da se sve privuče na svoj — »ja«; (filozofsko mnijenje, da osim toga — »ja« ništa stvarna ne postoji). V. altruista.
Egzaktne znanosti su one, koje riješavaju svoje probleme matematički, t. j. matematičnom točnošću. Ovamo spadaju matematika, fizika, zvijezdoznanstvo, mehanika, kemija i t. d.
Egzaktno, l., tačno, sigurno, savršeno.
Egzekvatur, v. ekzekvatur.
Egzegeta, gr. (p. exeget), tumač (pisma, spisa).
Egzil, l., progonstvo, izagnanstvo; izlaz; odlaz iz domovine.
Eklata, fr., prasak, buka, graja, šum; sjaj; pogled.
Eklatantno, fr., sjajno, jasno, napadno, što u oči udara, očevidni dokaz.
Eklektičar, l., izbiratelj; filozof, koji ne pristaje uz nijednu određenu struju, nego bira načela iz raznih sustava, koja drži ispravnima.
Eklipsa, gr. manjak, gubitak — naročito svijetla, kad se nebesko tijelo pomrčava; pomrčina.
Ekliptika, gr., najveći krug na nebeskom svodu, koji opiše prividno tečajem godine sunce. Ili prividni godišnji put sunca.
Ekonomija, gr., gospodarstvo uopće; nacionalna ekonomija je nauka koja sadržava zasade, koje valjaju na području narodnoga gospodarstva.
Ekrasirati, fr., ekrazirati, smrviti, uništiti, izbrisati s lica zemlje, satrti, zgaziti.
Eks, v. ex.
Eks abrupto, l., smjesta, iz nebuha, najedamput.
Eksaldatos, v. exaldatos.
Eksaltirano, nadúto, prenapeto, zaneseno, ushićeno, oduševljeno, razdraženo, pretjerano.
Eksamen, l., (egzamen), ispit, istraga.
Ekscedirati, prevršiti, prekoračiti mjeru.
Ekscelenca, v. exelenca.
Ekscentrično, l., izvansredišno, izvan sjedišta, ugnjeno, udaljeno od središta; imati razne središnje točke; u prenesenom smislu znači zaneseno, sanjarski, pretjerano, čudno, neobično. U običnom životu se kaže čovjeku, da je ekscentričan, kad nešto radi izvanredno pretjerano.
Ekscepcija, l., izuzetak, iznimka; obrana; izgovor; bijeg; odgovor; prigovor protiv pravnomu zahtjevu tužitelja, primjedba.

Ekscerpt, l., izvadak (iz nekog pisma); ukratko predočena ili napisana sadržina nekoga djela ili knjige.
Ekscerpirati, izvaditi, izabrati, iščupati iz pisma; ispisivati, izvatke praviti.
Ekscess, l., (č. eksces), nepodopština; razuzdanost; obijest, nered, izgred, prijestup, prekoračenje propisane mjere ili policajne odredbe. (Proti vjeri griješi »per ekscessum«, n. p. spiritista, a per defektum, materijalista).
Ekscesivno, prekoračeno preko dozvoljene mjere; izvanredno, pretjerano, neumjereno.
Eksekucija, l., ovrha, provedba sudbene presude; izvršivanje; pogubljenje (osuđenika).
Eksekutiva, l., izvršivanje, izvršna vlast; upravna (politička, administrativna) vlast ili oblast.
Eksekventa, izvršilac.
Eksempcija, l., oprost, oslobođenje, izuzetak; pohvalnica.
Eksempel, l. (p. exempel), primjer, uzor, izgled.
Eksemplar, l. (egzemplar), komad, uzorak, primjerak (n. p. kazniti); što može komu za primjer služiti.
Eksercicije, l., vježbanje, kretanje; vršenje; duhovne vježbe (za škole).
Eksercirati, vježbati vojsku.
Ekshalacija, l., izdisanje.
Ekshibirati, l., uručiti, predložiti, podnijeti (spis), iznijeti, pokazati; predati; podnijeti (n. p. molbenicu uredu), sablažnjavati pokazivanjem.
Ekshibit, ured gdje se predavaju pismeni podnesci.
Ekshorta, l., kratak govor, u kojem se opominje i potiče na dobro; školska prodika.
Ekshumirati, l., iskopati ukopanu lešinu n. pr. u svrhu pregledbe).
Eksistencija, l., bivstvo, biće, koje postoji, opstanak, uzdržavanje, način postojanja, život što postoji, što može živjeti; bitnost.
Eksklamacija, l., usklik, poklik.
Ekskluzivno, (pravo), isključivo pravo. Austro-Ugarska (bivša), Francuska i Španjolska kao skroz katoličke države, imadu pravo veta, da kojega kardinala isključe od izbora za papu. EKSKLUZIJA, isključenje. Ekskluzivista, koji druži sa ograničenim brojem ljudi, veliki patriota.
Ekskomunicirati, l., prognati, isključiti, izopćiti iz sveze crkve Kristove, staviti pod prokletstvo.
Ekskrementi, l., izmetine ljudske i životinjske (pogan, smrad, pot, znoj itd.); stvari, koje živuća tjelesa izbacuju.
Ekskurzija, l., izlet, zabavni, naučni mali put; odaljenje od predmeta; ići nekamo na odmor.
Ekskuzirati, l., ispričati, izvinise.
Eksodus, gr., izlazak, ishod, odlazak. (Dvije knjige Mojsijine, u kojima se opisuje, kako su Jevreji izašli iz Egipta).
Eks officio, l., ureda radi, po službenoj dužnosti, službeno.
Eksorbitantno, l., prekomjerno, pretjerano, do iscrpljenja.
Eksotično, gr., inozemno, strano, neobično, tuđe (n. p. bilj-

ka toplih krajeva, koja kod nas raste samo u stakleniku). Eksotičan čovjek znači u prenesenom smislu, neobičan čovjek, takav, koga nije moći duševno proučiti.

Ekspanzivna, sila, l., jest sila, koja se na sve strane rasteže; radnja, koju izvršuje vruća para na čep u valjku parnoga stroja rastezući se.

Ekspedicija, l., vojničko ili znanstveno poslanstvo, putovanje, zbor ljudi, koji idu na daleko naučno putovanje.

Ekspediens, l., način, put riješenja kojega zadatka; način, kako će se nečemu pomoći, lijek, pomoć, pomoćno sredstvo.

Ekspeditivan, l., brz, okretan, radin, plodonosan.

Ekspetoracija, l., izljev srca; kad izrečemo ono što nam je na srcu ležalo, kad izbacimo misli; izbacivanje, iskašljanje.

Ekspenzarij, l., troškovnik.

Eksperimenat, l., pokušaj, kušnja; postupak, da se proizvedu pojavi.

Ekspert, l. (p. expert), strukovnjak, vještak.

Ekspiacija, l., poravnanje, pomirenje, pokora, plaćanje, trpljenje za grijehe.

Eksplicirati, l., razvijati, razlagati, tumačiti.

Eksplicite, l., tačno, izrijekom, jasno.

Eksploatacija, fr. (p. exploatation), iskorišćivanje, izradba (na pr. šume).

Eksplodirati, l., buknuti, rasprskati, rasprasnuti.

Eksploracija, l., istraživanje, ispitivanje (koje bolesti na pr. rukom, instrumentom), putovati radi otkrića.

Eksponent, izvršioc, izložnik, predstavnik; u matematici broj koji označuje koliko se puta stanoviti broj uzimlje kao čimbenik, te se piše manjim brojem gore s desna. U politici znači čovjeka, koji vodi poslove po uputi svoga zagovornika, ili čovjeka, da vrši volju onoga, koji ga na to mjesto postavio.

Eksponirati, l., rastaviti, izložiti se (na pr. pogibli), razjasniti.

Eksport, l., izvoz (robe iz koje države).

Ekspozej, v. exposé.

Ekspozicija, l., izložba, rastumačenje, obrazloženje pojmova; ispostavljenje vanjskim utjecajima; izloženje (umjetnina).

Ekspozitura, l., ispostava, nuzured u udaljenim krajevima, koji zastupa glavni ured.

Ekspresionizam, l., neki izraziti smjer u mjetnosti, gdje se umjetnik ne veže na obične forme ili pravila, v. impresionizam, kubizam.

Ekspress, l., brzo, žurno, naročito, hotimice, po naručniku; naročiti izaslanik, glasnik.

Eks privata diligencija, l., izvan, preko obveze, izvan onoga, što se mora; iz vlastite pobude, marljivosti.

Ekspropriacija, l., izvlazba, izvlaštenje privatnog imetka na zakonskoj podlozi osnovano, oduzeće ili ograničenje

privatnog vlasništva u javnom interesu uz potpunu naknadu odštete na pr. gradnja škole, ceste, u opće javnih putova, zgrada itd.

Ekspulzija, l., nasilni izgon, isključenje, čišćenje, progon.

Ekstaza, g., zanos, silno divljenje, oduševljenje, biti izvan sebe, neki viši stepen ushita. Kod umobolnih i nervoznih ljudi, neko uzrujanje misli i mašte u toliko, da dotični ne osjećaju što je oko njih. Na tom se osniva nećutljivost, koju pokazuju neki heroji i ludaci. Tim se tumači i heroizam notornih pljašljivica, jer prejaka uzrujanost, gnjev i strah nadvladaju razumno mišljenje i osjećanje. V. iluzija i halucinacija.

Ekstemporisati, l., učiniti nešto naglo, bez priprave, u časovitom raspoloženju.

Ekstenzija l., rastezanje, širenje.

Ekstenzivno, l., rastezno, opširno, protegnuto; što se rasprostranjuje, opsežno.

Eksterier, fr., spoljašnost.

Eksteritorijalno, l., izvan područja neke zemlje; inozemno; tuđe, što nije podvrgnuto zemaljskim zakonima.

Eksternista, l., pitomac nekoga zavoda, koji stanuje izvan zavoda; đak, koji ne spada pod disciplinu zavoda; vanjski đak, koji privatno uči; bolesnik, koji dolazi na liječenje u bolnicu, ali ne stanuje u bolnici.

Ekstra, l., izvanredno, osebice, nešto, što nije obično.

Ekstradicija, l., izručenje, predavanje (zločinca).

Ekstrakt, l., izvod, izvarina, koji služi za vađenje, izvlačenje.

Ekstratura, l., razni skokovi (u moralu).

Ekstravagantan, fr., nepromišljen, pretjeran, bedast.

Ekstrem, l., skrajnja, najskrajnija točka; vrhunac, najviši stupanj; pretjerano.

Eksudat, l., iscjedina, iznojenje, što se poslije neke bolesti pojavljuje (kao tekućina) u ili na tijelu.

Eksulant, l., prognanik, zatočenik.

Eksultirati, l., klicati, skakati od veselja.

Ekvestričke, l., **igre,** su igre ili produkcije s konjima.

Ekvilibristički, l., držati ravnotežu, kako je znadu na pr. umjetnici na užetu držati.

Ekvilibrium, l. (p. aequilibrium), ravnotežje.

Ekvinokcij, l., ravnodoblje, istonoćje; kada je u godini dan i noć jednaka, a to je na prvi dan proljeća i jeseni.

Ekviparacija, l., (p. aequiparatia), izjednačenje.

Ekvipaža, fr. (p. equipage = ekipaža), elegantna, fina kola ili kočija s konjima; sjajni zapreg.

Ekvipirati, fr., opremiti, snabdjeti nekoga nužnim odijelom ili oružjem.

Ekviteta, l., (p. aequitet), zdušnost, pravednost, jednakost.

Ekvivalent, l., jednačak, jednovrijednost, istovrijednost, ono što jednako vrijedi.

Ekzekvatur, l., (p. exequatur), ovržbeni nalog; izvršenje; ovjerovljenje (poslanika) strane države; privola, vjerodajnica.
Elaborat, l., radnja, izradba (pismena).
Elan, fr., polet; oduševljenje, zanos; žar.
Elastično, l., razvlačivo, pruživo.
Eldorado, šp., bajna zemlja izobilja, zlatna zemlja. Ovako je prozvao Orellana prijedjele ili kraj u španjolskoj Guayani (južna Amerika), u kojima bi po njegovu pričanju imalo biti još god. 1780. neobično mnogo zlata. Uslijed ovih priča o toj zemlji poduzeli su Španjolci (god. 1541. — 1544.) više ekspedicija da pronađu ovu tobože zlatnu zemlju, što je bilo uzaludno. Danas se zove simbolično kraj, koji bi bio ideal sreće i bogatstva.
Elegantno, l., otmjeno, gospodski, ukusno, nježno u vanjštini.
Elegija, gr., kod Grka i Rimljana lirska pjesma u distihu (elegički stih) kojom se izražavaju tužni i žalosni osjećaji, koji nas obuzimlju, kada promatramo ili kada si predočujemo neko izgubljeno blago (dragu, domovinu, djetinjstvo itd.) Prave elegije ili TUGOMILKE izražavaju nadu, da će se izgubljeno opet dobiti, a ŽALOSTINKE žale nad sasma već izgubljenim dobrom.
Elektroralni, l., izborni.
Elekrika, gr., munjina.
Elektromotor, gr., je stroj, koji troši elektriku koju dobiva od dinamostroja, ili je stroj, koga pokreće električna sila. Elektromotorsku silu daje svaki galvanski članak. Galvanske baterije davaju električnu struju na osnovi pretvaranja kemijske radnje u elektricitetu, no ta je kemijska energija preskupa za izvršivanje velikih radnja. Zato imamo dinamo strojeve. V. dinamo.
Elektroni, gr., kada se materija dematerijalizira t. j. kada od materije postaju tako malene čestice, manje od atoma i molekula, da ih neki fizičari zamišljaju kao čestice bez mase t. j. kao čestice same elektricitete, to su elektroni. Elektroni su dakle sićušne materijalne drobnice, koje bi morale biti nekoliko tisuća puta manje od najmanjih atoma, ili tako malene, da ih istom 2000 zajedno ima težinu od jednoga vodikova atoma (v. atom). Kaošto imamo atome vodika, željeza itd., tako imamo atome odnosno elektrone pozitivne i negativna, prema tome kakovu munjinu daje koja kemijska tvar. Kada je CROOKES god. 1879. pustio kroz razređeni zrak u jednoj staklenoj cijevi električnu iskru, dobio je kišu najsitnijih čestica, koje su mnogo manje od atoma i koje je označio »svijetlećom materijom«. Kasnije je ustanovljeno, da ove zrake sastoje iz najmanjih dijelova negativne elektricitete, koje neshvatljivom brzinom jure kroz skoro zrakoprazni prostor, (kao svjetlo 300.000 klm. u sekundi). To su dakle oni atomi elektricitete, koji su nazvani »elektroni«. Oni obuhvataju, jer nemaju težine, slabije ili jače zgusnute atome tvari, te ih ostavljaju kao pozitivna električna »atomska zrnca«, nakon što se sami odbiju. Na taj način se tumači privlačivost pozitivne i negativne elektricitete (v. atom, radij). Ako si predstavimo jedan atom kao zemaljsku kruglju, to bi jedan elektron bio kao stolna crkva (u Zagrebu).

Elektroterapija, gr., liječenje bolesti pomoću elektriciteta.
Elemenat, l., u kemiji znači počelo. Kemija danas razlikuje 80 počela (v. atom); u fizici znači galvanski članak, kojim se proizvodi munjevna struja. Elementi za uzdržavanje ljudskog života, kao zrak svjetlo, voda, toplina itd. Narod kao elemenat (na pr. kao mirotvoran elemenat).
Elementarno, početno; jednostavno; elementarna obuka ili početna, prva obuka; elementarna šteta, što ju počinja vjetar, tuča vatra.
Elev, fr. (p. eleve), učenik, pitomac, gojenac, đak.
Elidirati, l., ispustiti izbaciti, (osobito slova radi blagoglasja ili metrike).
Eliksir, l., tekući lijek.
Eliminacija, l., progon, otpravak, izbrisanje, odstranjenje; izostava, uklanjanje.
Elita, fr., (p. elit), cvijet, što je najbolje, najotmjenije; izabrano društvo; jezgra vojske.
Elizij, gr., carstvo blaženih ili raj.
Elokvenca, l., riječitost; blaga, lijepa besjednost, razgovorljivost.
Eloža, pohvala, pohvalni govor ili pismo.
Elucidacija, l., razjašnjenje, rasvjetljenje, osvjetljenje.
Eludirati, l., vješto izbjeći, mimoići; izigrati koga; ukloniti se.
Elukrubacija, l., u noći zgotovljena (teškom mukom) naučena radnja, spis; naunčo istsraživanje, naučan posao.
Email, fr., caklina, ostaklica, gleđa (glazura); vrst stakla, koje se zbog primjese olova lako tali, te ima od primješanog kositrovog ili antimonovog oksida stanovitu boju. Caklinu su poznavali već stari Egipćani i Galli, koji su se bavili pocaklivanjem kovina.
Emanacija, l., ishlapljivanje, sparivanje, proistjecanje; dolaženje; izdavanje naredbi i zakona, izljev.
Emancipacija, l., oslobođenje; izjednačenje u pravu; ravnopravnost. Kod starih Rimljana — propuštanje nekoga ispod vlasti kućedomaćine; u današnjem pravu — propuštanje djece ispod vlasti očeve; uopće riješenje odnošaja neke ovisnosti ili neko-

ga ograničenja svojih prava, na pr. emancipacija robova, žena, škole od crkve, crkve od države itd.).
Emballage, fr. (č. ambalaž — ambalaža), vanjski omot, zamot robe, slaganje, pakovanje.
Embarras de richesse, (č. ambara d' rišes), zabuna, snebivanje, neprilika s izobilja, bogatstva.
Emblem, gr. oznaka, znamen, znak, biljega, slika, grb.
Embolija, gr. kljenut, začepljenje krvnih cijevi tvarju, koja je kolanjem krvi zašla u te cijevčice. (Dolazi od gr. riječi —embolos — klin).
Embrio, gr., klica; zametak ploda, ideje, čina, v. fetus.
Emendacija, l., popravljanje, ispravljanje (na pr. pisma).
Emfaza, gr., zanos, snaga, krepčina izraza, zanosan način, naglašak, polet govora; riječi u govoru, na koje bi rado svratiti pozornost slušača.
Emfatički, gr., zanosno, jako, vrlo jako, snažno, nenaravno.
Emigrant, l., uskok, iseljenik, nezadovoljnik, koji je ostavio svoju domovinu.
Eminentno, l., uzvišeno, odlično, izvrsno, na osobiti način.
Emir, ar., arapski knez.
Emisar, fr., (p. emisair, č. emiser), tajni izaslanik, agent, uhoda (osobito u političkom smislu), da ispita odnošaj protivnika.
Emisija, l., ispuštanje, puštanje u promet, izdavanje (na pr. vrijednosnih papira). Ako se hoće glavnica povisiti, moraju se izdati nove dionice, izdanje novih dionica zove se emisija.
Emitirati, l., načiniti, razaslati, u promet staviti; akcije ili vrijednosne papire izdati ili pustiti ih u kolanje.
Emocija, l., uzrujanost, gibanje, uzbudjenje, vrijenje.
Emolumenti, nuzgredni dohoci, uredski dobitak.
Emolumentum, l., korist, dobitak, nagrada, plaća.
Emphaza, v. emfaza.
Empirija, gr., iskustvo, uzeto iz iskustva ili prirode; iskustvena znanost (za razliku od teoretike).
Emporij, gr., glavno stovarište, tržište, skladište robe veletržca.
Emulzija, l., mliječina, razmutak, tekućina slična mlijeku, u kojoj su razmućene razne mase, smolne tvari, koje bi s malo vode tvorile gustu keljastu tekućinu.
En, fr., (č. an), u, na, po.
En bloc, fr. (č. an bloc), u cijelosti upoprijeko, u đuture.
En canaille, fr. (č. en kanaj), v. canaille.
Enciklika, gr., papino pismo manje svečano od bule, okružnica na više biskupa.
Enciklopedija, gr., sveslovlje; naučni riečnik; djelo, u kom se na kratko abecednim redom raspravlja o predmetima i pojmovima, koji su nužni u društvenom općenju. Ili enciklopedija je krug obuke, ili uopće nauka o svim znanostima i umjetnostima, koje

su još stari Grci smatrali nužnim, za dobro odgojenog i naobraženog Grka. Začetnici novije enciklopedije su: Voltair, Diderot i D'Alembert.
Enclave, fr. (č. anklav), zemljište opkoljeno tuđim zemljištima.
Endemija, gr., mjesna, domaća pošast, bolest, koja na nekom mjestu stalno vlada kao posljedica klimatičkih odnošaja, na pr. malarija, groznica u močvarnim krajevima.
En depit, fr. (č. an depi), usprkos, unatoč svega.
En detail, fr. (č. an detajl), u pojedinosti, u potankosti.
Endosmoza, gr., fizički pojav kako se zamijenjuju tekućine, razne gustoće (i plinovi), koje se međusobno miješaju, kada su razdijeljene šupljikavom pregradom (mjehurom). Pojav se taj osniva na prionljivosti, te će u jednom pregradku kapljevina uvijek rasti, dok će u drugom padati.
Energija, gr., je snaga, sposobnost, da može nešto ili netko izvršivati radnju. Kod čovjeka razlikujemo fizičku (tjelesnu), duševnu i moralnu energiju (značajnost). Odmoren čovjek, dok nije ništa još radio, ima svoju potpunu energiju. On može, da izvrši, dok posve ne klone, 98.000 džaula (v. watt, efekat, erga). Dalje imamo silu pare, vode, zemaljska sila teže. Energija elektricitete (čestice elektricitete). Svaki elektricitetom nabit vodič jest sijelo ili izvor neke energije t. j. on može da izvrši određenu množinu radnje. Gustav Leutner, češki Nijemac, pronašao je način kako će dobiti električnu energiju iz zraka. Po njegovom sistemu skupi se napetost od 200—1500 volta, što može da tjera veliki stroj. (To je tek u teoriji).
Energumene, fr. (č. energiman), bjesomučnik, goropadnik.
Enervirati, l., oslabiti, istrošiti, razdražiti (na pr. živčano).
Enfant, fr. (č. anfan), dijete.
Enfant terrible, fr. (č. anfan teribl), brbljavo dijete, koje sve izbrblja i tako dovede ljude u nepriliku.
Engagement, fr. (č. angažma), zalaganje za neki posao; namještenje, prihvaćanje neke obveze, mjesta u uredu, kazalištu.
Engagirati, fr. (č. angažirati se), dobre volje se na nešto obvezati, ili u nešto upustiti; s obvezom u posao stupiti.
En gros, fr., (č. an gro), na veliko (se nečim baviti) u trgovini.
Enignatički, gr., zagonetno.
En masse, fr. (č. an mas), u masi, na gomile, u rulji, hrpimice, u cijelosti, u velikom broju.
En miniature, fr., (č. an miniatir), umanjeno, fina slika u malom.
Enormno, l., prekomjerno, golemo, grozno, strašno, pretjerano.
En passant, fr. (č. an pasan), nusput, mimogred, nuzgred.

Enqueta, fr., (č. anketa), službeno istraživanje, istraga, ispitivanje, vijećanje strukovnjaka o važnom predmetu; komisija, koju izabire parlamenat ili vlada.
Enragiran, fr. (č. anražiran), bjesomučan, goropadan, strastven, pomaman, da se grize od jada.
Ensemble, fr. (č. ansambl), cjelovitost, zajedno skupa, cjelina, sklad, skladanje; skup nekoga osoblja (u kazalištu).
Ententa, fr. (č. antanta), sporazum, sloga, smisao, razumijevanje, značenje; dobri odnošaji medu saveznicima.
Entente cordiale, fr. (č. antant kordial, srdačni sporazum, sklad, sloga (osobito u političkom smislu).
Enterier, fr. (č. antrje), unutrašnjost, domaći krug.
Entomologija, gr., nauka o kukcima.
Entourage, fr. (č. anturaž), okolina (kraja ili koje osobe).
En tout, fr. (č. an tu), u svem, posvema.
Entrée, fr. (č. antre), ulaz, vrata, ulaznina, pristup, uvod.
Entrefilet, fr. (č. antrfile), kratak članak u novinama, koji se umeće u članak uredništva; naročito kratko, oficiozno priopćenje vlade.
Entre nous, fr. (č. antr nu), medu nama (rečeno), t. j. pouzdano.
Entrevue, fr. (č. antrvi), sastanak i razgovaranje, dogovor, naročito vladara medu sobom, ili novinara s kojom mjerodavnom ili visokom osobom u pogledu političkom.
Entuzijazam, gr., oduševljenje, božanski ushit.
Enuncijacija, l., izražaj, izjava.
En vue, fr. (č. an vi), ugledan.
Eo ipso, l., pogotovo, upravo radi toga, baš tim.
Epaulette, fr. (č. epolet, epoleta), naramnjak (znak na vojničkoj) odori, koji pokazuje, kojoj četi dotičnik pripada, ili u kojem je rangu).
Epidemija, gr., pošast, kužna ili priljepčiva bolest, kada prenosna bolest zareda kao pošast po čitavom kraju, od koje oboli u kratko vrijeme mnogo ljudi.
Epigamija, gr., druga ženidba, kod starih Grka posebno pravo građana, da mogu stupit u pravovaljani brak pripadnici dvijuh država; ženidba iz jednog staleža u drugi.
Epigoni, gr., potomci, naročito pako sinovi onih sedam junaka, koji su sa Polyneikom vojevali proti Thebama te poginuli svi osim Adrasla. Njihovi sinovi išli su 10 god. kasnije, da osvete smrt svojih otaca, proti Thebanaca, te su ih potukli i grad razorili. U literaturi ona generacija, koja nije razvila svoje posebne ideale, nego je širila samo ideje i forme svojih predšasnika.
Epigraf, gr., natpis, moto.
Epigrafika, gr., nauka o natpisima.
Epigram, gr., prvotno natpis na raznim umjetninama, sada dosljetljiva opaska ili kakova neobična misao. Zove se i GNOMA (sentencija), samo što je gnoma općenitijeg značenja, pa se može kao rečenica ili poslovica raširiti po svem narodu; također i podrugljiva pjesmica.

Epikeja, gr. (Epikia) unapred, predmnjevana dozvola; blago tumačenje zakona, kada tko drži, da se zakon ne proteže na ovaj ili onaj slučaj i to radi nekojih okolnosti, koje zakonodavac nije predvidio.
Epikur, (epikurejac), skeptik, Epikur grčki filozof u Atheni (god. 341.—270. prije Kr.) obučavao je u svom vrtu. On je smatrao temeljem sreće raskoš i veselje. Najveće veselje po njegovoj nauci je, kad čovjek ne osjeća nikakovih boli, kada je duševno i tjelesno zdrav. Njegova se nauka raširila osobito u odličnim krugovima. Da mogu raskoš što bolje uživati, uklanjali su se državnih službi i obiteljskog života, a gojil su prijateljstvo (kako bi to mi kazali — bećariti). Da mogu mirnije uživati, nijekali su besmrtnost, te su revno nastojali, da si izbiju strah pred bogovima.
Epilepsija, gr., padavica; kronična bolest živčanog sustava.
Epilog, gr., zaglavak govora, zaključna riječ, zadnji dio drame; svršetak nekog čina.
Epistola, gr., list, tiskanica, dugi poučni list, može biti i pjesma, u kojoj se pripovijeda ili razmatra u obliku pisma; poslanica aposthola, koja se čita kod mise (katol.) prije evanđelja.
Epitafij, gr. (p. epitaphium), nadgrobni natpis; govor u slavu i čast u boju za domovinu palim junacima.
Epiteton, gr., pridjevak, nadimak.
Epitheton ornans, gr. (č. epiteton . . .), ukrasni pridjev, koji se pridjeva riječi samo radi nakita (na pr. britka sablja, bijeli Zagreb), te služi za posebno isticanje predmeta.
Epizoda, gr., nuzpriča međučin, manji događaj, koji sam za sebe sačinjava neku cjelinu. U staroj grčkoj tragediji dialog, koji je bio umetnut između dva pjevana kora; sada nuzgredni čin, koji stoji sa glavnim samo u maloj vezi, te je kao da je umetnut u glavnom činu i pripovijetci.
Epoha, gr. (p. epocha = epoka), znameniti odsjek vremena; u kronologiji početak neke dobe; u povjesti vrijeme, kojim se nekakav važan događaj počimlje.
Epokalno, gr., znamenito, povjesno.
Epopeja, gr., junačka pjesma, koja nam slika događaje ljudskog života.
Epoklektičan, gr., slab, siromašan (narod).
Epos, gr., vrst epskog pjesništva, u kojem se opisuju i opjevaju historički, mitički

ili izmišljeni događaji onim redom, kako su se zbili.
Eppur si muove, tal., ipak se kreće! God. 1633., kada je crkva t. j. crkveno središte bacilo Galileja u tamnicu, što je branio Kopernikov sunčani sustav, da se zemlja okreće oko sunca, morao je Galilei pred inkvizitorskim tribunalom oporeći svoju nauku i na to je rekao: »Ipak se kreće!«
Equipage, v. ekvipaža.
Era, l. (p. aera), vijek razdoblje; temelj, na kom se obično počimaju računati godine; zgode u povijesti naroda od veće znamenitosti. Dijeli se na znanstvene, građanske i crkvene ere.
Erar, l. (aerar), država, državna blagajna; AES, l. č. es, znači novac (bakreni); AERARIUM, č. erarium, znači mjesto, kamo pritječe novac iz područja; tako imamo državni erar, kao moralno tijelo, koje raspolaže poreznim novcem; poštanski erar; vojni erar uopće, sve što spada na državu.
Eratički, l., nepravilno, rastreseno, porazbacano; što ne slijedi neki određeni tip, koji seli, bludi.
Eremita, gr., pustinjak.
Ere perenius, l., v. aere perenius.
Erga, gr., (od ergon = djelo, radnja), jest mjera za izvršenu radnju. Broj erga se dobije, ako se veličina otpora (sile), mjerena dinima, pomnoži provaljenim putem, mjerenim centimetrima, 1 din = 1 miligram (erga = radnja, din = sila). 9.810 dina = 1 gram. Dignuti taj uteg 100 cmt visoko, to je 9.810×100=981.000 erga. V. Vatt.
Ergo, l., dakle.
Erotička pjesma, gr., ljubavna pjesma, basna, izmišljotina, Erotik = ljubavni pisac; erotički san = ljubavni san, san o spolnom općenju.
Erotomanija, gr., ljubavno bjesnilo, pomama za ljubavlju (bolest).
Eroziiono, l., izgriženo, izjedeno, izglodano mjesto, zemlja.
Errare humanum est, l., griješiti je ljudski (t. j. čovjek lako pogriješi).
Errata corrige, l., (č. erata korige), ispravi pogrješke.
Erudicija, l., izobraženje, naučanje, učenost, proučavanje znanosti (osobito fizičkih eksperimenata i pojava).
Eruirati, l., iznijeti, pronaći, izmudriti, istražiti, u trag ući, na vidjelo iznijeti.
Erupcija, l., izbacivanje, silovita provala, ispad, prodiranje, buknuće (vulkana).
Erumpirati, l., provaliti, prodrijeti, probušiti, ispadati.
Esencija, fr., biće, bivstvo, žesta, suština, jaki izvadak iz bilja (mirisavo ulje).
E se non ridi, tal., pa da se ne smiješ.
Eskadra, fr., odio mornarice.
Eskadrona, fr., konjanička četa, odio konjanika (od 120—180 momaka).
Eskamotaža, fr., sljeparija, čarobija (coprija), opsjena, zasljepa.

Eskamoterski govor, govorom koga opsjeniti, zaslijepiti, začarati, i predobiti za sebe.
Eskamotirati, fr., tajno i neopaženo (pomoću čarolije) nešto odstraniti.
Eskomptirati, znači kupiti mjenicu prije njezina dospijeća uz odbitak kamata (diskonta, eskompta). V. diskont i reeskompt.
Eskorta, fr., pratnja vojnička pod oružjem.
Esoterija, tajna, tajanstvenost, nauka o mistici.
Esperanto, nov (internacionalni) svjetski jezik sastavljen od svih (najviše romanskih) jezika.
Esperirati, fr., nadati se, očekivati nešto, izgledati što.
Esperto, tal., koji objavljuje, obznani, oglasi; koji podučava.
Esprit, fr. (č. espri), duh (kojim odiše neko pismo), oštroumnost, dosjetljivost, um, jezgra, dar.
Essai, fr. (č. ese, engl. essay = ese), pokus; rasprava; u engleskoj literaturi kratke rasprave, u kojima se populariziraju znanstvena iztraživanja.
Estafetta, fr. (č. estafeta), glasonoša, vijesnik, jahač, brzoteč.
Estetika, gr., krasnoslovlje, nauka o čuvstvu, što ga pobuđuje ljepota i osjećaj, ili nauka o lijepom.
Est modus in rebus, l., sve ima svoje granice; za sve ima mjera.
Estrada, fr., uzvišeno mjesto, uzvišeni dio poda n. p. za pjevače; shod; put.
Ešofirati, fr. (p. echauffirati), stopiti, zagrijati se, znojiti se, ili jako se za koga zauzimati, uzbuditi se.
Etablirati, fr., urediti, namjestiti, osnovati naseliti nastaniti (n. p. koji posao); nastaniti se, urediti se.
Etablissement, fr. (č. etablisman), postavljanje, podizanje, osnivanje; naseljenje; opskrba; uvedenje; ustanovljenje; poduzeće, zavod; zgrada; tvornica.
Etapa, fr., odmor; konak; razmak; između dva odmora; stovarište, skladište hrane za vojsku, vojnička postaja, mjesto za odmor; stepen.
Etapno, postepeno.
Etat, fr. (č. eta), država; stanje u državnom gospodarstvu; iskaz, račun, proračun jedne države (vidi još budžet); stalež, pop's, zanimanje; kod vojništva propisana momčad.
Etatizirati, fr., državni proračun učvrstiti; označiti potrepštine.
Etatizam, francuska riječ = znači u najširem smislu uplitanje države u sve poslove privatno-pravne naravi. Moderna država u mnogom je pogledu izmijenila one pojmove, na kojima je rimsko pravo baziralo društveni red.
Etat tampon, fr. (č. eta — tampon = čep, umetak na otvor, na pr. rane ili nosa; pufer na vagonima); »tampon država« = država utisnuta, umetnuta među druge dvije države.

Etats generaux, fr. (č. eta ženero), državni staleži u Francuskoj do god. 1789. Skupština poslanika, svećenstva, a od god. 1362. i gradskih korporacija. Nakon rečenice Ljudevita XIV. u saboru g. 1655. »L'ETAT C'EST MOI«! (č. leta se moa = država sam ja), postala je Francuska apsolutnom državom, jer kralj nije više pozivao državne staleže, niti im dao kakovih povlastica kao aristokraciji. Kada je ove staleže nakon duge pauze pozvao Ljudevit XVI. g. 1789., da mu pomognu urediti nepovoljne financije, proglasili su se ovi narodnom skupštinom (pojačani trećim staležem), te su započeli revoluciju.

Et cetera, l., (ili kratko = etc.), i tako dalje (kratica kao itd.).

Et consortes, l., (č. et konzortes), i društvo, i družba, i drugovi.

Eternelno, fr. vječno, vječito.

Etika, gr. (p. ethika), jedan dio filozofije, koji se bavi s načelima ćudoređa, kako se imade uzorno vladati. (ponašati). Etika propisuje i postavlja zakone o ćudoređu, dok moralska (nauka o ćudorednosti, opisuje ćudoređe. Prema tomu se etičar razlikuje od moraliste. Isto tako se razlikuje etički moral od vjerskoga.

Etiketa, fr. (p. etiquetta, označujuća cedulja na boci; znači i udvornost, uglađenost ili običajne forme ponašanja u višem društvu, koje se negdje i pretjerano obdržavaju. Na dvorovima imadu svoju posebnu dvorsku etiketu.

Etimologija, gr. (p. etymologija), način pisanja po slovničkim pravilima (za razliku od fonetike, gdje se piše po izgovoru ili glasu); nauka o izvadjanju riječi, te reduciranju istih na prvotne korjene, da se pronađe porijeklo riječi.

Etnički, gr., plemenski.

Etnografija, gr., narodopis i ETNOLOGIJA, gr., narodoslovlje su dve veoma srodne znanosti, koje su se tek u najnovije doba kao takove razvile. Etnografija opisuje i sustavno poređuje plemena i narode po njihovom jeziku, duševnim svojstima, književnost, običajima, državnim i obiteljskim uredbama, vjerskim odnošajima, odijelu, hrani, ispituje odnošaj, u komu su pojedini narodi među sobom i prema cijelom čovječanstvu itd. ETNOLOGIJA (mlada nauka tek kojih desetak godina — prvo etnogr. društvo osnovano god. 1842. u Newyorku), istražuje prirodopisne odnošaje čovjeka i tjelesna svojstva njegovih plemena i naroda, njegovo porijeklo i njegov razvoj, te se stiče sa antropologijom. Njezin tvorac je Adolf Bastian (1826.—1905.). Nauka o jeziku, historija, teologija, filozofija, geografija, statistika, anatomija, etnografija, psihologija i folkloristika glavni su stupovi, na kojima se osniva etnologija.

Etnologija, v. etnografija.

Etude, fr. (č. etid), učenje, proučavanje, što je za vježbanje, naročito glazbeni komad; dvorana za učenje; odvjetnička pisarna.

Etui, fr. (č. etvi), tok, korice, kutijica za mali pribor ili za nakitne predmete.

Eubulizam, gr., kada si službenici božji od crkvenih darova grade kuće za svoju posve privatnu porabu, da se obogate, umjesto da taj novac upotrijebe za (od vjernika) namijenjenu svrhu.

Eudemonizam, gr. (dolazi od dobrog »DEMONA«), blaženstvo, dobra sreća, čežnja za srećom kao najvećim dobrom

Eufemistički, gr. (od euphemia = eufemija = ublaženje), kada se riječ poljepšava blagim ili umiljatim izrazom; govornička slika, kada se nešta neugodna blagim riječima izrazi

Eufonija, gr., blagoglasje.

Eugenika, gr., je upravljanje našega znanja prirodnih znanosti na čovjeka sa svrhom, da stvorimo što povoljnije uvjete za razvoj svoje pasmine. Da se manje vrijedni ljudi (zločinci) učine neplodnima, da njihove duševne i tjelesne mane ne naslijede njihova djeca; da se učine dakle jalovima zločinci, umobolnici, padavičari, pijanice itd. Operacija je laka. U nekim državama Sjev. Amerike postoje već glede toga zakoni.

Euharistija, gr. blagoslivanje, zahvalna molitva za primljena dobročinstva, molitva poslije večere gospodnje, pa i cijela svečanost; u kat. crkvi — monstrancija sa hostijom; sv. pričest; presv. oltarski sakramnat.

Eunuh, gr., obrezanik, uškopljenik, komu su odstranjene spolne žlijezde, kada čuva harem.

Euritmija, gr., pravi, lijepi odnošaj, blagoglasje (u jeziku).

Evakuacija, l., očišćenje, ispražnjenje, napuštanje; odlazak.

Evenement, fr. (č. evanman), događaj, slučaj; nesreća; svršetak, kraj.

Eventualno, l., odnosno, za svaki slučaj; ako bi bilo moguće.

Evidencija, l., nadzor, opreznost, imati nešto na brizi ili pred očima.

Evidentno, l., očito, očevidno, jasno, što se dade lako razumjeti.

Eviva, tal. živio!

Evocirati, l., uzmiješati, pobuniti, razdražiti, izazvati.

Evolucija, l., pokret (književni, društveni, umjetnički); postepeni razvoj prirodnim načinom.

Ex, l. (č. eks), raz, van, bivši, prijašnji, (na pr. eks-kraj = bivši kralj, razkralj.

Ex abrupto, v. eks abrupto.

Exageracija, l., pretjerivanje.

Exaltados, šp. pretjerani; ushićeni; zaneseni liberalac, (Ime ekstremno - liberalne stranke u Španjolskoj za

vrijeme revolucije 1820. — 1823., koja stranka je protivna stranci umjerenih »Moderados«.
Exarch, gr. (č. egzarh), naslov namjesnika bizantinskih careva, koji su rezidirali u Raveni. U kršć. crkvi zvali su se tako prvobitno svi biskupi, a kasnije samo nadbiskupi.
Ex capite, l., (č. eks kapite), iz glave, napamet, naizust.
Ex cathedra, l. (č. eks katedra), kao učitelj cijele crkve.
Excedirati, l., prekoračiti dozvoljenu mjeru; prekršiti (policajnu) odredbu.
Excelenca, l., odličnost, gospodstvo, preuzvišenost (naslov visokim dostojanstvenicima).
Ex compacto, l., (č. eks kompakto), dogovorno, po dogovoru.
Exempcija, l., oslobođenje, izlučenje; pohvalnica.
Exequatur, v. ekzekvatur.
Exequirati, l., (eksekvirati), ovrhom utjerati.
Ex lex, l. (č. eks leks), izvan zakona.
Ex oboedientia, l. (č. obediencija), iz poslušnosti.
Exodus, v. eksodus.
Ex offo, ili **officio,** l., ureda radi, službeno.
Ex oriente lux, l., s istoka zora sviće.
Exotičan, v. eksotičan.
Experta, vieštak, v. eksperto.
Exposé, fr. (č. ekspoze), predlog, obrazloženje, izvještaj.
Ex praesidio, l. (eks prezidio), riješen spis, ako nije bio u sjednici pretresan.
Express, v. ekspress.
Expressis verbis, l., sa točnom naznakom riječi, jasno izgovorena riječ, jasno rečeno.
Ex professo, l., po zvanju, po nakani, naročito.
Ex propriis, l., iz vlastitih sredstava, na svoj trošak.
Exterieur, fr. (č. eksterjer), vanjski, spoljašni, inozemni; vanjski izgled.
Extenzivno, v. ekstenzivno.
Exteritorijalno, l., što je izvan područja neke zemlje, izvanjsko, tuđe.
Extra, l., naročito, osobito, posebno.
Extra muros, l., izvan zidina.
Extra statum, l., izvan statusa, t. j. prekobrojan; izvan stanovitog broja.
Extravagantno, l., pretjerano, ludo, raspušteno vladanje tako, kako nitko drugi.

F

Riječi kojih nema pod »F«, traži pod »Ph«.

Fabrikat, l., proizvod pravljen pomoću strojeva.
Fabula, l., basna, izmišljena pripovijest o kakovom osobitom događaju, na kojem se zorno objašnjuje kakova općenita ideja, zasada ili moralni kakav zakon. U basni rade i govore ponajviše životinje. S basnom su srodne parabole i paramitije t. j. prilike iz života ljudi i bogova, koje zorno predočuju kakvu višu istinu. Od basne se razlikuje tim, što je basna pripovijest, a parabola i paramitija samo prispodoba.

Façada, fr. (č. fasada), pročelje, lice, prednja strana zgrade, ures na pročelju zgrade.
Facet, l., hirast, dosjetljiv, šaljiv; neuspjeh.
Facirend, v. vacirend.
Facit, iznesak, svota, posljedak nekoga računa.
Façona, fr., (č. fasona — fazona), uzorak, lik, oblik; forma, način, vrst kroja ili nošnje.
Fac simile, l., (č. fak simile), načini slično !vjerna kopija, snimak, v. faksimilizano.
Fair-momčad, fr. (č. fer) momčad izvježbana, koja radi, korektna.
Fairnesa, fr. (č. fernesa), mirnoća, dobra manira.
Fajda, tur. hasan, korist.
Facta loquuntur, l. (č. fakta lokvuntur), činjenice govore.
Fade, fr. (č. fad), bljutavo, mlako, dosadno, glupo, neukusno.
Fagot, fr. (č. fago), drvena trublja ili glazbalo, (kod glazbe) u basu.
Faire, fr. (č. fer), činiti, praviti, izvršivati.
Faiseur, fr. (č. fezer), graditelj, majstor, koji nešto pravi; spletkar; politički agenat; mutivoda.
Fait accompli, fr. (č. fetakompli), dovršeni događaj, gotov čin, djelo privedeno kraju; sada je gotovo.
Fakat, l. (p. factum), učinjeno djelo, učin, zbiljski događaj, zbivši se čin; činjenica. F a k t a, ono što se dogodilo, djelo, čin.
Fakcija, l., straža; povorka; mala politička stranka (buntovnička), koja tjera do krajnosti.
Fakcionista, fr., strančar, puntar.
Fakciozno, pobunjeno, pomiješano, razjareno.
Fakin, tal. (p. facchino = fakki), trhonoša, nadničar (kod istovarivanja brodova).
Fakiri, tur., muhamedanski monasi, pustinjaci, fanatični asketi u istoč. Indiji, koji si izmrcvare svoje tijelo na najfantastičniji način, te svojom autosugestijom i uzdržavanjem disanja prouzročuju t. z. čudesa. Fakir znači turski prosjak, fukara, sirotinja, u opće označuje čovjeka vrijedna prezira. Oni se duševno i tjelesno treniraju već u najranijoj mladosti. V. derviš.
Faksimilirano, l., vjerno patvoreno, kopirano pismo ili risarija bodom ili tiskom; tačno oponašanje starih rukopisa (pomoću bakroreza, litografije, drvoreza).
Faksni, (faksli), njem., budalaštine, komedije, lakrdije.
Faktično, l., u istinu, zaista, što se zbilja dogodilo.
Faktor, l., činilac, stvoritelj; samoradna sila; čimbenik, koji nešto radi; politički faktor, od koga nešto zavisi; poslovođa u tiskari.
Faktotum, l., koji (u kući) sve radi; desna ruka nečija
Faktura, l., trgovački račun o naručenoj robi.
Fakultet, l., znanstveni zbor, stručno ili znanstveno odijeljenje na sveučilištu (teologija, pravo, filozofija, medi-

cina); sposobnost, da može netko nešto učiniti; punomoć.

Fakultativno. l., po volji, slobodno, što nije vezano ili obligatno.

Falanga, gr. bojni red, članak, zatvorena hrpa vojnika, jezgra vojske u bojni red postavljena.

Faliment, tal., nemogućnost plaćanja.

Falirati, tal., pasti pod stečaj, stradati (trgovac).

Falot, fr (č. falo), magarac; lakrdijaš, smušenjak.

Falsifikat, l., krivotvor, lažno (pismo), patvorina.

Falzum, l., (p. falsum), laž, prevara, krivotvor.

Fama, l., priča, glas, što ljudi o kom pripovijedaju, kada se pripovijeda ono, što se na pol čuje, što se pogovara.

Famozno, l., osobito, glasovito, znamenito, o čemu se mnogo govori.

Famulus, l., sluga, poslužnik (na univerzi đak, koji poslužuje profesora, pomoćnik liječnika).

Fanatik, l, pomamac, zanesenjak, pretjeranost, (vjerska mahnitost) koji hoće ljude druge vjere ili stranke silom okrenuti za sebe. Protivno je indiferenta.

Fanatizam, gr., vjerska jarost, zanesenost, pomamnost, oduševljenje, pretjeranost u vjerskim istinama, što već prelazi u maniju (bolest).

Fanfara, fr., trublja, lovački rog, kričeća vrst glazbala za trublje i bubnjeve kod vojske, sokola, sokolska glazba.

Fantasta, gr., čudak, sanjar, zanesenjak, koji radi po svojoj mašti, te hoće, da svoje utvare u život unese.

Fantasterija, gr., sanjarija.

Fantazija, gr. (p. phantazija), mašta, umotvor; duševna predstava, duševna djelatnost, plod mašte, moć mišljenja, duševni proizvod, pjesnički dar, uslijed kojeg postanu u našoj duši razne slike i predstave.

Fantazirati, maštati, bulazniti, buncati (u vrućici).

Fantazmagorija, gr., (p. phantasmagorija), na očigled zaslijepiti čarobijom; prikazivanje duhova u tamnoj sobi; utvara; opsjena; sljeparija.

Fantom, gr. (p. phantom), ili Fantazma, Fantomina, utvara, sjena; priviđenje (zaplet moždanja); zračne slike.

Faprestizam, tal., izrađivanje na brzu ruku, nedogotovljena umjetnina; neproučavanje.

Farca, fr., (p. farce, č. fars) = farsa, nadjev (čim se nadjevaju neka jela); lakrdija, šala, gluma, ludorija, burleska.

Farizej, heb., licemjer, koji se pred svijetom drugčijim (dobrim, pobožnim) prikazuje, nego li u istinu jest.

Farmaceuta, gr. (p. pharmaceuta), ljekarnik.

Farmakologija, gr. (p. pharmakologia), nauka o lijekovima.

Farmakopeja, gr., nauka ili uputa o priređivanju lijekova.

Farman, farmer, engl., američki ratar, vlasnik ili zakupnik dvorca ili gospodarskog objekta.

Fars, v. farca.

Farus, gr. (p. pharus), svjetionik na moru.

Fas, l., pravo, što je dozvoljeno; NEFAS = grijeh, opačina.

Fasces, l., svezak pruća ili štapova između kojih je virila sjekira, koje sveske su kod Rimljana nosili liktori (sluge) pred višim činovnicima rimskog magistrata, kada su pratili kraljeve, pa kasnije konzule, pretore i careve, kao simbolični znak najviše kaznene moći, ili kao znak vlasti nad životom i smrti.

Fasada, v. façada.

Fascikl, l., svezak, za spise; korice za ulaganje spisa.

Fascinirati, l., začarati, zaslijepiti, zadivit, smesti nekoga (n. pr. oštrim pogledom u oko.

Faslovati, njem. (od faseln), zanovijetati, buncati, trabunjati.

Faše, fr. (p. facheux), neugodan, nepovoljan, čangrizav, dosadan, neprijatan, posvađen odnošaj s kime.

Fašina, (ili vašina), tur. snop sirovog granja, svežnji šiblja (obično kod željeznice za zaustaviti vagon).

Fašizam, tal. (od fascio = sveza, udruga), društvo »FASCIO NATIONALE« ili nacionalno društvo osnovano u Italiji protiv socijalista i komunista. Prvi fašizam pojavio se u Siciliji god. 1893. samo pod drugim imenom. Provocirali su ga revolucionarnom propagandom agitatori: Besco Verso i Barboto, koji su propovijedali seljacima besplatnu podjelu zemlje i komunizam. Taj se fašizam širio ogromnom brzinom. Svaka provinci-ja imala je svoj »fascio« sa svojom blagajnom, predsjednikom i akcionim odborom, a gotovo u svakom gradiću imao je svoje podružnice i svagdje su se priređivale povorke i demonstracije sa crvenim zastavama, gdje su sudjelovale u velikom broju i žene. Vrhovni odbor zasjedao je u Palernu. U početku je talijanska vlada mirno gledala na razvoj toga fašizma, nu nakon krvavih nemira 22. listopada 1893., koji su kasnije imali odjeka i drugdje, istupila je vlada energično protiv toga fašizma, te je konačno pod ministrom Crispijem uz pomoć vojske taj fašizam svladala. Otpor fašista je bio ogorčen, jer je svaki član bio dobro oboružan. God. 1923. sjeli su fašisti na vladu pod predsjedništvom njihovog vođe Musolinija. Danas znači kod nas fašista = zanesen rodoljub (nacionalista).

Fat, fr., umišljen, uobražen, nadut.

Fata, l., višebroj od fatum = sudbina, kob.

Fatalista, l., koji vjeruje u sudbinu.

Fatalizam, l., vjerovanje u usud, sudbinu, da čovjek ne može svojom voljom promijeniti sudbine, ili kad se nešto u svijetu neodoljivom nuždom događa.

Fatalno, l., kobno, nesretno, sudbine puno, zlokobno.

Fata-Morgana, tal., slika u zraku, uzdušno zrcalenje, vodoman, vila, zračna ili morska opsjena, obmana. Jesu zračni pojavi koji nam u pustarama i na morima pokazuje čarobnu sliku kojega inače veoma udaljenoga kraja tako živo i vjerno, kako u naravi jest, ali za čas se opet ova slika izgubi, čim se zračna struja ili sloj ugrijanog uzduha promijeni. U običnom životu i govoru upotrebljava se taj izraz, kad se hoće nešto prividna prikazati kao neku istinitost.

Fatum, l., sudbina, udes, kob, usud, proročanstvo.

Fauna, l., sve životinje jednoga kraja.

Faux ménage, fr. (č. fo menaž), divlji brak.

Faux pas, fr. (č. fo pa), krivi korak, učiniti pogrješku; posrnuti.

Favorit, l., ljubimac, milovnik; FAVORITA = ljubovnica, milosnica (nekoga vladara). V. odaliska.

Favorizam, l., prvenstvo, prednost, protekcija, naklonost, milost, ljubav, dobročinstvo, kojim se ide nekome na ruku. FAVORIZIRATI, maziti nekoga, biti nekomu sklon i dobar.

Favus, l., vrst čira ili kraste; kronična bolest kože na glavi, uzrok joj je gljivica, koja uništava korjen kose. Posljedica toga je ćelavost.

Faza, gr., promjena, preobrazba; mijena, koja se pravilnim redom razvija; stanoviti stupanj promjene, koja biva pravilno.

Fazona, v. façona.

Federacija, l., (od foedus = fedus = savez) je udruženje više država, gdje udružene države svaka za sebe nije poseban međunarodno-pravni subjekt, već je takav tek unija, a u izvjesnim stvarima imadu udružene države svoje autonomije, dok su ostali poslovi, koji se tiču federativne države pridržani centralnoj vladi. Takove su države Švicarska i Savezne države sjev. Amerike. Federalizam je u oprijeci sa centralizmom, unionizmom i dualizmom, gdje je sva državna vlast u rukama centralne vlade. KONFEDERACIJA, je udruženje više država, gdje su udružene države svaka za sebe poseban međunarodno-pravni subjekt.

Federalista, ide za tim, da sve česti države, koje tvore cjelinu, bilo to obzirom na teritorij, narodnost ili vjeru, održe u državi što veću državnu samostalnost U francuskoj revoluciji (god. 1789.) zvali su Girondiste (žirondiste) federalisti, jer su nastojali, da se premoć grada Pariza oslabi, a pokrajine da postanu samostalnije. U amer. Saveznim državama zovu se federalisti pristaše unije, za razliku od demokrata.

Féerija, fr. (č. ferija), čarobija, priča o vilama, Fee = vila); kod romanskih naroda; kazalištni komad, u kom se pojavljuju duhovi, ili u kom ima čarobija glavnu ulogu.

Felčer, nj., vrač za vrijeme rata.

Feljton, v. Feuilleton.

Felonija, l., vjerolomstvo, izdajstvo, prekršaj proti lenskom pravu, kako sa strane vazala spram lenodavca (suverena), tako i obratno = gospodara spram podložnika.

Feminista, l., (od femina = žena fr. la femme, č. fam = žena), što potječe od ženskog roda ili ženskog pokreta.

Feminizam, ženski pokret; mekoputnost; oslobođenje ženskih.

Fenjer, tur., svjetiljka.

Fenomen, gr. phänomen), čudo. rijetkost, neobični prirodni pojav; nešto znamenita.

Fenomenalno, gr., neobično, čudnovato, vanredno.

Ferman ili **firman**, per., ukaz, naredba, pismena zapovijed; svaka, velikim vezirima u ime sultana, izdana zapovijed kao što je na pr. privilegij, poputnica, dekret itd.; zapovijed više oblasti.

Ferment, l., kvasac, kvas; materijal, koji uzrokuje vrijenje; što pobuđuje strasti.

Festina lente, l., hiti, brzaj s vremenom ili razborom, t. j. — žuri se kako ti vrijeme i prilike dopuštaju. (Strogo prevedeno reklo bi se i žuri se lagano, t. j. žuri se, ali oprezno, ne se prenagliti; tko polako ide, dalje dođe).

Feston, fr., grančice, vijenci, koji se upotrebljavaju za ukras; vezivo, koje naliči na to.

Fetirati, fr. (od fete, č. fet = svečanost, praznik), nekomu dati čast, odlikovanje.

Fetiš, fr. (p. fetich), dolazi od portugalske riječi »feitiçao« = čarolija, amulet, talisman, kumir, kip, predmeti, koje obožavaju poganski crnci u Africi, te kojima se pripisuje čudotvorna, liječiva i čarobna moć, (razni kamenčići, izrezane figure, čuperak devinih dlaka itd., a naše ciganice davaju razno korjenje, da se nosi oko vrata.)

Fetišizam, najniža vrst poganstva, koje obožava kamenje, pećine, stabla, životinje itd. obožavanje idola, kumirstva, obožavanje kojega predmeta. FETIŠIZAM se ispoljuje u bezbrojnim varijantama (oblicima). Tako u erotičnom (ljubavnom) fetišizmu djeluju čarobno pojedini dijelovi odijela ili tijela (kosa, noga, ruka, zubi), pa i duševna svojstva, izražaj lica, stanoviti miris osobe, koju ljubimo. Sve se to obožava kao neki fetiš. Pače se kod ljubavnog fetišizma ne postizava uvijek spolno udovoljenje samim spolnim općenjem, već i pomoću svakovrsnih predmeta i momenata, koji stoje u kakvoj vezi s drugom osobom. Mnogi muškarci postignu seksualno udovoljenje samo onda, ako im stoji na raspolaganje koji intimni predmeti ženske garderobe. V. masohizam, sadizam, homoseksualnost, seksualnost, paraonik. Svi ovi pojavi pokazuju neku duševnu bolest (histeriju).

Fetus, l. (p. foetus), zametak (u utrobi); čovječji plod od

trećega mjeseca iza početka trudnoće do rođenja. Embrio (zametak ploda) dobiva hranu, kao što i kisik, iz majčine krvi kroz placentu (posteljicu) te se giblje, nu ne osjeća, niti ima svijesti. Srce mu kuca 120—160 puta u minuti, ovo kucanje čuje se kod askultacije (slušanja) te je najsigurnijim znakom trudnoće.

Feudalno (feud), l., na doživotno uživanje podijeljene zemlje jesu lena ili feuda. Velikaši, koji su svoje zemlje dobivali od kraljeva, zovu se feudalci. Feudalno pravo jest pravo suverena (nadlenskoga gospodara) nad tim dobrom ili zemljama (na pr. bivša Turska nad Bugarskom te inim balkanskim zemljama), t. j. da bude vlasnik dobljenoga imanja ili dijela zemlje svome vlastodavcu vjeran i potčinjen i da ga u ratu potpomaže.

Feuilleton, fr. (č. feljton), podlistak, novinski članci za zabavu i pouku (bez politike); zabavna žurnalistika.

Fiasco, tal. (č. fijasko), boca, pošto se ova lako razlupa znači neuspjeh, nedaća, naročito kod glumaca ili pjevača.

Fiat, l., neka bude! (kako je Bog rekao, stvarajuć svijet).

Fideikomis, l., povjerbina, obiteljsko vlastelinsko dobro, koje se ne smije otuđiti niti opteretiti nego čitavo nasljedniku ostaviti.

Fiducija, l., pouzdanje u koga, težiti za čim.

Fifikus, njem. (p. pfificus), prefriganac, lukavac.

Figaro, fr., domišljat brijač, lukav sluga (u nekom veselom komadu); vješt ugovaralac.

Figura, l., oblik, prikaza; ukras pjesničkog govora ili preneseni smisao; podrugljivo za zanemarenu ili ružnu osobu.

Figurirati, l., igrati neku ulogu (u podrugljivom značenju), kad netko prisustvuje nekom činu, a nije ni bio nuždan tamo.

Figurant, l., nijema osoba, statista (u kazalištu), koji samo upotpunjuje zbor; kod zemljomjerstva znači pomagač kod iskolačenja; u baletu solo-plesačica; čovjek, iza koga netko stoji (t. j., koji ga štiti).

Fijasko, v. fiasko.

Fikcija, l., izmišljotina, laž, neistina, pretpostava, da se nešto dogodilo, što se možda nije; tvrdnja nečega, čega nema.

Fiks, l., (p. fix), stalno, trajno, čvrsto, nepomično, određeno, fiks plaća = čista plaća.

Fiks pri, fr. (p. fix prix), stalna cijena.

Fiksa ideja, l., jest duševna bolest, ukorijenjena misao ili jaka obmama (iluzija) halucinacija, koja se utuvljuje, te postaje trajna (kao n. p. u luđaka, koji si utvara, da je kralj itd.). Fiksa ideja je korak k ludosti.

Fiksirati, l., ustanoviti, utvrditi, ustaliti, učvrstiti (n. p. fotografsku sliku); uprijeti oči u nekoga, te ga dugo mjeriti.

Fiktivne mjere, prividne mjere.

Fiktivno, l., umišljeno, uobraženo, izmišljeno, tobožnje, prividno primljeno.

Filantrop, gr., čovjekoljub, prijatelj čovjeka, koji bi za boljak čovječanstva sve dao. Protivno je mizantrop.

Filatelista, gr., prijatelj, sakupljač listovnih maraka.

Filharmoničar, gr., ljubitelj glazbe i pjevanja.

Filhelen, gr., prijatelj Grka (starih Helena); inozemac u grčkoj službi (dobrovoljac).

Filiala, l., sporedna crkva, podružnica nekog društva ili poduzeća.

Filigranska radnja, zovu se proizvodi od zlatne i srebrne žice za nakit u liku ruža, arabeska, listića itd.; uopće lagane i nježne radnje za razliku od teških ili masivnih.

Fijala, v. fiala.

Filipika, l. i gr., žestok, nagao i osoran govor; kada se u govoru koga opsuje ili ukori (kako je Demosten, najglasovitiji grčki govornik, opsovao macedonskog kralja Filipa i otuda ova riječ. Ili kad je CICERONOVIM (najveći rimski govornik) nagovaranjem proglasio rimski senat oholog Antonija neprijateljem rimske republike.

Filistar, heb. (od Filistejac), prost građanin, jednostavan čovjek, koji se ne razumije u umjetnost, koji nije đak.

Filius ante patrem, l., sin se rodi prije oca. (Uzeto iz biljke »mrazovca«, koji ljeti donese plod, a u jeseni cvate). U fig. znači, kad se nešto postigne, prije nego li je prešlo svoj redoviti put, ili kad se prije riješi ono, što kasnije dolazi.

Filogenija gr. (p. phylogenia), nauka, povjest o razvoju nekoga plemena, roda (ljudskoga, životinjskoga i biljinskoga); nauka o razvoju duševnom i tjelesnom čovjeka od njegova početka do danas.

Filoginija, gr. (p. phylogynia), ljubav ili nagnuće k ženama.

Filolog, gr., jezikoslovac, poznavatelj ili učitelj (raznih) jezika, učenjak.

Filologija, gr., ljubav riječi, jezikoslovlje, znanost o jezicima napose grčkoga i latinskoga.

Filomela, gr. (p. philomela, slavuj (prijateljica pjevanja).

Filozof, gr. mudroslovac.

Filozofija, gr., ljubav mudrosti, mudroslovlje, je skupnost svega znanstvenog rada. Amo spadaju pojedine stručne znanosti kao: psihologija, zoologija, fizika, kemija, matematika itd., osim prava i teologije, koje sačinjavaju zasebne znanosti.

Finale, tal., izlaz, svršetak, konac, kraj.

Financier, fr. (finansje), novčar, koji se bavi novčarskim poslovima.

Finansirati, uzdržavati, podupirati novcem.

Finn de ciécle, fr. (č. fen de siekl), svršetak stoljeća, vijeka.

Finessa, fr., finoća, nježnost, mekanost, fina lukavost, varka, himba, prepredenost, hitroća.

Fin fleur, fr. (č. fen iler), nježan cvijet.
Fingirano, l., izmišljeno, tobožnje, lukav izgovor.
Finis, l., konac, kraj, svršetak.
Finis coronat, (dekorat) **opus**, l., konac djelo krasi; ako je svršetak dobar, sve je dobro.
Finis sanctificat media, l. (č. sanktifikat) svrha posvećuje sredstva (nu ne uvijek, jer nitko ne smije krasti da dijeli siromahu. U tom je slučaju svrha uistinu plemenita, ali su sredstva nemoralna i zato ih u ovom slučaju ne može posvetiti).
Finta, tal., kod mačevanja udarac, kojim hoćemo da protivnika prevarimo; prema tome varka lukavština; neistinit, lažan izgovor ili laž, izmišljotina.
Firma, tal., tvrtka, ime, naziv, potpis, pod kojim tjera trgovac svoj posao.
Firmament, fr. (č. firmaman) nebeski svod, nebo.
Fisilirati, fr. (p. fusiller = č. fizilje) streljati, ubiti puškom.
Fiskalno, l., financijsko, što se tiče državne blagajne ili zakoni, koji se tiču državnih financija.
Fiskal, u rimskom pravu »advocatus fisci«, zastupnik fiskusa pred sudom i javnim tužiteljem. Iz ove rimske ustanove razvio se u Njemačkoj sudački ured (državni fiskal). U Rusiji zvao se otprije svaki vladini agent tako, a to je značilo kao špijun. Kod nas znači odvjetnik (i u Ugarskoj).
Fiskus, l., kod Rimljana prije košara za novac, poslije za careva — carska kasa. Kasnije državni imetak ili državna blagajna za razliku od privatnog carevog imetka. Danas se razumijeva državu, na koliko tvori privatnu osobu zbog posjeda svoga imetka, koji se razlikuje od privatnog imetka vladarevog. Kod obiteljskih fideikomisa govori se o fiskusu domena, za razliku od zemaljskog fiskusa. Fiskus je juridička osoba, s toga se tako zove činovnik, koji ju zastupa — fiskusom (fiškal) ili prokurator. U veselom društvu je kod nas »fiškuš« pomoćnik stolaravnatelja, koji pazi na red, da se po propisu (štatutu križevačkom) čaše pune i isprazne.
Fist, fistula, l., nenaravna rupa u tijelu, cijev, koja imade otvor u koži, ili dopire kroz kanale do koje šupljine tijela; vrsta čira.
Fistl, fisl, pišteći glas, prisiljeni visoki glas (Falsett).
Fitilj, stijenj u lampi.
Fizički, gr., naravno, tjelesno, tjelesnim silama (n. p. raditi).
Fizik, gr., nadzorni liječnik, koji nadzire u sanitarno-policajnom obziru županiju, grad itd., prvi liječnik kod grada ili županije (oblasti); kod vlade se zove nadliječnik »protomedicus«.
Fizika, gr., naravoslovlje, prirodoslovlje, nauka o zakonima prirodnih pojava.
Fiziognomija, gr., licoslovlje; izraz lica, vanjski oblik neke

osobe, naročito oblik lica. V. frenologija.
Fiziognozija, gr. poznavanje naravi, napose pako tjelesne naravi.
Fiziokrocija, gr., gospodstvo prirode.
Fiziokratski sistem, filozofska nauka, po kojoj da je poljodjelstvo jedini izvor narodnoga bogatstva.
Fiziokrata, gr., pristaša ifziokratskoga sistema.
Fiziologija, gr., prirodoslovlje, dio prirodne znanosti, koja opredijeljuje zakone i tumači pojave na ustrojnim tjelesima (čovjeku, životinji, biljci) i njihovim atomima i molekilima u koliko na njih djeluju vanjski utisci. Ona je fizika i kemija ustrojnih tjelesa, a dijeli se ili govori o hrani, krvi, probavi, gibanju uda i mišica, o tvorenju topline, o živcima itd. Nauka o istim promjenama kod bolesnog tijela zove se — FIZIOLOŠKA PATOLOGIJA.
Fizionomija, v., fiziognomija i frenologija.
Flagelantelizam, l., sredovječno mučenje (samog sebe u nekojim bratovštinama). U 13. do 15. stoljeća bičevali su se neki redovi (sekte) (fratri) do krvi, da tako otklone kaznu za grijeh, koji bi počinili.
Flagelanta, l., bičevnik, koji se sam tuče i muči. Uživa, da on bičuje ili da se njega bičuje. V. masohizam, sadizam.
Flageolet, fr. (č. flažolet), mala frulica od slonove kosti, zviždalo; zvizdući glasovi na violini, kada se žica dosta ne pritisne nego se samo dotakne. Glasovi su ovi umiljati, što je Paganini majstorski izvađao.
Flagrantno, l., naglo, brzo, dok ne zastari, goreće, žestoko, kod čina, v. in flagranti.
Flaksmanština, cjepidlačarenje, prevelika revnost u službi, pedantnost, prevelika, poniznost prema gore, a strogost prema dolje. (Po učitelju Flachsmanu u jednom kazal. komadu).
Flamirati, l., plamtjeti, načinit nešto u obliku plamena (n. p. stolarske radnje ispaljivanjem).
Flanc, nj. raskošan život tjerati; sjaj.
Flanirati, fr., s boka, sa strane zadirati se u što.
Flegma, gr. (sluz) ravnodušnost, hladnokrvnost, tromost. V. temperamenat.
Flegmatik, l., se odlikuje tim, što je lijen za rad, a brižan za opstanak i željan uživanja, pa je i sebičan. V. temperament.
Flirt, engl. (č. flert), franc. flirtaža (p. flirtage), ašikovanje, ljubakanje, udvaranje; šala. Neki stockholmski list raspisao je nagradu za najbolji odgovor: Što je »flirt«? Prvu nagradu dobila je definicija: »Flirt« je zlatna vrijednota, primijenjena u drobiš, da ga porazdijelimo po miloj volji«. Drugu nagradu: »Flirt« je rat, u kojem pobijeđuje onaj, koji prvi pomisli na uzmak«. Nu mnogo bolja je ova Matoševa: »Flirt«

je početak one ljubavi, koja zna, da ne će imati svršetka«. Maurice Donay kaže: »Flirt« je vježba u mačevanju s floretom, na kojem je pričvršćena zaštitna kapica prije no se pođe oštricom sablje u boj«. Flirt prestaje kod ženidbe. Flirt je igra sa srcima — bez srca.

Flirteza, fr. (p. flirteuse), namiguša.

Flora, l., rimska božica proljeća; cvjetana; sve bilje jednog kraja.

Florentinska škola, skup slavnih slikara i kipara florentinskih od 13. stoljeća počevši.

Florirati, l., cvasti.

Floret, tal., tanak, uzak i ravan mač sa krugljicom na kraju ili sablja za mačevanje.

Floskula, l., cvijetak; lijep lik govora, kićeni govor sa lijepim frazama — ali inače prazan.

Flott, njem. (na vodi plivajuće) pokretno, pomično, gibljivo; bezbrižno, slobodno, veselo, raskošno (n pr. živjeti).

Flotta, brodica; veći broj ratnih ili trgovačkih brodova, mornarica čitave jedne zemlje.

Fluid, l., tekuće, vrst tekućine (lijek).

Fluktuacija, l., kolebanje, valovitost, neodlučnost, talasanje, njihanje, teturanje, strujenje, vrijenje nepostojanost. FLUKTUANTNI NAROD = koji seli od mjesta do mjesta; FLUKTUANTNI DUG = viseći dug. V. viseći dug.

Foaje, fr., pozorišni hodnik za šetnju.

Fob, tal. trgovačka kratica za »Francobordo« (č. frankobordo = prosto od tovarine do obale, znači postavno na brod; n. pr. cijena neke robe fob Split znači, da je u toj cijeni sadržan i trošak utovara te robe u brod u splitskoj luci.

Foetus, v. fetus.

Fokus, l., ognjište, žarište (kod leće staklene).

Foliant, l., listovi knjige. In folio, t. j. na pol arka visine i širine.

Folio, tal., list ili strana knjige.

Folklora, engl., nauka o poznavanju narodnih običaja i narodne predaje; pučko spominjanje o samom sebi, o svojoj prošlosti; pučke priče.

Fond, fr., dno; temeljna glavnica, osnovna glavnica; zaklada.

Fonetika, gr., glasoslovlje; način pisanja po glasanju, govoru ili izgovoru; nauka o glasu.

Fonički, gr., (p. phonički) zvučno, što se dade glasovima označiti.

Fonograf, gr., glasopis; stroj koji bilježi glas, govor, pjevanje. (Izumio Edison).

Fontain, fr. (č. fonten), vodomet, zdenac, vrelo, vodoskok, vještački izveden slap; bačva za vodu.

Fopati, njem. (p. foppen), dražiti, peckati koga; podsmijehivati se komu.

Force majeure, fr., (č. fors mažer), viša sila, pritisak odozgor.

Forcirati v. forsirati.

Forlinger, fr. (č. forlinje), izroditi se; pogaziti svoju čast.

Forma, l., oblik, lik, tvarilo; način, slika, obrazac, kalup.

Formacija, l., tvorba, stvaranje perijoda, postajanje, sastav. Kod vojništva uređenje vojske za neku svrhu. Najstarija formacija zemaljske kore zove se ARHAIČNA (arhajska), ili pradoba, onda PALEOZOJSKA (stara doba) MEZOZOJSKA (srednje doba) KONOZOJSKA ili KÖNOZOJSKA (nova doba). V. Diluvij.

Formalizam, l., pretjerana pažnja na forme ili postupak.

Formalno, l., pravilno, pravno, potpuno izrijekom, naročito, podobno, po obliku jasno.

Formalnost, l., oblik stvari; nevažan čin, ali je ipak propisan; postupanje po ustanovljenom načinu.

Format, l., oblik, veličina (artije ili knjige).

Formirati, l., tvoriti, dotjerati, praviti, slagati, obličiti, načiniti.

Formula, l., izraz, rečenica, zasada, obrazac za posebne slučajeve određen općenit lik, primjer; riječi i rečenice uvedene nekom odredbom ili običajem.

Formular, l., primjerak, predložak, obrazac, uzorak po kojem se nešto čini.

Formulirati, l., sastaviti, točno postaviti.

Forsa, fr., sila snaga, vještina; vojska.

Forsirati, fr. (forcirati), siliti, nasiljem prodrijeti, goniti, tjerati preko sile ili provesti nešto velikim naporom.

Fort, fr. (č. for), mala utvrda, koja čuva veliku utvrdu, luku ili željeznicu ispred glavne tvrđave.

Forte, tal., krijepko, žestoko, oštro (pjevati).

Fortifikacija, l., utvrđivanje; nauk o utvrđivanju.

Fortissimo tal., vrlo jako, vrlo snažno.

Fortiter in re, suaviter in modo, l., jako i hrabro u stvari, blago u načinu, ili drugim riječima: lijepim i finim načinom izvesti, što se silom ne bi dalo.

Fortuna, l., rimska božica sreće, sreća.

Forum, l., u rimskim gradovima javni trg, gdje se trgovalo, te gdje su obavljali sudovi i skupštine. Danas znači sudište, sudbeni stol i uopće neku nadležnu oblast ili mjerodavni zbor, tijelo, koje ima pravo da odlučuje.

Forum rei sitae, l., (č. . . . site), sudište, sudbeni stol — nadležno po tom, što parbena stvar u njegovom području leži.

Fosforescirati, gr., svjetlucati, svjetliti bez vatre (plamena) poput fosfora u tamnoj sobi.

Fossilno, l., iskopano, iz zemlje, što se u zemlji promijenilo, okamenilo, zastarjelo; iskopine iz pretpotopnog doba (kao kosti, bilje itd.) što se na kojem iskopanom kamenu vidi.

Fotometer, gr. svjetlomjer.

Fou, fr. (č. fu), lud, nerazborit, raskolašen, budala (dvorska); trkač (laufer) u šahu.
Fourberija, fr. (č. furberija), lopovština, prijevara.
Fourgon, fr. (č. furgon), zatvorena željeznička kola za municiju; vagon za robu.
Fourier, fr. (č. furje), podčasnik, koji se brine za stan i opskrbu vojske.
Foyer, fr. (foaje), ognjište, središte, hodnik predsoblje u kazalištu, sabornici i t. d., gdje članovi skupštine šeću. Često se tamo nalazi buffet.
Fragment, l., odlomak, ulomak spisa ili pisma; nepotpun ostatak starog rukopisa.
Frakcija, l., odlomak, posebni dio, manja politička stranka ili grupa zastupnika, koja ima svoja posebna stranačka načela, ali u glavnom stoji na programu svoje matice.
Fraktura, fr., prelom (kosti).
Franak, francuski novac od 96 fil. (prije svjet. rata). Taj novac imade i Belgija i Švicarska sa nejednakom vrijednosti.
Frank mason, **Framasun**, **Framazon**, fr. (p. franc. maçon), slobodni zidar; pristaša tajne organizacije (lože), koja ide za tim, da obori razliku između pojedinih vjeroispovijesti, te su prije bili protiv crkve radi rimskoga pitanja t. j. radi svjetovne vlasti rimskoga pape, a sada im je glavna i gotovo jedina svrha rušiti katol. crkvu, pa i katol. vjeru. — Slobodno zidarstvo osnovano je u Engleskoj 1717. U Pragu je otvorio prvu ložu grof Sporeka god. 1726. Franjo Lotrinški, kasniji muž carice Marije Terezije, stupi u savez slobodozidarski god. 1731. u Nizozemskoj. God. 1742. osnovana je loža u Beču, gdje je bio starješina Franjo Lotrinški. Papa Klement XII. objavio je god. 1738. bulom crkveno prokletstvo na slobodno zidarstvo. Marija Terezija nije ove bule svojim zemljama proglasila, prem je bila dobra katolkinja, jer se uvjerila, da je to nedužno društvo prijatelja. U Hrvatskoj su organizirane lože oko god. 1770. po grofu Ivanu Draškoviću. Uz visoku aristokraciju i činovništvo bili su članovi loža i biskupi Galjuf i Vrhovec uz mnoge kanonike sa altruističkim ciljem. Glavni protivnik tih loža bio je Isusovački red.
Franko, tal. (p. franco), besplatno, kada je već netko platio.
Frapantno, fr., upadno, što u oči upada, što iznenađuje, što čini veliki utisak.
Frapiran, fr., iznenađen, začuđen.
Frater, l., brat.
Fraternizirati, l., bratimiti, pobratiti se, živjeti bratski, drugovati sa podčinjenima.
Fraudancija, l., prijevara, kriomčarenje.
Fraudator, l., varalica. V. defraudant.
Fraudulozno, l., lažno, prijevarno; kriomčarski.
Fraza, gr., kratka rečenica u figuri, koja znači puno ili ništa. Kod grčkih skolastika (v. školasticizam) poseban način govora sa rečenicama, u kojima je izražen poseban značaj nekog jezika. U prenesenom smislu znači kićeni, ali prazan govor bez smisla.

Frazeolog, gr., koji znade puno i lijepo govoriti, ali to su samo prazne riječi.
Frégata, fr., brzoploveći ratni brod sa tri jarbola i 40—50 topova bez oklopa (rabi se za stražu).
Frekventacija, l., polaženje, pohođenje, redovno pohađanje (škole ili trgovac sajmova).
Frenetički, gr., halabučno, bijesno, pomamno (odobravanje).
Frenezija, gr., mahnitost, bijesnilo, ludilo, ratobornost.
Frenelogija, gr., nauka o lubanji čovjeka, Gall, Spurzheim i dr. tumače, da se po sastavu lubanje (po njenim uzvišcima i udubinama) može odrediti sadržina pojedinih dijelova moždana. Ona da otkriva unutrašnjost čovjeka i pogađa kao često pogodimo sadržaj vreće pipanjem. Odnosno, da vanjska tvorba lica, čela i lubanje otkriva duševna svojstva ili karakter dotične osobe, jer da je za razna duševna svojstva mozak na posebnim mjestima i posebno razvit. U ovu staru metodu danas više nitko ne vjeruje, jer nam je najnovija experimentalna pedagogija dala protiv toga mišljenja posve sigurne dokaze. Lubanja se proučava s antropološkog gledišta i zato imademo posve egzaktne sprave (Dr. P. Radosavljević). Isto vrijedi i za fiziognomiju, koja hoće da po licu odredi karakter i sposobnost čovjeka.
Fresco, tal. (č. fresko), slikanje na svježoj žbuci ili zidu vodenim bojama. Ovaj se način slikarstva rabi u crkvama. Iz stare dobe sačuvale su se freske Egipćana i Rimljana (Pompeji). Iz srednjega vijeka u crkvama (Rafael i Michael Angelo). Uzor — freske imademo u đakovačkoj crkvi od Seitza.
Frigidan, l., hladan, bešćutan, grozan, hladnokrvan.
Frikcija, l., trljanje, ribanje (kože), protiranje; u politici trvenje, nemir.
Frivolno, l., prosto, bestidno, besramno, nepošteno.
Froclati, njem., bockati dražiti, uznemirivati, ismjehivati.
Fronda, fr. (p. fronde, č. frond), praćka; u Francuskoj politička stranka, koja se protivila politici apsolutne vlade kardinala i ministra Mazarina za vrijeme malodobnosti Ljudevita XIV., te je prouzročila god. 1648. velike nemire.
Frondeur, fr. (č. fronder), praćkar; pristaša fronde, koji grdi vlast, nezadovoljnik, kudilac.
Frondirati, otvoreno i slobodno protiv vlasti govoriti i raditi.
Fronta, fr., čelo, prednja strana, prvi red, bojna pruga; pročelje, lice zgrade.

Frottirati, fr., trljati, trti, ribati tijelo mokrom krpom, da se koža podraži i očisti. V. frikcija.

Fruktifikacija, l., oplodjenje, razvijanje ploda; ulaganje kapitala uz kamate.

Frustirati, l., osujetiti, pokvariti, porušiti, prevariti, razvrći, odgoditi, raskomadati.

Fukara, tur., sirotinja.

Fulminantno, l., bučno, bijesno, sijevajuće, gromko, što baca strijele i gromove; što puca, praska, upaljuje (na pr. žestok govor, članak).

Fumigirati, tal., zadimiti, zakaditi, nadimiti, zapariti, prezirati, pokaditi; čovjeka prezirno mimoići, ili mu nečim tek malo ugoditi ili mu pokaditi.

Fundacija, l., utemeljenje, osnovanje, zapis, zadužbina.

Fundamentalno, l., temeljito, temeljno, osnovno, glavno, bitno.

Fundator, l., osnovatelj, utemeljitelj.

Fundirati, l., nešto utemeljiti, osnovati.

Fundus, l., tlo, zemljište, dvorno mjesto.

Fundus instructus, l., zemljište s cijelim uređenim gospodarstvom (sa zgradama, blagom, oruđem itd.); skupno ime za sav onaj pokretni inventar.

Fungibilno, l., što se kod upotrebe istroši ili ošteti, što se kod kolanja umanji (na pr. novac); pokretno, kolajuće.

Fungirati, l., obavljati službu, izvršiti neki zadatak, zvanje; sudjelovati.

Funkcija, l., djelovanje, posao, obavljanje vršenje neke dužnosti, službe, obreda itd.

Funkcijonirati, l., djelovati, upravljati, obavljati svoj zvanični posao; kod stroja, dok u redu radi.

Funta turska, novac = 23 krune, engleska funta sterlina = 24 krune 6 fil. (prije svjetskoga rata).

Furaža, fr. (p. fourrage), hrana za konja kod vojske; krma.

Furgon, v. fourgon.

Furija, gr. (Eumenida) t. j. mahnitost, bijes, goropad; zvali su Grci božice osvetnice, koje su neprirodne zločine osvećivale, napose one, koje su kazni ljudske pravde izmakle. Danas se tako kaže bijesnoj ili svadljivoj, naglој ženi.

Furir, fr. (p. fourrier), krasopisac ili vojnički pisar; potčasnik, koji se brine za stan i hranu vojnika na putu. V. fourir.

Furor, tal., bijes, bjesnoća; fig. polučiti odobravanje, velik uspjeh, povlađivanje, dobar utisak.

Furtimaš, l. (od furtim = kradom), izraz se taj rabio u Hrvatskoj otkako se osnovao klerikalni list »Hrvatstvo«. Pripovijeda se naime, da su neke ličnosti predobile za tu osnovu i pok. biskupa Strossmayera ali tako, da mu nijesu cijelu stvar potanko razložili. Da su ga dakle tajno ili furtim potpisali na odnosnu okružnicu, a otuda su kazali onima, koji su se kupili oko »Hrvatstva« — »Furtimaši«.

Futurizam, je u stvari strast za originalnostima i novostima. U Italiji je najnoviji omladinski pokret ili revolucija ne samo u književnosti i umjetnosti, već i u politici, filozofiji i društvu. Futuristi su pjesnici energije i glavni elementi njihove peozije su hrabrost i pobuna. Futurista je pjesnik motora, slavitelj automobilskog kočijaša (šofera) i aeroplanskog kormilara. On je apostol rata i nasilja. Samo borba je lijepa i svako remek djelo mora imati napadačko obilježje. Simpatizira sa anarhističkom — terorističkom praksom. Buduć je po toj nauci žena i ljubav najveća smetnja muškom razvitku, to se ona prezire. Ljubav je sasvim neprirodna pojava. Prirodna je samo za nastavak pasmine, što je ostvarljivo i bez ljubavi. Iz književnosti (romana), treba dakle izbaciti vječno ljubakanje i uzdisanje. Djela, koja se odmah sviđaju, nemaju nikakove vrijednosti. Samo izzviždana djela valjaju itd. U Milanu su (g. 1920. pod jesen futuriste priredili pokus futurističkog kazališta. Marinetti je prije predstave razjasnio, da futurističko kazalište mora imati ovih pet oznaka: sintezu, autonomiju, nelogičnost, nerealnost i iznenađenje. Prva oznaka, sinteza, znači, dok inače dramski pisac treba dva i tri prizora, dok pokaže publici koga prikazuje pojedino lice, futuristički napiše se jednostavno glumcu ime na košulji i tako zaštedi tri prizora. U jednoj samoj večeri je publika vidjela četrnaest drama. Futuriste se odriču simbolista (v. simbolizam). Futurizam nije nacionalna, već internacionalna struja. Futurizam inače nije ništa novo. Stara otrcana religija progresa (napretka) i evolucija filozofa Hegela, Darwina, Spencera opjevane su u Verhaerenovim stihovima. Futurizam je smiješna obmama, te je taj pokret i dokaz potomstvu, kako je relativno nizak stupanj omladinske talijanske estetičke kulture. Vođa toga pokreta je daroviti F. T. Marinetti, sin egipatskog kapitaliste. Dne 20. februara 1909. izašao je u »Figaru« njihov »manifest«, a (1920.) već je brojio oko 50.000 pristaša. Imade već i kod nas sljedbenika.

Futurum, l., budućnost.

Fuzija, l., sjedinjenje, slijevanje, stapanje, stopljenje u tijesni savez.

G

Što ne nađeš pod »G« traži pod »Ž«.

Gala, špan. (objed), sjajna dvorska gozba; gala odijelo ilj svečano narodno magnatsko odijelo.

Galama, tur., buna, strka, buka

Galanterijska roba, fr., raskošna, sitna, nakitna roba za luksus.
Galantno, fr., udvorno, uljudno, uslužno, prijatno, čestito.
Galantom, fr. (p. galanthomme), pomodni čovjek, čovjek od mode i finog vladanja; gizdelin.
Galerija, trijem (balkon) duga uska dvorana; zbirka slika.
Galimatijaš, (p. Gallimathias), čovjek, koji besmisleno govori ;nerazuman, smeten govor. Dolazi od (lat. riječi gallus = pijetao), što se neki Matija u parnici (u Francuskoj) zbog pijetla zarekao, te kazao mjesto gallus Mathiae (Matijin pijetao), galli Mathias (pijetlov Matija).
Galoman, fr. (p. gallomane), prijatelj, obožavatelj Francuza (starih Gala).
Galonirati, tal., ukrasiti, opšiti tracima, nakinduriti (može se misliti i riječima).
Galopin, fr. (č. galopen), trčkalo; deran.
Galvanizam, dodirna manjina, skup svih pojava, koji postaju djelovanjem dinamičke munjevitosti, koja se rađa doticajem i kemijskim djelovanjem raznih tvari; ili munjevna struja, koja se dobije dodirom dviju kovina (n. pr. bakar i cink) i stanovite rastopljene soli (n. p. salmiak). Struja se ova zove »galvanska struja« po izumitelju Galvaniju, prof. u Bolonji, koji je umro god. 1798.
Galvanoplastika, je umjetnost, kako se dadu kovine izlučivati galvanskom strujom iz njihovih soli, da se u otisak stvore, t. j. da se stvore plastične slike (reljefi), ili da se njima prevuče (pozlati, posrebri, ponikluje itd.) neka druga kovina.
Gamin, fr. (č. gamen), deran, šegrt, derište, uličnjak, fakinčić (pariški).
Ganglija, gr., u anatomiji posebni živčani čvorovi veličine prosa ili leće, koji tvore neko središte (sustav ganglija) živčanih niti koje vrše nehotična gibanja u tijelu.
Garancija, jamstvo, sigurnost.
Garaža, fr. (p. garage), čuvalište, uklanjanje s puta; spremišta za kola i automobila.
Garda, fr., naoružani zbor, odabrana vojska, tjelesna straža vladara.
Garde dama, fr., gospođa, koja čuva ili prati kraljicu; dama, koja prati n. pr. na ples neku gospođicu.
Garderoba, fr., rušnica, soba gdje se pohranjuje gornje odijelo; sve odijelo nekog kazališta; soba za oblačenje glumaca.
Gardista, fr., tjelesni stražar vladara. V. Garda.
Garnirati, fr., obložiti, snabdjeti, namjestiti, ovjenčati, iskititi, opšiti.
Garnitura, fr., ukras, nakit, potpuni pripadak nekog pribora, neke cjeline, sve česti, koje spadaju k nakitu ili uređenju neke stvari (n. pr. stolnjak sa ubrusima; žlice, vilice i noževi u jednakom broju itd.).
Garnizona, fr., posada, gradobrana, posadni grad; onaj dio

vojske, koji stalno boravi u nekom mjestu.
Gaudeamus igitur, l., veselimo se! (početak stare đačke pjesme od 1267., prviput štampane g. 1776.).
Gauner, njem. lupež, varalica.
Gavan, po srpskoj priči bogataš, ali veliki škrtica, imao je svoj dvor kraj današnjega Blatnoga jezera. Kad ga je Isukrst sa sv. Petrom posjetio, nije ih pogostio, s toga je udario grom u njegov dvor, te ga pretvorio u jezero. Danas se više misli samoživući bogataš.
Gazometer, plinomjer; sprema, u kojoj se sakuplja razvijen plin.
Gaža, fr. (p. gage), stalna redovita plata.
Gažista, fr., tko ima plaću (mjesečnu).
Gea, gr. (Gaea ili Ge), zemlja, božica zemlje kod Grka i Rimljana.
Geistika, gr., zemljoznanstvo, nauka o naravi zemlje.
Gejša, fr., (geisha), djevojka za zabavu. U Japanu ono, što u Ateni HETERA s tom razlikom, što gejša često postaje dobročiniteljica. Gejše su u Japanu ono, što su od prilike kod nas plesačice u orfejima, koje zabavljaju goste. One su dosta školovane, poznadu glazbu, poeziju, plešu, pa su i slobodne, dok su proste prostitutkinje u Japanu prodane na stanovito vrijeme (od 6 g.) za 500—800 rubalja. Dok to odsluži vrati se opet u svoj dom. Za tu svotu prodali su ih roditelji, jer im je n. p. toliko novaca trebalo za nešto.
Gejzir, jedna vrst vulkaničkog vrela, koji izbacuje vrelu vodu na velike visine kao kakav ogromni vodoskok.
Gelatina, fr. (č. želatina), klijevina, upotrebljava se za skrućivanje voćnih sokova; za čišćenje vina itd., kao za kapsule, u kojima se uzimaju neugodni lijekovi.
Genantno, fr. (č. ženantno), neugodno, nepriličnο, tegotno, dosadno.
Gendarme, fr. (č. žandarm), oružnik.
Geneologija, gr., rodoslovlje.
Generacija, l., rađanje, rod, potomstvo pokoljenje, skup ljudi, koji istodobno živu (istih godišta); srodstvo; nasljedstvo, od oca na sina (prva), od sina na unuka (druga), od unuka na praunuka (treća generacija) itd.; skup savremeno živućih ljudi (popriječna doba života od 30 god.).
Generalbas, nauk o harmoniji i skladbi glasova. Višeglasna skladba izrađena po toj nauci jest brojkama naznačena basovna dionica ili skraćeno pisanje suzvukova u višeglasnim skladbama.
Generalija, l., općene, glavne stvari, općenita pitanja (n. pr. kod suda: ime i prezime, doba, vjera itd.)
Generaliter, l., općeno.
Generalna debata, opća, glavna rasprava, gdje govornici na široko razvijaju svaki svoje načelo ili svoje mnijenje o predmetu, koji se raspravlja.
Generalisimus, l., vrhovni general ili vojskovođa.

Generalizirati, l., uopćeniti; od jednoga n. r. slučaja načiniti opće pravilo.
Generator, l., proizvađatelj; roditelj, otac plemena; parni kotao, koji stvara silu od pare; peć za proizvodnju plina od kamenog ugljena.).
Generozan, fr.. (p. genereux, č. ženeröz), plemenit, veledušan; darežljiv; žestok, izdašan. V. ženerozan.
Genetičko, gr., što se obazire na postanak, porod ili kako se što razvija od svoga postanka, ili što se razvija od početka.
Geneza (genesis), gr. postanak, porod, stvaranje.
Generirati, l., poroditi, praviti, proizvesti, iznijeti.
Genialan, fr., (č. ženialan), koji pokazuje mnogo duševnog dara, da lako što pronađe, te je originalan; pun stvaralačke snage.
Genij, genius, l., (ženi), veleum, tvorni duh, anđeo, čuvar; posebno svojstvo duševno, karaktr; po staroj italskoj miti znači = dusi-čuvari pojedinih ljudi; kod umjetnika niži bogovi (u grčkoj i rimskoj mitologiji predstavljaju se sa krilima).
Genitalija, l., spolovila, plodilo.
Genre, fr. (č. žanr), rod, vrsta, način, ukus, stil; GENRE SLIKE, koje predstavljaju pojedine vrsti i tipove ljudi, događaje iz običnog života (obično veselog idiličkog značaja).
Gente perduta, tal. (č. džente...), propali narod.
Gentleman, engl. (č. džentleman), plemić, ugledan, fini, čestit, visoko naobražen čovjek. Engleski znameniti kardinal Newman karakterizira ovo ovako: Pravi gentlemen ne govori nikada o sebi, jedino, ako bude na to prisiljen. On ne sluša klevete i ogovaranja, ignoriše svoje protivnike i misli dobro o cijelom svijetu. On nije nikada mališan u svađi. On se ne da razjariti od nanesenih mu uvrijeda i previše je naobražen, a da se za iste osvećuje.«
Gentrija, engl. (p. gentry, č. džentri); skup uglednih ljudi, koji su mjerodavni.
Genus, l., rod.
Geodezija, gr., zemljomjerstvo.
Geognozija, gr., zemljoznanstvo, nauk o slojevima krute zemaljske kore = jest dio geologije.
Geografija, gr., zemljopis.
Geolog, gr., zemljoznanac.
Geologija, gr., nauka o kamenju, o unutarnjem sastavu i o razvoju tvrde zemaljske kore.
Geometar, gr., zemljomjer, koji mjeri površine.
Geometrija, gr. zemljomjerstvo, dio matematike.
Geotektonika, gr., nauka o položaju kamenja građi ili sastavu gora.
Gerant, fr. (č. žeran), poslovođa, jamac, odgovorni urednik novina.
Gerirati, l., ponašati se, graditi se nečim, uobražavati si nešto.
Germani, Nijemci.

Germanizam, oblik, rečenica, ropski ili strogi prijevod po uzoru njemačkog jezika.
Germanizirati, ponijemčiti.
Germanofil, prijatelj Nijemaca.
Germanofob, neprijatelj Nijemaca.
Gest, gesta, l., kretnja (rukama); čin, vanjski znak n. pr. netko iz vlastite pobude učini nkomu dobro djelo, bilo kojim načinom, pa se za njega kaže, da je učinio lijepi gest.
Gestikulirati, l., kretati, lamati, mahati rukama i tijelom kod govora.
Gig, engl., elegantan, uzak čamac za brzu plovidbu, koje rabe kapetani na lađama; također laka dvokolica za brzu vožnju za jednoga konja.
Giganti, gr., u grčkoj mitologiji rod divljih i gorostasnih sinova Gaeje, koji su postavili brda na brda, da se dočepaju Olympa. Nu Zeus ih je u svezi sa ostalim bogovima, te uz pomoć Herakla nadvladao i dao ubiti. Prema tomu »gigant« znači orijaš, a gigantski boj = nadčovječna borba.
Gijotina, giljotina, fr., (p. guillotine), stroj ili sprava za smaknuće, kojim se odrubljuje glava u Francuskoj (prozvan po doktoru Guillotinu).
Gilet, fr. (č. žile), prsluk.
Girlanda, fr. (p. guirlande), viseći, poput vijenca spleteno cvijeće i omotano oko stupa.
Girondisti, fr. (č. žirondisti), za vrijeme fr. revolucije stranka umjerenih republikanaca, jer su svi načelnici njezini bili iz departementa Gironde. Glasovali su doduše, da se Ljudevit XVI. smakne, nu nastojali su, da ga spase prizivom na narod, ali su ih Jakobinci nadvladali, te ih dali 22 giljotinirati.
Gjerdan, tur. (džerđan), grlo, ogrlica od bisera.
Gjon, tur. (gön, džon), koža, potplati.
Gladiator, l., borac, mačilac. Kod Rimljana obično robovi, koji su se morali boriti mačevima za zabavu naroda. Danas imadu slične igre samo još Španjolci uz borbe s bikovima. V. torero.
Gloria discipuli, Gloria magistri, l., slavan učenik pronosi slavu svoga učitelja, ili — slava učenika je i slava učitelja. (Može se kadšto uzeti i podrugljivo.)
Glorificirati, l., uzveličati, slaviti, na veliko nešto uzeti ili uzvisiti.
Gloriola, l., mala slava; sjaj (oko glave svetaca).
Glossa, gr., jezik, zastarjela riječ, primjedba (podrugljivi prišvarak, nadimak); razjašnjenje nekoje tamne, nerazumljive rečenice ili riječi s opaskom na rubu papira. Kod pjesništva znači pjesmu, koja je tako poetički izvedena, da joj se svaka kitica s jednim verzom od zadatka svršava.
Glossator, gr., tumač riječi; znači i prigovor.
Gobelini, umjetno vezeni francuski zidni sagovi (sa slikama), na način kako je radila familija Jean Gobelina u XV. vijeku.

Gondola, tal., mala lađica; mletačka barka sa krovom od platna.
Goniometrija, gr., kutomjerstvo.
Gönner, njem. (č. gener), zaštitnik, pokrovitelj.
Gordijski čvor, govornička slika, koja predstavlja neku stvar, koja je vrlo zamršena. Alexander Veliki presjekao je čvor (u Gordiji), koji se nije nikako dao razmrsiti.
Gourmand, fr. (č. gurman), oblizač, sladokusac; čovjek koji mnogo jede; izbirač izjelica; žderonja; grana, koja suviše brzo raste.
Gourmet, fr. (č. gurme), sladokusac, koji cijeni dobra vina i fina jela.
Goutirati, fr. (č. gutirati), kušati; okusiti; užinati; odobravati, ugađati si čim; pa i podnositi koga.
Gouvernanta, v. guvernanta.
Gouvernement, fr. (č. guvern' man), vlada jednog okruga ili provincije, namjesništvo; uprava.
Gouvernementalno, fr. (č. guvern'mentalno), što se odnosi na vladu i upravu.
Gouverneur, fr. (č. guverner), namjesnik, upravitelj, zapovjednik (grada ili pokrajine).
Grabancijaš đak. Vuk piše, da Srbi pripovijedaju, da neki đaci, kada izuče 12 škola, odu (njih 12) na »Vrzino kolo«, da dovrše nauke i da se zakunu. (Vele, da pod Velebitom ima selo Vrzića i više njega navrh Velebita miesto, koje se zove »Vrzino kolo« na kojemu vile igraju). Čitajuć tako knjigu, nestane jednoga između njih (odnesu ga đavoli ili vile), ali oni ne mogu znati koji je nestao. Takovi se đaci zovu poslije GRABANCIJAŠI, te idu sa đavolima i vilama vode oblake u vrijeme grmljavine, oluje i tuče. (Otuda ono praznovjerje u narodu, da svećenici prave led). Grabancijaši su svi izdrpani, zato se kaže: »Gle, izdrpan je kao grabancijaš«! Ili — »Taj je bio na »Vrzinom kolu«, (kada se nekoga misli, da je mnogo učio i zna mnogo. Danas se rabi riječ »Vrzino kolo«, kada se prikazuje nečiji rad, kome nema kraja, gdje se vrši uvijek isto; kaos.
Gracija, l., dražest, ljupkost.
Graciozno, l., ljupko, prijatno, puno milosti, nježno, naklono, zahvalno.
Gradacija, l., stupnjevanje, postepenost; sve oštrije (govoriti).
Gradatim in matus, l., postepeno, na više.
Graduirana osoba, l., koja ima akademičku čast, stupanj ili dostojanstvo, (doktorsku čast itd.).
Graduirati, l., stupnjevati; praviti stupnicu n. pr. na toplomjeru; podići koga na viši stepen časti, čina.
Grafika, grč., u širem smislu znači vještina u pisanju i crtanju, a u užem znači znanje diplomatskoga načina pisanja. Grafičke umjetnosti zovu se sve umjetnosti, kojima se reproducira pismo, slike, risarije, fotografije, pečati itd., da se mogu umnožati tiskom. Ovamo spada: ksilografija, bakro i čelikorezbarstvo, kemigrafija cinkografija, galvanografija, fotolitografija, heliogravura itd.

Grafički, pismeno, pisaćim ili risaćim znacima što izvesti.
Grafolog, gr., vještak, koji iz pisma prosuđuje ljudski značaj.
Grafomanija, gr., bolest za pisanje; GRAFOMAN, je žrtva neodoljive potrebe pisanja. On piše pod neku silu, on mora pisati, makar da i prepisuje tuđe misli, no ne može se oteti iluziji, da sve to potječe od njega samoga. Često bi možda i sam mogao napisati originalno djelo, no u svojoj maniji pisanja postaje nepodoban da stvara, ali zato ipak dalje piše. U istom omjeru, u kojem mu podobnosti padaju, raste njegovo vlastito mišljenje o sebi. On je uvjeren, da se svatko zanima za njegova djela, tada ih željno upija. Najsretniji bi bio, kad bi svagdje mogao čitati svoje ime. Grafomana ima na literarnom polju, a imade ih i u običnom životu, gdje mnogi boluje na maniji pisanja listova.
Gramatika, gr., slovnica.
Grenadir, vrsta vojnika za bacanje ručnih granata, odabrana vrsta vojnika, koje ime se do danas uščuvalo.
Grand, fr. ((č. gran = velik), velikaš u Španjolskoj. V. grandes (množina).
Grandes, šp. prije kastilski velikaši, sada dvorsko plemstvo sa posebnim pravima. Dijele se na 3. razreda.
Grand prix, fr. (č. gran pri), velika, prva nagrada.
Grandezza, tal. (č. grandeca), prejasnost; dostojanstveno, gizdavo ponašanje; čast, dostojanstvo »granda« u Španjolskoj.
Grandiozno, šp., veličanstveno, velelijepo, uzvišeno.
Grandomanija, v. megalomanija.
Gransenjer, fr. (p. grand seigneur) veliki gospodin.
Grasirati, l., harati, vladati, kretati, širiti, otimati maha (osobito kod bolesti).
Gratifikacija l., dar, nagrada.
Gratis, l., badava, besplatno.
Gratulirati, l., čestitati.
Gravamen, l., (gravamina, ako ih je više), poteškoća, nevolja, žalba; pritužba radi nečesa.
Gravirati, l., dupsti, vajati, urezati, isjeći.
Gravitacija, općenito teža, privlačiva sila, koja je svojtsvo svake tvari, teža kojom se nebeska tjelesa međusobno privlače.
Gravitirati, l., ležati, tlačiti, težiti svojom težinom prema nekomu središtu, (po zakonu teže).
Great, engl. (č. gret), veliko.
Great atraction, engl. (č. gret atrakcija), velika privlačivost (n. pr. koje zabave); velika zabava.
Grefier, fr. (č. grefje) pisar (sudbeni).
Gremij, gremium, l. krilo, okrilje; krilo ženske suknje; sredina. društvo (trgovačko u Španjolskoj), zbor nekog zavoda ili ureda; ceh; zadruga; odabrani zbor zvaničnika.

Gremijal, l., sukno ili rubac (maramica), koji se meće katol. biskupu na krilo, kada kod službe Božje sjedi na biskupskoj stolici.

Grenadir, v. granatir.

Griblati, njem., mudrovati, mozgati.

Grimasa, fr., ludorija, maškara, nagrda, pretvaranje (licem pokazati nezadovoljstvo).

Grimasirati, kreveljiti se, mreškati, praviti nabore na licu; nagrditi si lice nenaravnim načinom.

Grisete, v. grizete.

Grizete, fr. (p. grisette), u Parizu djevojke (mlade švelje), koje živu s tako zvanim »prijateljem« (študentom idt).

Gros, fr. (č. gro), zbor, skup, glavni, odlučujući dio, (na pr. publike ili društva).

Grossista, fr., trgovac na veliko, veletržac.

Grota, tal. špilja, pećina.

Groteske, (p. franc. grotesque, tal. grottéseo), fr., zovu se slikani i klesani uresi fantastično sastavljeni od životinja i bilja (stiliziranog lišća, cvijeća, pupova i plodova), nenaravna, smiješna djela i prikaze s fantastičnim oblicima ljudi i životinja; čudnovata slikarija, ornamentika uvedena u slikarstvo renesanse svršetkom 15. stoljeća, oznaka za nisko-komične komade u muzici, literaturi i slikarstvu. V. futurizam, kubizam.

Grössenwahn, v. megalomanija.

Grundirati, nj. metnuti temeljnu boju.

Grupa, tal. (p. gruppa), hrpa, gomila, skup, gromada.

Guano ili huano, izvrsno gnojivo od izmetina raznih morskih ptica u južnoj Americi (Peru, Čile).

Gubernija, l., upraviteljstvo, uprava, pokrajinska uprava neke države (u Rusiji).

Guerilla, šp. (č. gerija), dobrovoljačka, ustaška četa; mali rat, gdje ne dođe nikada do velike i odlučne bitke. Takav rat vode obično urođenici protiv jakog neprijatelja, koji prodire u njihovu zemlju. Takav se rat zove i pučki rat.

Guerre, fr. (č. ger), rat, svađa.

Guillotine, v. gijotina.

Guirlande, v. girlanda.

Gurman, v. gourmand.

Gustirati, tal., kušati, dobiti tek na nešto.

Gustiozno, tal. okusno, oslasno, tečno, dopadno.

Gusto, tal., ukus, želja za nešto.

Guttapercha, (gutaperča) tubangumi, stvrdnuti mliječni sok od drva (stabla) isonandra gutta, koje raste u jugoistočnoj Aziji (Singapur, Sumatra, Java). U koru toga stabla se prave zarezi, iz kojih curi mlijeku slični sok, koji se brzo zgruša i onda mijesi u vodi, dok se ne dobi gutaperča.

Guvermentalno, v. gouvernementalno.

Guvernanta, fr. (p. gouvernanta), domaća učiteljica, odgojiteljica djece u boljim kućama.

Guverner, v. Gouverneur.

H

Hab argumenat, l., dokaz, kada netko uistinu nešto posjeduje i tim dokazuje, da je njegovo.

Habilitiran, osposobljen, zakonito sposoban za nešto (osobito za predavanje na sveučilištu kao docent).

Habit, oprava, odijelo, haljina (fratarska).

Habitacija, stanovanje, stan, naseobine; obitavanje; kuća; pravo stanovanja u nečijoj kući.

Habitué, fr. (č. abitve), župni pomoćnik; redovan stalan gost (na pr. župničkog dvora); stalan posjetilac kazališta.

Habitus, l., držanje tijela kako mu je običaj ili prirođena navada.

Hadžija, tur., kršćanin, koji je bio u Jerusolimu, ili Turčin, koji je bio u Meki. To ime nosi dok je živ (na pr. Hadži — Prodan).

Hakatisti, poljačka oznaka društva osnovanog god. 1894. za podupiranje nijemstva u istočnim krajeviua Niemačke.

Halle, njem. natkrit, zaokruženi hodnik; veža; pridvor, natkrit trijem, prostor; dvorana.

Halucinacija, l., je spoznaja, u kojoj se neka predodžba radi svoje vanredne jačine zamjenjuje sa zorom; obmama, gdje se čovjeku čini, da ono, što si samo predočuje, u istinu vidi; obmama sjetila. (Ubojica na pr. se i svoje sjene plaši misleći, da ga njegova žrtva proganja). Uzrok tomu pojavu je većinom bolest živaca; varka mišljenja, čudna obmama.

Hamlet, ime plemenitoga, ali zamišljenoga i turobnoga junaka u poznatom žalobnom komadu (tragediji) od Šekspira (p. Shakespeare).

Handikap, engl. (č. hendikap), športski izraz za trku konja svake starosti i jakosti, a prednost neku imadu slabiji.

Handikapiran, engl. (č. hendikapiran), oslabljen (u šport' igri).

Hangar, fr. (č. angar), šupa za kola; spremište za aeroplane (takodjer i mjesto za pokusne uzlete); obzidan prostor za stražu u nekoj tvrđavi.

Haos, v. kaos.

Haps., tur. zatvor.

Harambaša, tur., poglavica hajdučki.

Haramija, tur., razbojnik, tat; kasnije su to bili vojnici, koje je ban plaćao.

Harangua, fr., (č. aranga), govor (svećani i dosadni); kada se vodi politička osobnost, t. j. kada se huška iz osobne mržnje proti drugom, tobož pod imenom politike, da se tako puk predobije; pretjerano nagovaranje, huškanje.

Harem, tur., dvorište, gdje je zabranjen pristup (na pr. džamijsko dvorište, prostorije, gdje stanuju žene muhamedanskog velikaša ili sultana).

Harakiri, samoubojstvo u Japanu, tako da si sam raspori trbuh.

Harlekinada, tal., (od arlecchino — lakrdijaš), budalaština, ludorija.
Harmonija, gr., sklad, sloga, suzvuk.
Haruspex, l., vrač, u staro rimsko doba svećenik, koji je gatao po utrobi (drobu životinje, koje su se žrtvovale.
Hatar, madž., granica, kotar, područje, kraj, srez.
Haussa fr. (p. hausse, č. os), podloga, podmetač, nišan, vizir (na topovima); dizanje; skakanje cijena na burzi; visoke cijene.
Haute vollée, fr. (č. otvole, v. hotvole).
Havaria, v. avaria.
Havariran, fr. oštećen, pokvaren (brod).
Hazard, fr. (č. azar), pogibao, slučaj, vratolomnost, ostao - propao, na sreću, metnuti na kocku.
Hazardna igra, na karte, koja ovisi o sreći, kojoj je svrha jedino dobitak u novcu, a ne zabava. Ovakove igre za visoki novac strogo su po zakonu zabranjene.
Hearstizam. Struja u Sjev. Americi protiv despotičnog plutokratizma trustova, protiv kapitalistima. Roosevelt nazvao je taj preokret socijalnim anarhizmom; drugi prozvaše to opet filozofskim socijalizmom. Hearistizam je nova sila i nova poluga u socijalnom životu amer. republike (Sj. Drž.), koja hoće da izbriše tradicijonalne stranačke razlike između republikanaca i demokrata, a preustroji prema novim potrebama socijalni i ekonomski život radnika i bezposjedne mase naroda. Dakle demokratska nauka. Tu nauku je započeo tamo Wiliam Randolph Hearst.
Hebefremija, gr., je takova duševna bolest, koja uvjetuje nagli nastup slaboumnosti.
Hegemonija, gr., prvenaštvo, prvenstvo, prevlast, premoć, vodstvo.
Hedonista, gr., pristaša filozofske nauke, koja drži zabavu, veselje i putenu nasladu najvišim ciljem života.
Hekatomba, gr., žrtva od 100 volova; krvoproliće, pokolj; uopće svečana i velika žrtva.
Hektografirati, gr., umnožiti (rukopis).
Hekuba, žena trojanskog kralja Priamosa, majka Hektora, Parisa i Kasandre. Poslije razorenja Troje bila ropkinja Odiseja, te se, pretvorivši se u kuju, bacila u more.
Heliografija, gr., opis sunca; fotografički otisak; optički brzojav; u ratnom smislu znači najjednostavniju spravu, kojom se može poslužit opsjednuta vojska, da stupi u vezu s četama, koje dolaze, da ju oslobode. Sprava sastoji od 3 štapa u piramidu postavljena i 2 zrcala, koja se namjeste tako, da sebi zamjenito dobacuje skup sunčanih zraka. Prekidanje zraka, koje može službujući vojnik kapom praviti jedamput, dvaput itd., znači slovo a, b, itd.
Helota, gr., rob, sluga (u Sparti).

Hemija, gr., je starije ime Egipta, pa bi hemija značilo egipatsko umijeće. Egipćani ili Hamiti su potomci crnog sina Noevog Hama, a ime »Hemija« je u vezi s crnim tlom — egipatskim humusom, kojega Nil naplavljuje. »Hemi« znači egipatski = c r n o. Prema tome je hemija »crno umijeće«. Ideju, da se mogu kovine prtvarati jedna u drugu, dali su grčki filozofi. V. alhemija i alkemija.
Heraldika, grboslovlje, nauka o grbovima.
Herbarij, l., biljnik, knjiga za sabiranje bilina.
Herberg, njem., noćište, mjesto u gradu), kamo se bespsoleni kalfe svraćaju i gdje imadu pravo na jednu ili dvodnevnu opskrbu, dok si nađu posao.
Hereditarno, l., naslijeđeno, baštinjeno (dobiti neku duševnu ili tjelesnu manu ili zla svojstva od roditelja).
Heretik, gr., krivovjernik.
Hereza, fr., krivovjerstvo.
Herkules, grčki orijaš, junak iz mitologije).
Hermafrodit, gr. (p. hermaphrodit), dvospolac, ženomuž, polutan, kada su oba spola u jednoj osobi sjedinjena.
Herma, gr., kip, spomenik od četverouglastog stupa, koji je prema dolje sve uži, a gore se postavlja poprsje, koje znamenite osobe. U staro doba postavljahu poprsje kojega boga (na pr. Merkura s krilima na glavi). Takove su spomenike imali stari Grci na ulazima u hramove.
Hermeneutika, gr., tumačenje, razjašnjenje, izlaganje, razlaganje (osobito iz sv. pisma, ili nauka, koja postavlja pravila, kako se tumači sv. pismo).
Hermetički, gr., neprodušno zatvoriti koju prostoriju, da ne može u nju zrak prodirati. Riječ ova dolazi od mitskog lica nekog Hermesa, koga su držali, da je začetnik alkemije. Alhemici ili alhemiste su se zatvarali u kuharnicama, gdje su se bavili kemijom. V. hemija, alhemija.
Heroglifi, v. hieroglifi.
Heroizam, gr. junaštvo.
Heroj, gr., polubog, obožavani junačina; vitez.
Herold, glasonoša, glasnik.
Herostrat, čovjek, koji će i najsvetije uništiti samo da sebe proslavi. Grk, koji je zapalio Dianin hram u Efesu.
Heterija, gr., (p. hetäria), družba, prijateljstvo, tajni savez prijatelja za oslobođenje Grčke ispod Turske (god. 1814.).
Hetera, gr., v. pater familias i gejša.
Heterogeno, gr., raznarodno, nejednako, raznoliko, različito, tuđe, druge vrste.
Hetman polj. (ruski ATAMAN), glavar, poglavica kozačkog odjela.
Heureka, gr., ja sam pronašao, našao sam, imam ga! Poklik Archimedov, kad je otkiro fizički zakon, koji je njegovim imenom prozvan: Archimedov zakon.
Heuretika, gr., domišljatost.

Heuristika, gr., izumljivost, dosjetljivost, domišljatost; učevna metoda, po kojoj se traži, da djeca sama izvode zaključne sudove ob onom, što su stekla obukom ili iskustvom.

Hibridi, gr. (p. hybridi), polutan, što je križanjem proizašlo (od dvovrsne pasmine); bastardi, miješanci; kod biljke, kad se pestić neke biljke (cvijeta) oplodi prašnikom druge koje biljke. Novi taj plod zove se hibrid. Kod vinove loze se tako radi, da se dobije što jača vrst, koja odolijeva trsnoj uši).

Hic rhodus — hic salta, l., (č. hik rodus — hik salta). U jednoj Ezopovoj priči hvalisao se neki atleta, kako je na otoku Rodu daleko skakao. Slušači mu nijesu pravo vjerovali, pa zatraže od hvalisavca, neka pokaže pred njima, da li je njegova tvrdnja istinita, rekavši mu: »Tu ti je Rod — pa tu skači!« I danas se tom rečenicom svraća pozornost na mjesto, na, ili u kojem bi trebalo, da se nešto učini, izvrši, provede.

Hidraulika, gr., nauka o vodenoj sili, vodovodstvo.

Hidra, gr. (p. hydra), sedmoglava aždaja (zmija), zmaj, zlo, napast; nadžak-baba.

Hidrografija, gr., (p. hydrographija) vodopis, opis voda i mora.

Hidropatija, hidroterapija, gr. p. hygropathija), liječenje vodom (hladnom).

Hidroplan, gr., zrakoplov što uzlijeće s vode.

Hidrostatika, gr., nauka o ravnoteži tekućina.

Hierarhija, gr., svećenstvo, crkvena vlast, zajednica.

Hieroglifi, gr., slikovito pismo starih Egipćana. Danas se tako kaže nerazumljivom i zakučastom pismu; uklesano sveto pismo.

Higiena, gr., (p. hygiena), zdravstvo, nauka o čuvanju zdravlja.

Hihot, glasan smijeh, v. kikot.

Hijatus, hijat, gr., zijev, nedostatak praznina.

Himera, v. chimera.

Himerički, gr., utvarajuće, zavodljivo, pustolovno, sanjarski, v. chimere.

Himna, gr., hvalospjev, slavospjev; pjesma u slavu, ili himna je lirski spjev, kojim se veliča božanstvo, ili koja od vječnih sila, za koje čovjek misli, da mu vladaju životom (na pr. himna domovini itd).

Hinc illae lacrimae, l. (č. hink ile lakrime), otuda te suze!, ili — u tom grmu zec leži! (Kada se netko na pr. u laži ulovi).

Hiper, gr. (p. hyper), pre, nad, po, preko (više nego je potrebno, na pr. HIPERPRODUKCIJA, da se nečega više producira, nego li se traži).

Hiperbola, gr. (pretjerivanje; govornička slika, kojom se neki smisao prekomjerno uzdiže, uzveličava.

Hiperbolično, pretjerano.

Hiperekstaza, gr., preveliko oduševljenje, uzrujanost.

Hipermoderno, prviše ili premoderno.

Hiperlojalan, gr., previše vjeran; odan (nekomu).

Hiperprodukcija, gr. i l., prekomjerno proizvađanje. v. hiper.

Hipertrofija, gr., povećanje, proširenje, preuhranjenost ili debljanje nekoga organa (na pr. srca, jetara itd.).

Hipnotizirati, gr. (od hypnos = san), uspavati, omamiti umjetno pomoću sugestije učiniti, da čovjek prividno obumre ili usne. Hipnoza je dakle stanje slično snu, koje se umjetno i vještački izazivlje na taj način, da se s jedne strane svijest umori, a s druge strane se probudi vrlo jaka predodžba o spavanju. Najobičnije metode hipnotiziranja jesu: zapovijedi se onomu, kojega se hipnotizira, da nepomično bulji u jedan predmet kao na pr. u električnu žarulju, dragi kamen, ili u oči hipnotizera, ili se lice gladi finim potezima, a pritom, čim se opazi, da lice prima izraz umora, uvjerava se, da se dotičnomu već oči sklapaju, te čini sve što mu hipnotizer nalaže — kao automat. Ovu pojavu prelaza volje zovemo sugestijom. Sugestijom mogu se provocirati ne samo činovi, nego i predodžbe o predmetima, koje hipnotizirani vidi, pipa, miriši. Ove su predodžbe tako žive, kao da ih medij zbilja vidi, pipa, miriše itd. Mogu se sugerirati čak i različiti osjećaji kao: žalost, veselje itd. Iza hipnoze postoji potpuni ili djelomični gubitak pamćenja (amnezija), t. j. sugerirani se nakon hipnotičkoga sna ne sjeća ništa što je bilo za trajanja sna, dakle teška duševna bolest, ili oboljenje od histerije, pače javlja se gdjekada u organizmu dotične osobe i neko stanje slično ukočenosti. U hipnozi se mogu sugerirati zapovijedi, koje će medij u stanovito vrijeme iza hipnoze izvesti točno u vrijeme, što ga je hipnotizer odredio (posthipnotičke sugestije). U hipnozu spada dakle: sugestija, magnetizam, komotoza, telepatija, halucinacija, somnambulizam, intuicija itd. Hipnotizirati je teže one, u kojima je samosvijest jača. Oštar pogled u oko još nije hipnotiziranje, nego fasciniranje.

U stanju hipnoze je hipnotizirani (medium) u dubljim stepenima hipnoze posve podvržen volji hipnotizera, te osjeća težinu i nemoćnost tijela i da se ne može gibati.

Hipnotizam — je sugerirani san, nakon čega se ne sjeća što je bilo za trajanja sna.

Hipohondrija, gr. (p. hypochondrion = prednji dio, sprijeda ispod rebara), turobnost, sklonost pretjeranom promatranju vlastitog tijela. Hipohondri obično tumače sve osjećaje svog tijela u smislu pojava bolesti. Bolesnik si maštanjem utvara, da boluje

bogzna od kakovih bolesti. Uslijed toga, što oni sebe neprestano promatraju i proučavaju, to se izvježbaju u opažanju toliko, da opaze sasvim normalne pojave rada unutarnjih organa kao na pr. kad osjećaju jače i brže lupanje srca kod življega tjelesnog rada, ili bockanje u trbuhu u vrijeme probave, te iz takovih osjećaja prave ishodište za umišljanje raznih ideja o bolesti tih organa. Študijem popularnih medicinskih djela na samoga sebe, sve se više učvršćuje u uvjerenju, da su teško tjelesno bolesni.

Hipohondrija može biti često samo izraz neuropatske konstitucije (v. neuropat), ali može biti također znakom početka kakove duševne bolesti. Ova se bolest pojavljuje najviše kod muškaraca na sjeveru, te u vlažnim i maglovitim krajevima. V. melankolija, neurastenija.

Hipokrita, gr., licemjerac.

Hipokriza, gr., licemjerstvo, pretvaranje, dvoličnost.

Hipoteka, gr., nepokretni zalog (u gruntovnici), uknjižba.

Hipotetično, gr., uvjetno, primljeno, osnovano na predviđenju; unaprijed postavljeno; predviđeno.

Hipoteza, gr., pretpostavka, nedokazana znanstvena tvrdnja, nepotvrđeno koje znanstveno načelo ili pretpostavka.

Histerija, gr. (hystera = maternica). Prvobitno, dok se još ova bolest nije dobro poznala, držalo se, da dolazi od maternice. Budući da može i muškarac biti histeričan, to je ostalo samo ime isto. Histerička ili kako ih se u novije vrijeme naziva — PSIHOGENA oboljenja, zovemo onakve bolesti, koje se razvijaju kao produkat duševnih procesa, najviših osjećaja (afekata) i predodžbi. Njemački liječnik Möbius ustvrdio je, da su svi ljudi nešto malo histerični. Dok liječnik Koch naglasuje, da nema histerije. To se tumači, da nema histerije kao bolesti, već postoje samo histerički značajevi. Glavno svojstvo histeričkog značaja je sugestija. Većinom se ovakove bolesti javljaju kod osoba slabog živčanog sustava t. zv. histeričke konstrukcije. I normalno nastaju uslijed duševnih događaja, osobito uslijed intenzivnih afekata kao: strah, žalost, veselje itd. promjene u raznim organima tijela na pr. kod straha nastane lupanje srca, koža problijedi uslijed stezanja kožnih žilica, mišići oslabe, dolazi do drhtanja, očne pukotine se rašire, zjenice se povećaju, crijeva se abnormalno brzo miču tako, da može doći do nehotičnog puštanja blata i vode; sluznice ustiju se posuše, ždrijelo se grčevito steže, tako, da dođe do osjećaja gušenja. Ovakove i slične pojave samo se znatno pojačane javljaju kao histerička oboljenja. Tako dolazi do bezćutnosti u različitim dijelovima tijela; kljenut. = Lähmung, kad tijelo obamre, grčeva ili u pojedinim dijelovima tijela, ili do grčeva u čitavom tijelu. U teškim slučajevima dolazi i do poremećenja svijesti (t. zv. sumračnih stanja), u kojima su bolesnici kao kod živog sna. U tuđoj okolici vide različite predmete i osobe, čuju glazbu i slično, te mogu čitave scene doživljavati. Karakter histeričkih osoba pokazuje mnogo osobina. U njih prevlađuje fantazija, zato vole teatralne nastupe, pretjeruju u svačem, nastoje svim mogućim sredstvima da skrenu pozornost svoje okoline na sebe, pa ako ne mogu inače, nastoje se prikazati bolesnima, da pobude interes i samilost. Vrlo su promjenljive ćudi i nijesu u stanju odveć dugo baviti se jednom stvari. Pretjerani i promjenljivi u svojim osjećajima, mrze sutra strastveno ono, što su danas strastveno ljubili. Na taj način su oni teška pokora za svoju okolinu. U društvu su većinom vrlo ljubezni i svojom živahnošću obično stiču lako simpatije onih, koji se s njima samo površno poznavaju. Pretjerana pobožnost, ljubaknje starih žena, fantastične izmišljotine, samooklede i samoubojstva, sve su to pojavi i anomalije čuvstvenog života ili živčane abnormalnosti, te im normalna dražila života nisu dovoljna, pa traže perverzna dražila.

V. Hipohondrija, sugestija, hohštapler.

Historija, est magistra vitae, l. (č. vite), povjest je učiteljica života.

Histos, gr., staničevlje.

Histologija, gr., nauka o skupu stanica.

Hodie mihi cras tibi, l., danas meni, sutra tebi (valja nam umrijeti).

Hodža, tur., muhamedovski svećenik i učitelj.

Hofirati, njem., udvarati (dami).

Hohstapler, njem. pustolov, naduvenac, koji si puno uobražava; čovjek s najljepšom krinkom na licu, lijepim manirama, spretnim i okretnim držanjem i prividnom inteligencijom, kojom zasljepljuje tašte i manje sposobne ljude, da poluči čast i unosna mjesta. Izrabljujući tako slabost i neukost nekih ljudi, znade iznuditi prevarnim načinom i novaca za udoban i lagodan život.

Homagijalno, l., ponizno, vjerno, odano, smjerno duboko štovanje; lensko obećanje vjernosti i poslušnosti, kako je bilo u srednjem vijeku.

Homeopatija, gr. (p. homeopathia), liječenje nekim posebnim lijekovima, za koje se misli, da proizvedu na bolesniku pojave slične toj bolesti, koja se liječi, ili kada se rabe sredstva u malim dozama protiv stanovite bolesti, pa ako se ista sredstva uzmu u velikim dozama, to će prouzročit sličnu bolest u inače zdravom čovjeku. (O-

vim načinom liječenja, bavili su se najviše njemački svećenici u zabitnim mjestima kao kućnim ljekarijama. Začetnik ovoga načina liječenja bio je Samuel Hahnemann g. 1796.

Homer, najstariji i najslavniji grčki epski pjesnik 400 god. prije Krista. Spjevao je Ilijadu i Odyseju.

Homerski, što potječe od Homera; biti silan i slavan (homerski, gromki smijeh = silan smijeh).

Homilije, gr., su crkvene propovijedi, kojima se tumače dijelovi evangjelja.

Homo, l., čovjek.

Homofono, gr., jednakoglaseće, jednoglasno pjevanje u jednom glasu ili u oktavi.

Homogeno, gr., jednoliko, jednostavno, istovrsno, jednako, istoga roda.

Homonim, gr., iste riječi sa raznim značenjem (kao zagonetka), takodjer i sinonim), riječi od višeg znamenovanja.

Homonom, gr., k sličnim zakonima spadajuće.

Homo novus, l., nov čovjek, novajlija. U starom Rimu plebejac, koji se prvi od svoje familije popeo do državne časti.

Homo regius, l., čovjek koji upravlja, vlada kao pouzdanik vladara.

Homoseksualnost, l., nagon za općenje s osobama istoga spola (vrst bolesti). V. seksualna psihologija. Kod homoseksualaca (ženskog i muškog se ne će tako lako probuditi ljubav prema drugom spolu. Brak takvh ljudi je nesretan. Po vanjštini se pozna muškarac, jer je većinom uzak, slabunjav sa slabo razvijenim proporcijama skeleta. Koža mu je nježna kao kod žene i više prozirna. U njega se uvećava razdraživost. Žena pokazuje pak porast kose po tijelu, krute forme sa slabo razvijenim grudima i bokovima. Homoseksualci imadu još koncem 20. god. neobrašteno tijelo. Ženski homoseksualac je važna ličnost, aktivna, samostalna činovnica, energična i poslovna žena s jakom natruhom muškoga spola, nisu sklone bračnoj ljubavi, da vrše dužnosti prema mužu i djeci, a isto nisu sklone ženama, koje su dobre i vjerne majke. Duševno bolesni šesto naginju homoseksualnosti, paraonici, alkoholičari itd. Isto tako se ovakovi rado podavaju onaniji i pederastiji. Razlikuju se tri vrsti homoseksualnosti.

1. primarna, koja se temelji na prirođenom raspoloženju, 2., sekundarna, koja se pojavljuje kod duševno poremećenih kao povremena manifestacija njihove bolesti i 3., koja se ne temelji na abnormalnom raspoloženju, već se ispoljuje kao odraz zle navike i kod mladenačkih lica kao i kod odraslih, koji traže nove seksualne načine, jer mu već žena, ako je imade, nema više nikakvog čara.

Homunkulus, l., čovuljak, čovječuljak, čovjek proizveden umjetnim putem u retorti, dakle bez ljudskog osjećaja, u opće bez bitnih čovječanskih svojstava.

Honetno, fr., pravo, čestito, uljudno, pošteno, pristojno, časno.

Honere praviti, fr., častiti, dočekivati i zabavljati goste.

Honneur, fr., (č. oner), čast.

Honoracija, l., ugledne osobe, odličnici, prvaci, dostojanstvenici, časna gospoda.

Honorant l., počasnik, koji svojim posjetom počašćuje; počasni prihvatnik mjenice.

Honorar, l., nagrada, plaća za književnu kakovu radnju, kao razlika od drugih radnja.

Honorat, l., počašćeni, onaj, koji je nečijim posjetom počašćen.

Honores mutant mores l., kad netko postane gospodin (bude unapređen), pa mijenja svoje običaje, t. j. promijeni svoje ponašanje naprama dosadanjim svojim prijateljima (bude gizdav).

Honoris causa, l. (č. — — kauza), radi počasti, iz počasti začasno.

Horda, rus., rulja, čopor, jato putujućih obitelji (mongolski nomadi).

Horendno, l., strašno, užasno, pretjerano.

Horizont, gr., vidokrug, obzorje.

Horizontalno, gr., vodoravno, položeno.

Horoskop gr., kazalo satova; točka u ekliptici u onom satu, kada se neki čovjek narodi i po tom (po zvijezdi) se gata budućnost i udes toga čovjeka. (Pod kojom se zvijezdom rodio).

Horribile (horendo) dictu, l., strašno, grozno je reći.

Horror populi, l., groza, strah narodnji.

Hospitovati, l., pohađati, dolaziti kao gost na naukovne tečajeve ili satove.

Hotvole, fr. (p. haute-volée, č. otvole), znači društvo ili krug odličnjaka, odlični svijet.

House of commons, engl. (č. hous of komens), dolnja kuća (kuća zastupnika, parlamenat) u Engleskoj.

House of lords ili **peers**, engl. (č. hous of lerdo, pirs) gornja kuća, ili kuća lordova u Engleskoj.

Hooverizam je nova struja (poslije svjet. rata) u Sjedinjenim Državama sjev. Amerike, koja temelji svoju snagu na želji naroda, da vidi na čelu države praktične i iskusne ljude, a ne samo sveuč. prof. i odvjetnike — dakle ljude s humanističkom naobrazbom i stručnjake. Ne ljude, koje postavlja i skida jedna stranka, ne pitajući za stručnjačko znanje njena kandidata. Začetnik ove struje jest Mr. Herbert C. Hoover — inače trgovac i inžinjer, koji je za vrijeme ovoga svjetskoga rata došao na glas radi svoga velikoga organizatorskoga dara i energije, kojom spašava Evropu od propasti.

Hugenoti, zvahu se francuski protestanti, odnosno pristaše Kalvinove nauke.

Human, l., čovječan.

Humanitet, l., čovječnost, uljudnost. ljudska ili čovječanska stvar.

Humanizam, dolazi od riječi »humano« = ljudski. Humanizam znači preporod klasičnih nauka (rimskih i grčkih) u 15. stoljeću. Humanizam znači i pokret za povratak k prirodnim naukama, koji pokret smjera na razvitak ljudskih sila i darovitosti. Tomu pokretu bila su u prilog iznašašća i otkrića toga doba (kompas, dalekozor, barut, štampa, papir itd). Mišljenje, da se Bog razumom ljudskim ne može dokučiti onim putem, kojim je pošla skolastika, počeo se protiv skolastike i upliva crkvenoga, pod kojim se čovjek kao individium skoro sasvim izgubio, dizati humanizam kao opozicija. Humanizam je silno išao na ruku razvitku znanosti, koja se oslobodila okova skolastičkih, te je probudio smisao za staru knjigu i za umjetnost, a taj se podmladak zove »RENESANSA« (fr. p. renaissance). Prvi temelj humanizma udario je u Italiji Dante sa »Božanskom komedijom« (1265. do 1321.), koja po ovom sadržaju spada u srednji vijek, ali po duhu stoji na pragu novoga vijeka. I kasniji pjesnici Petrarka i Boccaccio (Bokačo). Iz Italije raširi se brzo humanizam u susjedne zemlje. Među prvima kod nas ističu se u Dubrovniku Karlo Pucić i Jakov Bunić u Šibeniku. U Slavoniji Ivan Česnučki itd. Humanističke škole su gimnazije.

Humano, l., čovječno, uljudno, (s kim postupati).

Humanum est errare, v. errare humanum est.

Humbug, engl. (č. hembeg), američka prijevara. obmama, sljeparija, lakrdija; vještina kojom može netko širi puk hvalisanjem i lagnjem prevariti.

Humor, l., komedija, duhovita šala, šaljiv način pisanja.

Humorista, l., šaljivdija pisac šaljivih komada; čovjek vesele ćudi.

Humus, crnica zemlja stvorena od lišća (bilja).

Hunta (p. Junta) narodna skupština u Španjolskoj i Portugalskoj.

Hydropathija, gr., v. hidropatija.

Hypokoristično, gr., (č. hipokoristično), umanjeno, umiljato, ljubezno (na pr. ženica mjesto žena).

I

Idea, (IDEJA), gr., misao, pojam, pomisao, zamišljaj, zamisao, duševna predstava, mnijenje; utvaranje, nacrt, velika želja. Državna ideja je ona ideja, po kojoj si zamišljamo, kako bi država morala biti uređena, da odgovara našim idealima.

Ideal, gr., uzor; ako si pomišljamo koju teoretičnu ili praktičnu ideju, koja je po sebi nešto općenita i apstraktna (pojmovna), da je ostvarena (realizirana) ili uobličena, onda je mašta stvorila neki uzor, u koji upiremo oči željeći, da ga dostignemo, ili drugim riječima, — mašta je stvorila ideal. Ideal je (po Kantu) cilj ljudskih težnja, koje se očituju doduše unutarnjom nuždom, ali se uza sve to nikada dostić ne mogu ili vrlo polagano. Pojedine znanosti, a i staleži, imadu svoje ideale, za kojima teže. I čovjek, koji je u svom djelovanju jednu ili više ideja oživotvorio, zove se idealista (n. pr. narodni junaci: Leonida, Kraljević Marko Zrinjski itd.). Idealno je sve, što je prema idealu, t. j. sve što potiče srce na ono, što je lijepo i plemenito; dok je mašta izabcila sve, što je zlo i ružno. Riječ ideal potječe od Platona, pa se zato i kaže kadgod i platonski (platonska ljubav — čista idealna ljubav).

Idealista, gr., čovjek, koji stvar uvijek ljepše vidi i opisuje nego je u zbilji.

Idealizam, (dolazi od riječi ideja i idejal), jest svjetovni nazor (filozovski sustav), koji drži, da se bivstvo svega nalazi u duševnom bitku, t. j. da sve stvari u svijetu postoje samo u našim mislima; ili duševni sadržaj (duša čovjeka) je osnov svega, dok materijalizam tvrdi, da je tvar (materija) osnov svega i duševnoga i tvarnoga svijeta. Sredinu između ova dva nazora zazimlje realizam. V. realizam, materijalizam.

Identično, l., istovjetno, posve jednako, pojednačno.

Ideologija, gr., nauka o postojanju pojmova; filozovska nauka, ili skup ideja, koje se u praksi ne dadu lako provesti. Kad se netko tih ideja drži, to je njegova ideologija. Talijanski filozof Vicenzo Gioberti (1801.—1852.) zove opću metafiziku »protologija«, a neki je zovu i »ideologija«. V. metafizika.

Ideolog, gr., sanjar, zanešenjak; koji se drži neprovedivih ideja (koje mogu inače biti vrlo lijepe).

Idila, gr., (p. idyla), seljanka, sličica iz seoskog života; što je naravno, prirodno; priprosto, sve ono što spada na seoski okoliš; pastirski spjev.

Idiom, gr., osobina; osobitost narječja jezika.

Idiosinkrasija, l., poseban način osjećanja (dolazi od živčanog sustava), da smo osjetljivi, ili da nam je nešto odurno, ili da padnemo u nesvijest, kad ugledamo koju životinju, nečiju krv itd.

Idiot, (Idijot), gr., je čovjek, koji je u svom duševnom razvitku zaostao iza redovitoga razvoja normalnih ljudi, te nije sposoban za dalnji redoviti uzgoj i naobrazbu. Takav duševni pojav nazivljemo mi slaboumnošću i tupoglavošću. Ako je takav idijota uz to i tjelesno zakr-

žljavio, onda se taj slaboumnik nazivlje kretenom V. cretin.

Idol, gr., slika, kip krivoga Boga, kumir.

Idolopoklonstvo, klanjanje krivom Bogu.

Idolatrija, ili bolje **Idololatrija** gr., hram sa slikama i kipovima krivih Bogova; kumirstvo, neznaboštvo; obožavanje, smrtno ljubiti; pretjerana ljubav; v. fetišizam.

Ignorirati, l., ne htjeti znati za nešto, ne pripoznati, ne poznati, prezirati, smatrati nekoga kao da ga ne ima.

Ihtiologija, gr., (p. ichtyologija), nauka o ribama.

Ikon, ikona, gr., (od eikon), sveta slika, kakove su u pravoslavnoj crkvi.

Ilegalno, l., nezakonito, protuzakonito.

Ilegitimno, l., nezakonito, vanbračno.

Iliberalan, l., tjesnogrud, tko nije slobodouman (liberalan).

Ilojalan, nevjeran, nepokoran, nepodložan, buntovan, nepriVržen (antidinast).

Iluminirati, l., svečano rasvijetliti, osvijetliti; šareno naslikati sliku (kameno-tiskom); opiti se; nakiti se vinom (kaže se u šali).

Ilustracija, l., lik, slikarije; slava; glas; proslavljenje, tumač, prikazanje; rasvijetljivanje; razjasniti (slikom) nešto.

Illustrissime, l., presvijetli.

Iluzija, l., obmama, zasljepa, tlapnja, prividnost ili takova spoznaja, u kojoj se neka zamjetba, zor, zamjenjuje sa sličnom predodžbom. (Kad se n. pr. noćju kamen pričinja vilom, duhom itd.), lažna predstava.

Iluzorno, obmamno, varavo, prevarljivo, nešto što se ne može izvesti ili ostvariti; uzaludno.

Imaginacija, l., mašta, moć zamišljanja; utvaranje, umišljena stvar.

Imam ar., predsjednik muslimanske crkvene općine; naslov kalifa; muham. svećenik.

Imanentno, l. (p. immanentno), unutrašnje; što ostane unutra, u krugu spoznaje, u okviru zakona se držati.

Imaterijalno, l., bez tvari (materije), tijela.

Imatrikulacija, l., upis u spis kakove zajednice (na sveučilištu kao đak).

Imbecilnost, l., slaboumnost, (koja se razlikuje od kretena), tupost, glupost, bedastoća. V. kreten.

Imbecilista, slab, nemoćan, duševno slab, malodušan, benav.

Imediatno, l., neposredno, odmah, bez posredovanja.

Iminentno, l., nastajuće, predstojeće, buduće, prijeteće, što je blizu, što će naskoro nastati.

Imitacija, l., oponašanje, naslijedovanje; patvorenje, načiniti nešto slična, ugledati se u koga.

Immaculiran, l., (č. imakuliran), bez mrlje, ljage, neomrljan.

Imobilno, l., stalno, nepomično, negibivo.

Imogena, je tip odane i mukotrpne žene, koja za muža i najteže nevolje podnaša.

Impegno, tal., (č. impenjo), dužnost, suodgovornost kod nekog posla, obveza, obvezatna ponuda.

Imperativno, zapovjednim načinom.

Imeprator, l., car, vojvoda, vojskovođa, nadzapovjednik. (Tako se zvao rimski vrhovni vojskovođa i car).

Imperfektno, l., nedovršeno, neusavršeno, nepotpuno; prošlo trajno.

Imperijalizam, l., nije nikakvi državopravni pojam. Pod tim se razumijeva onaj pravac gospodarske politike, da se od državnog teritorija, u prvom redu od matere zemlje i od kolonija, stvori takozvano zatvoreno gospodarsko područje t. j. takovo područje, koje nije u nijednom pogledu upućeno na zamjenu ekonomskih dobara s inostranim državama. Ovu politiku mogu da oživotvore danas još samo Sjev. Amer. Države, Engleska, Rusija i Njemačka (dok se ove dvije oporave). Ili u kratko: imperijalizam je neki sustav gospodarske politike, koji pod krinkom toga imade i težnju za proširenjem svoje vlasti, dotično svojih držav. granica, da bude velika, ili imperijalizam je težnja za vladanjem nad drugim narodima.

Imperijalno, carsko, veličanstveno; najveća slova u štampi; veliki način pisma; veliki oblik papira itd.

Imperium, imperii, l., carstvo, svjetska vlast, gospodstvo (nad cijelim svijetom).

Impertinentno, l., bezobrazno, drzovito, nepristojno, besramno, prosto.

Impetuozno, l., žestoko navaliti (n. pr. na neprijatelja); nasrtljivo, strastveno, naglo.

Impetus, l., (tal. impeto), nasrtaj, žestoka navala, požuda, strast, naglost, napad n. pr. neke bolesti.

Implausibilno, l., nevjerojatno, što čovjeka ne može uvjeriti.

Implicirati, l., u neku stvar zaplesti, umetnuti, povući.

Implicite, l., (implicirano), ako je samo po sebi jasno, što se misli, premda nije izrijekom kazano. EXPLICITE, ako se naročito reče.

Implikacija, l., uplitanje, zaplitanje (u kakav zločin), zaplet, protivurječnost.

Imponderabilija, l., netežatna stvar t. j. koja neima težine (kao svijetlost, toplina, munjina); što nije važno, sitnica, malenkost.

Imponirati, l., utisak napraviti, štovanje pribaviti, vrijednim se pokazivati.

Impopularan, l., kod puka neobljubljen, teško razumljiv, nepopularan.

Import, l., uvoz robe, dovoz iz strane države.

Imposibile, l., nemoguće.

Impost, l., namet, porez (na robu), neizravna daća (na mjenice).

Impotencija, l., nemoć, slabost, nesposobnost, (spolna, koja uništava ženidbu).

Impozantno, l., znamenito, veličanstveno, sjajno.

Impregnirati, l., nasiliti, natopiti, upijati, nakvasiti nečim

(n. pr. drvo kakovom rastopinom, da je trajnije).
Impresario, tal., kazališni poduzetnik za razne umjetničke koncerte, pothvatnik za operne ili dramske predstave.
Impresija, l., utisak, dojam, tiskanje; štampanje (u prenesenom smislu znači duboko ganuće, u srce dirajuće; zabiti u glavu, zasjeći u srce); utjecaj, mišljenje.
Impresionizam, v. realizam.
Imprimatur, l., može se tiskati (n. pr. koje bogoslovno djelo), dozvola.
Imprimis, l., osobito navlastito, prije svega.
Improvidenca, l., bezbrižnost, neopreznost.
Improvizirati, l., bez priprave nešto učiniti ili govoriti, spjevati pjesmu, svirati, izvesti kakovu šalu, nešto upriličiti, prikazati.
Imprudenca, l., nerazboritost, nepromišljenost, nesmotrenost.
Impudenca, l., bestidnost, besramnost; bestidne riječi i čini.
Impuls, l., pokret, pobuda, potaknuće, povod, nagon, navala.
Impulsna gibanja, drečanje, micanje glavom, bacanje nogu i ruku, otvaranje i zatvaranje očiju i ustiju i slična gibanja iz prve djetinje dobe.
Imputabilitet, l., što se može nekom pripisati, uračunati; što se ima dobiti (o novcu).
Imputirati, l., u grijeh upisati; okriviti, pripisati nekom nešto; podvaljivati.
Imun, l., nezaražljiv, biti otporan protiv oboljenja od koje zarazne bolesti.
Imunitet, zaštita službenog djelovanja nar. poslanika. Sastoji u tome što nar. poslanik uživa nekažnjivost za sve delikte (kažnjiva djela) počinjene svojim govorom u parlamentu. Zaštita njegova van parlamenta v. pod Inviolabitet.
Imunizirano, l., ucijepljeno serumom (da odolijeva) proti kojoj bolesti.
In abstracto, l. (č. apstrakto), nestvarno, pojmovno, uopće, u umišljenom značenju; protivno: in concreto.
Inamovibiliteta, fr., nesvrzivost, stalnost, doživotnost.
Inacija, l., oslobođenje, poniženje, oproštenje: iznemoglost; glad; praznina želuca i krvnih cijevi; liječenje gladom.
Inacionalno, nenarodno, koji ne pripada nijednom narodu ili narodnosti.
Inartikulacija, l., nespojeno; nejasno (u izgovoru); bez zaglavka; uvrstiti nešto u zakonske propise; uzakonjenje.
Inat, tur., svađa, prepirka.
Inaugurirati, l., svečano otvoriti, posvetiti; uvesti navijestiti, najaviti, n. pr. novu vladu ili novi politički smjer.
In bianco, v. bianco.
Incameratia, l. (č. inkameracija), ujedinjenje ili spojenje nekoga zemljišta sa papinskim dobrima; ponovno sjedinjenje vazalu danoga prava na leno sa pravom zemaljskoga gospodara, dati samoupravu crkvenim dobrima.

In capite et in membris, l., u glavi i u udovima ili drugim riječima ono, što se imade provesti i kod predpostavljenih i kod podčinjenih (n. pr. kakova reforma za više i niže osoblje.)
Incasso, tal. (č. inkaso), primitak gotovog novca.
In casu, l. (č. in kazu), u slučaju.
Incest, l., blud, rodoskvrnje, (bludno općenje među najbližim rodom).
Incidencija, l., (fr.—p. incidenca, č. ansidans), sredstvo, koje se uzima za razređenje gustih tekućina.
Incidenter (incidentirati), l., uzgredno, mimogred.
Incidentna tačka, prijeporna ili nustačka, u kojoj parnici.
Incidentni slučaj, **(incidens)** iznenadni događaj (koji se desi za vrijeme, dok se nešto drugo zbiva); uzgredna radnja; prepirka; neprilika, nezgoda.
In claris, l. (č. klaris) u jasnom, razgovjetnom, otvorenom (n. pr. pismu ili govoru).
Incompatibilno, v. ikompatibilitet.
In concreto, l. (č. in konkreto), zbiljski, istinski.
In contumaciam, l., v. in kontumaciam.
In corpore, l., v. inkorpore.
Incubacija, v. inkubacija.
Incumbit probatio, l. (č. inkumbit probacio), dokazivanje ili dokazi, koji se već nalaze unutra (u samoj stvari ili rečenici).
In custodia honesta, l. (č. kustodia . . .), u časnom zatvoru, ili zatvor za bolje (političke kažnjenike.
Indamnizacija, l., odšteta.
Indeks, l. kazalo, registar, upisnik; popis zabranjenih knjiga; iskaznica sveučilištaraca, u kojoj potvrđuju profesori polazak predavanja.
Indelikatno, tal., nenježno, neblago; bez nježnih osjećaja; bez takta; nedelikatno.
In demissione, l., u ostavci.
Indemnitet, l., jest ovlast, koju traži vlada od parlamenta, da troši bez proračuna prema nekom proračunu od prije, ili — dozvola, što ju daje parlamenat vladi, da smije trošiti državni novac na temelju proračuna od prošle godine za stanovito vrijeme.
Independentan, l., nezavisan, samostalan, neodvisan, samosvojan.
In deposito, l., u pohrani.
Indeterminacija, l., neodređenost, neograničenost, nestalnost (protivno od determinacije).
Indeterminizam, l., je protivno od determinizam — ili nauka o bezuvjetnoj i neograničenoj slobodnoj volji čovjeka, koja se ne upravlja sudbinom, pa je stoga čovjek za sve svoje čine sam odgovoran. V. determinizam.
Indicij (indicium), l., dokaz i to nepotpun, koji se temelji na uzgrednim činjenicama, te stoga potkrepljuje sumnju.
Indicirati, l., uvrstiti u kazalo; činiti kazalo (n. pr. kod spisa).
Indiferentno, l., ni dobro ni zlo, ravnodušno, nebrižno; ka-

da se netko drži prema nečemu ili u nekoj prijepornoj stvari ravnodušno t. j. da se ne zauzimlje ni za jednu ni za drugu stranu. Indiferentna sredstva (lijek), koja ne škode ni ne hasne.

Indiferentizam, vjerska nehajnost, hladno držanje (i u politici).

Indigen, l., domaći, urođenik, pripadnik, zavičajnik.

Indigenat l., državljanstvo, državno pravo urođenika, što spada k državi; udomljenje.

Indigentan, l., siromašan, potreban, ubog, bijedan, nevoljan.

Indignacija, l., gnjev, srdžba, ljutost, negodovanje.

Indikacija, l., određivanje; davanje znakova; dati put, pravac; odavanje; prijavljivanje, prikaz.

Indirektno, l., posredno, neizravno, neupravno.

Indiskretan, l., bezobziran, nečedan, nesmotren, brbljav, nepovjerljiv, koji nezna čuvati tajnu; koji povjerene tajne drugim odaje; nerazborit.

Indispensable, fr. (č. endispansabl), neizbježan, neophodan, prijeko potreban; što se ne može mimoići.

Indisponible, fr. (č. endisponibl), neraspoloživo, čim se ne da raspolagati.

Indisponiran, l., zle volje, sjetan, neveseo.

Indispozicija, l., zlovolja, neraspoloženje, dosada; mala bolest; zlo raspoloženje prema kome.

Indisputabel, l., neprijeporno, neoprovrgljivo, neosporno.

Individualizirati, l., prenositi riječ ili oznaku na pojedinca čovjeka, stegnuti razgovor baš na ovu ličnost, prepoznati, ili ustanoviti ličnost pojedinca čovjeka, ili dati mu i pronaći osebni znak.

Individualitet ili individualnost, osoba, ličnost, ono što na pojedinu osobu spada, što ta osoba misli ili čini; osobna oznaka čovjeka, pojedinost, pojedina stvar; poznati čovjeka po njegovim duševnim sposobnostima i tako njegov rad prosuđivati.

Individuum, l., pojedino biće, osoba, pojedinac, taj se izraz rabi i za osobu, kojoj ne ćemo dati izraz štovanja, kako ju ide, a znači i osobu nisku i prezira vrijednu.

Individualno, osobno, osamljeno, pojedinačno, kao opreka generalnomu.

Indolencija, l., lijenost, tromost, nemarnost, mlitavost, nehajnost.

Indorsat, l. (č. indorzat), nalеđe, stražnja strana spisa, rukopisa.

In dubiis libertas in omnibus caritas, l. (č. karitas), ne osuđuj nikoga, dok nemaš dokaza, jer u svem treba da vlada velikodušnost i ljubav čovjeka.

Indukcija, l., navađanje zaključak, zaključivanje od posebnoga na općenito, ili od pojedinih sudova izvoditi opće. Protivno je dedukcija.

Indulgencija, l., blagost, opraštanje, popustljivost, milost; oprost u kat. crkvi od vremenitih kazni izvan sakra-

menta pokore. (Papinska indulgencija, papinski oprost).

In duplo, l., dvostruko, dvogubo.

Industrija, l., tvorničarstvo; prerađivanje sirovih proizvoda (n. pr. iz gospodarstva) ili od poluizrađene robe u predmete potrošne, kad se na veliko proizvodi, zove se industrija ili tvorničarstvo. (Kada se n. pr. iz lana proizvodi platno, od vune sukno, od buraka slador i t. d.) Industrijalna je zemlja, gdje je razvito tvorničarstvo i gdje je narodu glavna privreda tvornica, za razliku od agrikulturne zemlje, gdje se narod bavi poglavito poljodjelstvom.

In effigie, l. (č. efigie), u slici nekoga prikazati, t. j., kad nekoga krivca ili omraženu osobu objese tako, da mu objese njegovu sliku ili kip, koji bi dotičnika predstavljao, kad ga ne mogu in corpore (č. korpore) t. j. kad mu ne mogu pravo tijelo objesiti.

In ekstenzo, l. (p. in extenso), opširno, rastegnut.

Inercija, l., tromost, nevještina, nerad, lijenost, mlitavost, mlohavost.

Inerfan, l., nećutljiv, neosjetljiv.

In extremis, l., na smrtnoj postelji, u posljednjem času, na kraju.

Infallibilitet, l., nepogrješivost.

Infamija, l., podlost, nepoštenje, mrzost, zloglasnost, sramota, beščasnost.

Infant, l., princ španjolski i portugalski, koji je rođen iza prvorođenčeta, koji ima pravo nasljedstva na prijestolje; španjolski kraljević.

Infectis rebus, l. (č. infektis...), neobavivši posao, nedovršena posla.

Infantilni čovjek, koji se ne može odlučiti za brak. Privrženost i ljubav prema majci može se kod njega toliko razviti, da ne pozna ljubavi prema drugoj ženi. Seksualni (spolni) nagon može se kod njega ispoljiti kao homoseksualan.

Infekcija, l., okuženje, zaraza, okužba.

Inferiorno, inferioritet, l., podređenost, što je loše i manje vrijedno; zapostavljeno, slabija svojstva, niži rang (čin).

Infernum, l., pakao.

Infernalno, l., paklensko, vražje, grozno, strahovito, podzemno.

Inficirano, l., zaraženo, okuženo.

Infiltracija, l., utjecanje, probijanje (vode); ulvačenje, ulaženje, ulijevanje.

Infinitum, l., beskonačnost, beskrajnost.

Infirmacija, l., ukinuće (osude).

Inflacija, l., naduvanje, nadimanje, rastenje, pritjecanje (n. pr. tuđe valute), povećanje kolajućeg novca.

In flagranti, l., dok je još vruće, goruće, zateći ili uhvatiti na činu.

Inflamirati, l., upaliti, razdražiti, podbosti nekoga, uspaliti za nešto.

Influenca, influénz, l., utjecaj, uticaj n. pr. vode kroz sukno

ili artiju; razdvoj (munjine), uplivati, djelovati na što.
Influenza, tal. (č. influenca), pošasna groznica spojena s kihanjem ili hunjavicom, gripa.
In folio, l., u veličini artije, oblik knjige, u kojoj su arci previjeni samo na dvoje tako, da jedan arak ima dva lista.
Informacija, l., obaviješćivanje; izvid; uputa.
Informator, l., onaj, koji daje obavijesti, upute; kućni učitelj, uzgojitelj.
Informirati, uputiti poučiti ili obavijestiti koga o nekojoj stvari.
Informitet, l., neličnost, bezobličnost, nepodobnost, nagrda.
Infortuna, l., nesreća.
In fraudem legis, prevarno, lukavo izvedeno, zaobilaženje zakona.
Infuzija, l., uljev, naljev, priljev, natapanje, poljevanje, nadahnuće.
Infuzorije, l., nevidi ili premalјušne prostom oku nevidljive životinjice sasvim jednostavnoga ustrojstva. Živu u barama i lokvicama (u stajaćim vodama) i u muljevima, u kojima gnije mnogo bilja. Od jedne vrste tih životinjica pozeleni voda, kada se u prevelikoj množini rasplodila. U čistoj tekućoj vodi, u izvoru i zdencu ih nema.
In futurum, l., u budućnost.
In genere, l., u popriječko, uopće, (oprečno: in specie = posebice).
Ingenieur, fr. (č. enženjer), inžinir, mjernik, graditelj.
Ingeniozno, fr. (p. ingenieux, č. anženje, anženjezno), oštroumno, dosjetljivo, vješto, umjetno ili umjetnički načinjeno; gorljivo.
Ingerencija, l., pačanje, uplitanje, umiješanje, vršenje utjecaja na što.
Ingredienca, l., primjesa, dodatak.
Inhalacija, l., udisanje.
Inherentno, l., spojeno s nečim, nerazdvojivo od nečega, što se u nečem nalazi.
Inhibirati, l., zaustaviti, zadržati, zabraniti.
Inhumano, l., nečovječno, surovo.
Inicirati, l., započeti, potaknuti, uvesti.
Inicijali, l., počeci, početna slova (koja su obično veća i urešena ili bojadisana).
Inicijativa, l., započetak, prvi korak, pobuda, potaknuće; čin onoga, koji prvi nešto potakne.
Inicijator, l., začetnik neke ideje ili rada, koji je prvi dao povod ili pobudu za nešto.
Inimitable, fr. (č. inimitabl), što se ne može oponašati, nedostiživo.
Inimputabilitet, l., neubrojivost.
In integrum, l., u prvašnje stanje (postaviti, sve povratiti).
Injekcija, l., uporaba, uštrcanje (n. pr. seruma pod kožu proti kojoj bolesti, ili morfija za olakšati boli).
Injuria, l., psovka, uvreda (poštenja), pogrdna riječ, nepravda, krivica.
Inkarnacija, l. (p. incarnatia), utjelovljenje; kada se u nekom čovjeku vidi sva sličnost drugoga čovjeka.
Inkasator, l., ubirač novaca.

Inklinirati, l., biti sklon nečemu, naginjati, nagibati se čemu (naklon magnetičke igle).
Inkluzivno, l., uključivo.
Inkognito, l. (p. incognito), nepoznato, pod tuđim ili krivim imenom (ne će, da ga se prepozna, da mu se znade za ime, kada putuje n. pr. kralj).
Inkoherenca, l., nesaveznost, nesklad, što je bez sveze i sklada; pobrkana stvar.
Inkomodirati, tal., biti nekomu na putu, nepriličan, neugodan, smetati mu.
Inkompatibilitet, l., nepodudaranje, nespojivost, što se neda uskladiti, nesložnost, nezdruživost, nedopustivost, što se ne slaže, što u isti čas ne može zajedno postajati (n. pr. zakonom je zabranjeno, da se istodobno više ureda sjedini pod jednom osobom, ili zakonita zabrana, po kojoj ista osoba ne može obnašati dvije službe; biti n. pr. u isto vrijeme činovnik i poslanik. Inkompatibilitetna rasprava u parlamentu teče o tom, da ih jedan član parlamenta (poslanik ili ministar) može uz svoje zvanje parlamentarca zadržati ili primiti i drugo zvanje ili službu.
Inkompetentno, l., nenadležeo.
Inkompletno, l., nepotpuno.
In komune, (l. n. pr. in commune), skupno, zajednički.
In konkreto, l., v. in cocreto.
Inkonsekventan, l., nedosljedan.
In konstanti, l. (p. in constanti), odmah.
Inkonstancija, l., nepostojanost, nestalnost; prevrtljivost.
In kontinuo, l. p(. incontinuo), podjedno, neprekidno, besprestano.
In kontumaciam, l. (p. in contumatiam), suditi nekoga iz ogluhe, jer nije došao na poziv pred sud.
Inkorektno, l., nepravilno, nepravo, pogriješno.
In korpore, l. (p. in corpore), skupa, zajednički.
Inkorporacija, l., utjelovljenje, prisajedinjenje, ujedinjenje, sjedinjenje; spojenje, uvođenje novaka u brigadu.
Inkriminirano, l., ono što se nekom u grijeh upisuje.
Inkulantno, (p. inculantno), neuljudno, neuslužno, neuglađeno.
Inkubacija, l., razvoj bolesti t. j. vrijeme od začetka pa dok se ista razvila (n. pr. od ugriza bijesnog psa, pa dok je bolest bjesnoće buknula); ili vrijeme od začetka ili postanka neke države, pa do njenog razvitka.
Inkunabuli, l., što je štampano u doba pronalaska štampe, dok je štamparska umjetnost bila još u povojima (g. 1450.—1500.). Veli se uopće za stvari, koje su nastale u početku nečega (od kolijevke).
Inkurabel, l., neizliječivo, neliječivo.
Inkvirirati, l., sudbeno istraživati, ispitivati, raspitivati, propitkivati, krivca mučiti i tako ga prinuditi na priznanje.
Inkvizicija, l., crkveno sudište, koje je imalo ispitati, da li je tko krivovjernik, raskolnik ili nije. Do inkvizicije došlo je

ovako: Poslije bitke kod Xeres de la Frontera (god. 711.), gdje bjehu Goti potučeni, došli su u Španjolsku Sraceni (Arapi, Mauri) te su 700 godina oni vladali. Katolička crkva je nemilim očima to gospodstvo gledala, te je pronašla inkviziciju, koju je papa Siksto g. 1478. potvrdio na molbu kralja Ferdinanda i njegove supruge Izabele. Prvo inkviziciono sudište uređeno je god. 1481. u Sevili. Kralj Ferdinand, katolički, je god. 1492. izdao zapovijed, da se imadu pokrstiti svi Židovi i Mauri. Naravno, da se oni nijesu krstili od uvjerenja, nego radi pritiska, pa se u takvim na silu pokrštenim inovjercima nije mogla ugušiti stara vjera. Tako su Mauri potajice podržavali veze sa svojom braćom u Africi. To je pako državi i crkvi dalo dovoljno povoda, da ih progaija i stavlja na muke t. j. da okrivljenika mukama natjeraju na priznanje. Potomci starih Maura živu u okolici Siere Navade, a ima ih oko 600.000. Ovakovi sudovi uveli su se u juž. Francuskoj i u Italiji. Nu valja razlikovati crkvenu inkviziciju od državne. Dok je crkva radi krivovjerstva više izopćivala, država je pravila nepodopštine radi političkih motiva. Državna inkvizicija je u Španjolskoj uvedena u 15. stoljeću, te se podržavala sve do 19. vijeka.

In loco, l. (č. in loko), na mjestu, u mjestu.

In margine, l., na okrajku, izvan teksta (izvan pravog smisla govora); na strani kakova bilješka.

In medias res, l., u sredini stvari, u bitnost stvari, na stvar samu.

In melius, l., na bolje.

In merito, l., u glavnom, u suštini; u stvari; po zasluzi, pravom.

In natura, l., u naravi, u naravnom ili prirodnom stanju.

Innormalno, l., nenarvno, neredovno.

In nuce, l., u orahu; kratko, stisnuto, zbito.

Inobligatno, l., neobvezatno.

In obligo, tal., dužan, obvezan (biti), u obavezi.

In obscuro, l. (č. in obskuro), u tami, skriveno, neopaženo, nepoznato.

In octava, l., u osmini.

Inoča, tur., ako musliman ima više žena, jedna je drugoj inoča; (u Srijemu, koja ima po dva ljubavnika).

Inofenzivan, l., protivno od ofenzivan (č. fr. afanzivan), (ne navaljuje).

In omnibus caritas, l. (č.... karitas), u svim stvarima neka bude ljubav. V. in dubiis libertas.

In omnibus veritas, l., u svem neka bude istina.

In optima forma, l., na najbolji način, u najboljem obliku, u najboljoj formi.

In orbe ultima, l., na svijetu posljednja.

Inovacija, l., obnovljenje, uvođenje, novotarija, promjena.

In pace, l., u miru (samostanski zatvor).

In parenthesi, gr., v. Intra parenthesim.

In partibus infidelium, l., u području nevjernika; onih, koji ne vjeruju; među nevjernicima (t. j. nekršćanima).

In pejus, l., na gore, na oštriju kaznu.

In perpetuum, l., za uvijek, neprestano.

In persona, l., osobno, lično, u osobi.

In petto, tal., tiho, tajno; u srcu, u pameti, u duši (biti sklon), u pripravnosti (nekoga imati za nešto).

In pleno, l., u potpunoj skupini ili skupu, u potpunom broju.

In potestate, l., u moći, pod vlašću.

In praesenti casu, l. (č. in prezenti kazu), u nazočnom (sadanjem) slučaju.

In prima instantia, l. (č.... instancija), u prvoj inštanciji, kod prvomolbene vlasti.

In propria causa, l. (č. kauza), u vlastitoj stvari, u vlastitom probitku, radi sebe.

In puncto, l. (č. in punkto), u pogledu, obzirom.

In puris naturalibus, l., sasvim golo, neobučeno, u naravnom stanju.

In re propria, l., u vlastitoj stvari.

In regula, l., u pravilu, redovito.

Inscenirati, l., uprizoriti što, izvesti, predstaviti što, vladati, držati se, upriličiti.

Insekt, l., zareznik, kukac.

Inserat, l., oglas, uvrzba, obznana u novinama.

Insidiozno, l., lukavo, podmuklo, lažno.

Insignije, l., znak, znamenje, počasni znak, spomen-znak, znak odlikovanja.

Insimulacija, l., osvada, tužba, okrivljenje, bezrazložno ocrnjivanje koga.

Insinuacija, l., uvlačenje, umiljavanje, ulagivanje; podvala; tajno saopćivanje; douškivanje.

Insistirati, l., upirati se; ostati na nekom stajalištu; oslanjati se na nešto; ustrajati kod nečega.

Inskribirati, l., upisati.

Insolventan, l., prezadužen, koji ne može da dugove isplati.

In spe, l., u nadi, u izgledu.

In specie, l., posebice, posebno, u pojedinom.

Inspicienta, l., činovnik u kazalištu, koji opskrbljuje raznim potrebnim materijalom za kulisama, te nadgleda, nadzire statiste.

Inspirator, l., potpalitelj, koji daje upute, mig nečemu, oduševljavatelj, nadahnitelj nečega, hajkač.

In spiritualibus, l., u duhovnim poslovima.

Instalirati, l., ustoličiti, privesti na čast ili zvanje (bansku i t. d.), uvesti u uživanje nadarbine (župnika).

Instancija, l., sudbena ili politička oblast (viša i niža); sud, sudište, oblast prve, druge itd. molbe.

Instar omnium, l., mjesto, poput svih zajedno; kao svi; tako dobro kao sve (t. j.

svako od te vrste; zrcalo svijeta; od svega najbolje.
In statu nascendi, l., u stanju porodnom, u početnom stanju, u postanku.
In statu quo, l. (č.... kvo), u dosadanjem, u nepromijenjenom stanju.
In statu demissionis, l., u stanju demisije (ostavke).
Instinkt, l., naravni, prirodni nagon; ono što životinji zamijenjuje razum i svijest, da ona ćuti glad, da hoda, pliva, pravi gnijezda, pribire hranu itd. To su tako zvana instinktna gibanja. Kod čovjeka bi se moglo reći, da je sisanje instinktivno (taj nagon dolazi sam od sebe), baštinjena sposobnost.
Instinktivno, l., od nagona, iz nagona (bez sudjelovanja razuma).
Institut, l., zavod, uredba.
Institucija, l., uredba, ustanova, utemeljenje, naredba.
Instradiran, tal., upravljen na pravi put ili na pravu prugu doveden; označeni put.
Instvrukcija, l., obuka; uputa; pouka.
Instruktivno, l., poučno, naputno.
Insubordinacija, l., nepokornost, neposlušno ponašanje prema predpostavljenom.
Insultirati, l., napasti, nasrnuti, navaliti, naskočiti, uvrijediti, pogrditi koga.
Insurekcija, l., ustanak, buna, pobuna, narodnik ustanak.
Insurgirati, l., dići se u masama protiv vladajuće sile, moći; dražiti na ustanak, dići bunu.
Insurgo, l., ispraviti se, dići se, ustati.
In suspenso, l. (č. in suspenzo), lebdeće, dvojeće, u dvojbi, još neriješeno, neodlučeno; odgođeno; pitanje, koje stoji pod sumnjom (dok se ne riješi).
Intabulacija, l., upis, uknjižba, unos u javne knjige.
Intaktno, l., čisto, netaknuto, neokaljano, potpuno, neoštećeno.
Integer, v. integralno.
Integralno, l., potpuno, cijelo, cjelokupno, sastavno, što spada u sadržinu, što obuhvata kakvu cjelinu. Integralni dio = sastavni dio.
Integritet, l., cjelokupnost, potpunost, neokrnjenost n. pr. zemlje t. j. njezin privilegij, da je se ne smije okrnjiti.
Intelekt, l., razum.
Intelektualno, l., duševno, umno, razumno, duhovno (stanje čovjeka) kao bića, da može svojim umom raspoznavati Intelektualnost javlja se pri razvoju pojmova, determinaciji i stvaranju sudova.
Inteligencija, l., darovitost, razboritost, razumnost, um, razum. Pitanje, da li porast težine možđana znači i veću inteligenciju, ostalo je do danas još prijepornim, makar imade mnogo statistika, koje hoće da dokažu osnovanost te tvrdnje napadno visokom težinom mozga znamenitih ličnosti. Znade se, da sive mozgovne tvari dolaze u obzir na tjelesne funkcije, za vođenje djelatnosti mišica i

unutarnjih organa. Isto tako se znade, da oblije zavoja (mozgovnih), širina lubanjske kosti i finija izgradnja mozga stoji u savezu sa duševnom djelatnošću, ali u kom omjeru stoji to prema težini mozga nadarenih ljudi, to još nije znanstveno utvrđeno. Istraživaoc Marschand dao se na točno ispitivanje i ustanovljenje razmjerne statistike u tom pogledu, pa je došao do rezultata, da prosječna težina možđana u muškog novorođenčeta iznosi 371 gr., a kod ženskog 361 gr. U 20. godini se mozak za uvijek ustali. Tako teže možđani odraslog muškarca 1293 gr., a ženski prosječno 1270 gr. Prema tome je ženski mozak manji t. j. laglji od muškog, pa bi krivo bilo iz ovoga izvoditi zaključke, da darovitost ovisi samo od težine možđana. Inače se pod inteligencijom misli bolji, školovani narod, koji svojim umom i ponašanjem prednjači.
Intelligenti pauca, l. (č. ... pauka), onome, koji se u stvar razumije, treba malo ili, kako narodna riječ kaže: pametnome jedno oko dosta.
Inteligibilno, l., razumljivo, jasno, shvatljivo, što se razumom spoznaje.
Intencija, l., nakana, svrha, namišljaj, volja; imati što pred sobom (n pr. kada se služi misa u čiju namjenu).
Intendant, l., vrhovni nadzornik; predstojnik, upravitelj kazališta; nadglednik, nadstojnik (kakvoga dvora).
Intendantura, l., vojnička upravna oblast, koja ima zadaću, da opskrbljuje vojsku sa svim potreboćama osim oružja i municije.
Intendirati, l., na nešto imati pasku, za nešto se brinuti.
Intenzivno, l., krjepko, unutra djelatno, jako duboko, silno; žestoko, izdašno, iscrpivo.
Interaliirano, l., sprijateljeno; međusobno spojeno; međustranački ili državni savez.
Inter arma silent leges, l., pod oružjem šute zakoni, t. j. ne ima zakona kad oružje vlada (n. pr. u ratno doba).
Intercedirati, l., posredovati za nekoga, raspraviti među dvjema svađajućim se strankama doći među što, biti među.
Intercessor, l., posrednik. Intercesija, l., posredovanje za nekoga.
Intercidirati, l., rastaviti, upasti, prekinuti (događaj), propasti Intercidenta, onaj koji to čini.
Interdikt, l., zabrana crkvenih radnja, oduzimanje službe, lišavanje (građanskih prava), stavljanje pod skrbništvo, cenzura (zabrana), s kojom se zabranjuje služba božja (u kat. crkvi), primanje nekih sakramenata i crkveni pokop. Za vrijeme interdikta slobodno je krstiti, potvrđivati i podjeljivati sakramenat pokore, (isključivši od njega one, koji su dali povod interdiktu), a presv. oltarski sakramenat samo onim bolesnicima, koji su na samrti; zabranjeno je dijeliti posljednju pomast.

Interes, l., živo učešće za nekim predmetom; pobuda; korist; kamati na pozajmljenu glavnicu.
Interesantno, l., dražesno, zanimljivo, zabavno.
Interesent, l., učesnik, dionik nekoga oduzeća.
Interesiran, l., udijeljen, zauzet za nešto, tražiti od nečesa nekakvu korist, koristohlepan.
Interesirati se, zanimati, zauzimati se za što, umiješati se u koju stvar.
Interferencija, l., umanjivanje svjetlosti u povodu križanja zraka, umiješanje, obostrani utjecaj; obostrano djelovanje sukobivših se valova (zvuka, svijetla ili vode). (Kada se n. pr. na površini vode širi jedan krug valova roti drugom krugu, tad se na mjestu, gdje su se dva protivna vala sukobila, uzdigne voda još jedamput tako visoko).
Intérieur, fr. (č. enterijer), nutarnji, unutrašnjost.
Interim, l., međutim, za čas, privremeno, za sada, za vrijeme, međuvrijeme, privremenost, samo za neko vrijeme; između.
Interimistički, l., privremeno.
Interjekcija, l., usklik, poklik, znak divljenja.
Interkalarne plodine, dohodak neke nadarbine, dok je bila ispražnjena; prihod, dohodak župe, biskupije, za vrijeme do njezinog rješenja; umetnuto, dodano, međutonje, međutomni dohodak.
Interkalirati, umetnuti, dodati, primetnuti (umetnuti dan n. pr. 29. dan veljače); uvrstiti.
Intermedium, l., (intermediat), međuvrijeme, posredno sredstvo.
Intermezzo, tal. (č. intermeco), međuigra, nešto što se dogodilo između stanovitog čina ili radnje; što ne spada tamo (n. pr. ako se za vrijeme govora ili predstave dogodi mala upadica).
Interminacija, l., grožnja, prijetnja.
Internacijonala, I., II., III., v. socijalizam.
Internacionalno, l., međunarodno, međusobni dodir sa svim ili raznim narodima.
Internat, l., zavod, u kom imadu pitomci čitavu opskrbu i stan.
Internirati, l., zatočiti ili zatvoriti koga kazne radi u jednostavni zatvor u mjestu njegova obitavanja, što može biti i izvan zidina (t. j. da se netko ne udalji od označenoga mjesta, dok stoji pod policajnom paskom); nastaniti se u unutarnjosti kakove zemlje.
Internista, l., unutarnji (đak, koji je u internatu); liječnik za unutarnje bolesti.
Interno, l., unutarnje, domaće, tuzemno.
Inter nos, l., (fr. entre nous, č. antr nu), među nama (govoreć), to ne spada na drugoga.
Internuncij, l., poslanik papinski drugoga reda.
Interelacija, l., upit, prekinuće, prigovor, sudbeni poziv, opomena, da se nešto učini.
Interpelirati, l., upitati, zvati na račun, upasti u riječ, prigovarati; pitati, tražiti što:

pitanje, koje neki skupštinar ili zastupnik stavlja vladi ili kojoj upravi, da dobije odgovor o kojoj stvari.
Inter pocula, l. (č. pokula), među čašama kod pijače ili pića.
Interpret, l., izvoditelj, prikazatelj.
Interpretirati, l., tumačiti, razlagati, protumačiti, objasniti, prikazati nečije djelo (glumu pjesmu).
Interpunkcija, l., rastavni znak u rečenici (tačka, zarez).
Interregnum, l., međuvlada; međuvremena vladavina; vrijeme, kada država nema vladara, nego vlada namjesnik.
Interrupcija, l., smetanje, prekidanje; isprekidanje, obustavljanje.
Intersideralno, l. (inter = međusidra = zvijezda) što spada među zvijezde.
Interurbanski, l., međugradski.
Interval, l., razmak, međuprostor među dva glasa; vrijeme među dva događaja.
Intervencija, l., uplitanje u nešto; posredovanje.
Intervenirati, l., posredovati, pomiješati se u stvar, zauzeti se za nešto.
Interview, engl. (č. intervju), sastanak, posjet novinara, koji traži od koje visoke ili uvažene ličnosti mnijenje o kakvoj situaciji (političkoj), da se što ispipa (fr. entrvjue)
Intervjuisati, nekoga o nečem ispitivati, iskušati.
Intimat, l., nalog, naredba više oblasti
Intimidacija, l., zastrašivanje.
Intimirano, l., stavljeno do znanja, službeno naloženo, pozvano.
Intimno, l., pouzdano, svesrdno, zaufano, vjerno, tijesno (prijateljstvo).
Intimus, l., pouzdanik, glavni prijatelj.
Intoksacija, l., trovanje.
Intolerantno, l., netrpljivo, nesnosno, (naročito u pogledu crkvenom i političkom, kad netko ne trpi tuđu vjeru ili narodnost).
Intonirati, započeti pjevati, dati glas.
Intra, l., unutra, iznutra.
Intramuralno, l., među zidovima.
Intra muros et extra, unutra zidova (gradskih), u gradu, u zatvorenom prostoru (t. j. u potaji, bez svjedoka) i izvana.
Intranzitivno, l., neprolazno.
Intra parenthesim, grč. (č. parentezim), u zaporci ili nuzgred rečeno.
Intrasigentno, l., neumitno, nepomirljivo, što ne popušta (n. pr. koja krajnja politička stranka).
Intrigant, fr. (č. entrigan, nekoji izgovaraju i intrigan), spletkar, kovar, smutljivac, koji zaplete čin, ili koji nastoji zaplesti u protivne pojmove.
Intriga, (fr. intrigua od p. intrigue, č. entrig) ili obično se kaže intriga, spletka, smutnja, zloba, himba, lukavština, neprilika; zaplet (u drami).
Intriguirati — intrigirati, spletkariti; zadavati brige; praviti smutnje; mutiti.

Introdukcija. l., uvod, uvođenje, uvaženje (u neki ured).
Introducteur des ambassadeurs. fr. (č. entrodikter dezanbasader), uvodilac poslaništva; poslanik prvoga reda.
Intronizacija. l., postavljanje na prijestolje, ustoličenje.
Intuicija. l., motrenje, gledanje (duševno), zamjedba; upiranje očiju u što tako, da se mašta, čuvstvo, uzruja, i ondje zapne. U pjesmi ono mjesto, koje čovjeka duševno uzrujava ili dira (v. hinotizirati), spoznavanje, predviđenje, neposredno pojimanje.
Intuitivno, l., motreće, ono što se gleda.
In ultima linea. l., u posljednjoj liniji, najzadnje.
Inundacija. l., poplava.
Inundaciono. područje, koje je podvrženo poplavi.
Invalid. l., ratni nemoćnik, ranjenik, vojnik, koji je u ratu obolio ili je ranjen, te je trajno nesosoban za privredu.
Invazija, l., neprijateljski napad, napadaj; najezda, navala, provala u tuđu zemlju.
Invektiva. l., podvala, izmišljanje uvredljivih i sramotnih pogrda; grdnja; žestoko napadanje na tuđe poštenje.
Invencija, l., nahod, izum, iznašašće, izmišljanje, pronalazak, dosjetljivost.
Inventar. l., imovnik, popisnik pokretnog imutka.
Investicija. l., uloženi novac u neku privrednu ili drugu korisnu svrhu.
Investirati. l., utrošiti, uložiti.
Investitura, l., svečano postavljenje u pravo vlasništva zemlje; od:luka biskupova, kojom se postavlja nadarbenik; podjeljivanje lena ili crkvenih dobara (n pr. novoimenovanom biskupu). Kod ove zgode su u srednjem vijeku podijeljivali kraljevi biskupski štap i prsten, što je kasnije papa Grgur VII. ukinuo; znači i svečana posveta, blagoslov, oblačenje (kad netko stupi u koji red).
In vino veritas l., u vinu je istina, t. j. što trijezan misli, to u vinu reče (poslovica).
Inviolabilitet. l., je zaštita vanslužbene djelatnosti narodnog poslanika. Oni se mogu progoniti za kažnjiva djela, ako ih parlamenat izruči, ili ako su zatečeni inflagranti, t. j. na djelu zločina i prestupka.
Involvirati. l., uključiti; u sebi sadržavati.
Inzistirati. v., insistirati.
Inzultirati. v. insultirati.
Ipsissima verba. l., baš to je rekao, iste sopstvene riječi.
Ipsa lege. l., samim zakonom.
Ipso facto, l. (č. fakto), samo po sebi, samim tim činom.
Ipso jure. l., po pravu samom.
Iracionalno. l., nerazumno, nerazložno, bezumno.
Irada. tur., propis naredaba, zapovijed.
Iregularno. l., nepravilno, neredovito, netačno.
Ironija, l., kad se podrugljivo govori ili kad se protivno misli, nego li se govori; fini ili zloradi podsmijeh. I r o n i j a, satira, sarkazam, u obliku gradacije, ili stupnjevanje po oštrini njihovoj.

Irrealiteta, l., neizvedivost, neostvarljivost.
Irredenta. tal., neoslobođena Italija, t. j. onaj dio naroda talijanskoga, koji je pod tuđom upravom, ali svjestan pripadnosti svojoj narodnoj državi, ili stranka, koja ide za spajanjem svih talijanskih zemalja s Italijom. God. 1878. osnovalo se u Italiji političko društvo pod tim imenom sa zadaćom, da silom ili milom oslobodi svoju braću i da ih pripoji kraljevini Italiji (naročito juž. Tirol, Trst, Rijeku). Iredentista je član ovoga društva ili saveza, odnosno onaj Talijan pod tuđom državom, koji teži za svojom braćom u kraljevini.
Irregacija. l. štrcanje.
Irritirati. l., dražiti, razljutiti, uznemirivati.
Isis. egipatska božica, žena Osirisa, božica zemlje.
Islam. tur., vjera Muhamedova.
Išias. gr., ulozi u kukovima.
Izgustirati. v., disgustiran.
Izolator, l., tijelo, koje ne vodi elektrike (kaučuk, porculan).
Izolirano. l., samo stojeće, samo, odvojeno, osamljeno, zasebno; od vanjskih utisaka odijeljeno, ograđeno, odstranjeno.
Izvinuti. rus. oprostiti, ispričati.

Jachta. (č. jahta, engl. p. yachta, č. jot; danski također jagt), mali, laki i brzoploveći brod, (specialiteta u Istočnom moru osobito oko Danske), za zabavu.
Jakobinizam, dolazi od riječi Jakobinac (član dominikanskoga reda). Za vrijeme francuske revolucije (od 1789. do 1794.) znači radikalnu političku stranku, koja se skupila u negdašnjem jakobinskom samostanu. Jakobinska stranka je priznavala narodu neograničenu vlast, te je mislila to postići najbrutalnijim sredstvima (krvološtvom, ubijanjem, divljaštvom). Danas se pod tim imenom misli pretjerano revolucionarstvo (ubijanje). Danas se kaže Jakobinac nekomu, koji ide za anarhijom.
Jalousie. v. žaluzija.
Janus, rimski bog dvostrukog lica, bog svih ulaza i izlaza.
Jastuk. tur., uzglavak, (vanjkuš je madžarski).
Jeane D' Arc. (č. Žan d' Ark), zove se djevica Orleanska, koja je sa svojim junaštvom oslobodila grad Orleans (u Francuskoj) od neprijatelja. Kasnije proglašena blaženom.
Jedek, tur., uže.
Jeftimba (jevtimba), gr., licitacija na manju cijenu, a dražba je licitacija na veću cijenu.
Jenki. engl. (p. Yankee, franc. č. janki), podrugljivo, šaljivo ime za sjev. Amerikance.
Jeremijada. l., pjesma jadikovka (ime od proroka Jeremije).
Jeunesse dorrée. fr. (č. ženes dore), zlatna mladost.
Jezuita. l., član družbe, koja je u XVI. vijeku po sv. Ing. Lojoli ustrojena. Kaže se tako iskvareno onom svjetovnjaku (posprdno), koji se hoće sam

pred narodom da pokaže pobožnim i veledušnim, a inače je sasvim drugi čovjek (sebičan).

Jobberi, engl. (č. džoberi), vrst gorljivih burzijanaca, koji samo špekuliraju na razliku kurza (tečaja) kod terminskih poslova, te stoga u pravilu nastoje oko porasta tečajeva. Jobber će kupiti za 100.00 Din. robe, a nema ni pare u žepu.

Jockey, engl. (č. džoki, franc. č. žoke), jahač, predjahač; prijatelj jašenja.

Jongleur. v. žongler.

Jorgan, tur. pokrivač (za krevet).

Journada. fr. (č. žurnada), dnevnica, nadnica.

Journal, fr. (č. žurnal), dnevnik, novina, zapisnik.

Jovialan, fr. (č. žovjalan), dobro raspoložen, veseo, vesele ćudi.

Jubel, l., radovanje, veselje.

Jubilej, l., sveto godište; oprosna godina (obično svakih 25 godina, kad sv. otac papa podjeljuje obilate oproste uz postavljene uvjete); 25 ili 50 godišnjice sretnoga braka, ili nečijeg djelovanja na književnom polju itd.

Judex, l., sudac.

Judikatura, l., sud, sudovanje.

Junctim, l., (č. junktim), sjedinjeno, zajedno, spojeno, skupa.

Junctura, l., (č. junktura), sveza, spajanje, zglob, sastava, vez.

Junior, l., mladi, mladi.

Junker, njem. l., prije značilo = časnički zamjenik, barjaktar; mladi plemić, koji je vesele ćudi i živi bezbrižno; sada se misli član reakcionarne plemićke političke stranke.

Junta, špan. (č. hunta), skupština držav. savjeta u Španiji i Portugalu.

Jupiter, glavni rimski bog (žena mu se zvala Juna ili Junona).

Juridički, l., pravno, pravnički.

Juris, l., pravde (2. padež od jus); prava.

Jurisdikcija, pravosuđe, sudbenost, sudbena oblast; nadležnost sudbena, koja ima javno pravo suditi (bilo u duhovnim ili svjetovnim stvarima).

Jurista, l., pravnik.

Jurističke osobe, = korporacije, udruge, zavodi, zaklade, fondovi.

Jury, engl. (č. džuri, fr. č. žiri), porota, odbor, povjerenstvo za ocjenu nečega.

Jus, l., pravo, moć.

Jus gladii, l., pravo mača; pravo, da sudi na smrt; pravo izricanja smrtne kazne.

Justament, **Justement**, fr., (č. žistman), pravedno, pravo; upravo, baš (prkosno).

Justicija, l., pravičnost, pravednost, pravda.

Justificirati, l., ovršiti osudu, izvršiti smrtnu kaznu.

Jututunci, iz pjesme Zmaja Jovana Jovanovića, kaže se tako satirički onima, koji u svojim političkim ciljevima mešetare t. j. licitiraju na niže.

Juvenis, l., mlad mlađahan.

Jux, njem. šala, pošalica.

J'y suis, J'y reste, fr. (č. ži svi, ži rest) tu sam, tu ostajem.

K

Što nije pod »K« traži pod »C« i »Q«.

Kabalistika, l., što se tiče tobožnjega saobraćaja s duhovima.

Kabaret, fr. (p. cabaret = č. kabare), krčma; glumačka predstava u krčmi; gostioni, kavani.

Kabel, najjači konop na brodu, kojim se brod privezuje; podmorska brzojavna žica preko oceana (po dnu mora).

Kabinet, v. cabinet.

Kadaver, v. Cadaver.

Kader = osnova, plan, časnički zbor, sjedište puka.

Kadifa, tur., baršun.

Kadija, tur., sudac.

Kai, fr. (p. (p. quai, č. ke), obrežje, žal, molo, primorje; nasip rijeke; obzidana obala rijeke ili luke.

Kajmak, tur., vrhnje, skorup.

Kajmekan, tur., prestojnik u kotaru (u Turskoj).

Kajüta, (č. kajita, nizozemski = kajnit), mala sobica na brodu za putnike, stanica.

Kakofonija, gr., nesklad zlozvučje; nesuglasje u izgovoru.

Kalamiteta, l., neprilika, nužda, nesreća, nezgoda, bijeda, nevolja.

Kalaud, mjesečni sastanak, braće svećenika; svečana gozba.

Kaldrma, gr., drum, zidana cesta, pločnjak, tarac (od grč. Kalos dramos = lijep put).

Kalefakter l. laskavac.

Kaleidoskop, gr., krasnozor, čarobno zrcalo. (Sprava, koja se osniva na odrazu svjetla, te se pri svakom okretaju prikazuju druge i šarolike slike. U običnom govoru rabi se ova riječ, kad se odnošaji gusto i šaroliko mijenjaju).

Kalenda, l. (p. calendae), prvi dan svakog mjeseca po starom rimskom kalendaru.

Kalibar, zijev, dulo, grlo, stanovita mjera, promjer zrna, ušće, dotično otvor cijevi kod topa, puške itd. U običnom govoru znači mjera, kojom se netko karakterizira kakav je. N. pr. lopov, da li velikoga ili maloga kalibra.

Kaligrafija, gr., ljetopis, krasopis.

Kalif, tur., glava muhamedovske crkve; nasljednik Muhameda.

Kalkulirati, l., ocjenjivati, računati, proračunati, razmišljati.

Kalkulus, (od lat. calculare; fr. calcul = č. kalkil); brojiti, računati u trgovini; proračun o robi uvezenoj, te prema tome zaključak o cijeni te robe; u gospodarstvu i tvorničarstvu sravnivanje svih troškova proizvodnje, a prema tome i roračunavanje cijene.

Kalmirati, tal., ublažiti, umiriti, utišati.

Kamarila, tajna udruga vlastohlepnih dvorjana, dvorska stranka; potajni savjetnici; potajna zadruga.

Kambirati, tal., mijenjati (n. pr. novac ili dva činovnika mijenjaju se za mjesta).

Kameleon, ili dvoličnjak jest vrst guštera u Africi, koji mje-

njaju boju svoje kože. Po tom znači — nestalan čovjek, koji mijenja svaki čas svoje nazore, kako mu bolje koristi (oportunista).

Kamelota, v. camelota.

Kamora, tal., tajna družba u Siciliji, naročito u Korzici, koja je zločinima zavladala na mnogim područjima javnoga života, te imade pače i danas utjecaj na izbore.

Kanajlija, fr., (p. canaille, č. kanaj), prostota, prosta svjetina, nitkov, gad.

Kanalizacija, l., pravljenje ili iskapanje jaza, potoka, grabe ili kanala.

Kancelar, l., ministar predsjednik, ili ministar vanjskih poslala (u Njemačkoj).

Kandelabar, l., parožast svijećnjak; veliki svjetionik.

Kandidat, l., tražitelj, prosac; onaj koji traži ili koga se hoće za nešto osposobiti; predloženik.

Kandidatura, l., ponudba, da netko primi neku čast.

Kandidirati l., dolazi od riječi »candidus« što znači bijel. Rimski su senatori hodali u bijelom odijelu (kao znak čistoće i nevinosti), kad su htjeli, da ih bira narod u senat. Ova bijela haljina se zove »toga kandida«. Kandidirati dakle znači moliti, birati.

Kandirati, njem. osladiti (n. pr. voće).

Kanibalstvo, ljudožderstvo, okrutnost; divlji ljudi (pasoglavci).

Kanon, gr., pravilo; crkveni zakon, crkveno pravo; propis; top, (od lat. riječi canna = cijev).

Kanossa, grad, tvrđa u Italiji kamo je god. 1077. došao njemački car Henrik IV. praviti pokoru, da tada papa Grgur VII. skine s njega izopćenje, kojim ga je isti papa udario radi toga, što je taj kralj proti zabrani toga pape ipak i nadalje podjeljivao biskupije i opatije (v. investitura). U običnom govoru rabi se ova riječ, kad bi morao ili mora netko da sa poniženjem pokaje svoja djela.

Kantata tal., je složen lirski spjev, u kojem se pomoću glazbe ili pjevanja postupno objavljuju čuvstva. Kantata ima duhovne i svjetovne. Duhovne se zovu oratoriji = bogomoljke (drame pobožnog sadržaja sa pratnjom glazbe).

Kantilena, l., radosna pjesmica, glazbeni komad za pjevanje; način pjevanja, melodija; prvi glas.

Kantina tal., vojnička krčma.

Kanton, tal., kotar, okraj, okrug.

Kantor l., pjevač (kod Izraeličana) u templu.

Kaos gr., (p. chaos) prema grčkom basnoslovlju (metologiji) znači pratvar, počelo, neuređena, pomiješana gomila, smjesa, iz koje je tobože ovaj svijet postao; inače znači nered, zabuna, zbrka, darmar, komešanje. (Čita se i haos).

Kaotički, gr., pomiješano, zamotano, pusto, neuređeno, pobrkano, poremećeno, pomršeno.

Kap, glavina, rt.

Kapacitet, l., prvak, čovjek velikih sposobnosti, pun znanja.

Kapacitirati, l., pobiti, razoružati, onemogućiti ili ga protudokazima ušutkati.

Kapirati, l., poimati, shvaćati.

Kapital, l., glavnica.

Kapitalista, l., glavničar, bogataš.

Kapitalizirati, l., kad se kamate priklapaju glavnici, te se tako od kamata kamate računaju.

Kapitulirati, l., predati se, popustiti.

Kaprica, tal., prkos, hir, mušice, tvrdoglavost.

Kapriciozan, prkosan, hirovit, tvrdoglav, svojeglav, mušičav.

Kaptivirati, l., uloviti, uapsiti, **sputati**, zarobiti, zadobiti, začarati, nastojati nekoga za sebe predobiti.

Karabinier, (č. karabinijer), talijanski žandar; karabiner = kratka oružnička puška.

Karakter, gr., značaj, ćud, narav, obilježje, znak svojstvo, poštenje, biljeg; stalna glavna oznaka svojstva nečega, po kojoj se lahko dade poznati, te se tim od drugoga razlikuje. — Jedan švedski proučavatelj karktera tvrdi, da je brzi hod znak energije i temperamenta. Tko na prstima hoda je znatiželjan i pun tajna. Ljudi, koji idu sa unutar nakrenjenim tabanima su obično rastreseni i puni predrasuda. Pohlepan čovjek pravi male, kratke i nervozne korake, često popostaje, a kreće se bez šuma. Polagani hod, bilo to uz male ili velike korake, znak je blage ćudi i duševne mirnoće. Oholi, ponosni ljudi imaju odmjeren, dostojanstven korak; takovi iskreću noge prema vani, a zglobove drže ukočeno. Osvetljivac, koji se sakriva iza dobrohotne i prijateljske krinke, stupa nečujno kao da plazi. ko nesiguran i nejednak hod, nema svoj razlog u bolesti, može ga se smatrati znakom nepostojanog i neodlučnog značaja. Svojeglavi ljudi, koji polažu veću važnost na vanjštinu, nego na duševnost, udaraju čvrsto nogama o pod, a hodaju teškim i polaganim koracima, ne sagibajuć koljena više, nego što je upravo nužno.

Karakteristika, gr., opis, razlika, biljega; što označuje posebnost nečega, čim se razlikuje od drugoga.

Karakterizirati, obilježiti, označiti, opisati biljege ili neke odlike čovjeka ili stvari.

Karambol, tal., sudar, sraz, sukob.

Karantena, fr. (p. quarantaina), četrdeset; vrijeme od 40 dana, kao rok, do kojega se brodovi ili ljudi, došavši iz krajeva, gdje vlada kužna bolest, zatvore, da se raskuže; ili vrijeme, do kojega imadu biti psi, svinje itd., radi pošasne bolesti, ili radi kojega slučaja zatvorene (kontumac).

Karat, težina, mjera zlata, 1/24 marke, (14 karatno zlato znači da od 24 dijela imade 14 dijelova zlata, ostalo je bakar).

Karavana, niz putujućih trgovaca s devama preko pustare.
Karcer, l., (p. carcer), (školski) zatvor.
Kare, fr. (p. carré, quaré). četvorno; na četiri ugla; položaj s 4 fronta; četverokutna bojna vrsta, red, postav; plećat, zdepnast.
Karenca, l.. nestaja, nestašica, oskudica, uskrata (n. p. da ne smije jesti).
Kariera, fr. (p. carriéra = karjera = karje), tečaj, bijeg, brzotek ili najveći kas (konja); naročito napredovanje u službi, službeni položaj, čast.
Karikatura, tal., pretjeran opis, nagrda, nakaza; podrugljiva ili smiješna slika pojedinih osoba. KARIKATURISTA = slikar tih slika. KARIKIRATI = praviti ove slike.
Kariol, fr. (p. carriole), laka kolica na dva točka, kakova rabi često pošta na selima (čeze).
Karitativna društva, v. carita.
Karnacija, l., pût, slikanje pûti (tijela).
Karneval, l. (carne vale = zbogom meso), kojim pozdravom se pozdravlja kršćansku korizmu (mesopust), CARRUS NAVALIS = kolni brod, kad led na rijekama okopni, da se može opet ploviti. Ta se svečanost obavlja brodom s točkovima. Čovjek niske kulture bojao se demona ili zloduha i da ga (čovjeka) taj zloduh ne prepozna, maskira si lice, a promijeni i svoju odjeću, da se demon uplaši. Tako vjeruju u demone u centralnoj Africi i Polineziji (grupa otoka na Tihom oceanu), pa polukulturni krajevi Rusije i Balkana. Paljenje krijesova o Uskrsu, Ivanju ima to značenje, da se tjera demona. Mleci, Rim, Njemačka, Poljska i Češka slave sjajno Karnevala. U Njemačkoj je dobio Karneval pridjevak »Princ«.
Kartel, fr., (p. cartel), izazov na dvoboj; razmirica; ugovor; nagoda; ujedinjenje, združenje, ugovor radi uzajamnog podupiranja među strankama ili dvije države u pogledu izručenja zločinaca ili ratnih zarobljenika; radi uzdržavanja reda kod carine na granici; osobito u industrijalnim i trgovačkim poduzećima u pogledu cijene na robu (koliko smije pojedino poduzeće producirati), razređenje borbe na trkalištu itd.
Kartiran, fr., narisan, pobilježen, na karti.
Kartograf, gr., crtač zemljovida.
Karton, tal., debela hartija, ljepenka.
Kassa, njem., blagajna.
Kasacija, nl., ukid, ukinuće, dignuće sa službe, uništenje.
Kasacionalno sudište, vrhovno sudište, ništovni sud.
Kasap, kasapnik, kasapin, tur., mesar.
Kasemate, fr. (p. casematie), podzemni prostor sa debelim svodom za topove; podzemni zatvori ispod tvrđave.
Kaserniran, fr., u vojarni zatvoren. (Kućni zatvor).
Kaseta, njem., birnica, škrinjica (za dragocjenosti).

Kasino, tal. (kazino), čitaonica, zatvoreno društvo; čitaoničko društvo; dvorana.
Kasir, njem. (p. kassier), blagajnik.
Kasirati, l., ukinuti presudu; odstraniti, zbaciti.
Kasta, l., stalež, razred, vrsta, red, razdijeljenje naroda na razrede (kaste); porodička loza.
Kastelan, l., zapovjednik gradski (kastelski, kakvi su prije bili kod vlastelinskih gradova).
Kastrat, l., uškopljenik.
Kastrirati, l., škopiti, uškopiti, odstraniti.
Kasuista, l. (kazuista), teolog (bogoslovac), koji rješava raznovrsne slučajeve zasijecajuće u bogslovlje, koje se zove »moral«; koji rado govori.
Kaširati, fr. (p. cachirati), sakriti, zatajiti, papirom oblijepiti.
Katafalk, l., mrtvački odar, žalobne skele u crkvi, kada se služi zadušnica.
Kataklizma, gr. (p. kataklysma), potop., poplava, čišćenje vodom
Katakombe, gr., podzemni hodnici grobnice (rimske), gdje su se sakrivali prvi kršćani od progona (Nerona itd.).
Katalepsija, gr., utrnulost, mrtvilo, ukočenost, bolest, obamrlost.
Katastrofa, gr., neočekivana kobna promjena; iznenada nadošli kobni slučaj; kobni preobrat.
Katavazija, gr., pobožnost.
Katedratično, l., učeno, sa govorničke stolice.
Kategorija, gr., opći pojam, pod kojim se nešto razumijeva; oblik sadržaja struka; posao; razred opsega; vrsta; red; lik pojmova.
Kategorički, odlučno, sigurno, bezuvjetno.
Kat. exochen, gr. (č. kat egzohen) osobito, isključivo, pohvalno
Katilina, ime ozloglašenog rimskog urotnika.
Kaucija, l., jamstvo, jamčevina.
Kaurin (daur, daurin), tur. nevjernik (tako zovu Turci kršćane, da bi ih pogrdili).
Kautel, tal., za oprez, sigurnost.
Kautela, l., čuvanje opreznost, promišljenost; pridržak.
Kauzalno, l., uzročno, što je dalo povod, razlog.
Kavalir tal., vitez, plemenit čovjek, gospodin, jahač, konjanik.
Kavalkada, fr. (p. cavalcade od tal. caval = konj), svečano jašenje, četa jahača, konjadija, konjica.
Kavaz, tur., kao pandur. Kavazi su najbliži momci kod turskih paša. Nose štapove, na kojim imadu srebrne lance ili praporce, pa kad velikog gospodina sretnu, tresu štapom, te tako praporci zazveče.
Kazan, tur., kotao.
Kazemati, v. kasemati.
Kazualno, l. (p. causalno), slučajno.
Kažolirati, fr. (p. cajolirati), laskati, udvarati, milovati, dragati, ulagivati.
Kej, v. kai.

Kemija. v. hemija.
Kenotafij. gr., prazan grob nekoga, koji je drugdje negdje zakopan.
Kesedžija. tur., turski lupež na konju.
Kikot. tur., kikotati se, smijati se u sav glas. V. hihot.
Kimera v. chimere.
Kinetički. gr. (od kineo = krećem, gibljem), aktuelno, sadašnje, gibajuće.
Kinematograf. gr., stroj, koji pokazuje gibajuće slike.
Kinolog. gr. (p. kynolog), koji se bavi proučavanjem pâsa.
Kiosk. turska (uopće kod istočnih naroda), vrtna ljetna kućica, sjenica; mali paviljon, u kojem se prodaju novine.
Kirija. tur., najamnina, nadnica s konjima; otprema tereta.
Kirograf. gr., vlastoručno pismo (osobito papino).
Kirurgija. gr., ranarstvo, vidarstvo.
Klarisime. l., (p. clarissime), veleučeni, (domine = gospodine).
Klasa l., razred, odio, struka.
Klasicizam. l., vijek stare rimske i grčke književnosti.
Klasično. l., znanstveno, uzorno; trajne vrijednosti književno ili umjetničko djelo; znači također stara grčka i rimska djela, školsko (klasičan, školski primjer).
Klasifikacija. l., razredba, razređenje.
Klaudijev jaram. sramotni luk, kroz koji su morale prolaziti pobijeđene čete kod starih Rimljana.
Klauza. v. clausa.
Klauzula. v. clausùla.
Klauzura. v. clausura.
Kleptomanija. gr., bolest da netko besvjesno krade (tat od navade).
Klerikalac. l., je onaj svjetovnjak, koji se u političkim, socijalnim i kulturnim pitanjima ravna po načelima i interesima crkve, te ne pazi na potrebe i želje svoga naroda i domovine.
Klerikalno. l., što spada na svećenički stalež, ili na vjerskopolitičke stvari.
Klient. l., koji stoji pod čijom zašt tom, koga (n. pr. kod suda) netko brani.
Klijentela. l., mušterije (kod advokata, oni, koji trebaju pravnu pomoć).
Klika. fr., (p. clique, č. klik), družba, družina, četa, ortaštvo, bagra, pasmina (većinom skup političkih petljanaca), koji se služe nečistim sredstvima, da zadovolje svojim posebnim interesima. V. camorra.
Klima. gr., podneblje.
Klimaks. gr., spada u figure ili ukras pjesničkoga govora, a znači ljestvu, uspinjanje, stupnjevanje, t. j. kada se neka misao sve jačim i jačim riječima izreče. Slično je gradacija.
Klimatički odnošaji. što spada na podneblje kojega prijedjela.
Klimatologičan. udešen prema podneblju i naravi zraka.
Klinika. gr., zavod, lječilište (t. j. mjesto ili bolnica za pouku i vježbu u usavršivanju liječničke prakse).
Kliring (p. engl. clearing), raščistiti, prenositi plaćanje, temelji se na čeku, gdje je više novčanih zavoda u međusobnom prometu. Ili kliring-promet je forma modernog kreditnog prometa. Njim izravnavaju banke na određenom mjestu po svojim zastupnicima svoje tražbine nastale od čekova, mjenica, bankovnih nota itd.

Klišeja. fr. (p. chlichea), slikovnik, sljevak, snimak ili odljevak tipografičnoga sloga, drvoreza, fotografskih snimaka i drugih dutkih slika za tisak. Prave se na staklu ili limenoj ploči, te se liju od slitine, kao što se rabi za tiskarske tipove, ili se prave galvanoplastikom.
Kloaka. l. (p. cloaca, fr. cloaque), podzemni rov, kanal za nečistoću; nečisto mjesto; odtok, smrad, gnjus; stovarište za smet i nečistoću.
Klovn. engl. (p. clown, č. klaun), lakrdijaš u cirkusu.
Klozet. engl. (closet), tajna soba, kabinet; zahod.
Klub. v. club.
Knif. njem., (p. kniff), uštip, smicalica, varka majstorija (mimo očekivanja vješto izvedena na štetu napadnutoga).
Knut. ruski bič za bičevanje.
Koadjutor. l., pomoćnik u službi, biskup. pomoćnik, koji je označen za nasljednika biskupu (cum jure successionis).
Koalicija. l., savez ili sjedinjenje raznih političkih stranaka, sastavina.
Kodeks. l., stari rukopis, zakonska knjiga, skup zakona, zakonik (rimskih careva od Hadrijana do Justinjana), pravilo.
Kodicil. l., dodatak k nekoj oporuci, vrst oporuke, zapis.
Kodificirati. l., nešto poznatoga prihvatiti ili ponoviti; sastaviti sve pravne (zakonske) ustanove u jednu cjelinu, uzakoniti je.
Koedukacija. l., zajednička obuka muških i ženskih — EDUKACIJA = odgoj, gojenje.
Koedukativno. l., obospolno (škola) podučavanje.
Koercitivno. l., prisilno, obuzdano, ograničeno; primorano, prinuđeno s pravom primoravanja, prinuđenja.
Kohezija. l., spojivost, spajanje, svez, (kohezijom se drži n. pr. komad kamena cio, a adhezijom ili pristajanjem drži se ulje na staklu kreda na ploči).
Kohinoor. ind. (č. kohinur = brijeg svjetla), veliki indijski dijamant, krunasti dragulj engl. kraljice Viktorije.
Kohorta. vojska Rimljana se dijelila na legije i kohorte. Deseti dio legije zvao se kohorta.
Koincidencija. fr., istodobnost, podudaranje; sukob, sastanak.
Kojon. fr. (p. coion, obično se kaže i kujon), lupež, nitkov, hulja, kukavac, lopov, ništarija, danguba, lola.
Kokarda. fr., (p. cocarde), narodni ili društveni znak od vrpce.
Koketa. fr. (coquetta), žena, koja želi da se dopadne, da je lijepa, koja je pomamna za ljubavlju; namiguša.

Koketerija, fr. (p. coquetterie), težnja za dopadanjem.
Kolaboracija, l., sudjelovanje, suradnja.
Kolacionirati, l., račune slagati, urediti, sravnjivati, prepis sa izvorom.
Kolatura, l., vlasnost na neki posjed; pravo predlagati duhovnike biskupu, da im podijeli prazne crkvene nadarbine.
Kolaudacija, l., posveta, predaja nove zgrade, pohvalba posla.
Kolega, l. (p. collega), drug, brat po zvanju.
Kolegij, l., skupina, skupština, uredovno društvo, javni zavod.
Kolekcija, l. (p. collectia), zbirka, sabiranje.
Kolektanta, l., sabirač, sakupljač.
Kolektivista, l., sabirač.
Kolektivna nota, zajednička, skupna t. j. od više vlasti sastavljena nota ili spis, dopis.
Kolerik, l., razdražljiv, ljut, žučan, naprasit čovjek, ali nije osjetljiv. Kolerik je krepka i zbita, ali laka tijela. Pogled mu je oštar i vatren, kretnja i hod brz; govor jak, zvučan i brz. Bistra je uma i bujne mašte; vazda snuje nove osnove, te nastoji, da ih i izvede. On je čovjek od rada. Prezire prenavljanje, laž i klevetu, no kadšto je sebičan i samovoljan. Kolerik je nalik sangviniku, samo što on (kolerik) imade više sile, pa je stalan u htijenjima i u radu. On je produktivan, uživa u radu i u uspjehu svoga rada i hoće da gospodari, ponosan je i sretan sam po se i teži za slobodom. V. temperamentan.
Kolidirati, l., sukobiti se; sraziti se.
Kolika, tal., bol, griz u trbuhu (grčevi), proljev.
Kolizija, l., sudar, neprilika, sukob, zabuna, snebivanje, protivnost.
Kolokvencija, l., razgovorljivost.
Kolokvij, l. (p. colloquium), dogovor, ispitni razgovor, semetralni ispiti na sveučilištu.
Kolonija, l., naseobina, u tuđem svijetu.
Kolonijalna roba, ili trgovina, jest trgovati s robom iz kolonija.
Koloratura, tal., tok, trk, ili skok u glazbi; ukras glasa u pjevanju: čistina i umjetni skokovi glasa (ćurlik = triler). Otuda koloraturna pjevačica ili pjevač.
Kolorirati, tal., obojiti, dati boju.
Kolorit, tal., naravna, jasna, živa boja, koja prikazuje, način prikazivanja sliku živahnijom; živahni način govora; živahno prikazivanje koje pjesme.
Kolos, gr., gorostas, orijaš; ogroman, velik čovjek.
Kolporter, fr. (p. colporteur), raznosač, putujući prodavalac (osobito knjiga) novina.
Komasacija, nl., Postupak da zemljište jednog posjednika bude na okupu, zaokruživanje zemljišta u jedan komad ili u jednom mjestu.
Komatozan, fr. (p. comateuse, č. komatöz), spopadnut mrtvim snom, obamrlošću.

Komansirabiliteta, fr. (p. commensurabilitet), odmjera, ista opća mjera.
Kombatant, tal., borac, drug u boju.
Kombinacija, l., prispodabljanje, skladanje, slaganje; spajanje dijelova u zajedničku cjelinu; proračunavanje; promišljavanje, sastavljanje.
Komedijant, njem. (p. komödiant), lakrdijaš.
Komemoracija, l., žalobna sjednica u spomen kojeg odličnog pokojnika uz prikaz njegovog života; spomen na pokojnika.
Komencija, l., doživotna opskrba nekoga za predani njegov imetak.
Komenda, l., crkvenština; crkveno dobro.
Komentar, l., razjašnjenje; tumač zakona, tumačenje (kojoj izjavi).
Komentator, l., tumač; onaj, koji se pošalje kao tumač nekih načela koje stranke.
Komercijalno, l., trgovačko.
Komers, sastanak, kojeg društva, da se nešto proslavi uz svečane nazdravice).
Komes, l. (p. comes, comites), pratilac. Kod starih Rimljana naslov činovnika, koji su pratili osobe rimskog magistrata u pokrajine. Kasnije su se tako zvali caru najbliži ljudi na dvoru, koji su za svoje službe dobivali stanovite nagrade. Poslije za Konstantina dobili su taj naslov dvorski sluge, pa odlični vojskovođe, činovnici, učenjaci, umjetnici itd. U srednjem vijeku zvao se tako upravitelj jednoga predjela comitatus = županije), ili kraljevskih gradova, te su bili u svom području i vrhovni suci. To su obično bili plemići i grofovi. U Hrvatskoj i Ugarskoj bili su to kraljevski činovnici, koji su upravljali kraljevskim gradovima. Danas se tako zove u Hrvatskoj turopoljski župan (kao upravitelj plemenite turopoljske općine).
Komet, l., zvijezda repatica.
Komfort, fr., (i engl. comfort, č. fr. komfor, engl. kemfert), utjeha, ugodnost, kod uživanja; domaća udobnost, koja postane, kada se praktično, udobno i ukusno uredi kuća (kućanstvo), prijatnost.
Komfortabl, fr. (u većim gradovima Beč, Pešta), fijakerska kola sa jednim konjem, jer su jeftinija.
Komij, v. commis.
Komično, gr., smiješno, šaljivo.
Komiker, glumac, koji igra šaljive uloge; veseljak, šaljivdija, lakrdijaš
Komiliton, fr. (p. commiliton), ratni drug, vojni drug; školski drug.
Komisar, fr. (komiser, p. commisair), povjerenik.
Komisija, l., narudžba; povjerenstvo; trgovačko posredništvo, nagrada za posredovanje.
Komisionalno, l., po zapovijedi, narudžbi, nalogu; povjerljivo; gdje se primaju narudžbe uz stanovitu pristojbu. KOMISIONAR (P. commisionär), naručevnik, opravnik,

koji je primio nalog od naručitelja; koji dobije nalog, da na račun drugoga kupuje ili prodaje kakovu robu, te izvršuje taj nalog, a onaj, koji daje nalog, zove se KOMITENT = naručitelj (od komisionirati = naručiti). KOMISIONSBIRO = naručionica.

Komitat. l., okrug, oblast, županija.

Komitent. l., v. komisionalno.

Komoditeta. l., udobnost, ugodnost; zgodnost; vrst lijenosti.

Komodno. fr. (p. commode), ugodno, udobno, zgodno.

Komodor. engl. (p. comodore), pomorski časnik, koji zapovijeda samostalno brodovlju, akoprem nije admiral; zapovjednik nad manjim odijeljenjima bojnih brodova.

Komora. tal., zastupnička kuća (parlamenat).

Kompasciscenta. l., ugovaratelj; supatnik; drug.

Kompaktno. l., gusto, stisnuto, čvrsto, jako.

Komparativ. l., drugi stupanj; sravnivanje, viši stupanj.

Komparirati. l., isporediti.

Kompatibilan. l., snošljiv, s kojim se može družiti, ugovarati.

Kompatriota. l., zemljak.

Kompendij. l., jezgra, izvadak, sastavak.

Kompendiozno. l., ukratko, stisnuto izrađeno (sadržaj).

Kompenzacija. l., juridički znači ukinuće tražbine vjerovnika protutražbinom dužnika, koju ima dužnik proti svom vjerovniku; naknada štete; uzvrat; zamjena jedne stvari s drugom; izravnanje troškova.

Kompetencija. l., sposobnost za nešto učiniti; nadležnost; količina deputata (na pr. drva), za neko vrijeme.

Kompetentan. l., nadležan, uplivan, odlučan.

Kompetirati. l., tražiti, moliti, natjecati se za koje mjesto.

Kompilacija. l., pabirčenje; izvaci iz drugih knjiga, zbirka.

Kompleks. l., sadržaj, skup, zemljište u jednom komadu, obuhvatanje.

Kompletan. l. potpun, pun, savršen, čitav.

Kompletirati. l., upotpuniti.

Komplicirano. l., zamršeno, nesuglasno, zapleteno.

Komplikacija. l., zamršenost, nesuglasje, zapletaj.

Komplimenat. fr., (p. commpliment, č. kompliman), pozdrav, uljudni nagovor, pohvala, čestika, naklon, poklon.

Komplot. fr., zavjera, urota, tajni savez, dogovorno združenje više osoba sa navalnom namjerom, kovarstvo.

Komponent. l., ono, što čini neki satavni dio neke cjeline (na pr. kada se kaže ruska inteligencija je komponent svih problema = inteligencija je komponent ili dio ruskoga naroda.

Komponirati. l., sastavljati, skladati, izmisliti, ukaiditi, pjesmu; napisati kojim riječima napjev; staviti na note (kajde).

Komportabel. fr., uputan, umjestan, pristojan.

Kompost. l., miješanac, gnoj.

Kompozicija. l., sastav (glazbeni komad).

Kompoziter, komponist. fr. skladatelj, glazbotvorac.

Kompromis. l., sporazum, nagodba, pristajanje; dogovor postignut uslijed uzajamne popustljivosti.

Kompromitirati. l., nekoga odati, osramotiti, izvrgnuti neprilici.

Komptoar. v. kontoar.

Komšija. tur., susjed.

Komte. fr. (p. comt), grof, comtesa = grofova kći.

Komuna. l. (p. communa), socijalistički ustanak u Parizu, koji se porodio 18. ožujka 1871. za franc.-njemačke vojne, te koji je u svibnju ugušila versailska vlada; općina, zajednica, skupnost.

Komunalno. l., općinsko, zajedničko. Komunalne banke, što ih osnivaju općine u svrhu finansiranja svojih poduzeća.

Komunikacija. l., svezna ili spojna linija; promet, saobraćaj, saobraćajna sredstva (željeznice, ceste, itd).

Komunike. v. communique.

Komunizam. l., (od communis = zajednički). Komunizam i socijalizam često se zamjenjuje, pače drži se kod neupućenih, da je to isto. Pod komunizmom u pravom značenju razumijeva se svaki sistem, koji hoće da uvede u svijetu zadrugarstvo ili opću zajednicu (communio bonorum) u posjedu (gospodarstvu), radu i uživanju, isključujući privatnu svojinu. Ili komunizam je nauka, po kojoj je čovjek zato stvoren, da imade svaki jednako pravo na zemaljska dobra. Već je Rousseau (č. Ruso — 1712. —1778. god.) rekao: »Svi produkti zemlje su svačiji, a zemlja nije ničija«. Radi toga bi se imala sva zajednička dobra na jednake dijelove među ljudsko društvo porazdijeliti, kao što bi se imao i rad svima jednako podijeliti. Dotično komunizam je nauka o dokinuću osobnoga (privatnoga) vlasništva i boj proti kapitalizmu. Komunisti (radikalni marksisti), nastoje današnji društveni poredak porušiti i zamjeniti ga s komunističkim uređenom državom, u kojoj ne će biti privatnog vlasništva. Do toga cilja imadu doći klasnom borbom, ukinućem nasljedstva, expropriijacijom zemljišta i kapitala, progresivnim porezom, uopće socijalnom revolucijom.

Kao što imade svaka nauka svojih dobrih i zlih strana, tako se i ova popravlja prema stečenom iskustvu. Uslijed toga dolazi i među komunistima do cijepanja, kako to biva i kod vjere i politike. Prema tome imademo NEGATIVNI KOMUNIZAM, koji negira svako vlasništvo uopće pojedinaca ili društva, te traži, da sva dobra stoje svima jednako na usluzi i raspoloženju. Ovaj komuni-

zam širio je četrdesetih godina predašnjega stoljeća, a gorljivi apostol bio mu je riječju i perom Židov Mozes Hess. Danas se za ovu teoriju već malo tko zagrijava. POZITIVNI KOMUNIZAM priznaje skupnost vlasništva pojedincu samo nad produktivnim sredstvima. Pod ovim se razumijevaju sva sredstva, pomoću kojih se stvaraju novi produkti. Ovamo spadaju zemlje i sve surovine, tvornice, strojevi, oruđe, i sredstva, koja ne služe neposredno i isključivo uživanju. Ova vrsta komunizma ima danas brojne pristaše. V. socijalizam i socijalna demokracija.

Konak, tur., stan, dvor, noćište.

Koncedirati, l., dopustiti, priznati, dozvoliti.

Koncentracija, l., sjedinjenje, u središtu, sjedinjenje uopće.

Koncentrirati, l., usredotočiti iz raznih mjesta ili stranaka.

Koncentrirana, l., na pr. vinovica, da je iz nje skoro posve izlučena voda.

Koncepcija, l., misao, pomisao, dosjet, začeće; shvatanje, široka naobrazba, osobita vještina, razumijevanje, sastavak, zamišljaj; duševni vidokrug; sposobnost, široki pogled, visoki um, umna sposobnost (na pr. nekog čovjeka).

Koncept, l., nacrt pismenoga sastavka ili govora.

Konceptualno činovništvo, je više činovništvo, t. j. perovodno sa akdemskom naobrazbom.

Koncert, tal., sklad, sporazumak; glazbena večer, posijelo.

Koncesija, l., dopuštenje, popust; dozvola za neki pothvat; ustupanje; pogodnost; polakšica; KONCESIONIRATI = dopustiti, podijelit; dozvolu za neko poduzeće.

Koncilij, l., crkveni sabor, skupština.

Koncilijantno, l., susretljivo, uslužno, prijazno.

Koncinator, l., redatelj, (koji što uredi ili priredi).

Koncionator, l., govornik (pučki); propovjednik.

Koncipirati, l., sastavljati pismo, slagati nacrt pisma, zakona itd; začeti; umom shvatiti, dokučiti.

Koncizno, l., jedro, jezgrovito, zbijeno, kratko.

Kondemnatorno, l. (p. condemnatorno), osuđeno, prokleto, kažnjeno.

Kondemnatorna osuda, kada se netko osudi na kaznu, LIBERATORNA osuda, kada se rješava od optužbe.

Kondemnirati, l., osuditi, kazniti.

Kondenzacija, l., zgušćivanje.

Kondenzator, l., sabiralo (na pr. munjine).

Kondenzirati, l., zgusnuti (vodu, zrak), ukratko se izraziti.

Kondicija, l., posao, služba, svojstvo, uvjet, pogodba.

Kondicionalno, l., pogodbeno.

Kondicioneli, l., uvjeti, pogodbe.

Kondicioniran, l., u poslu, u službi namješten; imati uvjet da može netko biti primljen u posao.

Konditorai, fr., slastičarna.

Kondolirati, l., izraziti saučešće, sućut.

Kondominium, l., suvlasništvo, skupno gospodarstvo.

Kondotijeri, tal. (p. condottieri), vođe; četovođe; talijanske plaćeničke bande.

Konduiti, fr., iskaz o načinu života, o vladanju ili ponašanju i djelovanju namještenika, što mu služi kao preporuka.

Kondukt, l., pratnja, sprovod, pratioci.

Koneksija, l., sveza, poznanstvo, sklad, logični zaključak, prijateljstvo.

Konfederacija, l., savezništvo, savez (naroda) v. federacija.

Konfekcija, l., prodaja i pravljenje gotovih odijela, cipela itd.

Konfekt, tal., zaslada, slatkiš, voćna poslast, poslastica, jelo, kojim se završuje objed.

Konfeti, raznovrsni sitni slador ili posladoreno žito (zrnje, pšenice, graha, itd.)

Konferenca, fr. (p. conference = konferansa), svjetovanje, dogovor, sastanak, vijeće.

Konferensier, fr. (p. conferencier), javni predavač (koji vodi jednu zabavu).

Konferirati, l., posavjetovati, dogovarati se, sastati se u vijeće.

Konfesija, l., vjeroispovijest, priznata vjerska sljedba; vjerski biljeg.

Konfidencija, l., (tal. konfidenca), povjerljivost.

Konfidencionalno, pouzdano, povjerljivo.

Konfidenta, l., pouzdanik, povjerljivi prijatelj; koji služi nekoj državi kao doglasnik, doušnik, špijun.

Konfiguracija, l., tvorba, obličje (na pr. gore), sklop, stvor, ustrojba, uređivanje.

Konfinabl, fr., ograničeno.

Konfinirati, fr., prognati; omeđiti, ograničiti slobodu; zatvoriti, samovati, biti u kućnom zatvoru.

Konfirmacija, l., utvrđenje, jačanje, potvrda neke stvari po poglavarstvu, blagoslov, sv. potvrda; zasvjedočenje.

Konfiskacija, l., zapljena, zaustava, uzapćenje, oduzeće.

Konfiskatorno, l., ono, što bi se imalo ili moglo zaplijeniti.

Konfizer, fr. (p. confiseur), slastičar.

Konflagracija, l., veliki požar; spalivanje; velika buna, ustanak.

Konflikat, l., sukob, zavada, spor.

Konformno, fr., suglasno, skladno.

Konfrontirati, l., suočiti se se s nekim (kod suda); ispitujuć isporediti.

Konfundirati, l., pobrkati, izmijeniti, smesti, zbuniti, zamrsiti, križati misli.

Konfuzija, l., smetenost, pomutnja, zabuna, zbrka, nered, smetnja.

Kongestija, l., gomilanje, nagrtanje; navala krvi, (u srce ili glavu).

Konglomerat, l., gomila, smjesa.
Kongregacija, l., bratimstvo, pobratimstvo redova (bratovština); skup; zbor, vijećanje kardinala, papinski sud, crkveni ured.
Kongres, l., zbor, sastanak, skupština.
Kongrua, l., najmanji, zakonom opredijeljeni, dohodak crkvene zaklade, da može dotinik, koji zakladu uživa, svomu staležu primjereno živjeti. Zakon, kojim se uređuju cohoci nižega klera u nekoj zemlji; duhovnička plaća, bir; župnički dohoci, odnošaj župnika prema župi.
Kongruenca ili kongruencija, l., poklapanje, podudaranje, skladnost; sposobnost, da nešto pripada ili pristaje; ono; što komu pripada.
Konjektura, l., nagađanje, predpostavljanje, predmnijevanje, sumnja; ispravljanje krivog čitanja; dosjetka; zbirka opažanja; vjerojatni zaključak, izveden na temelju prirodnih i svakidanjih događaja ili učinaka; kad netko izrabi nešto, kako mu prilike (konjekture) pokazuju.
Konjska sila, v. vatt.
Konjugacija, l., sprega (glagola) u slovnici.
Konjunkcija, l., vez, sveza, sjedinjenje, združenje, sastanak dviju zvijezda.
Konjunktura, l., sukob; zapletaj stanja, sticaj prilika, trgovački izgledi, okolnosti.
Konklav, v. conclave.
Konkluzij, l., izvod, zaključak, izvođenje (iz neke pretpostave); kraj svršetak, prijedlog.
Konkludentno, l., što se na temelju nečesa zaključuje.
Konkordansa, fr., slaganje, suglasje, sudaranje, podudaranje.
Konkordat, l., sporazum; ugovor između crkve i države.
Konkordija, l., suglasje, slaganje, suglasnost.
Konkretno, l., stvarno t. j. kada je neki pojam sa svojstvom vezan, ili kada on mostvom vezan, ili kada on može sam o sebi postojati; što stvarno postoji (na pr. kamen, čovjek); znači i istinit ili zbivši se slučaj, događaj. Protivno tomu je apstraktno.
Konkubinat, l., divlji brak, nezakoniti brak, priležništvo.
Konkubina, l., nezakonita žena, priležnica.
Konkurencija, l., natjecanje, utakmica.
Konkurent, sunatjecatelj, koji se s kim natječe, na pr. u trgovini, koji će dati jeftinije.
Konkurs, l., glede imutka znači stečaj; pasti pod stečaj; glede ispražnjenog mjesta znači natječaj.
Konkvistador, špan., veleposjednik španjolskih naseobina u Americi.
Konsekracija, l., posveta, posvećenje, ređenje, ustoličenje (biskupa).
Konsekventno, l., dosljedno, skladno.
Konsekvencija, l., posljedica; posljedak, izvadak.
Konservacija, l., uzdržavanje svježe hrane na dulje vremena.

Konservativac, l., pristaša onoga, što jest; neprijatelj naprednih ideja, dok je liberalac prijatelj slobodoumnih načela.
Konservatizam, l, politička stranka, t. j. stranka staroga kova, koja se najradije drži staroga, da ostane sve pri starom; umjerena, stranka.
Konservatorij, l., visoka glazbena škola.
Konserva, l., hrana svježa uzdržana u bocama ili kutijama.
Konservirati l., uščuvati, uzdržati, pohraniti tako, da ostane neka hrana dugo vremena zdrava i svježa.
Konsignacija, l., predaja blaga komisionaru u prodaju.
Konsignirati, l., zabilježiti; zapečatiti; predati u pohranu; naznačiti spise; skupiti čete (u vojarni ili inom mjestu) na spremu u slučaju potrebe.
Konsilium, l., vijećanje, savjet, mnijenja, odluka, (od više liječnika).
Konsistenca, l., čvrstoća, gustoća, tvrdoća, stalnost.
Konsistorij, l., duhovni stol.
Konskribirati, l., popisivati.
Konskribicija, l., popis popisivanje, novačenje, pregledavanje.
Konsolacija, l., tješenje, hrabrenje, umirivanje.
Konsolidirati, l., utemeljiti, učvrstiti, ustaliti, utvrditi, osigurati, (osobito u novčanom smislu n. p. dugove); srediti.
Konsolidirani državni dug, jest dug ili zaostaci, čije je pokriće osigurano iz državnog dohotka.
Konsonanca, l., suglasje, sloga, podudaranje.
Konsonant, l., suglasnik (glas, slovo: b, p, itd.).
Konspirator, l., poticatelj, bundžija, zavjerenik, urotnik.
Konstantno, l., stalno, postojano.
Konstatirati, l., ustanoviti, učvrstiti, razbistriti, zabilježiti, dokazati, posvjedočiti; ustanoviti kako se što dogodilo.
Konstelacija, l., zviježđe, sklad, sloga, stanje, položaj, zvijezda; u političkom smislu znači odnošaj na političkom nebu t. j. prilika, stanje, raspoloženje, položaj, takodjer upliv sudbine na čovjeka.
Konsternacija, l., zabuna; prepast, preneraženje, upropašćenje, poraz.
Konstituanta, fr., ustavodavno tijelo; ustavotvorna narodna skupština ili parlamenat, koji postavlja temelj državi, što obični parlamenat ne može.
Konstituantno, sastavno, ustavodavno.
Konstitucija, l., uređenje, ustav, temeljni državni zakon naredba; narav, ustrojstvo, građa tijela čovječjeg prema stanovitim svojstvima kao: flegmatik, sangvinik, kolerik i melankolik.
Konstitucionalizam, ustavno vladanje, (protivno od apsolutizma).
Konstitucionalna monarhija je takova monarhija, koja se osniva na ustavu Ljudevita 18. iz god. 1814. Ona negira narodnu suverenost, te kralj nije dužan, da iz parlamen-

tarne većine imenuje ministarstvo. već je u izboru ministara posve neovisan od parlamenta. Kralj imade sva ona prava, koja mu ustavom izrič'to nisu oduzeta.

Dok parlamentarna monarhija naprotiv je takova monarhija, koja se osniva na belgijskom ustavu od god. 1831., a naglašuje narodni suverenitet. U takovoj monarhiji dužan je kralj da bira ministarstvo iz parlamentarne većine. Kralj nema nikakvih drugih prava osim onih, što mu ih ustav podijeljuje, naročito nema nikakvih rezervatn'h prava.

Konstituirati, l., ustrojiti se, osnovati, urediti (izabrati pojedine funkcionare u nekom odboru).

Konstringirati, l., stjerati, svezati, sapeti, ograničiti, oslabiti, ukratko izreći.

Konstrukcija. l., tvorenje, građenje, uređenje, sastav, slaganje, nacrt, slog (konstrukcija tijela); red riječi.

Konsulenat, l., pravni savjetnik, savjetovatelj; odvjetnik.

Konsultacija, l., posavjetovanje, dogovor, savjetovanje, vijećanje (s liječnikom glede n. pr. koje bolesti).

Konsum, l., potrošak.

Konsument, trošilac.

Konsumna zadruga, potrošačka zadruga.

Konsumni coll. trošarina (potrošarina na vino itd.).

Kontagiozno, l., zarazno, prilijepčivo.

Konta, mušterija.

Kontakt, l., dodir, dotik, doticaj, saobraćaj, druženje s kime; doći s kime u dodir.

Konte, tal., grof.

Kontemplacija, l., posmatranje, razmatranje, duboko razmišljanje.

Kontentan, fr. (p. content, č. kontan), zadovoljan.

Kontekst, l., savez, neprekinut slog; splet, smisao govora; poredanje misli, savez u riječima.

Kontestirati, l., poricati, oprovrgavati, pobijati, posvjedočiti.

Kontingenat, l., pripadak, dio; odreden broj momaka za vojsku, dužni ili obvezni prinos k ratnim svotama.

Kontinenat, l., komad, dio svijeta; veliki suvisli suhozemni komad.

Kontinuitet, l., neprekidnost n. pr. službe, da nije prekinuto službovanje; trajnost, neprestano trajuće.

Kontoar, fr. (p. comptoir), poslovnica, trgovačka pisarnica; banka; tezga; kontorist = trgovački pomoćnik, koji radi u poslovnici dotične trgovine.

Konto, tal. (p. conto), račun, naročito u trgovačkim knjigama. Kontirati = provadati knjiženje na račun. Conto Finto = izmišljeni račun.

Konto korent, tal. (p. conto correnti), sastoji se u tome, da banka otvara svojim strankama na račun vjeresiju u svojim knjigama (znači tekući račun) te stoji s njima u trajnoj poslovnoj vezi. Kontokorentna knjiga ili glavna knjiga tekućih računa. Tekući račun.

Kontra, l., (p. contra), proti, nasuprot.

Kontrabas, drugi krupni bas (glas).

Kontradikcija, l., protuslovlje, protivnost (u logici).

Kontradikcija implikata, l., tajno protuslovlje, koje nije izraženo riječju, nego smislom.

Kontradikcija in adjekto, protuslovlje u pridavniku, (n. pr. željezno drvo, suhe suze.).

Kontradiktorno, l., protuslovno, protivurječno, oprečno.

Kontrahent, l., ugovarač, ugovorna stranka.

Kontrahirati, l., ugovor sklopiti, pogodbu složiti; udesiti; raspravljati o dvoboju.

Kontrakarirati, fr., smesti, osujetiti.

Kontrakt, l., ugovor, pogodba.

Kontrapunkt, l., nauka o vieštini slaganja glasova u glazbi.

Kontrasignatura, l., nuspotpis, supotpis.

Kontrast, l., protivnost, razlika, kada se u govoru nešto raznovrsna, različna u cjelinu spaja.

Kontravenienca, l., prestupak zakona, naredbe.

Kontreband, fr., kriomčarenje, kradom unijeti preko granice stvari, koje potpadaju carini.

Kontrerno, fr. (p. contrairno), protivno, suprotno.

Kontribucija, l., daća, porez; dio, koji otpada na nekoga; ratni porez; dužnost, da narod hrani mobiliziranu vojsku.

Kontr-ku, fr. (p. contre-coup), odraz, ustuk, protivno djelo, posljedica; protuudarac.

Kontrola, fr., nadgled, nadzor, pregledba.

Kontrolirati, fr., pregledati, voditi proturačun.

Kontroverza, l., prijeporna stvar; učena, književna prepirka, kavga, rasprava, prijeporno pitanje.

Kontruirati, protusloviti, lažno govoriti.

Kontumac, l., upornost, tvrdoglavost, neposluh, nedolazak pred sud i biti radi toga nedolaska osuđen; znači i razdvojenje bolujućih od zarazne bolesti; kontumac osuda = osuda iz ogluhe. Ostalo v. karantena.

Kontura, obris, nacrt, glavne crte neke slike ili risarije; glavne misli nekoga duševnoga rada.

Kontuzija, l., laka ozljeda (tjelesna).

Konvenabel, fr., priličan, pristojan, zgodan, ugodan.

Konvencija, l., dogovor, ugovor.

Konvencionalno, l., što se odnaša na konvenciju; što se uobičajilo, što je ušlo u narav.

Konvenienca, fr., suglasje; pristojnost, uljudnost, razmjerje.

Konvenirati, l., prijati; slagati, sudarati se, goditi.

Konvent, l., sastanak, društvo; samostan; (francuska skupština god. 1789., koja je zbacila kraljevstvo).

Konventikli, l., tajni (često i zabranjeni), sastanci, skupljanje, skup.

Konventiranje, l., v. konverzija.
Konvergentno, l., što se stječe k jednoj tački, k sporazumu.
Konvertirati, l., pretvoriti, preobratiti, promijeniti, prijeći na drugu vjeru; promijeniti mjeru kamata državnoga duga, znači i više dugova sa raznim kamatima ujednačiti t. j. da bude jedna glavnica odnosno jedan vjerovnik i jedni kamati.
Konvertita, l., koji prođe kao nekršten u katoličku crkvu.
Konverzacija, l., sijelo, posijelo, zabava, razgovor, divan, saobraćaj, društveno općenje.
Konverzija, l., obraćanje, preobrat, zamjena; umanjivanje kamatnjaka; promjena pravca, preokrenuti n. pr. rečenicu; pretvorba duga u novi dug sa manjim kamatima; unifikacija (ujedinjenje) dugovanje.
Konvikat, l., zavod sa stanom i potpunom opskrbom za đake; odgojilište, othranilište.
Konvinencija, l., praštanje, gledanje kroz prste.
Konvulzija, l., borba, trzavica, grčevitost udova.
Konzekutivno, l., što dolazi uzastopce kao naravna posljedica, što samo od sebe slijedi.
Konzerva, l., v. konserva.
Konzervativna stranka, v. konservatizam.
Konzorcij, l., zadruga, drugovi, ortaci.
Konzultacija, v., konsultacija.
Konzum, v., konsum.
Kooperativ, l., zadruga (konzumna), na osnovi zajedničke saradnje.
Kooperativno, l., u zajednici s drugima raditi, sudjelujuće, pomagajuće.
Kooperacija, l., saradnja, zajednički rad.
Koordiniran, l., isporeden, izjednačen.
Kopija, tal., prijepis, precrtanje, snimak; što nije izvorno ili originalno, nego je po drugom primjerku izrađeno.
Kor, fr. (p. corps), tijelo; zadruga, zbor; u vojsci veći dio vojske, četa; pjevalište (u crkvi).
Koral, l. (p. choral), crkvena popijevka u katol. crkvi; jednostavne liturgičke pjesme, koje intonira svećenik, a narod ili pjevač odgovara.
Koralista, crkveni pjevač.
Koran ili kuran, tur. (kur-an), jest knjiga, u kojoj je propisana nauka Muhamedova.
Kordon, fr., trak od šešira; stega; međa radi sigurnosti; red vojničkih straža za obranu granice postavljenih kraj granice, da spriječe unašanje zabranjene robe ili kužnih bolesti (glede kontumaca).
Koreferat, l., nuzizvještaj, drugi izvještaj.
Korektor, l., ispravljač.
Korektura, l., popravak, poboljšanje, ispravak.
Korektno l., uredno, pravo, bespogriješno, ispravno.
Korelacija, l., uzajamnost izmjenični odnošaj, zamjenitost (n. pr. uzrok, posljedica), međusobni odnos.

Korepetirati, l., opetovati s nekim (nauku).
Korespektivno, l., što bi se jedno na drugo odnosilo, ili jedno s drugim ticalo.
Korespondencija, l., izmijenjivanje listova, pismeni saobraćaj, dopisivanje.
Koridor, tal. (p. corridor), hodnik među dvije sobe; spoj, put, prolaz, razvod, razmeđe prolaz među dvije države: suhozemna veza između dvije države.
Korifej, gr., prvak, vođa ili glava neke stranke, skupine.
Korigirati, l., ispravljati.
Korintianizam, naziva se novotarija, koja se uvela prije desetak godina u engleske ženske škole, da su djevojke morale učiti pospremati sobe, prostirati krevete, namjestiti stolove, priređivati razna jela itd.
Korolar, l., dodatak, dometak, razjašnjenje, koje slijedi iz predašnjega razlaganja; izvadak.
Korona, l., vijenac, kruna; kod Grka i Rimljana, najveće odlikovanje kao nagrada za pobjedu kod javnih igara i kao odlikovanje za građanske kreposti i slavnih čina; znači i sjaj oko glave svetaca na slici; tonzura svećenička, biskupska, papinska čast; skupština ili sastanak svećenstva jednog dekanata (kotara); sjajne zrake, koje izlaze iz sunca, kada je mjesecom pomrčano; prištevi na čelu kao posljedica sifilističkih bolesti; vezani krug slušača.
Korota, vrijeme tuge i žalosti za pokojnikom.
Korporacija, l., poslanstvo nekoga društva ili tijela; društvo, tijelo; zadruga.
Korpus, l. (corpus), tijelo, stvar, tjelesina.
Korpulencija, l., tjelesnost, tjelesna snaga, jakost.
Korpulentan, l., gajan, debeo, krupan.
Korumpirano, l., pokvareno, izopačeno, podmitljivo, potkupljeno.
Korupcija, l., iskvarenost podmitljivost, trulost.
Korzo, tal., glavna ulica, šetalište; svečana povorka u kočijama. V. corso.
Kosmogonija, gr., nauka o postanku svijeta.
Kosmopolita, gr., (kosmos = svemir, cio svijet), građanin, koji živi sad u jednoj, sad u drugoj zemlji, komu je cio svijet domovina, ili koji teži za tim, da nestane ne samo političkih i narodnih opreka nego i razlika; on ne će da znade za užu domovinu i za narodnost.
Kosmopolitizam, gr., misao, da su svi ljudi braća, da budu jednaki i ravnopravni; slijed raspoloženje, usljed kojega čovjek svoje vlastite interese kao i interese svoje okoline podvrgava općenitom čovječanstvu, sveopćem dobru.
Kostim, fr., v. kostum.
Kostum, fr., (p. costume, č. kostim), nošnja, kroj, običaj kroja. KOSTIMIRAN, obučen u posebnu nošnju (ili maskiran samo bez krinke).

Košer, heb., čisto, za jelo.
Košonerija, fr. (p. cochonnerija), svinjarija.
Kota, fr. (p. cote, č. kot), rebro; bok; strana; obronak; brežuljak; strmina; morska obala; u graditeljstvu i mjerstvu znači stanovita točka, stalna ili ishodišna točka, koja predočuje stanovitu stalnu visinu, od koje se dalje mjere ostale visine, ili po kojoj se ostale tačke ili visine ravnaju.
Kotau, kineski poklon.
Koterija, fr. (p. coterie, č. kotri), zatvorena zabava, skupno ili zasebno društvo; vjenčić; stranka, koja radi sve iz sebičnih uzroka, samo sebi i svojim članovima u prilog, te tim škodi drugim ljudima.
Kotiljon, fr., izvjesna vrst zabavnoga plesa (francuskog); donja sukna.
Kotiranje, fr., pripuštanje papira na burzu.
Kotirati, fr., bilježiti (n. pr. državni papiri kotiraju se na bečkoj burzi).
Kotizacija, l. (od quot = koliko), prinos, određeni dio, udruga.
Koturn, gr., (p. kothurn), visoki cipeli (čizme), koji cijelu nogu pokrivaju n. pr. za lovce ili za glumce u žalobnim kazališnim komadima (pristaju na obje noge); nadut način govora ili pisanja).
Kozerija, v. causerija.
Kozmetika, gr., nauka o njegovanju kože.
Kozmologija, gr., metafizičko prirodoslovlje.
Kozmopolita, v., kosmopolita.
Krah, njem., prolom; pucanj; tresak. prasak, državni krah = državni bankrot, udar, slom.
Krakeeler, njem. svadljivac; vikač, bukač.
Krater, gr., ždrijelo, grotlo, kotlina u vulkanu.
Kreatura, l. (p. creatura), prvobitno znači stvor; (u podrugljivom smislu znači čovjeka, koji se kojem odličniku stavi na raspoloženje ili da mu je ljubimac); znači i čovjeka spremna na svaku opačinu.
Kredit, tal., vjeresija, povjerenje, uglednost, glas, tačnost i sposobnost plaćanja.
Kreirati, stvoriti, uspostaviti, sastaviti, ustrojiti, osnovati, postaviti.
Kreol, Američanin rođen od bijelih otaca i mestičkih matera. (MESTICI = od bijelih otaca i indijanskih majka).
Kreten, v. cretin.
Krida, l., propast, postradanje; nemogućnost plaćanja.
Krimen, l., (p. crimen), krivnja, zločin.
Kriminal, l., sve što na kazneni zakon spada; zločinstvo.
Kriptogama, gr. (p. kryptogamija), tajni brak; tajnocvjetke; zagonetno tajno rasplodivanje, bescvijetne biljke.
Kriptografski, gr., (p. kryptographski), sakrito ili tajno pisano.
Kriptograf, tajnopisac.
Kriptohegemonizam, tajna premoć, prevlast.
Kriptooportunizam, tajno okorišćivanje.

Kristalizirati, gr., ulediti, lediti (kada se tekućina pretvara u krutu tvar n. pr. slana voda u sol itd.); u govoru se rabi ova riječ, kada se neka stvar pročisti, razbistri. KRISTAL, gr., ledac ili je ruda, koja je pravilno ograničena plohama te postaje pravilno tijelo.
Kriterij, l., pouzdan znak, biljeg, značaj nekoga čina, s kojega se netko okrivljuje; znak, koji nešto odaje, da je to ovo, a ne nešto drugoga.
Kritika, l., ocjena, rasudba, znanstveni pretres, ispit neke stvari; prosuđivanje; kuđenje.
Kriza, l., riješidba, odluka, osuda, vršak, preokret n. pr. u bolesti); opasno stanje; osudan čas.
Kronička, gr., bolest, dugotrajna, okorjela, zastarjela bolest. Akutna = kratko trajuća.
Kronika, gr. (p. chronika), ljetopis, knjiga, koja godinu za godinom pripovijeda događaj svijeta, mjesta, naroda ili vladaoca; mjestopisna povjest; dnevni događaji.
Kronologija, gr., nauka o razdiobi vremena.
Kronološki, gr., ljetoslovno, susljedno t. j. onako, kako i kada su se redom zbivali događaji ili promjene.
Krudeliteta, l., surovost; okrutnost; nemilosrdnost.
Ksantipa, žena grčkoga filozofa Sokrata, a jer je bila veoma goropadna i zla, kaže se tako svakoj zloj i svadljivoj ženi.
Ksenofobija, gr., bojazan od stranaca.
Kubizam, (nadrealizam) je novija struja u umjetnom graditeljstvu i slikarstvu. Izrazuje se u šarolikosti boja, koje se upotrebljavaju slobodno bez obzira na predmet. Ideal kubizma je plastika. Seljačke radnje u drvetu podsjećaju na crnački kubizam. Šarenj izgled sadašnjeg grada s reklamama itd. V. futurizam.
Kujon, v. kojon.
Kujonirati, fr., bockati nekoga na lopovski način; psovati, gristi, kazati, mučiti (ujedljivim riječima).
Kulak, rus., stisnuta pesnica ili u širem smislu znači lihvar.
Kulantno, fr., voljno, uslužno, lako, glatko, tačno, što teče naravno.
Kulise, fr. (p. coulisse), pomične stijene na pozornici u kazalištu; žlijeb, po kojem se mogu neki predmeti guranjem pomicati amo i tamo; mjesto gdje se na burzi skupljaju neovlašteni posrednici.
Kulminacija, l., najviša točka, najviši stupanj, vrhunac.
Kuler, (p. couleur), boja, svjetlost.
Kuloar, v. culoir.
Kulpozno, l., bez zle namjere počinjeno djelo, propustom nužne pažnje.
Kult, l., štovanje (bogoštovlje).
Kultivirati, l., gojiti, obrađivati, oplemenjivati, unapređivati.
Kultura, l., naobrazba, prosvjeta, napredak; kulturni narodi ili obrazovni narodi. U kulturnim zemljama nalazimo tragova čovjekovoj radljivosti na polju ratarstva, stočar-

stva. šumarstva, graditeljstva, umjetnosti, knjižeznosti itd.; kultura tla = težanje tla.

Kumulativno, l., spojeno, skupno, nagomilano.

Kunktator, l., (p. cunctator), oklijevalac, krzmalac; koji promišlja, te je neodlučan.

Kuplet, fr. (p. couplet), šaljiva ili podrugljiva pjesmica s dočetnim srokom, koji se obično ponavlja.

Kupon, fr., (p. coupon), odrezak, otpadak, okrajak; kamatna cedulja vrijednosnih papira, dio razdiobe dividende za jednu godinu.

Kupula l., čašica (od žira); u graditeljstvu šupljina na krovu u obliku čaše.

Kura, v. cura.

Kurant, v. courant.

Kurat, l., dušobrižnik; FELDKURAT, vojni dušobrižnik, svećenik.

Kuratno, l., brižljivo, dušobrižno (cura animarum = duhovna pastva).

Kurator, l., skrbnik.

Kuratorij, l., štitnički ili tutorstveni ured; predsjedništvo, koje se imade za nešto skrbiti.

Kuraža, fr. (p. courage), srčanost, hrabrost.

Kurija, l., (p. curia) senat, sudište, gdje se kurija sakupljala, vijećnica, velikaški, plemićki ili kanonički dvor; papinska vlada. Romulus je razdijelio sve rimske patricije na tri vrsti, a svaku vrst opet na 10 kurija, od kojih je svaka imala 10 rodova ili plemena. Svaka kurija imala je svoga poglavara, (načelnika), a svima je zapovijedao CURIO MAXIMUS, vrhovni načelnik. Za skupštine imale su kurije svoje posebne zgrade. Kada su se plebejci dočepali svojih prava, izgubile su kurije svoj značaj. Kasnije je ova riječ značila uopće saborsku zgradu, a u srednjem vijeku sud. CURIA ROMANA je općenito ime svih zborova i sudova: kardinalskih, pravnih i upravnih. Danas se još tako zove dvorac kanonika i vrhovno sudište ili kralj. kurija. Po kurijama biraju se u nekojim zemljama ili državama narod. posl. za parlamenat po izbornim tjelesima n. pr. kurija gradova, seoskih općina, trgovačko-obrtnička komora, općih izbornih klasa itd., svako od ovoga daje stanoviti broj poslanika.

Kurijalan, l., službeni pisarnički, uredski (n. pr. stil).

Kuriozno, tal., rijetko, neobično, čudnovato.

Kurir, fr., glasonoša, teklić, skoroteča, brzoteča.

Kurisati, (od fr. courisati), počast, poštovanje davati dami; udvarati.

Kurs, v. kurz.

Kurtizana, dvorkinja, dvorska milosnica; dvorjanica.

Kurtoazija, v. courtoisie.

Kurulski stolac, l., slonovom kosti urešeni stolac, na kojem su sjedili poglavari u starorimskoj državi; konzul, pretor i kurulski edil, dok su vršili službu.

Kurultai, l., zbor, skup, knezova.

Kurz, l., tok, tečaj. Ova se riječ upotrebljava o vremenu potrebnom za trajanje nečega (n. p. školski kurz). U trgovini rabi se o mjenicama i o vrijednosnim papirima (kada se radi o cijeni istih). Cijena vrijednosnih papira ili novca.

Kurzirajuće, tekuće, kolajuće, što je u tečaju.

Kurzivan, l., koso ležeći.

Kurzivno pismo, koso ležeće pismo, tiskano ili pisano.

Kustos, l., (p. custos), čuvar, stražar, nadzornik — knjižnice, muzeja i uopće naučnih zbirki (imade i kanonik kustos).

Kvai, v. kai.

Kvalifkacija, l., osposobljenje, sposobnost, okretnost za vršenje nekog zvanja ili rada.

Kvaliteta, l., vrsta, odlika, kakvoća, narav, dobrota.

Kvantiteta, l., količina, kolikoća, množina. KVANTITATIVNO = po množini. Kvantum, broj, množina robe.

Kvart, tal. (p. quart), komad, četvrt.

Kvartal, tal., četvrt godine.

Kvartet, tal., četveroglas, četveropjev, četvorica.

Kvazi, l., (p. quasi), tobože, kao da, tako rekavši, gotovo, po prilici, skoro, malo ne.

Kverulant, l., tužitelj, koji ima bolest da rado tuži.

Kveruliranje, l., kada se netko pravda za umišljeno pravo, kada tuži bez opravdanog razloga.

Kvestor, l., kada su Rimljani protjerali kraljeve, došla je državna vlast u ruke patricija (g. 510.—366. pr. Kr.). To je bila aristokratska republika. Mjesto kralja vladahu po dva konzula, a državnom blagajnom upravljahu kvestori (viši činovnici). Danas je kvestura ured (n. pr. na sveučilištu, gdje se plaća školarina, taksa za ispite itd.) a kod parlamenta prima podneske, poziva poslanike, isplaćuje dnevnice zastupnicima itd. Upravitelji tih ureda ili pisarna zovu se kvestori.

Kvid faciendum, l., v. quid......

Kvietizam, l., v. quietizam.

Kvintesencija, l., najfiniji dio izvađen iz nekoga tijela; jezgra; srce; glavna stvar, najbolje.

Kvirinal, kraljevska palača u Rimu.

Kvitirati, fr., riješiti; potvrditi, da je dug plaćen; osloboditi se duga; položiti ili ostaviti službu, čast.

Kvod erat demostrandum? l., (p. quod........), što je trebalo da se kaže?

Kvodlibet, l., (p. quodlibet), ričet, sve popriјeko, svakojako, koješta, svašta, mješovito, štogod hoćeš.

Kvorum, l, Kod engl. najviših sudskih oblasti hoće se za neke zaključke kvalificirana većina, koja se zove kvorum. Taj naziv iz engl. prava prešao je u druga državna prava. Prema tome znači kvorum ustanova parlamentarnog poslovnika, koja od-e-

duje broj narodnih poslanika, koliko ih mora prisustvovati sjednicama, da bi parlamenat bio sposoban za stvaranje zaključaka. Za pravovaljani zaključak traži se, da je od tri četvrtine (¾) zastupnika dvije trećine (⅔) za taj zaključak, a za promjenu ustava tri petine sveukupnog broja poslanika. Inače se traži samo nadpolovična većina.

Kvota, l., razmjerni, u procentima izraženi dio; prinos, što ga ima doprinijeti jedna stranka ili zemlja za pokriće poslova, koji su zajednički, ili dio dobitka što ga od zajedničkog posla ima član zajednice da primi.

L

L. S. — Locus sigili (č. lokus sigili), mjesto pečata.

Labet, (dolazi od fr. La bête, znači životinja). kod kartanja znači izgubljeni zalog, bez štiha; izgubljeno; umorno. V. bête.

La bête humaine, fr. (č. la bet' imen), čovjek zvijer, znači da čovjek ima svoj životinjski nagon, kojemu udovoljava; životinja.

Labilno, l., nestalno, što lako padne padavo, što se lako sruši; oprečno od stabilno.

Labirint, gr., velika državna palača Egipćana sa 12 hramova od 3000 dvorana i to polovica pod zemljom, a polovica nad zemljom. Danas se taj izraz rabi u govoru, gdje se hoće prikazati nešto zamršena, ogromna, gdje se ne može čovjek snaći; inače znači i zaplet, iz koga ne zna van; zbrka; ušna cijev.

Laborant, l., priugotavljač lijekarija, pomoćnik kod prigotavljanja lijekova u ljekarni.

Laboratorij, l., radionica ljekarija, ludžbarnica; talionica.

Labouristički, fr. (č. laburi...), radnički.

Lady, engl. (č. ledi), gospođa (plemenitog roda u Engleskoj); lady patronesa, prva gospođa, dama u kojem otmjenom društvu, plesu.

L'affaire celebre, fr., (č. lafer selebr), slavan, znamenit događaj.

Laik, l., svjetovnjak; nevježa (u kojoj struci).

Laissez fair, laissez passer, fr. (č. lese fer, lese pase), ostavi, neka ide; ne brini se, što drugi rade, govore; dopusti propustiti (neka ide svojim putem).

Lakaj, fr., sluga kod velikaša; inače inoš, poslužnik u posebnom odijelu (livriran).

Lakonički, kratko i jezgrovito, malo govoriti ali duhovito i svaka mora vrijediti. (Neki Grk, odakle i taj izraz potječe, reče svojoj majci, da mu je kratak mač. »Sinko, primakni se za korak bliže neprijatelju!« — odgovori mu majka). Ili — Xerxe piše Lakedemoncima: »Predajte oružje!« Lakedemonci odgovoriše: »Dođi, pa uzmi!«.

Lakrdija, tur., besjeda; šala.

Laks, l., nesigurno, netačno, mlohavo, mlitavo, slabo, popustljivo, klimavo.

Lamentacija, l., naricanje, jadikovanje.

Lamentirati, l., halabučiti, psovati, jadikovati.

Lance, fr. (č. lans), sulica, koplje.

Lancetta, fr. (č. lanset), mali š ljasti s obje strane nabrušeni nožić; bocka; oruđe za izrezivanje rane.

Lancirati, fr., (č. lansirati), baciti; pustiti; potjerati; osloboditi brod od poluge; spustiti ga u more; staviti u naglo gibanje; spustiti neku vijest u javnost radi utiska.

Lapalije, tričarije; malenkosti, neznatne, malovrijedne stvari; trice.

Lapidarno pismo, l., kratki latinski napis uklesan u spomenik od kamena.

Lapsus, l., skok, slučaj, pomutnja, nešto neoprezno reći što se izmakne (jeziku). Otuda lapsus linguae (č. lingve), što mu se izlanulo, zareklo, bubnuo je.

Largicija, l., darežljivost; dobrovoljni dar; bogati dar.

Largo, tal., lagano (idući).

Larifari, nj., prazno brbljanje, andara mandara.

Larva l., (larfa) krinka, obrazina; sablast (kod starih Rimljana); ličinka.

Lascivno, l., bujno, raskošno, raskalašeno, sablažnjivo, besramno, bludno, ogavno.

Last, not least, engl. (č. last not list), zadnji, ne najniži; posljednje, ne najmanje.

Latentno, l., sakrito, pritajeno, vezano, sakriveno (na pr. neka bolest).

Latifundija, l., velik posjed, poljska dobra; posjed, koji se na široko rasprostire.

Latitudo, l., širina, opširnost; prostranost, protegnuće, rastezanje, sloboda, dopuštenje.

Latrina, l., zahod.

Lava, l., i tal., rastaljeno kamenje i rude, što kao kipuće na otvor vulkana provaljuje, te se nizbrdo nekoliko kilometara daleko valja.

Lavirati, brazdati, ševrljati, ugađati protivnim strankama; amo tamo ljuljati se.

Lazaret, tal., vrst bolnice; prigodna bolnica.

Lazur, (azur) per., lijepa modra boja neba.

Leader, engl. (č. lider) poglavica, vođa, prvak; uvođač; uvodni članak (u novinama).

Ledirati, l., povrijediti, okrnjiti koju stvar.

Legalizirati, l., ovjeroviti, svjedodžbu dati po oblasti potvrditi, ili uopće nešto potvrditi, da je zakonito valjano.

Legalno, l., zakonito.

Legat, l., zapis, oporučna raspoložba o pojedinoj ostavini, znači i poslanik, koji zastupa neku vlast ili neko društvo.

Legenda, l., životopis nekoga sveca; priča; bajka nabožnoga sadržaja; po starom znači i knjiga; znači i priča historijski nedokazana.

Legerno, fr. (č. ležerno), lako, bez napora, popusno, površno, lagano, tanko, lakoumno.

Legija l., četa množina, vojni zbor kod starih Rimljana (sastojeći od najmanje 3000, a najviše 6000 momaka).

Legislativa, l., zakonodavno tijelo; parlamenat.

Legitimacija, l., izjava o zakonitosti, ovjerovljenje.

Legitimirati, l., iskazati svoje pravo, opravdati se (kod potjere), što i tko si; dokazati, da je onaj za koga se izdaje; proglasiti za pravomoćno; ovjerovit poslanika,

Legitimista, l., pristaša zakonitoga nasljedstva na prijesto. U Francuskoj pristaše starije burbonske loze.

Legitimno, l., po zakonu, zakonito.

Lekcija, l., čitulja; čitanje predavanje, zadatak, naputak; opomena; odlomak sv. pisma, koji se čita prije evangjelja kod sv. mise.

Lektira, fr. (p. lectura), štivo; čitanje za zabavu.

Lektor, l., čatac, čitalac, štilac; onaj, koji komu što čita.

Leksikon, gr., rječnik.

L'enfant terrible, fr. (č. lanfan teribl), strahovito dijete; bau-bau, brbljavo dijete, koje sve izbrblja i tako dovede ljude u nepriliku.

Leno, v. feud.

Lepidopterologija, gr., nauka o leptirima.

Letargija, gr., bezbrižnost, tromost, drijemež, mlohavost, mrtvi san.

L'état c'est moi, fr. (č. leta se moa), država sam ja (reče francuski kralj Ljudevit XIV, a to znači: Što ja hoću, to mora da bude!).

Leturgija, v. liturgija.

Lex posterior, l., kasniji zakon, novij zakon.

Ležerno, v. legerno.

Liaison, fr. (č. ljeson) vezivanje; veza, vezica, odnošaj.

Libel, l., pogrdni spis, paškvil; javni oglas; bilježnica; pisamce.

Liberalan, l., slobodouman, koji teži za slobodom i neovisnošću u svakom pogledu; čovjek naprednih ideja, a protivnik svake starinske vlade, reakcije i mračnjaštva.

Liberum veto, l., slobodni: »Ja zabranjujem!« ili pravo prigovora, prigovarati osudi; pravo zanijekanja.

Libreto, tal., tekst, riječi neke opere.

Licencija, l., dozvola, povlastica, ovlaštenje; sloboda,

Licencija poetica, (č. ... poetika) pjesnička sloboda, t. j. da se pjesnik ne mora strogo držati slovničkih (gramatičkih) pravila, kada sastavlja pjesmu.

Liferant, njem., dobavljač.

Lift, engl., stroj za uspinjanje u spratove kuće.

Liga, fr., savez.

Likvidacija, l., konačni obračun, razlaz, raspust prestanak, razvrgnuće, dokončanje tekućnih poslova, ispunjenje obveza razyrgnutog društva; utjeranje na dugu stojećih tražbina, te pretvaranje u gotov novac društvene imovine.

Liliputanac, stanovnik umišljene zemlje, — gdje stanuju,

kako se priča, po palac veliki ljudi — dakle vrlo malen čovjek.

Limit, l., određena cijena za komisionara.

Limitirati, l., ograničiti; omeđiti; odrediti (na pr. zadnju cijenu kod prodaje neke robe).

Lingvistika, l., nauka o jezicima.

Linčovanje, engl. (p. lynchovanje), neposredni pučki sud, t. j. kad narod nekoga krivca sam istuče, ubije, na mjestu sudi, (dakle kazni), kako je običaj u Sjevernoj Americi.

Lion, l., lav, (od leo = lav), u običnom govoru se misli izvanredan neki pojav, koji u oči pada; slavljena osoba.

Lion du jour, fr. (č. lion di žur), čovjek o kom svi govore; elegantan gospodičić.

Lira, gr., znak, simbol glazbe, talijanski novac.

Lirika, gr. čuvstveno, nježno pjesništvo; pjesme, koje predstavljaju nutarnji život, čuvstvo, osjećaj i misao pjesnika ili druge osobe (To su obično ljubavne pjesme).

Lis est, l., rasprava traje (sub lite = pod pravdom).

Literarno, l., književno.

Literatura, l., književnost; skup svega, što je čovječji duh uradio i objavio u jeziku. Literatura se dijeli na prozu i poeziju. Svaki narod ima svoju literaturu, a po bogatstvu literature se vidi, da li je koji narod više ili manje kulturan (napredan). Literatura se dijeli na pojedine struke, tako imademo gospodarsku, pedagošku, šumarsku literaturu itd.

Literat, l., književnik, učenjak.

Litograf, gr., (p. lithograph), slagar (u tiskari) kod kamenotiska.

Litografija, gr., kamenotiskara, kamenopisara, kamenorez.

Liturgija i liturdija, obred kod službe božje, u pravoslavnih misa.

Liturgika, knjiga, koja tumači bogoslužne obrede.

Livreja, služnjak, posebno odijelo sluge (lakaja).

Localno, l., mjesno, maleno (opsegom). Localizirati, stegnuti u mali opseg, ograničiti na manji prostor.

Loco, l., (č. loko), u mjestu ovdje.

Locofobija, l., što ne može uvijek biti na istom mjestu.

Locofocos, pristaše napredne stranke u Sjev. američkim državama (demokrate).

Locum tenens, l., zamjenik, namjesnik, povjerenik.

Locus communis, l., (č. lokus komunis), zajedničko mjesto; zajednički sadržaj; zahod.

Logika, gr., umoslovlje, nauka o pravilnom mišljenju.

Logomachija, gr. (č. logomahija), prepiranje, boj s riječima, pravdanje.

Lojalan, gr., (p. loyalan), vjeran prema zakonu; iskren, pošten, odan, vladi i kralju; pošten i čestit podanik.

Lokal, tal., prostorije; mjesto obitavanja, stanovanja.

Lokacija, l., razredba, vrstanje po redu.

Lokalno, v. localno.

Lokalizirati, v. localno.

Lokomobil, l., parostroj, koji na mjestu radi i kreće druge, ali se od mjesta do mjesta i sam pokreće.

Lokomotiva, l., parostroj, kod željeznice ili stroj, koji, kad radi, i sam se kreće, dok lokomobil može raditi, a da na mjestu stoji.

Lord, plemić, vlastelin u Engleskoj.

Lord-major, gradonačelnik u Londonu.

Loža, fr. (p. loge), stanica, sa jedne strane otvorena soba, izbica (na pr. u kazalištu ili u cirkusu); mjesto, sjedište, kamo se kupe slobodni zidari. V. frank mason.

Ložirati, fr. (od loge = č. lož = kolibica, sobica pazikuće i od loger = č. lože = stanovati), nastaniti se, smjestiti se. DELOŽIRATI, = izbaciti iz stana.

Lucida intervala (lucidum intervalum), l., svijetliji trenuci, ili međuvrijeme, kada se na pr. umobolnik povrati k svijesti, čas kada je pri sebi.

Lucus a non lucendo, l., znači tražiti od nekoga nešto, što on nema ili što on nije; ili netko se nečim gradi, a uistinu to nije.

Lues, lat., zarazna bolest (sifilis).

Luetičan, l., (od lues), zaražen, okužen sifilisom na spolnim organima.

Lukrativno, l., unosno, korisno, probitačno.

Luksus, l., gizda, sjaj, dika, raskoš.

Lukulski objed, po načinu raskošnog i bogatog Rimljana LUCULLUSA častiti se. On je imao na morskoj obali kod Napulja palaču sa više dvorana za ručak. Najskuplja je bila »Apolon«, gdje je ručak stojao 40.000 Kr. za njega samoga.

Lumen mundi, svjetlo svijeta (kaže se na pr. čovjeku, koji je izvanredno duhovit, blag, krepostan, uopće uzor čovjeka.

Luminozno, l., svijetlo, jasno, učeno.

Lunch, engl. (č. lenč) zalogaj, drugi zajutrak u 12 sati.

Lunš, v. lunch.

Lupa fr. (p. loupe), staklo povećalo, leća.

Lustrum, l., razdoblje od 5 godina (kod starih Rimljana za svečanosti); svijećnjak (njem. Luster) sa više svijeća; svjetionik.

Lux in tenebris, l., svjetlost u tami.

Lynchovati, v. linčovati.

M

M. P., mjesto pečata. (Ovaj se znak meće kod prijepisa nekoga službenoga spisa na ono mjesto, gdje je bio udaren na izvornom spisu pečat dotičnog ureda). Znači i manu propria — ili vlastitom rukom, kad se piše n. pr. ma-

lim slovima (što se kod nas piše sa v. r.)

Mac, škot., (č. mek), sin.

Machiavelizam, v. makiavelizam.

Madame, fr. (č. madam), gospođa.

Mademoiselle, fr. (č. madmozel), gospođica.

Madona, tal., sveta djevica, bogorodica.

Madrigal, tal., pastirska pjesmica, mala duhovita pjesmica.

Maestetično, l., veličanstveno.

Maestro, tal., učitelj, kapelnik, majstor.

Mafija tal. (p. maffija), sicilijanski potajni savez, kojemu je svrha globljenje ili umorstvo; zločinačka družba.

Magično, l., čarobno.

Magija, l., čarolija, zasljepljenje.

Magister, l., učitelj, predsjednik.

Magistra vitae, l., (č. . . . . vite), učiteljica života, (misli se povijest).

Magna charta, l. (č. karta), **libertatum**, l., velika karta sloboština; veliki list slobode. (Engleskoga kralja Ivana »bez zemlje« prisili plemstvo i svećenstvo godine 1215., da je taj veliki list slobode potpisao i taj se list smatra osnovom engleskoga ustava. Od onda imadu Englezi parlamenat, a kasnije je prenesena ustavnost i na kontinenat t. j. na ostalu Evropu).

Magna pars, veliki dio.

Magna pars fui, l., bio sam veliki dio.

Magnat, l., visoki plemić, velikaš, velmoža, dostojanstvenik u Hrvatskoj, Ugarskoj i Poljskoj.

Magnet l., ruda (željezna), koja privlači željezo.

Magnetizam, l., skup u magnetu djelujućih sila i svojstva (u koliko se dade sugestijom prenijeti na čovječje živce t. j. na čovjeka, da usne). V. hipnotizirati.

Magnifice, l., (domine = gospodine), velemožni.

Magnum refugium peccatorum, l. (č. . . . . pekatorum), veliko utočište grješnika.

Maharadža, indijski poglavica.

Maher, njem., sučinioc, činioc.

Maiden, engl. (č. medn), djevica.

Maiden speech, engl. (č. medn spič), nastupni govor (osobito mladoga ili novoga narodnoga zastupnika).

Mair, fr. (č. mer), načelnik francuski.

Maitressa, fr. (č. metresa), gospođa; gospodarica; draga; ljubovca; učiteljica; nadstojnica; upraviteljica; posjednica.

Major, l., veći, stariji, četnik u vojsci.

Majorat, l., nepokretno dobro, koje se ne može prodavati i koje je spojeno s plemstvom; prednost starijega u obitelji (glede nasljedstva).

Major domus, l., (domo), nadvornik, upravitelj dvora (u Italiji i Španiji), naslov naj-

uglednijeg dvorskog činovnika (kod starih Franaka), koji je bio duša dvorskog ureda, pače i zamjenik kralja.

Majoren, l., punoljetan.

Majoritet, l., prevaga, većina glasova.

Majorizirati, l., sa većinom glasova nadglasati ili nadvladati.

Makadanizovanje, posipavanje ceste šljunkom, cestogradnja sa taracanjem (popločivanjem) nazvano po Amerikan u Mac Adamu.

Makaze, tur., nožice, škare.

Makiavelizam, po talijanskom povjesničaru i piscu Nikoli Machiavelli u 15. stoljeću, koji u svojim djelima prikazuje, da se Italija može spasiti, stvoriti ili osnovati samo u apsolutnoj monarhiji, te za postignuće svoga cilja nije poznavao morala. Otuda makiavelistička politika ili politka krajnjih sredstava.

Makinacija, l., hinbeno, lukavo poduzeće, lukavština, zla namisao, spletkarenje, rovarenje.

Makler, fr., = broker, senzal.

Makrob, gr., dugo živući; (bajoslovni narod, koji se po pričama Grka ima nalaziti u južnoj Etiopiji).

Makrobiotika, gr., vještina u produljenju života do najviših granica.

Makrokozam, gr., vasioni svijet; svijet u velikom, svemir. Nauka prirodne filozofije 16. stoljeća, gdje se predstavljalo cijeli svijet kao jedan veliki čovječji organizam (makrokozam), a čovjeka kao pojedinca ili pojedino biće, mali svijet (mikrokozam), čime se ustvrdilo, da se životno gibanje velikog svijeta posvema slaže sa životnim gibanjem maloga svijeta ili čovjeka, t. j. da se jedan i drugi život slaže kao kopija, ili što je pojedincu čovjeku potrebno za život, to je i cijelome svijetu. Protivno je dakle mikrokozam.

Maksimalistički, program, onaj što najviše zahtjeva t. j. on zahtjeva nasilno uvedenje proleterske diktature radničkih i vojničkih vijeća kao sredstvo, da se dođe do komunističke vladavine.

Maksima, l. (regula), mudra rečenica, načelo, pravilo.

Maksimalno, l. (maksimum), najviše (cijene), najveće.

Makula, l., mrlja, ljaga, mana.

Makulatura, l., zamazani ili spisani papir koji se kod štampanja zamaže ili iskvari, te se rabi kao omot.

Mala fide, l., protivno od »bona fide« t. j. zlom namjerom, u zloj vjeri.

Malaise, fr. (č. maleze), težak, mučan, neugodan; oskudan, kukavan, jadan.

Malakologija, gr. (ili malakozoologija), nauka o mekušcima.

Mal à propos, fr. (č. mal a propo), u nevrijeme, nevješto, nezgodno.

Malarija, (od tal. — mala arija), znači zločest zrak, koji dolazi od nezdravog isparivanja

močvara n. pr. u južnim obalama Italije i oko Rima), od čega da se dobiva neka vrst groznice. No mišljenje, da se u močvarnim krajevima dobiva groznica od zraka, nije ispravno, jer je dokazano, da groznicu prenaša stanovita vrst komaraca, koj'h ima sva sila u močvarnim krajevima (osobito na površini vode). Ženka ubode grozničava bolesnika i napije se njegove krvi, u kojoj se nalaze bakcili groznice, te ih tako svojim ubodom prenaša u krv zdrava čovjeka.

Malazija, malasija fr. malacie, č. malasi), bolesna čežnja za neobičnim jelima.

Malerozno, fr. (k. malheureux, č. malerez), nesretno, kobno, jadno.

Malheur, fr. (č. maler), nezgoda, nesreća.

Malicija, l., zloba.

Maliciozno, zlobno, himbeno, podmuklo, pakosno.

Malkontentno, tal. (p. fr. malcotent, č. malkontan), nezadovoljno, neveselo.

Maltretirati, tal. (p. fr. maltraitirati), mučiti, zlostavljati, zlo postupati.

Malthusianizam, sustezanje od eventualnoga umnožavanja naroda. (Nauka svečenika i profesora nacionalne ekonomije Malthusa). Malthusianizam, feminizam i prostitucija uzrok su padanju pučanstva (n. pr. Francuska). On kaže, da živežna sredstva rastu u aritmetičkoj progresiji. Porast pučanstva imadu spriječiti neke mjere kao: rat, bolest, siromaštvo i odgoda braka.

Malum necessarium, l., nužno zlo.

Malum omen, l., zao znak; znamenje nekoga zla; zla slutnja.

Malvazier, (Malvazija ili fr. Malvoisia, engl. Malmsey), jest grad u Grčkoj. Po tom znači grčka vina; slatko vino; likersko vino iz Malvazije, kakovo je i Madeira vino s madeirskog otoka itd.).

Malverzacija, tal., prijevara, pronevjerenje; nevjerno rukovanjem (novcem).

Mameluk, arap., muhamedamski rob u Egiptu; kupljeni ili podmićeni robovi; tjelesna straža istočnih vladara (kalifa). Ovi robovi su djeca kršćanskih roditelja, a uzgojeni su u muhamedanskoj vjeri. Vladali su kao Pretorijanci, podižući po miloj volji sultane i kalife. (Kod nas se tako podrugljivo kaže onomu, koji se svojim pretpostavljenim ropski klanja); slijep pristaša nečije vlasti; odmetnik.

Mamsell, v. mademoiselle.

Mamut, izumrli veliki kopneni sisavac, koji je bio naličan na današnjega slona.

Manager, engl. (meniđer), poduzetnik, voda, n. pr. kod raznih športskih pothvata.

Mancipacija, l., prividna kupnja.

Manchesterski, engl. (č. menčestarski po engl. gradu Man-

chesteru), prijatelj slobodne trgovine.
Mancipija, l. mancipium ili mancipij), prodaja u staroj rimskoj državi, odnošaj nalik na ropstvo.
Mandarin, kineski državni činovnik (vojnički i gradjanski).
Mandat, l., punomoć, punovlast, (koju je netko nečijim povjerenjem dobio da može nekoga zastupati); novčana naputnica; naputnica za isplatu; nalog; zapovijed.
Mandatar, l., punomoćnik, ovlaštenik; zastupnik nečiji na temelju punomoći, koji je dužan, da preuzeti posao privede k namijenjenoj svrsi.
Mandator, l., ili mandant, jest onaj, koji izdaje punomoć, koji opunovlašćuje.
Manege, fr. (manež — maneža), jahaća škola; obučavanje konja; kolo, koje pokreću konji ili volovi; način postupanja; lukavstvo, majstorija, prepredenost.
Manevrirati, praviti vježbe ili pokuse (vojničke); ugibati se pogibli; znati se vješto ukloniti, a da se pri tom nešto dobije.
Manicura, l. (č. manikura, fr. manikira) njega ruke.
Manikirati, fr., njegovati ruku.
Manifest, l., proglas, ukaz; svečana i otvorena izjava, poruka (n. pr. na narod).
Manifestacija, l., javna obznana; nevidljivim znakom pokazati kojoj težnji, ideji ili osobi svoje poštovanje; povorka naroda ulicom u povodu kakvog važnog dogadaja; neka demonstracija (samo što demonstracija imade oštriji karakter).
Manija, gr., mahnitost, pomama, pohlepa, prosto nagnuće za nečim; bolesno stanje; gdje prevladava čuvstvo uzbudenosti i razdraživosti i misli se mehanično (dakle nesvijesno).
Manipulacija, l., postupak, baratanje, okretno rukovanje s nekom stvari.
Manipulaciono činovništvo, jest činovništvo nižega ranga i niže kvalifikacije t. j. bez akademske naobrazbe, dočim je KONCEPTUALNO višega ranga ili perovodno činovništvo sa akademskom naobrazbom, koje dolazi i u više platevne razrede.
Manira, fr., način postupka i baratanja, način života i pristojnosti.
Mansarda, fr., soba pod krovom, tavanica, podkrovnica.
Manisati, globiti (n. pr. radi premale biljegovine).
Manual, l., ručna knjiga, prvopisna knjiga, prima nota, žurnal.
Manuelno, l. (od manus = ruka), rukotvorno, rađeno rukom.
Manufaktura, l., rukotvorina, što se rukom pravi.
Manu militari, l., vojnom silom.
Manuskript, l., rukopis, ili rukom pisana knjiga, (koja potječe iz doba, kada još nije bilo štampe); za štampu priređeni rukopis

Manustupracija, l., samoblud, (onanija).
Mapa, zemljopisna karta.
Marama, tur., rubac.
Marasmus senelis, l., iznemoglost; staračka klonulost (može dobiti to i dijete od 11. god.).
Marche des idèes fr. (č. marš dezide), kretanje, napredovanje nazora, mnijenja.
Marcialno, l., ratoborno, ratno, surovo, pripravno za svađu.
Marginalije, l., okrajne bilješke, okrajštine; ono, što je napisano ili naštampano na rubu, okrajku lista.
Marionetta, tal., pomična lutka (koju pokreću umjetno pomoću žica); čeljade bez značaja, (koje se dade od svakoga voditi).
Marinirati, hladnu ribu zakiseliti.
Maritimno, l., morsko, pomorsko.
Marka, znak; njem. novac; obilježje, biljeg, trag.
Markantno, fr., uvaženo, izrazito, oštro, posebno, istaknuto.
Marketendar, nj., voj. živežar, koji za vojskom putuje.
Markirati, fr., obilježiti, prividno istaknuti sa znakom ili kretnjom.
Marksizam, socijalistička nauka po Karlu Marksu. V. socijalizam.
Marodirati, fr., zaostajati; okolo lutati; ćutjeti se slabim, iznemoglim; biti boležljiv, umoran
Marker, fr. (p. marquer), poslužnik; dvoritelj kod biljarda u kavani; konobar.
Markiz, fr. (p. marquis), plemićki naslov iznad grofa u Francuskoj.
Marmelada, port., ukuhan sok od voća.
Marseillaise, fr. (č. marseljeza), francuska pučka pjesma (himna).
Maršruta, fr. (p. marchroute), putnica za vojnike za određeni pravac.
Martirij, (lat. martyrium), mučenik, patnik (koji radi svoga političkoga ili vjerskoga uvjerenja trpi).
Martirij, lat. (martyrium), mučeništvo, muka i smrt nekoga mučenika; grobnica ili crkva podignuta nad grobom kojega mučenika.
Martirologija, gr., životopis mučenika, te inih svetaca.
Martoloz, tur., skitnik, razbojnik.
Masa, njem. i l., tvar; množina, gomila, tijesto; imovina; množina tvari, od koje se neko tijelo sastoji. MASENARTIKEL = što se na veliko proizvodi.
Masakrirati, tal. (p. massachra), izmrcvariti, isjeći, posjeći, nagrditi; odsijecati pojedine udove tijela; krvavi pokolj.
Masakurator, l., skrbnik ostavine, dotično upravitelj stečajnog imanja.
Maska, (od ar. maskhara), krabulja, krinka obrazina; nakaza; strašilo; preobučen čovjek, koji nešto predstavlja; larfa,

Maskirati, obući se u maškaru, prikriti se krinkom; sakriti, zakloniti se, zakrabuljiti se.

Masohista, gr. (p. masochista), masohizam ili mazohizam jest vrst duševne bolesti (patološki slučaj) n. pr. kada netko sam sebe prijavljuje sudu (anonimno), kao da je nešto kažnjivo počinio, a faktično nije. Ova riječ potiče od književnika Sacher — Masocha. Pod masohizmom razumijevamo i pojavu, kada čovjek kod spolnoga općenja osjeća užitak samo onda, kada uz to trpi muke, te bude zlostavljan ili zaprljan. U nekim slučajevima može već i sama ova pojava da izazove spolno udovoljenje. Slično je sa vjerskom ekstazom sa indijskim fakirima i flagelantima, koji uživaju u bičevanju i mučenju samog sebe, jer misle, da time ugađaju Bogu. V. sadizam, fetešizam, fakiri.

Masonerija, fr., slobodnozidarstvo. V. frankmason.

Masreglovati, njem., pozvati na odgovornost, pedepsati.

Massacre, (č. masakr), v. masakriati.

Masaža, fr. (p. massage), ribanje tijela mokrom (ožetom) krpom u svrhu istiskavanja bolesnih sokova i pospješenja kolanja krvi; trljanje.

Masivno, krupno, čvrsto, puno, gusto, jedro, jako.

Masturbacija, l., onanija (samoblud). V. manustupracija.

Mat, p. matt), mutno (staklo), mlohavo; šah — mat, pobijen u igri šah.

Mašamoda, fr., modistica ili prodavačica ženskih šešira.

Matador, špan., vođa, prvak političke stranke; glavni borac s bikovima u Španjolskoj, t. j. onaj, koji u borbi zada biku smrtni ubod. V. torero.

Materija, l., tvar, uzrok, predmet, tijelo, gnoj, gradivo.

Materijal, l., tvorivo, gradivo, potrepština.

Materijalizam, l., filozofska nauka, po kojoj je sve u svijetu tvarno (tjelesno), a ništa ne ima duševnoga. Mozag je duša. Materijalizam nalazi poglavito oslon svoga temeljnoga nazora u tom, da se poznate duševne pojave ili funkcije osnivaju na tvari. Živčani sustav i mozag su tvarnoga karaktera. Tvar je osnov svega duševnoga i tvarnoga svijeta. Materijalizam uči, da će svijet iza kratkoga rascvata prijeći opet u ništa, iz koga je izašao, ostati će samo vječna tvar ili materija. U beskonačnu budućnost života i neumrlosti duše ne vjeruje. Sadašnjost ne ima znamenitosti, to je samo časak života, to je međuigra. Samo tvar je vječna, samo ono, što se vidi — to opstoji. Materijalista je dakle čovjek, koji se ove nauke drži, on ne pozna ideala — njemu je novac i trbuh cijeli svijet. (Najveći materijalistički filozof je Darvin.). Protivno tomu je idealizam. Materijalisti tvrde, da je svijet vječan, da nije stvoren, da sam o sebi bivstvuje. On poriče da postoji duša.

Matineja (Matinée, fr. = č. matine), jutro, prije podne; koncerat, kazališna predstava po danu; zabava prije podne.

Matoid, gr., znači sličan ludomu, čovjek sklon ludosti. (Po Lombrozu).

Matrica, l., matica, kalup za lijevanje slova; forma.

Matrikula, l., katalog, popis imenik; upisivanje; izvod iz imenika; popis stanovitih osoba ili dohotka (n. pr. upis đaka na sveučilištu (imatrikulacija), kojim su primljeni kao sveučilišni građani); matica krštenih ili umrlih ili vjenčanih. Zdrastveni arak, gdje se upisuje stanje zdravlja.

Matrimonium, l., brak; knjiga o stanju braka.

Matrona, l., rimska gospođa; ugledna starica.

Matroz, njem., mornar.

Matsch biti, njem. (č. mač), izgubiti igru (šah).

Matura, l., ispit zrelosti; zrelost.

Mauzolej, gr., ime potiče od kralja Mausola, koji je živio u 4. vijeku pr. Kr. u južnom dijelu Male Azije. Kada je umro, žena mu je njegova Artemisija načinila prekrasan spomenik, koji nazove mausolej. Danas znači veličanstvenu grobnicu.

Mazbate (mazbete), poklonstva, hvalospjevi.

Mazonizam, v. masohista.

Mecena, l., zaštitnik i podupiratelj znanosti i umjetnosti. (Po rimskom bogatašu Gajusu Cilniusu Maecenasu, prijatelju i zaštitniku pjesnika Virgila i Horaca). Mecena je živio kao pravi Epikurejac. Bio je plemenite duše.

Medijacija, l., posredovanje, posredništvo, primirivanje (u državnim poslovima).

Medij, v. medium.

Medikamenti, l., lijek.

Medikuš, l., praliječnik, vrhovni liječnik; liječnik ranarnik, koji smije i unutarnje bolesti liječiti).

Medio l., u sredini.

Mediokriteti, l., osrednjost, prosječnost ljudi ili djelo male vrijednosti, slabe sposobnosti; slabići.

Meditacija, l., razmišljanje, razmatranje; pobožnost; tiha molitva.

Medium, l., sredina; način, sredstvo; posrednik između ljudi i duhova; osoba sposobna za magnetički ili hipnotički san, ili sposobna za posrednika kod spiritističkih produkcija. Dobar medij da su umjetnici. V. hipnotizirati.

Medium tenuere beati, l., sredina je najbolja; blažena sredina.

Meduza, bila je grčka božica, koja je imala mjesto kose same zmije na glavi, a tko bi ju pogledao, okamenio bi se (po grčkoj priči). Inače znači stara i zlobna žena.

Meeting, engl., (č. miting), sa-

stanak, narodni zbor, javna skupština pod vedrim nebom.
Mefisto, đavao, zao čovjek, sotona.
Megalodomestik, gr., dvoranin u dvoru bizantinskom.
Megalomanija, gr., (Grössewan), (dolazi od megala = veliko); nagnuće, bolest za velikim djelima; kad netko puno o sebi misli, te se sam precjenjuje proganjujuć druge. (Megalomanija ispunja srce osjećajem veličine, grije krv, razvija mišice i obično se u njoj umire od kapi u najboljem naponu).
Megalografija, gr., slikanje u naravnoj veličini; slikanje velikih predmeta (povećano prikazanje slika).
Megalomatično, gr., velikovidno.
Megera, gr. (p. megära), furija; bijesna žena.
Mehana, tur., krčma (daščara).
Mehanizam, gr., ustrojstvo, unutarnje uređenje kakvog stroja i uzajamna radnja njegovih dijelova.
Mehanika, gr., nauka o sili ili nauka o gibanju i mirovanju tjelesa. MEHANIČKA RADNJA, kada se nešto radi bez duševne napetosti, kad se radi kao stroj.
Mejdan, tur. mjesto, bojište, dvoboj.
Melankolija, gr. (melanholija = sjeta turobnost, nujnost), se naziva u praktičnom životu i normalno sjetno, nujno duševno stanje. U medicini naziva se melankolijom vrlo teška i dugotrajna duševna bolest. Melankolija se očituje u neraspoloženju. sjeti, dubokoj žalosti za koju nema vanjskog razloga. Bolesnici ne mogu da misle prijatnih misli ili da osjete prijatnih osjećaja. Čitav svijet im je zastrt kao tamnom koprenom. Ta bolna sjeta može da se pojačava do napadaja intenzivnog straha, koji često tjera bolesnika na samoubojstvo. Kada je ova bolest na vrhuncu — bolesnici ne jedu, ne spavaju, njihova volja je toliko oslabljena,da se oni ni ne kreću, čak niti ne govore. Ta se bolest obično više puta u životu povraća kod čovjeka, koji imade sklonost za tu bolest. V. hipohondrija, neurastenija, neuralgija, neuropat, temperamenat.
Melioracija, l., popravljanje, poboljšanje tla, zemlje, polja.
Melodija, gr., način pjevanja neke pjesme, napjev, glas, arija.
Melodram, gr., kazališni komad, gdje se pjeva i igra.
Melos, gr., članak, stopa, stih. pijev, pjesma.
Membra disjecta, l. (č. ... disjekta), raskidana uda.
Membrana, l., fina kožica, mrena, opnica (bubnjić) u uhu; kod telefona tanka pločica, u koju se govori, te se uslijed titranja njena proizvađaju glasovi.
Memento, l., sjeti se, znak za podsjećanje; molitva u misi za žive i mrtve.

Memento mori, l., sjeti se smrti, ili da ćeš umrijeti.
Memoir, l., fr., (č. memoar), uspomena, spomenica, spomen, spomenspis. sjećanje.
Memorandum, l., duhovita rasprava. spomenica; bilježnica; diplomatski izvještaj; svečani spis.
Memoria hominum, l., uspomena, mišljenje ili sjećanje ljudi; u koliko se ljudi sjećaju.
Memorija, l., moć sjećanja. pamtivost, pamet, pamćenje.
Memorijal, l., dnevnik; uspomene, spomenica.
Memorisati, l., učiti napamet.
Menée, fr., (č. mne) spletkarenje.
Mentor, gr., učitelj, uzgajatelj (prinčeva); savjetnik; nastavnik; vođa (mladoga Telemaka sina Odisejeva iz grčke Ilijade); dvornik.
Menstruacija, l., mjesečno čišćenje, mjesečnina (kod žena), perijoda.
Menu, fr. (č. meni — mni), jestvenik, red jela kod gozbe; sitan; malen; neznatan. (Menu znači indijski praotac čovjeka).
Menu dejeneur, fr. (č. meni dežene), jestvine, jestvenik, koji se izveo kod doručka; ručka.
Menuet, fr., (č. menie — menve), ples, koji se igrao u 18. vijeku; glazba za taj ples.
Mensa academica, l., (č. menza akademika), akademički stol; društvo za prehranu sveučilšnih slušatelja.
Menševici, rus., umjereni socijalista. V. boljševici.
Mentalitet, gr., duh, duševno raspoloženje (na pr. naroda), držanje naroda, način mišljenja.
Menzura, l., izmjera razdjeljenje, mjera vremena kod glazbe; odmjerena udaljenost između dvojice, koji biju dvoboj. (Imao na pr. 10 menzura, bio 10 puta na dvoboju).
Meritorno, l., mjerodavno, o samoj stvari u bitnosti.
Meritum, l., (merit), zasluga; glavno, bit, suština.
Merkantilac, tal., trgovac.
Merkantilno, tal., trgovačko, trgovinsko.
Mesalijansa, fr. (p. mesalliance), brak s osobom nejednakoga, nižega staleža ili reda — ili nejednakih godina.
Mesmerizam, (Mesner je začetnik ove nauke), nauka o životinjskom magnetizmu i njegov način liječenja (slično je hipnotizam).
Messenger-boy, engl. (č. mesenđer boj), glasonoša dječak, glasnik, vjesnik, skoroteča (slično poslužnicima, samo što ovi obavljaju službu biciklom).
Mestici, v. kreoli.
Metabolizam, gr., promjena, izmjena slova (i promjena vremena, bolesti, običaja, zraka):
Metafizika, gr., ili ontologija. Opću metafiziku zvali su stari »PRIMA PHILOSOPHIA« (č. prima filozofija). Ime metafizika potječe od sakupljača Aristotelovih dje-

la (oko 70. god. prije Krista), koji je one knjige, što su dolazile iza »Ta fiziha«, nazvao: »Ta meta, ta fiziha«, što znači ono, što je iza fizike (meta = nad), ili je to znanost o nadćutnim uzrocima, predmeta i pojava što nadvisuje oćutnu našu spoznaju, ili što mi ne možemo dokučiti naš'm razumom. Na pr. pojmovi o biću, (substancija) uzroku, svrhi, ali ne koliko su ovi pojmovi spoznajni čini uma, već koliko označuju nešto stvarno i objektivno, te čine predmet opće metafizike ili antologije.

Prema tome je metafizika i stvarna znanost, jer se ne bavi pojmovima, koliko su psihički čini, kojima duša spoznaje, već se bavi onim stvarn:m predmetima, što ih duša najopćenitijim pojmovima spoznaje. Tu se ljudski život diže daleko više, nego bi to po svojim prirodnim zakonima mogao.

Posebna metafizika bavi se sa tri najviše vrste nadoćutnih, ili vrhunaravnih uzroka u pojavnom svijetu. Ovamo pripadaju PRIRODNA BIĆA, koja su sama sobom doduše pojavna, ali metafizika raspravlja o njima, ne koliko su pojavna, već koliko su neposredni - ali posljednji jasni razlog oćutnih pojava. Zatim duša kao netvarno počelo ili uzrok duševnih pojava i napokon Bog kao konačni transcedentni uzrok svega. Metafizika imade svoj poseban formalan put, različit od drugih znanosti, za to je i posebna znanost. Ne smeta, što se i druge znanosti bave dijelovima onih predmeta, koji pripadaju metafiz'ci. Svaka se znanost bavi drugačije.

Čovjek na pr. kao materijalno biće predmet je za prirodopisnu znanost, za anatomiju, fiziologiju, iskustvenu psihologiju itd. Isto tako se razlikuje metafiz:čka kozmologija (v. kozmologija) od prirodoslovnih znanosti. Dok prirodne znanosti ispituju samo pojavni svijet, kako ga ćutil:ma spoznajemo, to metafizička kozmologija istražuje posljednje neoćutne uzroke pojavnoga svijeta. Razlikuje se i metafizička psihologija od psihofizičke i iskustvene psihologije. Ove potonje ispituju pojave duševnoga života, a metafizička psihologija ispituje ćutilima nedohvatan uzrok ovih duševnih pojava.

To je umovanje o neoćutnim uzrocima ovih pojava ili maštanja. Materijalisti, senzualisti, empirici i pozitivisti poriču svaku mogućnost metafizike, što je razumljivo, ali se ipak oni kod istraživanja bilo kakvoga pojava upiru na neke prve istine, ili na prva načela mišljenja, koja prihvaćaju bez svakog iskustva ili bez pravoga iskustva (na pr. pojam o sličnosti). Tako su ovi zastupnici pozitivnoga spoznavanja i nehotice meta

fizici. V. materijalizam, e'n-l'ija itd.

Metafora, gr., prijenos misli u načinu govora; zamjena riječi, pojmova, koji su između sebe nalik jedan na drugi (na pr. on je lav u ratu, more pjenom od klisura skače).

Metalno, gr., što je od kovine; čist zvuk (srebrni glas).

Metalurgija, gr., dobivanje kovina iz njihovih rudača.

Metamorfoza, gr., preobrazba, pretvaranje, potpuna promjena, mjena tijela u drugi oblik (na pr. mijena mjeseca; žaba dok je mlada, dok se razvija u potpunu žabu).

Metanisanje, gr., prekomjerno hvalisanje i laskanje; pretvaranje.

Metatropi, gr., jesu ljudi manje anormalni, ali su ipak nešto jače skloni prema drugom spolu. — Ovakovog muškarca vodi žena, a često ga ona i fizički kažnjava. Ovi ženski muškarci imadu još koncem dvadesete godine neobrašteno t jelo dok je ženski metatrop većinom koščat i velik sa jak'm muškim glasom. Prema heteroseksualnom (normalnom) muškarcu je ona hladna.

Meteori, gr., znači pojavi t. j. komadi kamenja ili željeza, koji padaju iz svemira na zemlju kao ostaci rastepene zvijezde.

Meteorologija, gr., nauka o zračnim pojavima, o promjenama vremena.

Meteur, fr. (č. meter), slagarski prednjak, koji razređuje slog.

Meteur, fr., (č. metje), zanat, obrt, stalež, zanimanje.

Metobel, razjašnjujući znakovi starih rukopisa.

Metonimija, gr., zamjena imena, poraba jedne riječi mjesto druge radi srodnosti njihovih pojmova (na pr. vrijeme gradi kule).

Metresa, v. maitressa.

Metrika, gr. stihomjerstvo, mjera stihova, ili nauka o mjerenju stihova.

Metropola, gr., glavni grad, sjedište biskup'je.

Mezaliansa, ili mezalijansa, fr., brak među osobama veoma različitih staleža.

Migrena, gr., (p. migräne), jednostran glavobolja (na jednoj strani glave, desna ili lijeva, koja se poslije 3—4 tjedna povraća, te traje 6—24 sata. Slabokrvni najviše na tom trpe, a može se dobiti još i u djetinjstvu). Bolest je dugotrajna, ali nije opasna. Žene stradaju više.

Mijazmi, gr., kuživo, zarazno, kužno isparivanje (na pr. u močvarnim krajevima), zarazno gradivo.

Mikrobi, gr., sitnoživi, najmanje žive stvari, zarazne klice. Neki su i korisni na pr. oni, koji zameću tvorbu octa, žeste, pa oni, koji raščinjaju životinjske i biljne otpatke, da trunu. Zatim su korisni u našem tijelu oni, koji koriste probavi. Neki uginu u našem tijelu čim su unišli u naše ti-

jelo. Neki opet živu u tijelu, a da nam ne škode osim, ako se umnože preko mjere. Mikrobi, koji uzrokuju zarazne bolesti zovemo »zaraznim klicama«. Zarazne klice su neizmjerno sitne, zato ih zovemo »sitnoživima« ili mikrobima. Sitnozorom vidimo, da su neke zarazne klice nalik na štapiće, te se zovu bacili, neke na okrugljasta jajašca (koki ili mikrokoki), neki na savitke (spirale), neke na crtice (to su klice kolere). Neke klice uništava zrak, neke sunčana svjetlost, neke suhoća, neke toplina, studen itd. Ne zna se tko je prvi počeo pomoću mikroskopa (sitnozora) pobliže proučavati mikrobe. Samo se zna, da ih spominje prvi jezuitaj Atanasije Kirschner god. 1761. Devet godina kasnije ih je Holandez Leuvenhoeck tražio u vodi, pljuvački i u izmetinama. A tek 180 god. kasnije razvije Pasteur oko njih novu znanost. Tada je ljudstvo doznalo, da se nalazi kao u oblaku punom tih živih stvorova, koji se skrivaju u vodi, zraku i u svakom kutu našega tijela. U Turinu je zadnjih dana u kubičnom centimetru uličnog zraka konstatirano ništa manje nego sedamdeset osam milijuna mikroba. Najnovija istraživanja pokazuju, da svaki čovjek udiše i izbaci do 35 miljardi mikroorganizma, kojima je najvažnije leglo u crijevima. Mikrobi ili bakterije je isto, samo što se to prije zvalo mikrobi ili mikroorganizmi ili sitna tjelešca, jer nisu znali otkuda potiče bolest, dok nisu pronašli bakterije, t. j. razne vrsti ili uzročnike tih bolesti. V. bakterije.

Mikrokefalija, gr., nedostatan razvitak mozga, koji donosi sa sobom brbljavost i neubrojivost (vidi afazija, amnezija).

Mikrokozam, gr., mali svijet, svijet u malom (tako zovemo čovjeka kao organički individuum, u koliko on ima u sebi elemente svega svijeta i ako se uzmu ti pojavi u njem, te u koliko ga je dakle teško proučiti kao univerzum). Protivno v. makrokolozam.

Mikromatički, gr., sa malim očima.

Mikromerički, gr., malen u svim dijelovima tijela.

Mikroskop, gr., sitnozor, povećalo.

Mikstura, l., smjese raznih lijekova; tinktura; mješavina; stanoviti registar kod orgulja.

Milica, l. i fr., narodna garda, ustaše.

Milieu, fr. (č. milje), sredina; krug, okolina, u čijoj se sredini nešto nalazi ili kreće, što je izvanredno (na pr. stanoviti krug prijatelja itd.).

Milja, mjera za dužinu 7 i pol kilometara. Morska milja 1875 mt.

Miljarda, fr. je tisuću milijuna.

Milje, v. milieu.

Militarizam, l., vojništvo; oslanjanje države pretežno na vojnu vlast, pa stoga i prekomjerno ojačanje vojničkog staleža.

Mimičar, (mimestičar), gr., šaljivi glumac, onaj, koji oponaš kretnje govor, izraz lica drugih ljudi.

Mimika, gr., igra s kretnjama tijela i lica (kod glumaca).

Mina, fr. i tal., lagum, potkop, rov pod brijegom; podzemni prohod; kod vojništva znači stanovita množina praskavih stvari, koje prouzrokuju eksploziju. Razlikuju se poljske i morske mine. (Mina znači i vrst grčkoga novca).

Minder, tur., drven prikovan kanape, meko prostrt i nizak.

Mineralogija, l. i gr., nauka o rudama, rudarstvo ili ona grana prirodopisa, koja se bavi znanstvenim poznavanjem ruda.

Minerva, božica mudrosti, mišljenja.

Minijatura, lat. (p. miniatura), prvobitno znači ures oko početnoga slova u starim pisanim knjigama i uopće uresne slikarije u tim knjigama; sitnoslikarstvo; umanjena slika; fina malena sličica.

Minimum, l., najmanje.

Minor, l. manji, mlađi.

Minoriteta, l. malen broj, manjina.

Minorum gentium, l. (č. . . . . gencium), nižega reda; nešto, što je manje vrijedno.

Minuciozno, l., neznatno, sitničavo podrobno; tačno do tanje tančine, do sitnice tačan.

Minus, l., manje, gubitak.

Miracul, l. (č. mirakul), čudo, čudovište.

Miraz, tur., pridav kod ženidbe (djevojci).

Misija, l., poslanstvo, posao, koji se ima obaviti; zadaća. Misionar = izaslanik, koji krsti neznabošce.

Miss, engl., gospođica.

Mister, engl., gospodin.

Misterij, gr., tajna.

Misteriozno, gr., tajno, tajanstveno, otajstveno tamno, neshvatljivo.

Misticizam, gr., tajanstvenost tajna, sanjarska, čudnovata vjera; vjerovanje u tajno općenje ljudi s Bogom; duševna bolest, kad se netko prepušta nepravilnoj igri mašte, koja ga mami u nadnaravni svijet, kad bi rado da dokuči tajne nadnaravnih bića; nauk, koji daje neki tajni smisao svetom pismu; lakovjernost.

Mistificirati, gr., nečiju lakovjernost, lahkoumnost izrabiti, te ga imati za bedaka; opsjena; prijevara.

Mistifikacija, gr., prijevara; obmanjivanje na lukav način.

Mit, gr. (p. mythos), bajka, priča.

Mitički, gr., mitski, bajoslovno, tajanstveno.

Miting, v. meeting.

Mitologija, gr., nauka o bajkama, bajoslovlje; priče, pjesničke pripovijetke o poganskim bogovima starih Grka i Rimljana (polubogovima, vi-

lama itd.). U novoj znanosti znači priču,u kojoj je glavna točka božansko biće.
Mitos, gr. (p. mythos), bajka, bajoslovna priča.
Mitralieza, fr., strojna puška.
Mixtum compositum, l., (č. mikstum kompozitum), smjesa, zbrka, mješavina, svačega po malo.
Mizantrop, gr., ljudomrža, čovjek, koji mrzi ljude i ljudska društva, svijet.
Mizerabilno, l., bijedno, jadno, nesrećno, kukavno.
Mizerija, l., nevolja, bijeda, muka, tuga, potreba jauk.
Mizogin, gr., ženomrzac.
Mob, engl., prosti puk, prostota (u Engl. i Americi).
Moba, kod Srba je običaj, da idu susjedi ljeti u dane nekih svetaca, kad ne smiju sebi raditi, gazdama na mobu t. j. na žetvu bez plate. Tako su nastale mobarske i žetelačke pjesme.
Mobilizacija, l., opremanje vojske za aktivnu ratnu službu, pretvaranje nepokretnoga imanja u pokretno.
Mobilno, l., pokretno, pomično, nestalno.
Mocca, (č. moka, arap. mokha), fina arapska kava.
Moda, fr., običaj, ukus, novarija; kroj, nošnja po novom ukusu. Vodič mode je duh vremena, a središte mode sačinjava onaj narod, koji je najbliži tomu duhu vremena.
Modaliteta, l., svojstvo, kakvoća; osobit način opstojanja, slučajno određenje nekoga predmeta; uvjet, sadržaj odnošaja neke stvari, da se raspozna, da je moguća, potrebna, istinita; slučajna razlika, kako se o nečem misli.
Model, tal., uzorak, kalup; obrazac, primjerak, (kip, ili što drugo izrađeno od ilovače ili drveta); neki predmet izrađen u malom, po kom se izrađuje veliko.
Modelirati, tal., izrađivati od ilovače, prikazivati plastično oblike; udesiti ili ravnati se prema čemu.
Moderirati se, l., umjeriti se, ublažiti, ograničiti, stegnuti se.
Moderniste hoće da se crkva oslobodi preživjelih nazora, da se prilagodi znanosti i potrebam ljudstva, te da služi životu, odnosno, da se prilagodi nekim novim naukama u vjeri, filozofiji ili **socijalnom** životu i tim stavi **u** protimbu sa naukom **katol.** crkve.
Modernizirati, po novom ukusu nešto načiniti.
Moderno, fr., novičavo, novo; današnje.
Modificirati, l., promijeniti, preinačiti, pobliže označiti, na pravu mjeru svesti, ublažiti.
Modistica, kitničarka, koja pravi gospojinske šešire.
Modulirati, l., promijeniti glas; pustiti, da glas pada i raste; prelaziti iz jednoga glasa u **drugi.**
Modus, l., vjera, način, pravilo.

Modus vivendi, l., način života općenja; zgodan izlaz iz neke situacije.
Modus procedendi, način, postupak, način postupanja.
Mokrirati, fr. (p. moquirati), rugati se, nekomu se podsmjehivati, podrugivati.
Molekuli, (č. molekili, fr. moleculi), drobnice; ili — molekili su najmanje čestice kemičkih spojeva (na pr. sumpora, raznih soli itd.), koje mogu zasebice opstojati. One ostaju u najmanjoj čestici isto kao i najvećim komadima, dakle s istim svojstvima. (Na pr. najsitnij prašak i najveći komad željeza je isto počelo. Sol (kuhijnska) je kemički spoj od natrija i klora. (Na Cl.) Ova se sol ledi u kockama. Najsitniji prašak ove soli, koji se više ne da fizički dijeliti, jest kocka, kao i veliki komad. Po tom bismo rekli, da se kuhinjska sol satoji od samih najsitnijih kockica, ili od samih molekila. Atom je pako najsitnija čestica počela, koja se u kemički spoj može slučiti, da dade molekil spojevine. Ova kemička slučevina dobila je tim spojem posve druga svojstva. (N .pr. voda sastoji od vodika i kisika (H_2O). Vodik i kisik zasebno su počela (plinovi), a najmanji dio vodika i najmanji dio kisika zovu se atomi. Da dobijemo kemički spoj od ova dva počela, trebamo dva najmanja dijela vodika i jedan kisika. To spojeno daje molekil vode, koja se posve razlikuje (fizikalno) od svojih sastavnih počela. V. atom.
Molestirati, l., dosađivati, uznemirivati, nepriliku praviti.
Molo, tal., morski nasip, gat, lukobran, brana.
Moloh, heb. (kralj), glavni bog Amonitera (semitski narod u sjev. Arabiji) komu doprinašaju ljudske žrtve; neman, ljudožder. (Amoniteri su protivnici Židova, koje je David zabacio).
Momenat, l., čas, tren, trenutak.
Momentano, l., u tren, u čas, neočekivano.
Monarh, gr. vladar, (kralj).
Mondain, fr. (č. monden), svjetski čovjek, koji voli društvene zabave, koji živi u otmjenom društvu.
Moneta, l., kovani novac.
Money, engl. (č. moni), mjenjač novca.
Monizam, gr. (od monos = sam, jedini; jedan Bog; nauka o istovjetnosti realnoga i idealnog bića, a ta jedina vrst, da je vidljiva priroda, jer je Bog bitno isto, što i svijet, to su dvije istovjetne veličine, a duhovna bića: kao Bog i duša čovječja, ne postoje. Bog i pojedina bića te prirode kao: čovjek, pas, mačka, biline, rude itd, samo su razne modifikacije jednog te istog božanskog bića. Monizam je dakle skriven ateizam, jer niječe egzistenciju Boga, pa

se dijeli na znanstveni, koji traži svakoj prirodnoj pojavi prirodan uzrok i METAFIZIČKI, koji identifikuje ovaj vidljiv svijet s Bogom t. j. da je Bog u svakom atomu. Monizam se zove u suprotnosti s dualizmom. Dualizam (od l. duo = dva) uči, da je Bog bitno različan od ovoga svijeta, da postoje dakle dvije različite vrste bića i to duhovna kao: Bog i besmrtna duša i druga tvarna bića, koje mu drago tvari. V. panteizam, metafizika.

Monizirano, gr., osamljeno.

Monochrom, gr. (č. monohrom), jednobojni; jednobojna slika.

Monocl, fr. (č. monokl), staklo za jedno oko.

Monogamija, gr., jednoženstvo.

Monografija, gr., radnja samo o jednom predmetu; manja rasprava naučnih stvari.

Monolog, gr. samorazgovor, govor ili razgovor sa sobom samim, ili kad samo jedna osoba govori (na pr. u kazalištu).

Monopol, gr., samoprodaja; samotrštvo; isključivo pravo prodavanja neke robe; povlastica, kojom je dozvoljeno samo nekomu ili pojedincu prodavati neku robu (na pr. prodaja i sijanje duhana). DRŽAVNI MONOPOL, kada država pridrži sebi pravo produciranja ili isključive prodaje nekih stvari u svrhu, da izbije čim veći dobitak, a da pri tom ne optereti previše svoje državljane, ili gdje država eksploatiše ekonomska dobra radi svog dobitka.

Monotheista, gr., koji se klanja jednom Bogu. (Kršćani i Muhamedovci i Izraelićani). P o l i t e i s t a, koji vjeruje u više Bogova.

Monotono, gr., jednoglasno (da se glas ne mijenja), jednozvučno, dugočasno, dosadno.

Monroe, (č. Mönro = Menro), Ivan Monroe bio je god. 1816. izabran predsjednikom sjevero-američkih »Sjedinjenih Država«. Za njegova vladanja zaključila je njegova vlada 2. prosinca 1823., da se tuđe, odnosno evropske vlasti, ne imaju pačati u unutarnje odnošaje američkih država i da si tamo pribavljaju upliva ili posjeda, niti se imadu unašati u Ameriku evropski načini (sistemi) uprave. Ovaj zaključak ili načelo poznato je pod Monroevom-doktrinom (č. Menrovom).

Monseigneur, fr. (č. monsenjer, tal. monsinjor), milostivi gospodine. — (Kratko: Mgr.) prije naslov francuskim vitezovima i predsjedniku vrhovnog suda; danas višim svećenicima (papinski tajnik, kapelan).

Monstrum, l., grdoba, nakaza, nagrda, neman, nečovjek, čudovište, grdna prikaza.

Monter, fr. (p. monteur) onaj koji sastavlja ili udešava strojeve.

Montirati, snabdjeti, urediti, sastaviti (neki stroj).

Monumenat, l., spomenik.

Monumentalno, l., velebno, što služi kao spomenik.

Moral, l., ćudoređe, nauka o ćudorednom i poštenom ponašanju. (Imamo etički i vjerski ili kršćanski moral).

Moralista, l., pisac, koji piše o pitanjima morala i koji se strogo drži morala.

Moratne formule (morat), l., formule o udvornosti i uljudnosti, koje stvar zategnu.

Moratorij, l., zakon kojim se obustavljaju privatno-pravna plaćanja za vrijeme rata ili abnormalnih prilika, produženje roka plaćanja.

Morbozno, l. (od morbus = bolest), bolesno.

More patrio, l., po djedovskom običaju.

Mores, l. (množina od mos), uljudba, ćudorednost.

Morfinista, g., uspavatelj, koji zasljepljuje, začarava, ili koji uživa morfij.

Morfium, gr., vrst otrova, koji se dobiva iz opiuma (alkaloid iz opiuma), a ovaj opet od bilinsk h tvari (n. pr. mak).

Morfologija, gr. (p. morphologija), likoslovlje, nauka o pretvaranju organskih tjelesa; (opis biljke po vanjskom sustavu ili pojedinim njezinim dijelovima.

Morga, fr. (p. morgue, č. morg), nadutost; prkosno, oholo lice; gizdava ozbiljnost; mrtvačnica, u kojoj se u Parizu izlažu nađeni ubijeni i unesrećeni mrtvaci, da ih tamo mogu rođaci prepoznati.

Morganatički, brak (ili l. matrionium morganaticum), jest brak između kojega člana vladalačkoga doma i žene građanskoga staleža, pri kojem žena i djeca ne dobe čast svoga muža. (Građanska vrst ženidbe); neravnopravni brak.

Morgue, v. morga.

Morituri, l., umirući, oni, koji umiru.

Mormoni, su članovi religiozne sekte u sjevernoj Americi. Zovu se također i sveci posljednjih dana. Osnivač sekte Mormonaca jest Josip Smith i to po uputama jednoga anđela, koji se zvao Moroni. Tako je postalo ime Mormoni. Sjev. amerikanske Sjed. države donijele su stroge zakone protiv mnogoženstva, te su Mormoni, kojima je glavna svrha mnogoženstvo, došli često u sukob sa državom. Josip Smith je po građanskim četama uhvaćen i ustrijeljen (28. VI. 1844.). Radi toga su počeli Mormonci seliti u Utah, gdje je nasljednik Smithov Brigham Joung utemeljio veliki grad Mormon City. Taj Brigham imao je sam 25 žena i 56 djece. Broj Mormona u sjev. Americi iznosi nekih 300.000. Vjera im je neka mješavina raznih protestantskih nauka. Oni imadu posebne nazore o životu i svijetu. Pojam ljubavi je kod njih posve drugačije razvijen. Mormonci kažu, da su i mnogi sveci i proroci imali (Abraham, David, Jakob itd.) po

više žena. Dužnost je mormonske žene, da rodi što više djece.
Moslem, v. musliman.
M. S. = manuskript = vlastoručno pisano.
Mošeja, (od arapske riječi mesdžid. Moše znači hebr. Mojsija). turska crkva. Veća turska crkva zove se džamija.
Motiv, l., povod, uzrok, nagon, razlog, pobuda. Tako imamo raznih motiva n. pr. narodni glazbeni hrvatski motivi; motivi pletiva; politički motivi; motiv iz prirode (slika) itd.
Motivirati, l., potkrijepiti, obrazložiti.
Motocikl, l., kotač na motor (stroj).
Motor, l., stroj. pokretač.
Motto, tal. geslo, lozinka, poslovica, kratak i značajan izraz, kojim se hoće da pokaže pravac nečemu.
Motu proprio, l., iz vlastitog nagona, pobude.
Movens, l., sredstvo gibanja, pokretalo, pokretna sila.
Mozaik, fr., umjetnički uložene ili složene slike od raznobojnih kamenčića ili staklenih komadića.
Mujezin, tur., što s turske džamije zove vjernike na molitvu, ili s munare (munara = toranj na džamiji).
Mukajet, tur., nukaet = mariti; NI MUKAJET = ne tiče ga se; nehaje, nemari.
Mulati, polutanci, miješanci, ili djeca od bijelih otaca i crnih matera.
Multum (multo), l., mnogo.
Multum non multa, l., mnogo, ne mnogovrsno; znači i mnogo po sadržaju, a ne mnogo po obilju riječi, dakle stvarno, a ne o svem i svačem.
Mumija, arap., očajnik; balzamovano i osušeno mrtvo tijelo starih Egipćana, koja se tjelesa još danas nađu prilično sačuvana.
Municija, l., streljivo; ratna zaira; zaliha.
Municipij, l., gradsko poglavarstvo; grad, koji ima svoj posebni ravnopravni položaj, svoju samoupravu.
Munificicentno, l., darežljivo, velikodušno (darovanje).
Munificenca, l., blagost, darežljivost, ljupkost, dobrohotnost.
Musketiri, tal., tako se zvahu u srednjem vijeku neki vojnici puškari; mušketiri s velikim puškama, luntama (lunta = fitilj); pruska infanterija.
Muskuli, l., mišice.
Musliman (muslim), pravovjerni muhamedovac.
Mušterija, tur., kupac, koji je voljan uzeti što.
Mutatis, mutandis, l., promijenivši ono, što se moralo promijeniti.
Mutirati, l., mijenjati, promijeniti glas, dobiti glas druge visine (što biva kod muškarca u 15.—17. godini).
Muza, (muze), gr., zvahu se (po grčkoj mitologiji) kćeri boga Zeusa, a bilo ih je devet, te su bile zaštitnice lijepih znanosti i umjetnosti. Tako je muza »Kleio« za slavu; »Kalliopa« za lijep govor;

»Melpomena« za pjesmu; »Thalija« za vesele igre (kazališne); »Erato« za glazbu; »Euterpa« za igru na fruli; »Terpsihora« za citru i ples; »Polyhymnia« za pjevanje i govorništvo i »Uranija« za zvjezdoznanstvo i sve što je najljepše.
Muzeum, muzej, gr., mjesto — »muzama« posvećeno; zavod za čuvanje i unapređivanje lijepih umjetnosti; čuvanje starina; zbirka.
Mysterija, gr., tajne; 1.) kod starih Grka neko tajno bogoslužje, kod kojega su samo upućeni smjeli prisustvovati. 2.) kod starih kršćana nekoje tajne svete vjere, a napose krst. potvrda, oltarski sakramenat i sv. misa.

N

Nabob, ar., veliki bogataš.
Nacija, l., narod jednoga podrijetla, običaja i jezika.
Nacionale, l., svi podaci, skupno očitovanje ili nabrajanje: imena, domovine, vjere itd. nekoga čovjeka.
Nacionalizam, l., narodna misao i težnja.
Nacionalizirati, l., primanje u podaništvo podržavljenje proizvodnje. V. socijalizam i komunizam.
Nacionalnost, narodnost.
Nacionalno, l., narodno, narodna svojina.
Nacionalna ekonomija, nauka o narodnom gospodarstvu.
Nadležnost, rus., pripadnost, kompetencija.
Naivno, fr., prostodušno, neravno, neprisiljeno, nedužno, jednostavno, djetinjasto, bezazleno.
Nana (nänia, neniae), žalobno, pogrebno pjevanje; pjesma tužaljka; naricanje kod pogreba; pjesma uspavanka; priča; božica jaukanja ili božica mrtvaca.
Narkotizirati, gr., učiniti neosjetljivim, uspavati, onesvijestiti koga (n. pr. opiumom).
Nasografija, gr., je znanost, koja na temelju oblika, opsega i dužine nosa može pogoditi karakter čovjeka. Blijedi nos = cinički karakter; tupi nos = prijazno biće; ravan nos = pravednost i finoća; dugi = znak zaslužnih ljudi; tanki = odaje šaljivdiju; široki = putenost i kratku pamet.
Natio silens, l. (č. nacio silens), šuteći, strpljivi narod.
Naturalije, l., prirodni proizvod; prirodnine; naravne stvari.
Naturalista, l., prirodoslovac pristaša prirodne filozofije, koji nešto shvata s prirodnoga gledišta bez kakove teoretske nauke; prirodni čovjek.
Naturalizirati, l., podomaćivati; steći građanska prava u drugoj zemlji.
Naturalizam, l., prirodnost, naravnost. U filozofiji razumijeva se pod naturalizmom nastojanje, da se sve pojave ovoga svijeta naravnim putem protumače t. j. na sta-

novištu prirode i naravne spoznaje, odnosno, da se Bog javlja ljudima u prirodi i po prirodi, ili težnja za što vjernijim prikazivanjem prirode. Smjer ovaj niječe sve što je duhovno i nadnaravno. Imademo ANTIKNI natualizam, to je kultura starih Grka i Rimljana i kršćanski ili SUPERNATURALIZAM. Između ova dva postoji velika opreka. Dok se grčki čovjek s potpunim pouzdanjem obraća k naravi ili prirodi, te nastoji, da se probude i razvijaju prirodne sposobnosti i stoji na stanovištu, da se božanstvo očitovalo preko prirode, dotle se kršćanski osniva na nazoru, da se božanstvo očitovalo preko vrhunaravnih objašnjenja i da treba čovjeka preporoditi za nov nebeski i sveti život. U umjetnosti (slikarstvu, kiparstvu) i literaturi razumijeva se pod naturalizmom nastojanje, da se stvari što prirodnije donesu. Jedna grana ovoga naturalizma je takozvani verizam, koji u najgrubijim formama iznaša golotinju ljudskoga tijela kao i najniže strasti ljudskoga društva. U umjetnom obrtu zove se naturalizmom sve ono, što nije u skladu s opće priznatim formama i zakonima umjetnog obrta. U glazbi je naturalizam prekomjerno nagomilavanje raznih instrumenata, da se što jače prikaže neka naravna pojava. Umjetnički naturalizam ide dakle za tim, da se umjetnost ne izučava po filozofskim pravilima, nego na prirodnom temelju. Naturalizmu je posve suprotan idealizam, romanticizam i simbolizam. Reprezentanti naturalističke književnosti jesu Zola, Maupassant (Francuzi). U slikarstvu Vereščagin (Rus).

Naturizam, l., je vrsta poezije, koja se po svojoj metodi približava naturalizmu, ali po predmetu, na koji se upravlja, sasvim od njega otpada. Naturizam bilježi unutrašnjost i općenitosti (te uči n. pr. da je priroda sama od sebe došla); dok naturalizam opaža spoljašnost i osobitosti.

Nautika, gr., nauka o brodarenju.

N. B. (nota bene), l., pamti dobro; dabome dapače; jošte i to: znak opaske koja se poslije pisma pridoda mjesto P. S., v. p. s.

Nefairan, fr. (od faire, č. fer = činiti), nesposoban da radi; protivno od fair.

Nefas l. (nepravo, nepravda) opačina, grijeh.

Nefrankirano, tal., neplaćeno.

Negacija, l., nijekanje, zatajenje, poricanje.

Negativno, l., niječno; nepovoljno (oprečno sa pozitivno).

Negližeja, fr. (p. neglige), oprava za dom; lagana sobna odjeća; NEGLIŽIRAN = nemaran, zapušten (nekoji kažu i fernegližiran).

Negocirati, fr. (od negocier, č. negosje), trgovati, pregovarati, ugovarati, prodavati; trgovati mjenicama.

Negro, tal., crn.

Nekrofil, gr., prijatelj mrtvih; nekrofob, koji imade strah od mrtvih.

Nekrolog, gr., opis života pokojnika, koji nije davno umro.

Nekropola, gr., podzemno groblje; groblje u špilji, kome su u staro doba u čast bogovima pohranjivali mrtvace.

Nekroza, gr., umrtvenje n. pr. kojeg uda sa injekcijom.

Neksus, v. nexus.

Nektar, gr., slatko piće za okrepu; medica.

Neniae, l. (č. nenie), v. nana.

Neofita, gr., (p. neophyt), novajlija, u nekom savezu; novicijus, novi član; novoobraćenik, pokrštenik.

Neologija, gr., obnovljenje na jezikoslovnom i vjerskom području.

Neologizam, gr., kovanje novih riječi; novotarija, kovanica; uvađanje novih nepotrebnih riječi; pogriješna nova riječ.

Neonom, gr. (neonomista), pristaša novih zakona, (nove metode ili obnove zakona).

Neoslavizam, gr., novoslavenski (pokret).

Nepotizam, l., podupiranje nećaka; nastojanje visoke gospode, da svoje bliže rođake usreće raznim častima; težnja za promicanjem svojih rođaka (osobito kako su radili rimski pape).

Ne quid nimis, l., (č. kvid), ne previše, sve po mjeri.

Nereida, gr., božica mora; morska nimfa, vila, v. nimpha. (Nereide se zovu i male morske životinjice, koje noću svjetlucaju.)

Nerentabilnost, tal., neunosnost, kad se posao ili gospodarstvo ne isplaćuje. (Ne rentirati, kad ne donaša prihoda).

Nervi, gr., živci.

Nervoznost, slabost živaca.

Nervus rerum gerendarum, l., glavna pobuda za sva poduzeća (t. j. novac).

Nescio, l., ne znam.

Nestor, stariji, iskusniji; uvaženi starac; starješina; najstariji član jednoga staleža. (Najstariji i najmudriji grčki junak pred Trojom opjevan u Homerovoj Ilijadi).

Netto, tal., čisto, t. j. čista težina (bez omota ili posude).

Neuralgija, gr. (od neuron = živac, algos = bol), je živčana bolest, koja nastaje uslijed podražaja na pojedine grane živaca. Većinom dolaze te boli u napadajima, te su svojom jakošću često nepodnosljive. Razlozi su ili lokalne naravi — kao pritisak na živac uslijed oteklina organa pokraj živaca, upale, pritisak brazgotina — ili su posljedica općenitih oboljenja čitavog organizma. Najčešća oboljenja ili uzroci oboljenja jesu: sifilis, šećerna bolest, upala bubrega, ulozi, kronička upala zglobova, te zarazne bolesti, kao: malarija, tifus, influenca, otro-

vanje krvi, druga otrovanja kao nikotinom, alkoholom, olovom, čaj, kava itd.

Neurastenija, gr. (od neuron = živac, astheneia = slabost), je skupni naziv za različita stanja, a zajednička im je oznaka slabost živaca i uporedno s njome povećana podraživost živčanoga sustava. Neurastenija ima svoje razloge ili trajnim tjelesnim bolestima, koje iscrpljuju organizam, ili u duševnim udarcima kao n. pr. bezuspješan rad i slično. Duševni rad po sebi ne vodi do neurastenije, nego istom onda, ako su s njim spojeni neprijazni afekti kao razočaranje i slično. Pojave neurastenije su nesposobnost napornog duševnog rada, uslijed česa se bolest brzo umara, te ne može da misli i dostatno sabere. Bolesnici ne mogu, da se svladaju, te uslijed malih podražaja dospiju u jak afekt. Lako se razljute, ražaloste, te bivaju tako sprječavani u duševnom i tjelesnom radu. Povišena podraživost živčanog sustava izražava se u neprijatnim osjećajima u raznim dijelovima tijela kao n. pr. u glavobolji, vrtoglavici, šumu u ušima, lijetu mušica pred očima, sapinjanju u grudima, lupanju srca, osjećanju nadulosti crijeva, trzanju mišica u licu ili udovima, osjećanju trnjenja ili osjećanju, kao da mravi prolaze raznim dijelovima tijela. Neurasteničar se ćuti kao ubijen. Jutrom, kada ustaje, nije svježiji, nego je isto mlohav kao i prije spavanja. Neurasteničar je takodjer nujan, ali nikada tako kao melankoličar. Prema tome su četiri vrsti neurastenije: nemoć, uzbuđenost, strašljivost i autosugestija (utvaranje). Buduć da normalni individuum (čovjek) ne osjeća svoje nutarnje organe, nego tek u slučajevima ako ovi organi obole, a neurasteničari trpe od spomenutih osjećaja u raznim organima, to si oni umišljaju, da boluju od različtih bolesti srca, probave, i slično, oni si dakle umišljaju sasvim druge bolesti. Ovakova oboljenja čine prelaz k hipohondriji. V. hipohondrija.

Neuropat, gr. (neuron = živac, pathos = bolest), nazivlje se čovjek, koji je baštinio osebujan živčani sustav, ali je pri tom umno posve razvit. Neuropatija se javlja u abnormalnom vladanju čuvstava i volje. Ovamo spadaju, da spomenemo samo neke glavne tipove — STRAŠIVICE. To su ljudi sa okolnošću, da im se razvija strah u različnim zgodama n. pr. ako hodaju preko praznoga trga, ili ako su u gužvi, ili ako su u prostoru, odakle ne mogu momentano izaći, ili ako su u društvu pa će se zacrveniti, što ne će moći svoje dužnosti izvršiti itd. Druga vrsta neuropata trpi od periodičkih promjena raspoloženja, koja nijesu uvjetovana njihovim doživljajima. Vrlo su mučna tugaljiva neraspoloženja (t. zv. depresije), koja bez razloga dođu, te ove bolesnike čine nesposobnima za rad, jer im slabi njihovu volju. Daljnja vrst neuropata jesu NESTALNI, koji neprestano mijenjaju svoje odluke, te uslijed toga nijesu u stanju, da nijedan započet posao privedu k svomu cilju. — Različite vrsti neuropatskih osebina nalaze se sjedinjene kod jednog te istog individua. Često je s neuropatskom konstitucijom spojena velika duševna nadarenost, ali takve osobe su ipak sputavane u svome radu uslijed lake promjene raspoloženja. Većinom su nadarene vrlo bujnom fantazijom ili maštom tako, da se nalazi baš mnogo neuropata među umjetnicima i piscima.

Neuroza, v. neuralgija.

Neutralan, l., nepristran, koji ne spada k nijednoj, od prepirućih se stranaka, koji se ne miješa u druge poslove. (Indiferentno, ravnodušno).

Neutralizirati, l., uništiti, učiniti neškodljivim, proglasiti neutralnim.

Neustrum, l., sredina, nepristranost.

Nexus, l., veza, savez, sklad, privjesak.

Nuansa, fr., fina razlika (n. pr. u boji).

Nihilista, l., razvratnik (u Rusiji isto kao anarhista), koji teži za uništenjem društvenog poretka.

Nimbus, l., kiša, kišni oblak; oblak; nepogoda, bura, pljusak. U Grčkoj umjetnosti znači (fr. nimbe, č. neimb), žar (svetiteljski), svijetli ili zračni vijenac oko glave svetaca na slikama ili vijenac od zlatnih zraka).

Nimfa, v. nympfa.

Niveau, fr. (č. nivo), površina vode, ravnica, razina, stupanj ili stepen, (stanovite visine); visina, ravna visina.

Nivelirati, fr., uravnati, mjeriti pad ili visinu vode ili zemlje; mjeriti razuljom; poravnati; izjednačiti.

Nizam, redovita turska vojska.

N. N., (nomen nescio), l., neznam za ime.

Nobl, fr., plemenit, plemićski.

Nobile officium, l., dužnost i pravo nekoga da nešto dobra učini.

Noblesa, fr., plemenitost, plemstvo, gospodstvo.

Noeza, gr., djelatnost razuma, mišljenje.

Nolens volens, l., rado ili nerado, hoćeš ne ćeš.

Noli me tangere, l., ne diraj me! ne primi me! (Tako se zovu neke osjetljive biljke, na pr. mimoza, pudika).

Noli timere, l., nemoj se bojati.

Noli turbare circulos meos, l. (č. cirkulos), ne diraj u moje krugove, ne križaj mi moje plancve! (Poklik Arhimedov, kada ga je neprijatelj smetao u matematičkoj študiji).

Nomadi, gr., pastirski narod, koji se u staro vrijeme poglavito bavio uzgojem stoke

i sa svojim stadom putovao (selio) od paše do paše. U pogledu naobrazbe stajahu na višem stepenu nego li lovci i ribari, ali opet niže od poljodjelaca i obrtnika. U Evropi ih imade još oko Crnog Mora. Inače ih imade na visokom sjeveru, pa po unutrašnjosti Azije, Afrike i južne Amerike.

Nom de guerre, fr. (č. nom de ger), ratno ime. (Kada si netko, kad stupi u vojsku, uzme drugo ime).

Nom de plum, fr. (č. nom de plim), krivo ime, koje si književnik ili glumac uzme za publiku. (Toliko kao »pseudonim«).

Nomenclatura, l. (č. nomenklatura), imenik; popis imena. (Za vrijeme rimske republike značilo je, kad je rob, šetajući se sa svojim gospodarem davao istomu imena, i tumačio odnose ljudi, koje je taj gospodar htio upotrijebiti za svoj ured. Za vrijeme carstva značilo je imena posjetitelja kod gospoštija. Danas znači naslov ili popis knjiga stanovitih umjetnika i učenjaka).

Nominalno, l., imenično što se imena tiče. Nominalna vrijednost, imenovana vrijednost državnoga papira (protivno je realna ili stvarna vrijednost).

Nomina sunt odiosa, l., (č. . . . odioza), imena su mrska, ili imena ne treba da se znadu, ili imena se ne spominju.

Nominirati, l., imenovati, pisati, naimenovati, poimence navesti.

Non fr., ne.

Non avenu, fr. (č. non avni), smatra se kao da nije bilo, kao da se nije dogodilo.

Non bis in idem, l., ne dva put isto; ne valja isto po drugi puta opetovati riječima ili činom.

Non ens, l., ne opstoji; stvar, koja ne može opstojati.

Non multa, sed multum, l., ne mnogovrsno, nego mnogo.

Non omnia possumus ommes, l., poslovica; mi ne možemo svi (ili svaki) sve, t. j. jedan može ovo, drugi ono.

Non plus ultra, l., ne ima ga nad ovim! to je nedostiživo, izvanredno; ne preko toga! (Geslo cara Karla V.).

Non possumus, l., mi ne možemo, nije nam moguće! (rekao je papa Kliment VII. engleskom kralju Henriku VIII. koji je tražio rastavu braka. Od onda se rabi taj izraz, kad crkva kojoj svjetovnoj vlasti što uskrati.)

Non quis, sed quid, l. (č. kvis, kvid), ne tko, nego što, t. j. ne po piscu, nego po sadržaju pisma sudi. (Ili, ne pitaj tko govori, nego što govori).

Nonsens, l. i engl., nesmisao, ludorija, besmisao.

Nonšalantno, fr. (p. nonchalantno), nemarno, bezbrižno, nehajno.

Non valeur, fr., (č. non valer), bez cijene, što se ne da prodati.

Norma, l., pravac, pravilo, propis; veliki blagdan, (kada su dućani zatvoreni).

Normalno, propisno, po propisu, kako treba da bude, redovno.

Normativ, l., pravilnik.

Normativno, l., pravilno, po pravilu.

Normirano, propisano.

Nostalgija, gr., težnja za domom, čeznuće za zavičajem, čežnja za povratkom u domovinu.

Nostrificirati, l., primiti nekoga u svoje članove, usvajati tuđe.

Notabiliteta, l., velikaš, odličan građanin.

Nota, l., račun, znak, kajda, znamenje; diplomatsko pismo, dopis, bilješka, znak.

Nota bene, v. N. B.

Notica, bilješka, obavijest.

Notificirati, l., oglasiti, javiti, žirantu o neplaćanju mjenice.

Notirati l., bilježiti.

Notorno, l., opće poznato, očevidno.

Novela, l., pripovijest, koja je kraća od običnog romana; novost; zakonska novela jest nadopunjenje ili dodatak kojemu zakonu, koji je već u krjeposti.

Novelarno, l., novo, novo izviješćeno.

Novelista, pisac novela.

Novicijat, l., doba ili vrijeme kušnje, ispita, unovačenja (kad se netko primi u red na pokus, dok ne položi zavjete); iskušenje.

Novicius, l., novajlija, koji se još ne zna snaći u svom novom položaju; novak, početnik.

Noviteta, novost, nova stvar.

Novum, l., novo.

Nuanca, fr. (p. nuance, č. nians — niansa), razni stupanj jačine jedne te iste boje; odlika, fina neznatna razlika; postepeno promijeniti; prijelaz boje od sjene k svjetlosti; kod pjevanja vješto prelaziti iz »forte« na »piano«.

Nubilnost, l., sposobnost za ženidbu.

Nulla dies sine linea, l., ne ima dana bez crte, t. j. kao opomena, da ti neka ne prođe niti jedan dan, da ne bi nešto učinio.

Nulla regula sine exceptione, l., (č. eksceptione), ne ima pravila bez iznimke.

Numerus clausus, l., (č. . . . . klauzus), ograničeni broj.

Numismatika, gr., poznavanje ili sabiranje raznoga novca; nauka o poznavanju staroga novca.

Nuncij, l., vjesnik, glasnik; posanik papinski (kod dvora); spis koji jedan faktor predaje nekomu drugom faktoru; spis, koji uključuje nekakovu svečanu prigodu.

Nympha, gr., vila (morska).

O

Oaza, gr., plodna okolica, zeleni otok u pustari.

Obdukcija, l., razuđivanje; razgledanje mrtvog čovjeka u sudbenu svrhu; zastiranje; pokrivanje.

Obelisk, gr., četvero ili višeuglasti (dolje), a na vrhu zašiljeni kameni stup. Ovi od rumenog granita stupovi bili su do 10 met. dolje široki i 25 mt. visoki, te su stajali pred hramovima starih Egipćana u čast bogu sunca.

Objekcija, l., prigovor.

Objekt, l., predmet, stvar (koju neki subjekt motri), predložak.

Objektivno, predmetno, stvarno, bez obzira na jednu ili drugu stranku, t. j. kad netko ne miješa u događaje svoja čuvstva ili svoja mnijenja. (Povjesničar piše objektivno, pjesnik subjektivno).

Objektiv, staklo, jest vanjsko veliko staklo kod dalekozora.

Obligacija, l., obveznica, zadužnica.

Obligatno, l., obvezano, obvezatno, dužno.

Obligirati se, obvezati se.

Obolus, gr., grčki novčić, sitan prilog.

Obsceno, l. (p. obscoeno) nepristojno, nečisto, ružno, odurno, besramno, bludno.

Obscura, v. obskura.

Observacija, l., opažanje, posmatranje, motrenje.

Observatorij (Observatorium), l., zvjezdarnica, posmatranje zvijezda.

Obskura, l., tama, tmina; nepoznanje; neznanje; ono što je tamno.

Obskurant, l., natražnjak, mračnjak, neznatan čovjek.

Obsolentno, l., zastarjelo, što je već izvan porabe i običaja.

Obstrukcija, l., prkos, neprilika, zanovijetanje, hotimično sprječavanje parlamentarnog rada.

Occasion v. okasiono.

Oda, gr., jest uzvišena lirska pjesma, u kojoj se zanosno i umjetno izriče uzvišeno čuvstvo. Kao predmeti za odu uzmu se: Bog, priroda, čovječanstvo, vladari, prijateljstvo, ljubav, pjesnik itd. Oda je dakle uzvišena pjesma spjevana u nečiju slavu. Vrsti ode jesu: himna, psalmi i ditiramb.

Odaliska, komornica, robinjica haremska, jedna od sultanovih žena (bula), koja ima prednost prve žene, favoritkinja, ako i nije mati princa; plesačica na Istoku; djevojka za zabavu; fina vunena tkanina.

Odij (odium), mržnja, omraženje.

Odiozno, l., mrsko, neugodno.

Oekonomija v. ekonomija.

Oenolog, gr. (č. enolog), vinogradar, stručno izobraženi poznavalac vinogradarstva i pivničarstva.

Oeuvra, fr. (č. evra), posao, rad.

Offenziva, l., napadanje, navala napadaj (fr. offensiva = č. ofanziva).

Offerirati, l., nuditi se.

Offerta, tal., ponuda, prijedlog.

Offerirati, ponuditi, nuditi.

Officijelno, l., uredovno, službeno.

Officija, zvanje, dužnost, služba, v. officium.

Officina, l., radionica (ljekarnička, laboratorij, brijačnica), tvornica; kovačnica (gdje se kuju spletke).

Officiozno, l., slu.beno, zvanično.

Officium, l., (officija), služba, dužnost; osjećanje; podložnost, pokornost.

Ohlokracija, gr., vlast mase ili puka.

Ohm, v. om i vatt.

Oka, tur., uteg od 1280 grama.

Okasiono, l., prigoda, zgoda, prilika, slučajno (jeftino).

Oksid, gr., spoj kovine s kisikom, zove se oksid ili kis.

Oksidacija, kad se kovina, materija (tijelo), spaja s kisikom (rđanje).

Oksimoron, gr., (p. oxymoron), šaljivi ili duhoviti nesmisao, govornička figura; duhoviti sastav dvaju protuslovnih pojmova (na pr. mladi starac).

Oktava, l., p. octava), osmina, osmica, osam glasova.

Oktogon, gr., osmokut.

Oktroiranje, fr., samovoljno dati ili narinuti (na pr. kad se nekomu ili nekojoj zemlji nešto po vladi, a da nije na to prije parlament pristao, dade ili narine i uvede kao valjanost na pr. naredba, privilegij, ustav, itd). Oktroirani ustav, što ga vladar iz punoće svoje vlasti daje bez ikavog sudjelovanja parlamenta.

Okular, l., očnik, staklo ili ona leća kod dalekozora, koja je oku najbliža.

Okulirati, l., cijepiti voćku ili ružu na oko (pup). O k u l a n t, ruža ili voćka cijepljena na oko.

Okulista, l., liječnih očnih bolesti.

Okultizam, l., (p. occultisam), je ono, što je sakrito, tajno, neistraženo, mistično (špiritizam). Fakirske produkcije. Pojavi okultizma dijele se na:

I. Fizikalno-mehaničke (na pr. dizanje stola, zvukovi iz pokućtva bez primjetljivog uzroka itd).

II. Fiziološko-fizičke (životni magnetizam materijalizacija duhova).

III. Psihološke: telepatija, vidovitost u prostoru i vremenu (proročanstva). Najveći okultistički pokreti i društva jesu: Teozofijsko društvo (podružnica za SHS u Zagrebu) i druga. V. Teozofija.

Okupacija, l., zaposjednuće, zauzeće, osvojenje; rad, posao. O k u p a c i o n a v o j s k a = posadna vojska.

Okupirano, l., zauzeto, osvojeno; zabavljeno poslom, zaposleno.

Oleografija, l. i gr., otisci slika, koje postaju, ako se ulje kaplje na vodu.

Oligarhija, gr., način vladanja, gdje gospoduje samo nekolicina, aristokratska republika. vlada nekolicine, koji se na ostale ne obaziru.
Olimp, gr. (p. Olymp), gora u Grčkoj (prebivalište starih grčkih bogova Zeusa itd).
Ološ, tur., talog, ono što ne valja; đubre što voda nanese.
Om (ohm), je jedinica za mjerenje otpora struje (nit od živoga srebra u prorezu 1² mm i 106 cm duga).
Ombrometar, gr., kišomjer, sprava, koja nam pokazuje koliko je palo kiše.
Omega, gr., zadnje slovo (o) u grčkom alfabetu.
Ominozno, l., kobno, sluteće, što nagovješta, nešto neočekivana, nešto, što čovjeka duševno slomi.
Omne nimium nocet, l., što je previše škodi (ili što je previše nije ni s kruhom dobro).
Omnibus, l., prostrana kola za svakoga, velika javna kola za voženje putnika po gradu.
Omnipotencija, l., svemogućstvo, svemožnost.
Onanija, fr., samoblud sa svojim spolnim udom; »mladenački grijeh«.
Ondulirati, fr., (onduler = č. ondile), talasati se, valovito se gibati, načiniti (na pr. kosu) valovitom.
Onerozno, l., tegotno, teško, tlačeće.
Onomatopeja, gr., riječ, koja oponaša prirodni zvuk stvari ili bića.
Ontogemija, l., nauka o postanku stvari ili bića. V. metafizika.
Opulentno, l., obilno, bogato.
Opcija, l., slobodan izbor za člana kojega odbora bez posebnog glasanja; volja, odluka, izjava za što. (Kad netko imade sam da odluči i da očituje, želi li pridržati pripadnost u svojoj dosadanjoj državi.
Opera, l., rad, posao, trud, glazbena drama. Opera je tragična (žalobna opera seria), ili je komična (šaljiva = opera buffa). Manje opere, u kojima se i dosta govori, zovu se operete. Ako je u operi više razgovora, nego li pjevanja, te se razgovor samo s nekoliko pjesama izmjenjuje, onda se zove pjevoigra ili vaudeville (č. vodvil). V. drama.
Operacija, l., djelovanje, radnja; poduzeće; računanje; kretanje vojske; rezanje, izrezanje bolesnoga uda na čovjeku.
Operat, l., izradak, djelo.
Operateur, fr. (č. operater), liječnik, koji vrši operacije. KIRURG = ranarnik). K i n o o p e r a t e r, koji s aparatom hvata slike.
Operativno l., djelujuće, djelatno, čineće.
Operirati, l., poduzeti, djelovati, raditi, postupati, rezati; operacije vojne na pr. mostove, utvrde, navale, pobjede praviti.
Opium, l., otrov, od makovog soka; drijemak.
Oponirati, l., protiviti se, suprotstaviti se.

Oportunista, l., koji se okorišćuje zgodnom prilikom, koji je na sve pripravan u vlastitu korist, da mu bude ugodno i zgodno.
Opozicija, l., zapreka; smetnja; otpor; protivljenje; prigovor, zabrana, opreka.
Opservatorij, v. observatorij.
Optika, nauka o svjetlu.
Optimacija, l., gospodstvo odličnika i mogućnika u državi.
Optima fide, l., u najboljoj vjeri.
Optimizam, l., nauka, po kojoj je ovaj svijet najbolji, sklonost, da se sve uzima za dobro, ili da se sve gleda s dobre strane.
Optimista, l., pristaša optimizma, koji sve gleda kroz ružičasto staklo, koji je vazda pun nade i ne klone duhom, ako ga ova nada često i prevari.
Optirati l., slobodno izbirati, slobodno izjaviti, odlučiti.
Opus, l., djelo, učeno djelo, knjiga, pismo, glazbeno djelo.
Opus posthunum, l. (č. . . . . postunum), glazbeno, (književno) djelo izašlo poslije nečije smrti.
Oracija, l., govor, slovo, besjeda, prodika, molitva.
Oranžerija, fr., sabiranje citrona i narandža; mjesto u stakleniku, u koji se narandže smjeste preko zime.
Oratorički, l., govornički; oratorska figura = govornička figura; orator jest govornik.
Oratorij, l., v. kantata.
Orbis pictus, l. (č. piktus), svijet u slici, naslikani svijet; naslov knjige, djelo, u kojem je prikazan cijeli svijet u malom, u slikama, ili, u kojem su naslikani predmeti svijeta. (To je djelo Komenskoga, kojim se u školama unapređuje zorna obuka).
Orden, l., red, znak (odlikovanja).
Ordinacija, l., ređenje; kod liječnika mjesto, na kom primaju bolesnike.
Ordinarno, **ordinerno**, fr. (p. ordinairno), redovno, obično, prosto, jednostavno.
Ordinirati, l., urediti; propisivati lijekove, ili obavljati pregled bolesnika.
Ordonanc, fr. (č. ordonans), uredba, službeni propis, zapovijed; adjutant, časnički sluga.
Ordra, fr. (p. ordre, č. ordr), red, poredak, naredba; dnevna zapovijed; mjenica na predotičnika, donositelja.
Ordre de bataille, fr. (č. odr de bataj), bojni red.
Orfanatrofij, l. i gr., sirotište za đake.
Orfej, gr., (p. orpheum, č. orfeum), glazbena dvorana (vrst kazališta); glasoviti grčkj (u staro doba) pjevač i igrač na liri.
Organ, gr., ustroj, dio tijela; glas; zastupnik (uprave, vlasti); glasilo, novine.
Organista, l., orguljaš.
Organizacija, l., udruženje.
Organizam, nutarnje ustrojstvo, ustav, ustroj, slog.

Organizirati, ustrojiti, urediti, udesiti, prirediti; udružiti se.
Orgija, gr., pijanka; Bahusove (bog vina) svetkovine. V. bakanalije.
Orient, l., Istok (istočni narodi).
Orientalac, l., istočnjak.
Orientirati se, snaći se, postaviti se u neki položaj radi upute, razabrati se.
Original, l., matica; uzor, prvotnik, izvornik.
Orkestar, gr. (č. orhestar, tal. orkestar; fr. p. orchestre č. orkestr — nikako ne o r š e s t a r), glazbeni zbor sa glazbalima. (Orchestra je značilo u starogrčko doba prostor za zbor).
Orkan, špan. huracan (iz jezika od Haiti), (fr ouragan, engl. hurricane); najjači vihor, bura u Indiji. V. ciklon.
Ornamenat, l., ures, nakit, ukras.
Ornamentalno, l., ukrasno.
Ornat, l., svečano odijelo, službeno odijelo svećenika.
Ornitolog, gr., poznavalac ptica, pticoslovac.
Orognozija, gr., goroznanstvo, poznavanje gora.
Orografija, dr., goropis, opis gora.
Ortodoksija, gr., pravovjernost, starodrevnost, strogo obdržavanje starih crkvenih načela.
Ortografija, gr. (p. ortographija), pravopis.
Ortopedija, gr., zavod, lječilište, gdje se iskrivljene kosti tijela izravnaju; vještina u ispravljanju tjelesnih nagrda, mana.
Oscilacija, l., kolebanje, njihanje, nestalnost.
Oscilirati, l., njihati se, kolebati se amo tamo, biti nestalan.
Osmanlije, Turci.
Ostentativno, l., izloženo na ogled; napadno otvorena očevidna predstava; nešto opažena napraviti; nezadovoljstvo pokazivati. (Isto kao demonstrativno).
Ostracizam, gr., časna kazan; sud starih Grka, po kojem su nekoga mogućnoga državnika radi njegove slave smatrali opasnim čovjekom po državu, te su ga radi toga osudili na 10 godina progonstva.
O tempora, o mores! o vremena, o običaji! (usklik razočaranja).
Otium, l. (č. ocium), dokolica, besposlica, nerad.
Otium cum dignitate, l. (č. ocium kum), prečasna dokolica, ili dokolica u besposlici spojena s visokom čašću, visoka čast, s kojom nije spojen nikakav ili vrlo neznatan posao.
Ouvertura, lr. (č. uvertira), uvod, uvodna glazba, otvaranje, početni komad, s kojim se otvara koncert; predigra.
Ovacija l., mala slava, slavlje; povorka (kod starih Rimljana poslije pobjede).
Ovalno, l., jajoliko, naobalno, dugoljasto — okruglo.
Oxygenium, gr., (č. oksigenium), kisik.
Ozon, gr., vrst plina u zraku, koji se uslijed utjecaja munjine jače osjeća (jače djeluje, oživljuje), što se opaža po mirisu na mjestu, gdje je

grom udario i u šumi od crnogorice; okišeni kisik, dvokisik.

P

Pacienta, l., bolesnik, koga posjećuje liječnik.
Pacifikacija, l., umirenje, izmirenje, izravnanje; težnja za mirom; ugušenje nemira.
Pacifista, prijatelj mira, koji ne želi rata. Protivno je AKTIVISTA, koji traži neko djelovanje (n. pr. rat).
Paginisati, l., brojevima obilježiti stranice (knjige).
Pagoda, kumirski, idolski hram u Indiji; kolebajuća lutka; slika, kip krivoga boga.
Pair, fr. (č. per, Peer engl. č. pir), jednak, ravan u časti; neposredni krunski vazal; (član komore u Francuskoj; član gornje kuće u Engleskoj).
Pakacija, l., umirenje, pokoj, utišanje.
Pakt, l., ugovor, pogodba, međustrana nagoda.
Paktirati, l., ugovarati, slagati, stupiti u savez s kim.
Paladij, gr. (Palladium), jamstvo, zaštita, sredstvo obrane; bajoslovni kip Palladin (božice), koji je, dok je bio u gradu Troji, branio grad od neprijatelja; dragocjenosti; utočište; utvrda, sigurnost.
Palatin, l., nadvornik, nadvorni župan; namjesnik kraljev (prije u Ugarskoj).
Paleografija, gr., nauka o poznavanju starih rukopisa; proučavanje starih rukopisa.
Paleontologija, gr., nauka, koja se bavi okameninama, t. j. o izumrlim životinjama i biljem, koje se okamenilo ili uz kamen pritislo; historija životinja (petrefakti ili fosili).
Paliativno sredstvo, l., za ublažiti, utažiti, umiriti, olakšati; sredstvo, koje će ublažiti (može to biti i zakonsko ili moralno sredstvo ili zakonske, policajne mjere).
Palisada, fr., ograda od kolja, plot; živa ograda.
Pamflet, staro engl. pogrdno pismo; pogrdni spis; malovažna, neznatna knjiga poletuša, u kojoj se netko napada; knjižica, kojoj sadržaj nije ispravan.
Panaceja, fr., (p. panacee, č. panase = panaseja), sveopći lijek.
Pandan, fr. (p. pendant) dodatak koji visi, slika i prilika (nečemu), privjesak.
Pandekta, gr., zbirka rimskoga građanskoga prava, sadržavajući spise rimskih pravnika iz doba cara Justinijana.
Pandemij, gr., svjetska pošast.
Pandemonij, gr., sveopći zloduh; skup zločestih duhova ili vragova; gospodstvo sotone.
Panegirik, gr., svečani govor komu u slavu.
Panem et circenses, l., kruha i zabave ili igre. Tako su se vlastodršci u Rimu dodvoravali svjetini.
Pangerman, gr., svenijemac, velikonijemac, prijatelj nijemstva ili Nijemaca.
Panika, fr., strava, iznenadani strah, zaprepašćenje.

Panihida, gr., misa osmrtnica (pravoslavna) = katolički »requiem«.

Pankracij, gr. (p. pancratius), svesilni, svemoćni.

Pankracija, (p. pankration), trčanje, skakanje, hrvanje; borba za okladu na život i smrt.

Panoptikum, gr. (panoptikum), izložba umjetno načinjenih voštanih figura; zgrada, zbirka, gdje se sve vidi (pretjerani izraz).

Panorama, gr., svezor, svjetozor, pogled; skupno prikazivanje čitavih okolina i gradova u slikama, što se motri kroz povećalo; točka u naravi, s koje se otvara krasan vidik po okolini.

Panslavizam, sveslavenstvo; težnja za sjedinjenjem svih slavenskih naroda, a da ipak svaki zadrži svoje posebno obilježje.

Panteista, gr. (p. pantheista), pomišlja Boga kao biće na ovom svijetu postojeće, t. j. da je cijeli svijet Bog.

Panteizam, gr. (sve je u Bogu, Bog je sve), mišljenje, da je priroda i Bog isto ili panteizam jest filozovska nauka, koja izjednačuje Boga i svijet, koja tvrdi, da je svijet i Bog ista substancija t. j. da nema više realnih bića, već samo jedna jedina substancija i zato se ovo mišljenje zove u novije doba MONIZAM (jedan Bog), a jer je ovo jedino biće i Bog, zato se zove i panteizam. Bog je dakle po ovom mišljenju sve i sve je Bog. Panteizam se dijeli na više oblika prema tome, kako je koja škola tumačila postanak svijeta. Ovu nauku zastupahu u starom vijeku stoički filozofi kao: Heraklit, Eleaten itd., a u novom vijeku: Spinoza, Schelling i Hegel. Panteizmu stoji naprotiv DEIZAM, koji uči, da svijet ovisi o Bogu kao prvom uzroku, koji je ovaj svijet uredio postavivši mu zakone, po kojima opstoji on za sebe sasvim neovisno u Bogu. Taj deizam su prihvatili Englezi i Herbert, Toland itd. a u Francuskoj enciklopedisti i Voltaire, Rousseau (č. Volter, Ruso) itd. V. monizam.

Panteon, gr. (p. pantheon), hram svih bogova skupa; narodni dom; grobnica, u koju se sahranjuju slavni ljudi.

Pantomina, gr., kreto-slovnost; igra ili predstava, gdje se ne govori, nego se kretnjom lica i tijela nadomještava govor.

Parabola, gr., prilika; priča; sitnica (t. j. geometrijska krivulja, koja se dobije, kad se čunj ili stožac proreže). V. fabula.

Paradokson, gr., neobični, čudni smisao, neke rečenice, što je općemu mnijenju protivno — ili — kad se smisao nenadano obrne, dodavši jednom pojmu drugi pojam, oprečan onomu, koji se očekivao. N. pr. I go i bos i još mu je zima)).

Paraf, fr., znak mjesto potpisa imena.

Parafirati, fr., skraćeno se potpisati.

Parafraza, gr., opis; razjašnjeni prijevod; opisujuće tumačenje; slika ili figura, kad se predmet, mjesto da ga imenujemo, s neke strane naslika ili zagonetno reče; n. pr.: kuća bez prozora i vrata (lijes); ili kad se neki pojam prikazuje po osobitim njegovim znacima n. pr.: Vidi onaj, koji vedri i oblači (Bog).

Paralela, gr., prispodoba, sporednica, istomjernica.

Paralitička bjesnoća, gr., tiha ili mučeća bjesnoća.

Paraliza, gr. (p. paralysa), kljenut, nemoć tijela i možđana; drhtavica, raspadanje tijela (ludilo), što obično dolazi od sifilisa (ali može biti i od drugih uzročnika).

Paralizrati, gr., zaustaviti, zapriječiti, oslabiti, onemogućiti djelovanje (n pr. otrova).

Paranoik, gr., čovjek duševno nepravilno razvijen; duševni bolesnik, koji stoji pod dojmom neke lude misli, da ga svi progone, boluje na maniji proganjanja (Verfolgungswahn), ali je inače dosta obrazovan, te bude obično vođom duševno slabih ljudi. V. neurastenija.

Parasit, gr., nametnik, biljka ili životinja, koja se hrani već asimilovanom (priugotovljenom) hranom druge životinje ili biljke. U običnom životu bi se reklo tako čovjeku muktašu, prišikrpi, koji živi na tuđi račun.

Paravan, fr., »španjolski zid« (prividni zid), na pr. ograda oko peći ili kreveta.

Parbleu, fr. (č. parble), nuto đavola! koga bijesa! tako mi vjere!

Parcelirati, l., rascjepkati, podijeliti.

Parcijalno ili parcielno, l. (p. partialno), djelomično, od čestі, pojedino.

Parcijalni socijalizam, v. socijalizam.

Pardon, fr., oprost, milost.

Parenteza, gr., umetnuta rečenica, zaporka.

Pares inter pares, l., jednak među jednakima.

Par exellence, fr. (č. par ekselans), izvrsno, izvanredno, osobito, odlično, pohvalno, pravo, u pravom znamenovanju riječi (kao kat'eksohen).

Par exemple, fr. (č. par egzempl), na primjer; zbilja! nije nego još nešto.

Par force, fr. (č. fors), silom, na silu, bez obzira na zapreku.

Paria, oznaka za ljude, koji su potpuno bespravni; prezreno čeljade zadnje kaste u južnoj Indiji, koja je isključena od bogoslužja svoje vjeroispovijesti.

Parirati, fr., poslušati, pokoravati se; odbiti, otkloniti, zaustaviti udarac protivnika.

Paritet, l., ravnopravnost, izjednačenje, jednakost.

Park, l., šumica, perivoj; vrt za zabavu sa šumskim nasadima; ograđena bašća sa šetalištem.

Parlamenat, fr., skupština, narodno predstavništvo, zakonodavno tijelo. (Za pokrajine sabor, a za državu parlamenat).

Parlamenter, fr., neprijateljski poslanik, pregovornik.
Par nobile fratrum, l., dva plemenita brata (podrugljivo, kada su obojica nevaljani.
Parodija, gr., šaljivo posnimanje, dotično izopačivanje, psovke ili pjesmice, posprdno oponašanje ozbiljnih stvari ili ozbiljne pjesme; oponašanje nekoga književnoga djela. Parodija zadržava od ozbiljnog eposa sav pjesnički aparat, a lica i radnje preobražava u smiješno. Dok t r a v e s t i j a mijenja pjesnički oblik, a zadržava sadržaj.
Paroksizam, gr., nagli, žestoki, pojačani, najveći nastup bolesti (groznica); najveći stupanj kakvoga čuvstva, strasti, jeze, očajanja; najveći zanos.
Parola, tal., riječ, znači i lozinka, geslo.
Par ordre, fr., (č. par odr), na zapovijed.
Parquet, fr. (č. parke), mjesto u sudbenoj dvorani, na kojim se nalaze suci; odijeljeni, zatvoreni prostor (kod suda), zatvorena sjedala u prizemlju u kazalištu; pod u sobi od hrastovih daščica.
Pars, l., čestica; komad (parče), parcela = komad zemlje.
Parter, fr. (p. parterre), prizemlje, prizemni stan.
Part, l. dio (pars).
Partaja, njem. stranka (ljudi).
Partes adnexae, l. (č. adnekse), pripojeni djelovi (n. p. zemlje).
Particija, l., razdioba.
Participirati, l., primiti dio od nekog poduzeća; sudjelovati, učestvovati, biti dionikom nečega.
Partija, fr., dio, množina, komad neke stvari, koja k istoj spada, mjesto, kraj, okolina; množina nekoga predmeta, stanoviti broj radnika kod neke radnje; ženidbena partija (par); igra; izlet; stranka.
Partijski, l., stranački.
Partikula, l., čestica; riječca, n. pr. »De« kao znak plemstva.
Partikularno, l., zasebno, vlastito, pojedince, dio po dio, za pojedinu osobu, ne sve najednoć, nego bez reda sad ovo, sad ono; dočim p e r t u r n u m znači jedno za drugim, stalnim redom.
Partikularizam, l., samoživost, sebičnost; smisao za vlastitu korist; osobitost, raskolničko ili krivovjersko mnijenje; cijepanje. (Mnijenje Židova, da su samo oni još i sada po Bogu odabrani narod. U politici znači dati kod konfederacije (saveznih država) prednost ili povlast osobitim interesima pojedinih država, naprama cjelokupnomu savezu).
Partizani, fr., strančari, pristaše jedne stranke, koji sve udešavaju prema svojem programu.
Partizansko, fr., stranačko.
Partner, engl., drug u nečemu, učesnik, dionik nekoga društva.
Parvenu, fr. (č. parveni), skorojević; čovjek, komu je sreća poslužila, te se od ničega podignuo do imutka, došao tako i do časti, pa se onda obično nadimlje.

Pasabl, fr. (p. passable), priličan, podnošljiv.
Pasaža, fr. (p. passage), prijelaz, prolaz; prolaženje, prohod.
Pasažer (pasaser), fr. (p. passager), prolazan; kratkotrajan; putnik (na brodu ili kolima).
Pas de deux, fr. (č. pa de dö (de), ples dvojice (od dva plesača izvođeni ples).
Passager, v. pasažer.
Passepartout, fr. (č. paspartu), glavni ključ, koji sve otvara; otpirač; neograničeno valjana putnica; u fig. znači čovjek, koji je za sve sposoban.
Passeport, fr. (č. paspor ili kako se pokvareno govori »pašaport«), putni list, putovnica (posprdno kada se nekoga otpravi).
Pasija, l., strast; osobita volja, ljubav, čeznja k nečemu.
Pasioniran, l., strastven (ljubitelj nečesa); požudan, zauzet.
Pasiva, l., dug; dugovina.
Pasivna resistencija, l., kada se ne obustavlja posao, nego se obavlja laganijim tempom i time oštećuju interesi poslodavca.
Pasivno, l., ne djelatno, držati se posmatrajuće, t. j. da se ne radi, nego samo mirno promatra. P a s i v n o p r a v o i z b o r a, je izberivost t. j. da netko ima pravo, da bude biran. V. aktiva.
Pastor, l., pastir; protestantski župnik; duhovnik onih kršćana, koji su izbacili neke sakramente.
Pasus, l., mjesto tačka, nova rečenica; okolnost; stav; umetak; dio.
Paša, hebr., turski vojskovoda (general); upravitelj provincije.
Pašaluk, tur., provincija, pokrajina.
Paškvil, fr. (p. pasquill), rugopis, pogrdno pismo; kada se nekoga u pismu ili pjesmi javno ili privatno okleveće i opsuje, a da se pisac ne odaje.
Patagnomija, patognomija, gr., značajni znak neke bolesti; nauka o znakovima.
Patenat, gr., dekret; potvrda; zašt ta, pravo, povlastica, da neku stvar ne smije nitko drugi praviti, nego samo izumitelj (osim ako on to pravo komu proda), da mu se tako za njegov trud osigura što veći dohodak.
Pater familas, l., otac obitelji, domaćina (u staroj Grčkoj), a njegova žena je m a t r o n a. Kad bi matrona živjela malo slobodnijim životom zvali bi ju h e t e r o m ili megerom.
Patetično, gr., krepko, žestoko, uzvišeno, ganutljivo, što dira u srce, uzbudjuje strastno, puno osjećaja.
Patetik, gr., čovjek pun zanosa, uzbuđenosti, uvijek ogorčen, zauzet; bučno govori i živo gestikulira, uzrujano leti.
Patogenija, gr. (p. pathogenija), nauka o postanku, početku, zametku bolesti.
Patois, fr. (č. patoa), narječje; prosti pučki jezik, seljački jezik.

Patologija, gr., nauka o bolestima ili nauka, koja se bavi proučavanjem, istraživanjem raznovrsnih bolesti, ili o vrsti i uzroku i vanjskim pojavama bolesti.
Patos, gr. (p. pathos), pod; zanos; ganutljiva uzbuđenost; uzvišeni način govora. (Ostalo vidi patetično).
Patria, l., domovina.
Patriarkalno, gr., starinsko.
Patricij, l., plemić, odlični rimski građanin.
Patrimonium, l., očeva baština, obiteljsko dobro, očinstvo.
Patriota, l., rodoljub, domoljub.
Patriotizam, l., domoljublje.
Patron, l., pokrovitelj, zavjetnik, zaštitnik, gospodar (nekoga prava).
Patrona, uzorak (za soboslikarstvo; naboj, fišek).
Patronimičko, l., ime, jest ime obitelji po ocu, djedu ili pradjedu. (Kao n. pr. Janković; Fabijanić po Fabijanu; Petrović po Petru itd.).
Pauperizam, l., siromaštvo, sirotinja, golotinja (n. pr. puka); znači i duševno siromaštvo.
Pauperizirati, l., osiromašiti.
Paupertas meretrix, l., siromaštvo je bludnica ili — siromaštvo je uzrok bludilu.
Paušal, fr., osječnica, plaća osjekom, jedan okrugli novčani iznos.
Pauvre, fr. (č. povr), siromaštvo.
Pauza, gr., stanka odmor.
Paviljon, fr., šator; privremena zgrada od dasaka ili tankog zida; nuzzgrada; vrtna sjenica, kućica za prodaju na pr. duhana itd.
Paysage, v. pejsaž.
Paysagista, fr. (č. pejsažista), krajoslikar, slikar prijedjela, kraja okoliša.
Paž, fr. (p. page), plemče; dvorski dječak u službi vladaoca.
P. C., **Pour condoler**, fr. (č. pur kondole), izražaj saučešća.
Peage, fr. (č. peaž), pristojba za prijelaz preko mosta ili kakovog puta (maltarina kod željeznice upotreba kolosjeka drugog željez. društva.
Peccatur intra et extra, l. (č. pekatur intra et ekstra), griješi se izvana i iznutra t. j. s obje strane.
Pedagog, gr., uzgajatelj, učitelj, obrazovatelj.
Pedanta, tal. (prvobitno gr. riječ), cjepidlaka, školomet; čovjek, koji pazi na svaku sitnicu, te joj daje veliku važnost; uobraženi naučenjak.
Pedel, l. (p. pedell), poslužnik, podvornik na sveučilištu i kod suda.
Pederastija, gr. (p. päderastija), protunaravno općenje među muškarcima; ili općenje čovjeka sa dječakom; spolna zloraba dječaka sa strane odraslog čovjeka; ljubav među muškarcima.
Peer, v. pair, engl. (č. pir) član engleske gornje kuće.
Pegas, gr., krilati ili vilinski konj, koji ima (po staroj mitologiji) moć pjesništva, te koji je postao od Meduzine krvi i kojemu je ispod kopita prodro ushićujući vrutak; pjesničko nadahnuće (kada se hoće komu malo narugati da ima pjesničkog dara).

Peh, nj., nezgoda.
Pejsaž, fr. (p. paysage), prijedjel, kraj, krajolik, okoliš, slika, koja predstavlja kakav kraj.
Pekunia, l., novac.
Pekunijarno, l., novčano.
Pelicirati, fr., sa slatkim riječima nekoga privabiti.
Pelivan, brbljavac (kao onaj pred panoramom, cirkusom itd.).
Pellagra, gr., je epidemička bolest, koja potječe iz uživanja palente od pokvarenog kukuruznog brašna. Ako se ne liječi, prouzrokuje potpunu fizičku (tjelesnu i duševnu) propast bolesnika. Kožna bolest.
Pendl, fr. (č. pandl), njihalo kod sata, (kad se koji teški predmet ovjesi o nit, te se tako slobodno njiše).
Pendžer, tur., prozor.
Penelopa, vjerna i razborita žena Odiseja, dobra domaćica.
Penetracija, l., oštar postupak, jak pritisak na narod, prodiranje itd.
Fenetrantan, l., oštar, jak, velik (n. p. zadah), PENETRANTNA SILA, sila koja provaljuje, prodire u što (n. p. jaki miris).
Pensum, l. (penzum), zadaća, zadani posao (zadaća za kazan, n. p. odmjerena vuna, što su je ropkinje na dan morale ispresti).
Penzija, fr. (od pension = pansion), mirovina doživotna renta.
Penzionat, fr., zavod, u koji se primaju učenici na stan i opskrbu; konvikat; internat (je isto); napokon znači i zavod za stare te iznemogle penzionirce.
Pepiniera, fr., rasadnik, voćnjak, cjepiljnjak; (znači i obrazovani zavod za stanoviti stalež).
Pepsin, gr., sok u želucu, koji rastvara hranu.
Per aklamacionem, l. (p. acclamationem), s poklikom, pljeskanjem bez glasanja, jednoglasno.
Per aspera (ad astra), l., kroz trnovite puteve do zvijezdi; borbom do pobjede, kroz noć u svjetlost.
Percepcija, l., sabiranje; opažanje, ćućenje; poznavanje; shvatanje; pobiranje poreza.
Per consensum, l., (č. konsenzum), po (prema) sporazumku, sporazumno.
Perditio tua ex te, Israel, l. (č. perdicio tua eks te Izrael), propast Tvoja dolazi od tebe samoga Izraele! ili — Izraele, sam si propasti svojoj kriv! (Tako se kaže svakomu, koji je sam svojoj nesreći kriv).
Pereat, l., dolje! proč! padaj! neka umre!
Peregrinus, l., stranac, tuđinac, putnik.
Peremtorno l., odlučeno, riješeno zadnje, jedamput za uvijek (tako, da već ne ima odgode).
Perennirati, l., dugo ustrajati, obastati; skroz obastati, prezimiti (n. pr. biljke).

Per extensum, l. (č. per ekstenzum), razvlačeć, na široko, preko cijele širine pisati.
Perfectum est, l. (č. perfektum), svršeno je!!
Perfektno, l., potpunoma, spretno, gotovo dovršeno.
Perfektuirati, l., dovršiti, usavršiti.
Perfidno, l., himbeno, lažno, podlo izdajnički, licemjerski, bestidno, nevjerno, vjerolomno, neiskreno.
Perforirati, l., probušiti, provrtati.
Pergamenat, tal., kvijer, papir od kože, (dotično koža, na kojoj se prije iznašašća papira pisalo).
Perhorescenca, l., strah radi pristranosti suca ili svjedoka, te otklon istih.
Perhorescirati, l. bojati se nečesa, s užasom odbiti od sebe.
Periferija, gr., vanjski krug, okrug, objam, opseg, obuhvat, ophod, okrajak kruga.
Perijoda, gr., vrijeme, doba, razdoblje; povraćanje, pravilno ponavljanje.
Perijodički, redovito, povratno, mijenjajuće, što se nakon nekog vremena povraća.
Perika, fr. (p. perruque, č. perik), vlasulja, kriva kosa.
Peripatetik, gr., pristaša Aristotelov (grč. filozof koji je šečući se predavao svojim učenicima); čovjek smiren, govori tiho o običnim stvarima, smijucka se, te daje utisak čovjeka, koji se više ne može ogorčati i razočarati.
Peripetija, gr., rasplet; nagli preokret; neočekivana promjena, nenadani događaj.
Perjurium, l., krivorota zakletva, prisega.
Per kuver, fr. (p. couver), pokriveno obučeno, zatvoreno, pod omotom.
Perkusija l., drmanje, potres, udarac; udaranje udar; glazbala za udaranje (bubanj).
Perkvirati, l., sudbeno raspitivati, istraživati, držati premetačinu u kući.
Per longum et latum, l., na dugo i široko (n. pr. pripovijedati).
Permanentno, l., trajno, stalno, istinito, neprestano, neprekidno.
Per meter, l., po metru.
Permutirati, l., promieniti, mijenjati, zamijeniti n. p. prezime mjesto Strosmajer — Majerstros).
Per nefas, l., nedozvoljenim načinom; PER FAS = sa dozvoljenim načinom.
Perorirati, l., govoriti, govor držati, opširno, razvlačivo, dugo i naduto govoriti ili razlagati.
Per pedes (apostolorum), l., pješke putovati (apoštolski).
Perpendikel, l., šetaljka, njihalo kod ure.
Perper, nekakav mali novac prije ½, a kasnije ⅓ dukata (danas još u Crnoj Gori).
Perpetuirati, l., učiniti nešto trajnim, učvrstiti.
Perpetuum mobile, l., samoradna, samotjerajuća sprava; stroj, koji se uvijek sam od sebe giba, da nikada ne

prestane (ili nešto nemogućega).
Perpetuus, l., neprekidno, vječno trajuće; što ostaje neprolmijenjeno; doživotno.
Peron, fr., pokriven shod, hodnik na unutarnjoj strani kolodvora; krov nad stubama pred zgradom.
Persekucija, l., tjeranje, gonjenje, osveta, kazna, progonstvo.
Persekvirati, = progoniti.
Persiflaža, fr. (p. persiflage), ruganje, podrugivanje, ismjehivanje.
Persiflirati, rugati se, ismjehivati se.
Per saldo, tal., kao ostatak međusobnog obračuna, preostatak.
Per skrutinium, l., sasvim tajno (na ceduljke) sabiranje glasova.
Persona, l., osoba, lice, tijelo. Ad personam, po osobi, za osobu.
Persona grata, l., ugodna osoba, uvažena ličnost, ili ličnost, koja je rado viđena (n. pr. na dvoru).
Persona infamis, l., besramna osoba.
Persona ingrata, l., nemio čovjek, neugodna osoba, koja je pala u nemilost.
Personal, l., skupne osobe ili radne sile nekoga ureda ili trgovine.
Personalija, l., osobne stvari; kratak podatak o životnim okolnostima neke osobe.
Personalna unija, l., osobni savez. Personalna unija je udruženje dviju ili više država, koje imadu jednoga kralja, a inače imade svaka svoju potpunu nezavisnost od druge. — (N. pr. kralj Koloman se g. 1102. na saboru u Križevcima obvezao, da će Hrvatska i nadalje biti slobodna i posve samostalna država, koju će s Ugarskom vezati jedino osoba kraljeva).
Personifikacija, l., poosposobljenje t. j. kad se nežive stvari i pojmovi prikazuju, podajući im znakove života, osjećanja ljudskoga, kao da su živi. (N pr. Danica zvijezda je kazala mjesecu).
Perspektiv, l., dalekozor, durbin.
Perspektiva, l., pogled na predmet iz daljine; vidik; izgled, nada; vještina u slikanju, kojom nam se pokazuje udaljeni predmeti onako vjerno i živo, kako se u naravi u istinu nalaze.
Persuadirati, l., uvjeriti, osvjedočiti, nagovoriti nekoga.
Per suma capita, l. (č. kapita), povrh najviših glava; proći ili proučiti najvažnija poglavlja (iz koje knjige ili nauke).
Pertraktirati, l., postupati, raspravljati.
Perturbacija, l., uzrujanost, poremećenje, nemir, smetenost, prevrat.
Per turnum, l., po redu.
Perun, glavni Bog starih Slavena.
Perverzno, l., naopako, izopačeno u spolnom nagonu ili pu-

tenoj pohoti. V. seksualna psihologija.

Pesimista, l., čovjek, koji je sklon, da sve promatra s najgore strane, koji drži, da treba mrziti na život, jer da je zlo temelj našemu opstanku. Protivno je optimista.

Pesimizam, l., je duševna bolest, koja truje srce i slabi organizam, te baca čovjeka, da zamrzi i sam sebe — i svoj vlastiti život.

Peškir, tur., ručnik, rubac, otirač.

Petent, l., molitelj, tražitelj.

Peticija, l., molba.

Petit, fr. (č. pti), maleno, sitno, neznatno.

Petra, l., stijena.

Petrefakti, gr. (p. petraefakti), ili fosili jesu okamenine ili bilinski i životinjski ostaci, koji se nalaze u zemlji sačuvani.

Petrificirati, gr., okameniti, postati tvrd kao kamen živac.

Petrografija gr., nauka o kamenju; dio geologije odnosno mineralogije.

Petulantno, l., obijesno, raskalašeno, vragoljasto, neobuzdano, žestoko nestašno.

P. F. (pour feliciter, č. pur felisite), na posjetnici zaželjeti sreću: čestitam!

Pfiffikus, lukavac v. fifikus.

Phaeton, gr. (č. feton), sin boga sunca Heliosa; lahka — na po natkrita kola na dva točka.

Pia desideria, l., pobožne želje, (koje se obično ne ispunjuju).

Pictus masculus, l. (č. piktus maskulus), naličeni muškarac (podrugljivo za onoga, koji si umišlja da je lijep.

Piece, fr. (č. pies, ili ako se kaže piesa, onda se piše pieca), dio, pojedini komad, točka nekoga programa (pjesme, glazbe).

Piece de resistance, fr. (č. pies d' rezistans), zasićujuće; komad na kojem ima mnogo jesti; glavna stvar; najljepši, najuspjeliji komad, ili komad, pred kojim treba da stanemo, jer je osobito lijep; oprijeti se provalniku.

Piedestal, fr., podnožje, podstavak (kipu).

Pietet, l., pobožnost, smjernost; privržena ljubav, dužno poštovanje naprama roditeljima, dobročiniteljima, pokojnicima, te odanost naprama vrijednim, odličnim i zaslužnim osobama.

Pigmejski, gr. (p. pygmejski), maleno, patuljasto, sićušno, v. pygmej.

Pigment, l., kožna boja, od koje ljudska koža dobiva boju; znači i šminku; lužilo, koje se rabi kod bojadisanja platna, da se bolje boja drži.

Pigra massa, l., veliki lijenčina, mrcina.

Pikadori, španj. borioci s bikovima u Španjolskoj, V. torrero.

Pikanterija, fr., ćutljivost, osjetljivost, bockanje; nećudoredni događaj, nećudoredno štivo, pripovijedanje ili šala.

Pikantno, fr., oštro, zanimljivo, razdraživo, bodljikavo; uvredljivo; (pikantno štivo je duhovno ili nećudoredno štivo).

Pikirati, fr., (p. piquirati), bosti, bockati, do jada dražiti, razdražiti. Tko se osjeća razdražen — taj je pikiran.

Pik-nik, fr., (p. pique niquès č. pik nike), gozba na zajednički račun, ili gdje svaki sudionik donese dio, odnosno jestvine i pilo.

Piknotički, vanredno sitan.

Pilot, fr. (pilote), kormilar, upravljač zrakoplova).

Piloti, fr. (p. pilotis), debeo kolac, stup.

Piramida, gr., (p. pyramida), šiljnik; tijelo, komu je podnica tro-četvero ili više-kut, a prema vrhu ide u šilj. (Takove tro ili četvero bridne piramide sagradili su stari Egipćani svojim kraljevima za grobnice, koje su bile i po 100 metara visoke).

Piramidalno, šiljničasto u obliku piramide; jako veliko.

Pirhova pobjeda, v. pyrhonizam.

Pirogamija, gr., v. pyrogamija.

Pitoreskno, tal., opisati naslikati, našarati okolicu; slikarski slikovito; krasno; u slikama, životopisno (govoriti).

Pium desiderium, v. pia desideria.

Placet, l., dopada se, prima se, usvaja se; dopadnost.

Placet, fr. (č. plase) = molbenica.

Placirati, fr. (č. plasirati), namjestiti, postaviti se na svoje mjesto, naći si mjesto ili službu; uložiti, staviti novac u neko poduzeće.

Plafond, fr. (č. plafon), strop.

Plagiat, l., književna krađa, prepisivanje iz tuđih dijela.

Plagiator, l., književni kradljivac; t. j. onaj, koji nečije djelo ili dio istoga dade pod svojim imenom otisnuti.

Plaidirati, fr. (č. pledirati), pred sudom govoriti; braniti (za ili proti okrivljeniku); raspravljati, pregovarati ili uopće nešto sa svoga stajališta braniti ili zagovarati.

Plaidoyer, fr. (č. pledoaje), sudbena obrana, sudbeni obranbeni govor.

Plakati, l., cedulje, oglasi o zid pribijeni.

Planet, gr., zvijezda ophodnica.

Plantaža, fr., pokusni vrt, voćnjak; nasadi duhana sladorne trstike, kave itd.

Plasirati, v. placirati.

Plastično, gr., živahno, što je n. pr. od zemlje ili gipsa izvedeno, kao što je u naravi ili, ako se koja slika ili kip tako osjeni i izradi, da se slika izboči, te imade posve naravno lice. (Kaže se tako i za govor, ako ga znade govornik zgodnim izrazima iskiti).

Plateau, fr. (č. plato), visočina ili uzvisito, ovisoko mjesto s malom ravnicom; visoravan.

Platforma, njem., plosnica; podloga, na temelju čega bi se nešto riješilo ili postiglo.

Platonički (ili platonski), gr., reći će idealistički, po grčkom filozofu Platonu t. j.

premda idealno savršeno, ali praktično nije izvedivo. N. pr. platonska! ljubav jest čista duševna ljubav — bez putenosti, dakle čista idealna ljubav. Platonički objed — znači kod objeda malo jesti, ali puno o znanostima govoriti. Platonska republika, jest uzor potpuno savršene države (kako si je to Platon zamišljao). V. idealizam.

Plazira, v. blaziran.

Plaža, fr., ravna morska obala sa pješćanom naplavom (pješćana kupelj).

Plebejci, l., niži slojevi naroda; prosti puk; prosta svjetina kod starih Rimljana.

Plebiscit, l., zaključak naroda, koji se dobije sveopćim glasovanjem (naročito u Francuskoj, Belgiji i Norveškoj); kada o nekom predmetu glasuje cio narod.

Plein air, fr. (č. plen er), na prostom ili otvorenom zraku, u prirodi.

Plein pouvoir, fr. (č. plen puvoar), potpuna ovlast, nevezane, slobodne ruke, neograničena punomoć.

Plejada, gr., sedam zvijezdi u »Vlašićima«; sedam slavnih osoba; pjesničko društvo.

Pleno titulo, l. v. P. T.

Plenum, l., cijela skupština, cjelina, cjelovitost, ukupnost.

Pleonazam, gr., kada se rabi više riječi, nego treba, da se nešto reče (n. pr. dva stara starca).

Plesiran, fr. (p. plaisir), uslužan; koji radi sa uživanjem i zadovoljstvom radi zabave, želje, iz ljubavi.

Pliocen, gr., doba, u koje se naslaga najmlade tercijarne formacije stvorila.

Plomba l., pečat od olova, olovni biljeg na zaporima ili na vrećama; masa za ispunjavanje zubnih šupljina.

Plural, l., množina; PLURALNO IZBORNO PRAVO, ili pluralni sistem postoji u Belgiji; svaki punoljetni građanin, ako nije po zakonu isključen, ima po jedan glas; stanoviti cenzus (po visini poreza) ima po dva glasa, a inteligencija po tri glasa.

Plus, l., više +

Pluto (Pluton), bog podzemnoga svijeta, bog pakla u starih Rimljana. U Grka se zove Had ili Hades.

Plutokracija, gr., novčano gospodstvo, vlada imućnika, bogataša.

Pneumatika, gr., nauka o uzduhu, o gibanju uzduha. (Svi strojevi, koje tjera vjetar ili zrak, jesu pneumatički instrumenti).

Pneumonija, gr., plućna bolest, upala pluća.

Podesta, tal., načelnik, mjesni upravitelj, mjesni sudac.

Podij (podium), l., podnožje, bina, uzvišeno mjesto, pod za predstavu.

Poem, gr., pjesma, spjev.

Poen, fr. (p. point), tačka, vrh, rt. Jedinica između dobitka i gubitka u igri. Na burzovnom poslovanju jedinica kod prodaje nižeg ili višeg tečaja. Na pr. tečaj na burzi danas 5·75

neke valute, a sutra je 5·78. Ova se razlika zove poen.

Poeta, l., pjesnik.

Poeta nascitur, orator fit, l., pjesnik se rodi, govornik se nauči; ili kao pjesnik mora da se čovjek rodi; dočim se vještina govornička može da nauči.

Poezija, gr., pjesništvo.

Pogrom, progon Židova.

Pointa, fr. (č. poenta), točka, šiljak, oštrina šale; glavna misao, koju hoće pjesnik da reče u svojoj pjesmi. V. poen.

Point d'honneur, fr. (č. poen doner), stvar osjećaja, časti, poštenja.

Pokal, l., pehar, kupa.

Polarnik, nl., srajnik, stožernik zemaljske kruglje.

Polemika, gr., novinska ili pismena pravda, prepirka, boj na pero.

Polifonički, gr., višeglasno.

Poligamista, gr., mnogoženac.

Poliglotno, v. polyglottno.

Polip, morska životinjica (najnižeg reda), polip, stonog; izraslina (n. p. u grlu, nosu itd.).

Politesa, fr. (p. politesse, č. polites), uljudnost, pristojnost.

Politheiste, gr., mnogobošci (pogani), koji štuju više bogova. Oprečno tomu monoteiste.

Politika, gr., državništvo, poznavanje državnih uredbi i odnošaja u državi, te izvan države. Politika je državnička umjetnost (kaže neki Amerikanac). Politika je život, koji je podvrgnut izvesnoj evoluciji, koja se obavlja po neumoljivim logičnim zakonima. (Dr. D. Popović, hrv. sabor 11. VIII. 1917.). Politika nije riznica narodnih želja, narodnih ideala, niti je muzej narodnih tradicija, nego je radionica, kruta, teška radionica, u kojoj se mora svaki čas upotrijebiti prama vremenu. (Gjalski u hrv. saboru 10. XII. 1906.). V. diplomacija.

Političan, kaže se nekom, koji je prevejen, prefrigan, lukav, prepreden.

Poltron, fr., kukavac, strašljivac.

Polyglottno, gr., (č. poliglotno), mnogojezično; mjesto sa narodom raznih jezika; djelo ili pismo, koje je sastavljeno ili prevedeno na mnogo jezika.

Pomolog, l., gr., voćar, koji se bavi uzgajanjem voća.

Pompa, l., svečani ophod.

Pompozno, fr., gizdavo, dično, krasno, sjajno, svečano.

Ponderabilije (od hol. pond = funta), težina, što imade neku težinu, što se može vagati; preneseno; što nekoga tereti kao krivnja.

Ponfinebr, fr., pogrebno društvo.

Pontifex maximus, l. (č. pontifeks maksimus), najviši svećenik u Rimljana (papa).

Pontificat, l., (č. pontifikat), papinska čast i dostojanstvo; papinstvo.

Ponton, fr., čamac.

Popularno, l., pučki, obljubljeno u puku, razglašeno u narodu.

Poriv, rus., utisak, dojam, polet.

Pornografija, gr., pismeni sastavak, u kojem se opisuju

smutljivi i sablažnjivi prizori i život moralno pokvarenih ljudi; prostačka književnost.
Pornokracija, gr., gospodstvo, vladanje bestidnika.
Porta (visoka) zove se turska vlada; ulazna vrata.
Portal, l., glavna vrata, glavni ulaz.
Portent, l., ili PORTENTUM, znamenje, kob, neman, nagrda, nakaza.
Porteur, fr., (č. porter), nosilac donosilac; trhonoša.
Portfej, fr. (p. portfeuille), lisnica, novčarka; torba za nošenje spisa; ministarska lisnica, zvanje.
Portir, fr. (p. portier), vratar, pazikuća.
Portiran, l., biti nečemu sklon, naklonjen, nagnut, dati se na nešto.
Portmone, fr. (p. porte — monnaie), novčarka.
Portrait, fr. (č. portre), obraz, podoba, slika neke osobe (lice), fotografija.
Posibilista, fr. (od pose — poza — pozično), onaj, koji pravi poze (n. pr. glumac, komedijaš). V. poza.
Posito, l. (č. pozito, fr. posibl), moguće, uzmimo da je tako.
Posito sed non concesso, l. (č. pozito sed non konceso), uzmimo da je tako, ali ne dopuštam, da je zbilja tako.
Possibiliteta, l., mogućnost.
Postament, tal., podstavak, podstavak podnožje, podloga (n. pr. za spomenik).
Post festum, l., prekasno; poslije svečanosti.
Poste restante, fr., na pošti ležeći (dok se ne podigne).
Posteriozno, l., stvari, koje imadu kasnije doći; što je u činu, časti, ostrag.
Posthumus, l. (č. postumus), dijete, koje se rodilo po očevoj smrti; posmrče.
Postic pando, l., poslije dospjelosti. V. anticipando.
Postiran, fr., namješten, smješten.
Postcript, l., v. P. S.
Post nubila phoebus, l., poslije oblaka sunce, ili poslije kiše slijedi lijepo vrijeme; znači, da poslije teških vremena, dolaze dobri dani.
Post tot discrimina rerum, l., (č. diskrimina), poslije toliko zgoda i nezgoda ili, bilo je mnogo muke prije, nego je bilo uspjeha.
Postulat, l., zahtjev; tražbina; molba, želja.
Potage, fr. (č. potaž), juha, čorba.
Potemkinova sela, jesu umjetna sela, koja je dao načiniti ruski ministar Potemkin na Krimu, kada je onuda službeno putovala ruska carica Katarina II., da ju tobož zaslijepi, kako je lijepo na Krimu i kako narod tamo lijepo i dobro živi. Ova sela t. j. ove kuće dale su se (poput kulisa) prenašati dalje, kuda je carica putovala Danas se taj izraz rabi, kad se hoće nekoga da bocne, što hoće nešto da ljepšim prikaže, nego li je, ili kad se hoće nekoga da zaslijepi.

Potencija l., moć, sila, snaga.
Potencirati, pojačati, povisiti moć; dati nečemu jače znamenovanje.
Potent, l., moćan, snažan, koji ima jakost.
Potentat, l., vladalac, suveren, knez, krunjena glava.
Potestas, l., vlast, moć, oblast.
Potpuri, fr. (p. potpourri), pomiješano; od raznih melodija ili pjesama sastavljeni komad; neki gulaš od raznovrsnoga mesa; smjest, zbrka, karišik.
Pour, fr. (č. pur), za.
Pour l' honneur, fr. (č. pur loner), za čast.
Pourparler, fr. (č. purpaler), dogovor razgovor, pregovor.
Pouvoir, fr. (č. puvoar), moć, vlast, punomoć, ovlaštenje.
Poza, fr. (p. pose, č. pos), stav; postavljanje; nenaravno držanje tijela; afektirano ponašanje; straža.
Pozer, fr. (p. poseur), afektirano čeljade, koje hoće da obrati na se pažnju važnim izgledom.
Pozicija, l., položaj, ležaj; utvrda; stav.
Pozitivno, l., sigurno; jesno; određeno; stalno; istinito.
Pozitura, l., položaj tijela.
P. P. C. — **Pour prendre congé,** fr. (č. pur prandr konže), za oproštaj uzeti. (Na posjetnici napišu se samo gornja tri početna slova, ako se dotičnik, od koga se želimo oprostiti, ne nađe kod kuće).
P. Pr. — **Pour Presenter,** fr. (č. pur prezante) za predstaviti se.
P. R. — **Pour Remersier** (č. pur remesje), kada se izražava zahvala.
P. R. V. — **Pour rendre visite,** fr. (č. pur randr vizit), uzvratiti posjet.
Practica est multiplex, l. (č. praktika est multipleks), iskustvo je raznovrsno; iskustvo stvara različite puteve ili radinost.
Pragmatička sankcija, temeljni zakon od god. 1713., kojim car Karlo VI., otac carice Marije Terezije (vladala 1740. do 1780.), ne imajući muškoga potomka, određuje nasljedno pravo ženske loze hapsburškoga roda; drugo: da se zemlje i kraljevine kojima je on tada vladao, nikada dijeliti ne smiju itd. Pošto je on za taj zakon trebao prije odobrenje svojih sabora, to su Hrvati na svom saboru u Zagrebu god. 1712. stvorili zaključak, da prijestolje hrvatsko pripada i ženskim potomcima dinastije hapsburške, ako bi izumrla muška loza. Ovaj zakon je kasnije god. 1723. takodjer primila i Ugarska.
Pragmatika, gr., propis, kojim se uređuju službovni odnošaji činovnika i namještenika.
Praecendes, l., v. precendens.
Praecipuum, l., neko pravo ili prednost, kod baštine (osobito neko pravo preživjelog supruga ili supruge).
Praekonizacija, v. prekonizacija.
Praksa, gr., vještina, tvorba, vježba, uporabivost, učenje s pokusima.

Praktičan, izučan, vješt i spretan u kojem umijeću.
Prater, l., I'vada za zabavu; javno šetalište s nasad.ma po velikim gradovima.
Precedencija, l., prednost. V. precedens.
Precedens (precedenca), l., prediduće što je; predašnji dogođaj, slučaj, koji bi u buduće imao biti mjerilom ovakova 2, 3 slučaja mogla bi postati pravilom, što bi možda škodilo općoj stvari).
Preced'rati, l., ići pred; preteći; prvi; biti pred: dogoditi se prije, dolaziti prije, učiniti nešto prije, što bi moglo imati zle posljed'ce.
Preceptor, l., učitelj, instruktor domaći učitelj.
Precizno, l., sigurno, određeno, tačno, označeno; u glazbi znači, da je nešto bez pogrješke izvedeno.
Predestiniran, l., unaprijed određen, namijenjen.
Predeterminizam, l., nauka, da je čovjeku unaprijed određena sudbina.
Predikat, l., pridodano svojstvo; uredsko (zvanično svojstvo ili 'zraz, koji izrazuje nečije svojstvo).
Predominacija, l., vladarsko rješenje, da može vlada donijeti zakonsku osnovu parlamentu na pretresanje.
Prefacija, l., predgovor, uvod.
Prefekt, l., predpostavljeni, nadstojnik, predstojnik, namjesn'k.
Preferiran, l., koji ima prednost pred drug'm, koji je više štovan ili protežiran.
Pregnantan, l. (p. praegnantan), kratak izraz sa puno značenja, ili izraz kratak, pun, jedar, bogat u sadržini.
Prejud'c (prejudicija), l. (p. praejudic), preuranjeni sud; ili sud, o kojem pitanju, koje još nije riješeno, kao da je riješeno; prenaglo mnijenje; neosnovano, zlo mnijenje.
Prejudicirati, l., već unapred izreći o nečem sud, time oštetí nečije pravo, unaprijed riješiti.
Prekluzivni rok, do kojega se nešto mora ispuniti.
Prekonizacija, l., po papi izrečena potvrda u zboru kardinala, da je netko sposoban za biskupa ili papina potvrda od neke vlade predloženog biskupa; pretjerana hvala .
Prelekcija, l., čitulja, napred nekomu čitati nešto.
Preliminar, l. (od limen, znači prag), dakle što je pred pragom, blizo u pripravi, u uvodu, u pričuvi, ili što je već ugovoreno, te će se kasnije uživati. Na pr. u proračunu znači preliminarana stavka, koja je u proračunu uvrštena, da se u namijenjenu svrhu potroši). Preliminar moglo bi se reći — predloženi proračun. Unaprijed nešto odrediti.
Preludirati, l., zaigrati, prebirati na orguljama između pjevanja. Preludij, uvod kojega glavnoga čina. (Ne mora b'ti baš glazba, može se mislit i početak kakove svađe, poslije koje je došlo do boja).

Premija, l., nagrada; naknada; svota, koja se plaća za osiguranje.
Premier, fr. (č. premje), prvi ministar u Francuskoj, ministar predsjednik.
Premièra, fr., nova predstava, prvi put prikazana.
Premisa, l., predniak (sud, misao), iz kojeg se ima izvesti zaključak.
Prenumerirati se, l., pretplatiti se na što.
Preokupirati, l., unaprijed pridobit, opteretiti poslom, zatrpati poslom
Preparat, l., stručno ispitani lijek, koji se u ljekarni dobije i bez recepta.
Preparirati l., preurediti, priprviti nešto.
Prepondenrancija, l., prevaga, pretega, breme, uplivisanje na nekoga na uštrb trećega.
Prepotencija, l., premogućstvo, premoć.
Prepozicija, l., prijedlog.
Prepozit, l., predstavnik crkveni, prošt (prepošt).
Prerogativa, l., prednost, preimućstvo, isključivo pravo; povlastica.
Presentirati, l., predstavljati, predočiti, predložiti, kandidata naprijed postaviti.
Presidijal, l., (presidium), predsjedništvo, osobni ured predsjednika neke oblasti; vrhovna oblast (na pr. načelnik ima svoj posebni urudžbeni zapisnik).
Presija, l., sila, nasilje, pritisak,
Prestige, fr., (č. prestiž), sjaj; čar, veliki ugled (države), slava.
Presumpcija, f. v. prezumpcija, ali je ispravnije »presumpcija«.
Presumptivno, l., ono što se unaprijed naslućuje, vjerojatno, što se drži, misli, smatra, nagada da bude.
Pretekst, l., izlika, izgovor.
Pretendenat, l., tražilac, molitelj, prijestolja svojatalac, jer misli, da ima pravo na prijestolje.
Pretenzija, (pretencija), l., zahtjev; tražba, prisvojenje, prevelik i neuslišiv zahtjev.
Preteriran, l., koji je zapostavljen.
Pretor, l., (. praetor), načelnik, četovođa, vojvoda; u starom Rimu poglavar odmah iza konzula, koji je upravljao sudstvom; namjesnik provincije.
Pretorijanstvo, l., tjelesna straža starorimskih careva; za vladanjem pohlepna soldateska.
Prevalentno, l., nadmašujuće, što pobijedi, prevagne.
Prevalencija, l., prevaga, pretega.
Prevarikacija, l., nesavjesnost, nemarnost, podmitljivost, neprivrženost svomu uredu. Napose delikt odvjetnika, kad se interesima svoje stranke iznevjeri.
Preventivno, l., predusretljivo, što odvraća, zaprećuje, otklanja. (n. pr. naredba, kojom se nečemu na put stane, da se dalje ne širi).

Prezervativno, l., obranbeno, očuvajuće (sredstvo koje čuva).
Prezumpcija, l., nagađanje, vjerojatna pretpostava, za koju se drži da je istinita sve dotle, dok se protivno ne dokaže.
Priderija, (p. prüderija). v., pruderija.
Primarius, l., glavni, prvi, prvog reda (liječnik).
Primas, l., prvostolnik, najstariji i najodličniji nadbiskup jedne države.
Primat, l., skup svih preimućstva (privilegija), koje ima papa naproti biskupima i vjernicima.
Primicije, l., prvenci, prvi plodovi, prva misa mladoga svećenika.
Primitivno, l., jednostavno, početno, isprva, priprosto.
Primo genitus, l., prvorođeni (u nasljedstvu), prvorođenac.
Primo vista, tal., na prvi pogled, smjesta čitati ili igrati s nota.
Primum vivere, l., najprije živjeti onda filozofirati (reče Seneka).
Primus in pago, l., prvi na selu, u kotaru.
Primus inter pares, l., prvi među jednakima.
Princ, fr., knez, vojvoda, vladar, kraljevski sin.
Princip, l., temelj, temeljni pojavi, načelo, pravilo, podloga, početak.
Principal, fr., glavni gospodar, ravnatelj.
Principiis obsta! l., opri se zarana, (t. j. kod bolesti treba se zarana ili odmah u početku pobrinuti za lijek, dok se bolest ne razvije).
Prior, l., nadstojnik samostana; čast viših crkvenih dostojanstvenika (na pr. prior vranski).
Privat, l., (fr., privatier, č. privatje), privatan čovjek, bez stalnog zanimanja a živi od svojih dohodaka.
Privatno, l., zasebno, izvan ureda ili službe, što nije javno.
Privilegij, l., povlastica sloboština, prednost prvenstvo, posebne pravice.
Probabilno, l., ono, što se osniva na temeljitim razlozima, valjano, dobro, vjerojatno.
Probatum est, l., dokazano je, ispitano je, shodno je.
Problem, gr., znanstveno pitanje ili zadaća, koja još nije riješena; zagonetka.
Problematično, neizvjesno, nesigurno, sumnjivo.
Pro bono pacis, l., za dobro mira.
Procedura, l., postupak, put (kojim putuje koji službeni spis); način baratanja; parbeni postupak.
Proces, l. postupak, tok; razvitak; parnica.
Prodigiozno, l., vanredno, čudnovato, silno, ogromno.
Pro domo sua, l., za svoju stranu, za sebe.
Producent, l., tvorilac, proizvoditelj; gospodar.
Producirati se, iznijeti, stvoriti izvesti nešto.

Produkcija, proizvođenje; proizvod; predstava; izvedba neke vještine.
Produkt, l., izvod, proizvod, urod, koliko daje nečega.
Produktivno, plodno, plodonosno sposobno da proizvodi, unosno.
Pro foro externo, za vanjsko, inozemno sudište; (na temelju zakona).
Profanirati, l., dokinuti čemu svjetlost, oskvrnuti, obeščastiti, počiniti svetogrđe; poniziti, zlorabiti, rugati se onomu, što treba da nam je sveto.
Profesionista, l., zvaničnik, zanatlija, obrtnik, strukovnjak.
Profeta, gr., prorok.
Pro i contra, l. (č. kontra), za i proti.
Profil, gr., snimak; lice sa strane, sa boka; prosjek.
Profilaktički, gr., oprezno, očuvajuće, prema potrebi i prilikama.
Profilant, pomoćnik mjernika, koji iskolčuje, te pravi prosjeke ili linije itd.
Pro forma, l., samo na oko, samo tako da bude, ali inače nije iskreno.
Pro foro interno, l., za tuzemno, ovozemno, domaće, unutarnje sudište (savjest).
Pro futuro, l., za buduće što će biti.
Prognostikon, gr., predznak, znamenje budućnosti.
Prognoza, gr., kad se unaprijed nešto reče, proriče, pozna, ustanovi (n. pr. bolest po kojem znaku).
Program, gr., izvještaj, prijegled, rasporedba zabave ili neke vrsti rada. Program su riječi i nazori, iza kojih treba da slijede djela. Politički program neke stranke, t. j. temelj, na kom se osniva njezin rad.
Programatični govor, gdje se po nekoj osnovi razvija nečiji program.
Progresija, progres, l., postepenost n;apredovanje; napredak; razvitak; neki po stanovitom zakonu postepeni red brojeva, koji pravilno rastu.

P r o g r e s i v n i s u s t a v je uređenje, koje sastoji u tome, da se postepeno prema visini prihoda povisi procenat porezne kvote t. j. što je veći prihod, to je veća porezna kvota. U f i z i c i kod svjetla, topline zvuka, pada — raste sa kvadratom udaljenosti, ili se oslabljuje. N. pr. kod pada raste postepeno sila pada, što predmet iz veće visine pada, a kod zvuka biva isti postepeno slabiji k većoj udaljenosti. U l o g i c i znači napredovanje od uzroka na posljedicu. Kod b o l e s t i, kad se ista postepeno razvija (biva jača). Kod k a ž n j e n i k a progresivni sustav u kaznionama, kad kažnjenici prema stupnju popravka dolaze iz strožih odjela u blaže i laglje (n. pr. iz samice u skupni, pa u radionice, na poljske poslove i napokon na slobodu. Kod č i n o v n i č k i h p l a ć a, kad se napređuje po stanovitom

redu, po grupama ili po razredima (činima). Ili kad n. pr. bogatiji dobivaju živežne namirnice uz skuplju cijenu, nego li siromašniji slojevi. V. proporcija.
Prohibistički, l., prepriječeno, zabranjeno, onemogućeno.
Prohibitivno, l., zabranjujuće.
Proh pudor! Oj sramoto !
Projekt, l., nakana, namjera, plan, nacrt, prijedlog, osnova (nešto, što se poslije ima izraditi).
Projekcija, l., bacanje, prikazivanje (crtanje) tijela na ravnoj površini, izgled tijela na ravnoj površini; tlocrt; hitac.
Projektil, l., tijelo, koje se na daleko izbacuje (tane); metak.
Projicirano, l., izmjereno.
Proletarijat, l. ,ljudi bez imutka, sirotinja, beskućnici. (Proletari — rimski stalež, koji je bio u zadnjem razredu). Ili — proletarijat je bezimućna klasa ljudi, bez dohotka, izrabljivani i ugnjetavani bez prava i zaštite, te izloženi svakoj nevolji.
Prolog, gr., govor, kojim se započinje ili otvara predstava; svečani nagovor (prigodna pjesma) na prisutno općinstvo.
Prolongirati, l., produljiti, otegnuti, odročiti.
Proklamacija, l., proglas, oglas.
Prokrustova postelj, bila je gvozdena postelj grčkoga istoimenoga razbojnika, u koju bi postelj trpao ljude. Predugačkim je ljudima odrezao udove (noge), a kratke ljude je natezao remenjem, dok je postignuta duljina postelje. U običnom govoru rabi se ova riječ, kada se hoće nešto drastičnim načinom nategnuti ili prikratiti.
Prokura, l., je punomoć izdana nekomu po vlasniku trgovačkoga posla, po kojoj je dotičnik ovlašten bez posebne punomoći na svaki posao i pravni čin, koji se tiče tjeranja odnosnog trgovačkog obrta (izuzeta je jedino raspoložba sa nekretninama).
Prokurator, l., skrbnik, upravitelj, odvjetnik carski namjesnik, najviši činovnik.
Prokurista, je onaj privatni činovnik, koji je ovlašten od trgovačke firme vlasnika trgovine, banke (gospodara), da može tvrtku potpisati u sudbenom i izvansudbenom poslu s dodatkom »per procura« = ppa.
Promemorija, l., spomenica, molbenica, podnesak na visoke dostojanstvenike.
Promenada, fr., šetalište.
Promenirati, šetati se, sproći se (šetati se u svrhu udvaranja).
Promerije, l., zasluge; ono, što se polući, steče
Prominentno, l., odlično, bolje; što se više ističe.
Promocija, l., promaknuće, imenovanje, povišenje u činu (na čast doktora).
Promoveatur ut amoveatur, l., neka bude promaknut, da ga se makne, ukloni.
Promovirati, v. promocija.
Promulgacija, l., proglas, javna objava obnarodovanje.

Prononciran, fr. (č. prononsiran), izgovoren, rasglašen, razvikan javno poznat, izrazit (čovjek).
Propaganda, l., društvo, koje širi politička ili vjerska načela.
Propagirati, l., širiti kakovu ideju.
Pro patria, l., za domovinu.
Propedeutika, gr., predznanje k nekoj nauci ili znanosti; prednauka predučenje, priprava; logika, koja je priprava u mudroslovlje (filozofiju), psihologiju metafiziku.
Propeller, engl., onaj dio parobroda, gdje stoji stroj za tjeranje; parna lađa na zavrtanj (isto kod aeroplana).
Proporcija, l., razmjer, omjer; ono što stoji u razmjeru s nečim ili s nekim. N. pr. kad činovnik dobiva doplatak u razmjeru prema stalnoj plaći, dok način, gdje činovnik višega razreda dobiva doplatak isto tolik ili postepeno manji od onoga u nižem razredu — jest progresivni sistem. V. progres.
Proporcionalni sistem ili proporcionalni izborni sistem nastoji svakoj stranci prema njezinoj brojčanoj snazi osigurati određeni broj zastupnika. Temelj toga je izborni kvocient (količnik) t. j. onaj broj glasova, što dolazi poprečno na jednoga zastupnika, a to je broj što ga dobijemo podijelivši zbroj predanih glasova sa brojem zastupnika. Tomu izbornomu kvocientu moramo pridodati još jedan glas (to je većina). Na taj način dolazi i manjina do izražaja.
Propozicija, l., prijedlog, savjet, ponuda, predavanje, predlaganje; prednja rečenica u govoru.
Pro praeterito, l., (č. pro preterito), za ono, što je prošlo.
Proprieter, fr., posjednik, vlasnik.
Pro primo, l., prvo, najprvo.
Proprio motu, l., iz vlastitog nagona, razloga, povoda.
Propter bonum pacis, l., za dobro mira.
Propter ignorantiam, l., (č. ignoranciam), zbog neznanja, s neznanja.
Pro rata temporis, l., za ostali dio vremena, za otpadajući dio vremena.
Prorektor, l., bivši upravitelj, rektor, (zamjenik ovogodišnjega upravitelja na sveučilištu).
Prorogacija, l., odgoda, produljenje roka, uklanjanje.
Pro saldo, l., po zaključku nekog računa u gotovom za platiti ili primiti.
Pro secundo, (č. sekundo), drugo.
Prosektor, l., prednjak u obduciranju, rasuđivanju, rezanju, učitelj anatomije na visokim školama.
Prosektura, l., mrtvačnica; soba u bolnici, ili soba za rasudbu mrtvaca.
Proselita, gr., obraćenik, nov pristaša, koji je prešao od jedne vjere na drugu.

Prosit!, u zdravlje! (Njemački običaj kod pića, kao kod nas: bog živi!)
Proskribiran, l., progonjen; otvoreno izlučen, isključen iz nekoga društva.
Proskripcija, l. (proscriptia), progon, isključenje iz nekog društva, oglašenje progonstva, (osuda na smrt), nasilje; politička borba sa nožem i revolverom.
Prospekt, l., iz daljine vidik, pogled, razgled, predstava prijegled, nacrt, oglas, ogled (potanjih uputa); predložak građevine. Prospekt nekoga liječilišta ili naputak.
Prosperirati, l., uspijevati, napredovati u sreći.
Prosperit l., opstanak, uspijevanje, blagostanje.
Prosternacija, l., padanje na koljena; klanjanje licem do zemlje
Prostituirati, l., obeščastiti, osramotiti, oskvrnuti, zavesti na blud.
Prostitucija, l., osramoćenje, oskvrnuće, bludan život, obeščašćenje, tjeranje bluda obrtimice.
Protagonista, gr., prvi u boju za okladu; prvak; glumac, koji ima glavnu ulogu; glavna osoba u predstavi.
Protekcija, l., zaštita, okrilje; potpora, zagovaranje, pomaganje.
Protektor, l., zaštitnik, pokrovitelj.
Protest, l., prosvjed, ograda.
Protežirati, fr., nekomu biti sklon, prijatan; braniti, podupirati, razgovarati, zaklanjati nekoga.
Protolog, gr., glumac, koji glumi prvu ulogu.
Provenienca, l., podrijetlo, porod, dolazak nekog proizvoda (iz inozemstva dovezeni proizvodi; odakle što potječe, gdje je nekoj stvari dom).
Providenca, fr., brižljiva opreznost, briga, predviđanje, providnost, pomoć (Božja).
Provincija, l., pokrajina.
Provizija, l., providba, prethodno dosuđena svota; naknada za trud nagrada, koju dobiva komisionar za svoj trud.
Provizorno, l., privremeno, predbježno, nestalno.
Provizorij, l., privremeno stanje, predbježna uredba.
Provokacija, l., izazivanje, draženje, poticanje.
Proza, l., prostoreka, nevezani, pripovijedajući slog (štivo).
Prozaički, l., suhoparno, mršavo, (nepjesnički pisano), obično, svakidanje.
Prozaičar, l., pisac ili književnik, koji piše samo u nevezanom ili pripovijedalačkom slogu (moglo bi se uzeti i takav pisac, koji se ne služi pjesničkim frazama).
Prozit, v. prosit.
Prude, fr. (č. prid), naivan, čedan, stidljiv, prividno krepostan; pretjerano afektiran; mušičav.
Prudenca, prudencija, l., predviđanje, mudrost, razboritost, opreznost, radom stečeno iskustvo i znanje.
Pruderija, fr., prividna ili pretjerana pristojnost, krepost; prenavljanje. V. prude.

Prusofil, prijatelj Prusa.
P. S. (post skriptum), dodatak, što smo napisali po završetku lista ili dodana opaska. (Mjesto N. B. = nota bene).
Pseud, gr., nepravi, krivi, lažni, himbeni, tobožnji.
Pseudologija, gr., laž, kriva nauka, nagon za laž i prevaru (vrst duševne bolesti).
Pseudonymus, gr. (č. pseudonimus), onaj, koji si uzme izmišljeno ime, te pod tim imenom izdade knjigu itd.
Psihologija, v. psychologija.
Psihopat, v. psyhopata.
Psihoterapija, gr. (p. psychotherapija), liječenje duševnih bolesti, duševno liječenje.
Psihoza, gr. (p. psyhosa), ratna psihoza = ratno duševno stanje, raspoloženje naroda.
Psycha, gr. (č. psiha), duša, duh (personifikacija duše). Kod starih Grka i Rimljana ...ica ili umišljena slika duše.
Psychijator, gr. (č. psihijator), poznavaoc duše ili duševnih sposobnosti čovjeka.
Psychologija, gr. (č. psihologija), nauka o duši i njenim pojavama.
Psychonomija, gr., (č. psihonomija), nauka kako se razvija duša po prirodnim zakonima.
Psychopata, gr., onaj, koji boluje na duši (duševno bolestan).
P. T. — pleno titulo, l., isto kao P. N. ili punim naslovom.
Pubertet, fr. (č. pibertet), dozrelost, muževnost, sposobnost za ženidbu spolna zrelost mladića.
Public, fr. (č. piblik), općinstvo, gledaoci; slušaoci, javnost.
Publika, l., općinstvo, slušaoci (isto kao i public, samo da se uobičajilo ovako izgovarati).
Publicista, novinar.
Publikacija, l., proglašenje, javni proglas.
Puč, (putsch), švic., prepad, iznenadna strka, ustanak, buna, prevrat.
Puerinac, l., dječarac, deran (puer = dječak).
Puls, l., bilo, kucanje bila (žile kucavice).
Punctacija, l. (č. punktacija), nacrt ugovora, glavne točke budućeg ugovora.
Puncto temporis, l. ,(č. punkto), u tinji čas.
Punctum, l. (č. punktum), tačka; kad je nešto gotovo.
Punctum litis, l. (č. punktum), prijeporna tačka ili predmet.
Punctum saliens l., (č. punktum), životna tačka (u jajetu ptice); glavna tačka oko koje se sve vrti.
Pupil, l., malodobnik, štićenik.
Purgatorium, l., čistilište; neugodna služba ili stan.
Pur, l., čisto, sâmo.
Pur est simple, fr., čisto i jednostavno.
Purificirati, l., čistiti, očistiti.
Puriteta, l., čistoća, čisto ponašanje.
Purizam, l., čišćenje jezika od nepravilnih oblika.
Pusirati, fr. (p. poussirati), u vis vijati, gurati, tjerati, promicati, podići se naprijed;

biti pospiešan; udvarati, ljubakati.

Pygmej. (č. pigmej), patuljak, mali čovjek (1,20 m), (narod u Libiji u Africi).

Pyrhonizam, gr. (č. pirhonizam), Pyrho, kralj macedonski je Rimljane pobijedio, ali je vojsku izgubio. U prenesenom govoru znači Pyrhova pobjeda zapravo gubitak, poraz.

Pyrotehničar, gr. (č. pirotehničar), koji se bavi pravljenjem vatre.

Pyromanija, gr. (č. piromanija), želja, pohlepa ili bolest za paležem, za prouzročenjem vatre.

Pytia, gr., proročica starih Grka; svećenica Boga Apolona, koja je u Delfima, sjedeći na tronozi, proricala, gatala budućnost.

Q

Quadrila, fr., (č. kadrij — kvadrila = kadrila) četvorka (ples francuski).

Quai, fr., (č. ke), v. kai.

Quantitè negligeable, fr. (č. kantite negližabl), množina koja se ne štuje, ili na koju se ne obazire.

Quantum potes, tantum aude, l., koliko možeš, toliko učini.

Quarantaina, fr. (č. karantena), dolazi od quarant = 40 = pustara u Palestini, gdje je Isus postio 40 dana; korizma; u prenesenom smislu znači zatočenje, v. karantena.

Quarré, v. kare.

Quasi, l., V. kvazi.

Queruliranje, l., (č. kveruliranje), cendranje, tužakanje, bez temeljitih povoda. V. kveruliranje.

Querulant, l. (č. kverulant), onaj koji rado tuži, tužaka.

Querulat, l. (č. kverulat), onaj, proti koga se tužba podigla.

Qui bene distinguit, bene docet, l., tko dobro luči (razlikuje), dobro i uči, odnosno dobro shvaća.

Quid faciendum, l., šta sad da se čini?

Quid novi, l., šta je novo?

Quieta non movere, l. (č. kvieta) ne diraj u ono, što miruje; ne igraj se vatrom; daj vragu mira.

Quietista, l. (č. kvietista) prijatelj mira; miroljubiv čovjek; pristaša kvietizma.

Quietizam, ili **Quietismus,** l. (č. kvietizmus), nagnuće za mir i spokojstvo (mrtvilo u osjetilima i osjećajima, a po tom i mrtvilo u socijalnom i organskom životu). K v i e t i z a m znači kršćansku sektu (4. stolj. po Kr.). Pristaše ove naučke tražili su samoću, a molitvu su smatrali kao jedino sredstvo za spasenje. Kvietizam je razvio u sistem Miguel Molinos (r. 1640. u Španjolskoj), koji je hotio sve religiozne misli svesti u neko pasivno počivanje duše u Bogu. Otale i dolazi ove ime, što označuje neko nagnuće za mirom, neku spokojnost i mrtvilo u osjetilima ili počivanje duše. Iz nauke Miguela Molinosa osudila je crkva 68 stavaka.

Quid faciendum, l. v. kvid faciendum.

Qui nimium probat, nihil probat, l., tko previše dokazuje, ništa ne dokazuje .

Qui proquo, fr (.č. ki proko), zamjena, zabuna, kada se jedna stvar ili lice uzme mjesto drugoga.

Quid tacet, consentire videtur, l. (č. kvi tacet konsentire videtur), tko šuti, čini se da priznaje, odobrava — ili — šutnja je neki pristanak ili odgovor.

Quitirati, fr., v. kvitirati.

Qui vivra verra, fr., i tal., tko bude živ vidjet će.

Quod absurdum, l., kakav nesmisao.

Quod bonum, felix faustumque sit, l. (č. kvod bonum feliks faustumkve sit), što neka bude dobro, sretno i blagoslovljeno.

Quod Dei faxint, l., što bože sačuvaj! (nedaj bože!).

Quod erat demonstrandum?, v. kvod erat.

Quodiibet, v. kvodlibet.

Quod licet jovi non licet bovi, l., u prenesenom smislu znači: što je dozvoljeno jednomu, nije dozvoljeno drugom.

Quod tibi non vis fieri, id alteri ne feceris, l., što ne bi rado, da se tebi čini, ne čini ni ti drugom.

Quod tua nihil refert, ne cures, l. (č. kvod — kures), što se tebe ne tiče, zato se ne brini.

Quos ego! (č. kvos ego). **Ja ću** vas kazniti. (Tako je doviknuo Neptun, bog mora, vjetrovima, koji su uzburkali more, da će ih kazniti.) Iz Virgilija stih.

Quousque tandem, (patientia nostra abutere Catilina!) (č. kvouskve tandem pacijencija nostra abutere Katilina), kako dugo još (ćeš zlorabiti našu ustrpljivost Katilina)? Početne riječi Cicerona proti Katilini.

Quota, v. kvota.

Quot capita, tot sensus, l. (č. kvot kapita tot senzus), koliko glava toliko misli.

Quo vadis, l. (č. kvo vadis), znači »Kuda ćeš?«. S tim pitanjem se Isus prikazao sv. Petru na putu, kad je on (sv. Petar) bježao iz Rima pred progoniteljima.

R

Rabat, popust, dobitak od tržene cijene. V. diskont.

Rabulista, l. koji izvraća zakon.

Race, v. rasa.

Racija, arab. određena mjera, dnevni obrok (n. pr. hrane za vojničke konje; račun, razum osnov. Razzia, tal., č. racija, znači hajka (policajna) na klatež, razbojnička hajka afrikanskih četa u Algiru.

Racionalizam, l., smjer, koji je stavio za mjeru razum, da protumači razumom sve tajne, na pr. istine vjerske. Racionalista hoće da neko čudo onako tumači, kako mu razum shvata, dakle prirodnim načinom. U filozofskom smje-

ru razumijeva se racionalizam tako, da se sve u svijetu može razumom shvatiti, ili da je razum izvor saznanja.

Racionalno, l. razložno, razumno, umno, t. j. da svagdje pri poslu upotrebimo razum; promišljeno, temeljito, pravilno uređeno.

Racionirati, l., razumno raditi; odrediti količinu (na pr. potrošak).

Radij (radium), je najnovija kovina, naliči na kalcij. Postanak radija imamo tražiti u uranovom smolincu, kada se ovaj raspada. Radij je najskuplja stvar na svijetu. Imade ga vrlo malo, mjeri se na grame Jedan gram radija stoji tri do pet miljuna Dinara. Radi svojih zraka: alfa, beta, gama, koje se dadu razlučiti pomoću magneta jest u elektriciteti od vanredne važnosti, te je izazvao prevrat u kemiji i fizici. On stvara čudesa. God. 1896. pronašao je Becquerel, da uranove soli izbijaju zrake, (niton, helij), koje su ljudskom oku nevidljive, te koje prodiru kroz drvo, kaučuk ili kroz tamnu aluminijevu ploču i ostavljaju na fotografskoj ploči tragove svoga djelovanja. To su Becquerelove zrake. No god. 1898. javlja gđa. Curie (rođena Poljakinja) i njezin suprug iz Pariza, da te zrake potječu od novog kemijskog elementa, koji se dobiva raspadanjem urana i to — RADIJA i da taj radij izbija te zrake, što izlaze iz sićušnog kristala radijeve soli, te prolaze kroz tvari i djeluju na fotografsku ploču (u tami) poput Röntgenovih zraka. Ovo bacanje zraka nije ništa drugo, nego materijalno otkidanje od atomskih zrna ili raspadanje atoma unutar mase urana ili radiuma. Radij baca mnogo više zraka. Radij liječi bolest raka, jer pali kožu i uništava male životinjice i mikroorganizme, uzročnike nekih teških bolesti. Po radiju tvrde neki fizičari, da naša zemlja postoji 17 milijuna godina. (Englez Kelvin kaže 20 milijuna godina, od usijane kugle do danas), jer da je toliko vremena trebalo, dok se radio stvorio, odnosno, dok se uran počeo raspadati. Raspadanjem radija nastaju druga počela na pr. olovo. Izračunano je, da se jedan atom radiuma potpuno raspadne istom za 3500 god, i da bi svojim raspadanjem izvodio radnje od skoro jedne milijarde kilograma metra, kad bi se toplinu, koja se kraj toga razvija, uspjelo mehanički iskoristiti. Nekoji fizičari opet kažu, da ako se i raspadanjem radija razvijaju druge tvari, ipak da nije uspjelo dokazati, da radij gubi na svojoj težini. Imade ga u Češkoj u Joahimovu, zatim u Kongu i Kaliforniji. U srpnju godine 1921. dopremila ga je gospoda Curie 1 gram u Pariz, što ga je dobila od amerikanskih gospoda. V. Röntgenove zrake i atom, molekul.

Radikalno, l., korjenito, od korjena, iz temelja potpuno, sasvim; u politici znači stranku, koja nastoji najoštrijim sredstvima promijeniti postojeći ustav; ili stranku, koja stoji na radikalnim ili skrajnjim načelima, koja ne popušta ili ne odstupa ni za dlaku od svojih postavljenih zahtjeva.

Radiofonija, gr., sve što spada na radiotelefon ili izvađanje glasa pomoću svjetla, topline ili zraka.

Radiografija, gr., prikazivaanje Röntgenovih slik.

Radiotelefon, gr., telefon bez žica. (Akoprem ovdje radio nema nikakove uloge, nego električni valovi.

Radioterapija, liječenje radiumom.

Radirati, l. izbrisati, ostrugati.

Rafiniran, fr., očišćen, prepreden, lukav, prevejan, bistar.

Rafinirati, fr., čistiti, bistriti počistiti (fini šećer), znači i duševno bistriti.

Raida, fr., (p. raide, č. red), krut, ukočen; drven; nategnut; jogunaast, strm.

Railirati, fr. (č. rajirati), šaliti rugati podrugivati se, bockati koga, imati koga za komediju.

Raison, fr. (č rezon), zbor, pravica; razlog; mudrost; temelj; uzrok

Raisonirati, fr. (č. rezonirati), rasuđivati; umovati; dokazivati; navoditi razloge; prepirati se; prigovarati; nagovarati na što.

Raison d' etre, fr. (č. rezon d'etr) razlog zbog česa nešto postoji.

Raja, tur., starosjedioci u Turskoj, koji su ostali kršćani, te su bili u nižem položaju, prema muslimanima kao aristokraciji; inače znači upravo stado.

Rahitičan, engl., (p. rachitique, rachitis = rahitis), grbav; iskrivljene kosti u nogama (engleska bolest u kostima); mekane kosti, zbog čega ne može dijete da prohoda.

Raliirati, fr., na novo ujediniti, složiti, skupiti.

Ramazan, tur., posni mjesec prije bajrama u Muslimana.

Randalirati, tal., praviti izgred, buku.

Randevu, v. rendez vous.

Rang, fr. vrsta, stalež, red, čin, dostojanstvo, prvenstvo.

Rangirati, fr. (č. ranžirati), urediti, metnuti na stranu, uklo niti s puta.

Ranžirati, v., rangirati.

Rapidno, l., hitro, naglo, brzo, strmo.

Raplati, nj. bit smušen, smeten; smušeno govoriti.

Rapsodija, gr., skupljeno djelo, ulomak iz junačkih pjesama kazivan od narodnih pjevača.

Rari nantes in gurgite vasto, l., nitko se rado ne izvrgava pogibli (stih iz Virgilla), il rijetki su, koji bi plivali u velikom vrtlogu.

Raritet, l., rijetkost, skupocjenost.

Rasa, fr. (p. race), vrst, rod, pleme; bagra, pasmina; podrijetlo; koljeno; porodica, naraštaj.

Ratificirati, l., privoliti, primiti, uredovno prihvatiti; potvrditi, odobriti (na pr. međunarodne ugovore u parlamentu).
Rationalno, v. racionalno.
Raut, engl., (p. rout), južina, večernja čajanka, otmjeno večernje društvo. V. rout.
Rayon, fr. (č. rejon), kotar, srez, okružje, zraka; polumjer; polica, daska, rad.
Razzia, tal., (č. racija), navala, hajka, V. racija.
Reagirati, l., protivno, natrag djelovati; otpor, opreku činiti, opirati se, boriti se, djelovati povratno.
Reakcija, l., otpor, ustuk, protučinak (i u kemičkom smislu i u bolesti, kad se nakon nekog lijeka ili liječenja opaža neka promjena); gibanje micanje; nastojanje, da se starije te istisnute državne uredbe opet uspostave.
Reaktivirati, l., ponoviti djelatnost, radinost; uspostaviti u prijašnji položaj.
Realizam, l., težnja za praktičnim i korisnim; mišljenje da opći pojmovi postoje kao prava bića, na pr. slikarski ili u slikarstvu, kad netko nešto naslika onako, kako jest, da se razabire svaka grančica, svaki listić itd., onda bi to bio realizam (po staroj modi). A kad bi tko naslikao nešto nabrzo, tako, kako se čovjeku čini na jedan pogled, u jedan mah, u ovoj ili onoj rasvjeti, pod neposrednim subjektivnim utiskom, onda bi to bilo impresionistički slikano Novi realiste se razlikuju od starih, što su prihvatili sve tekovine impresionista, a svoje slike dotjeravaju slobodnije i lijepo izrađuju. Realizam uopće znači istinito prikazivanje života, onako kako jest. On se raspada u realizam f i l o z o f s k i (koji smatra općenite pojmove kao stvarna bića), u m j e t n i č k i, k n j i ž e v n i i p o l i t i č k i.
Realizam u estetici i književnosti jest onaj pravac umjetničkog stvaranja, koji hoće da živu istinitost prikaže u njezinim crtama. Reprezentant u književnosti: Turgenjev itd. Realizam i idealizam su dvije protivne struje u shvaćnju života i rada. I d e a l i z a m jest težnja za usavršivanjem, a realizam je umjereniji prema postavljanju ciljeva, jer ih ne postavlja izvan onoga, što se ne bi moglo bezuvjetno postići, samo ako se rad valjano udesi.
Realista, l., pristaša realizma. V. impresija.
Realizirati, l., ostvariti, obistiniti (da se neka zamisao i stvarno izvede); unovčiti.
Realna unija je udruženje dviju ili više država, koje su nastale ugovorom, a bitnost je jedinstvo u kraljevoj osobi.
Realno, l., stvarno; nepokretno; istinito, bivstveno.
Reambulacija, l., ustanovljenje razgledanje međe.
Reasumirati, l. (fr. reasumé), od više izrečenih govora, mnijenja ili sudova stvoriti zaključak; ponovni sud.
Rebel, l. buntovnik.
Rebus, l., zagonetka.

Rebus sic stantibus, l., (č. sik), u takovim okolnostima.
Recentno, l., od nedavna, skorašnje, svježe.
Recenzija, l., razgledanje, prosuđivanje knjiga i umjetnih radnja; prebrojavanje; popis stanovništva.
Recenzirati, l., prosuditi, ocjeniti (knjigu) kritizirati.
Recepcija, l., primitak u neku zajednicu; primanje; doček; isto, što je i drugdje prihvaćeno.
Recherchirati, fr., (rešerširati), potraživati, opet tražiti; istraživati.
Recidiv, l., povraćaj, natrag pasti u istu bolest, ili kad se ista pogrješka ponovi.
Recipirati, l., primiti (nekoga u društvo), ili koji zakon druge države bez promjene.
Reciprocitet, l., uzajamnost.
Recitativ, l. čini sredinu među govorom i pjevanjem, stvara osnovu čuvstva, koja će se razviti u ariji i zboru ili deklamovanju pjesme.
Recontre, fr. (č. rekontr), sukob.
Record, v. rekord.
Redakcija, l., uredništvo; odbor.
Redaktor, l., urednik.
Redemptoristi, l., redovnici sv. Otkupitelja, Spasitelja(odjel jezuita Isusovaca).
Redifa, tur., pričuva (rezerva).
Redigirati, l., napisati, izraditi, sastaviti, voditi redakciju, skupiti sva mnijenja i sve pismene sastavke, te urediti za izdanje.
Redivivus, l. oživjeli, ponovljeni, koji ponovno oživi, koji se pojavi na poprištu.
Reducirati, l., stegnuti, sniziti, oduzeti, smanjiti.
Reduta, fr., neka vrst opkopa, nasipa, utvrda, šanac; javni maskirani ples; plesna zabava.
Reelno, l. istinito, pravo, pouzdano, stvarno, zbiljno.
Reeskomptirati, l., kada banka, koja je mjenicu kupila (eskomptirala) preproda istu drugoj većoj banci (naravno uz povoljniji diskont). V. diskont.
Refakcija, fr. odbitak, popust (na pr. radi pokvarene robe).
Refektorij, l., jestvenik, blagovaonica (u samostanu).
Referada, l., izvješćivanje izvjestiteljstvo.
Referat, l., izvješće, izvještaj.
Referencija, l. uputa, odnošaj, sveza (u trgovačkom smislu znači preporuka sa strane tvrtke, koja je na glasu).
Referendum, l., referendum je vršenje nadzora naroda u legislativnom (zakonskom) procesu u državama moderne demokracije — (Švicarska i Amerika) tako,te narod neposredno sudjeluje kod stvaranja i ukidanja neke zakonske osnove odnosno — referendum je ustanova, gdje narod neposrednim glasanjem vrši zakonodavstvo, ili glasuje o izvjesnoj zakonskoj osnovi.
Referent, l., izvjestitelj.
Referirati, l., izvijestiti.

Refleks, l., osvrt, odraz, odsjev, odbijanje svjetlosti.

Refleksija, l., svraćanje pameti na ono, što je rečeno, spomenuto; razmišljanje, razmatranje, osvrt. (Isto kao i refleks).

Reflektirati, l., osvrtati se, za nečim težiti, ili želiti nešto postići, računati na nešto.

Reforma, l., preinaka, promjena, popravak, novi red, preustrojstvo.

Reformator, l., preobrazitelj, preustrajatelj, popravljač.

Reformirani, l., zovu se protestanti po reformatoru Lutheru.

Refrain, fr. (č. refren), pripjev, svršetak sroka; uvijek ponavljajući se srok neke pjesme.

Refraktarno, l., uporno tvrdokorno, neposlušno, nepokorno.

Refugium, l., (refugium peccatorum) zaklonište, utočište, sredstvo od nužde.

Refundirati, l., povratiti, nadomjestiti.

Refus, fr., (č. refi) uskrata, neuslišanje, da se netko radi nečega odbija.

Refuzija, l., povrata, ponovno se združiti.

Regal, l., pravo zemaljskoga dobra ili gospodarstva; kraljevština; vladalačko pravo; tečevno poduzeće, koje država vodi, ne radi dobitka, nego da udovolji javnim interesima (brzojav, telefon, pošta). V. monopol.

Regeneracija, l., preporađanje, uspostava, ponavljanje, obnovljenje.

Regens chori, l. (č. kori), grč. č. hori = zborovođa.

Regent, l., vladar, vladalac, doglavnik, namjesnik, koji vlada neko vrijeme mjesto pravog vladara.

Regia, fr. (č. režija), uprava stanovitih dohodaka (kazališna); trošak oko uprave; trošak oko rukovođenja nekoga poduzeća.

Regim, fr. (č. režim), državna uprava, vlada; pravilo; određeni način hranjenja.

Regimenta, l., pukovnija.

Regionalno, l., okolišno, područno; iz obližnje okolice.

Regisseur, fr. (č. režiser) upravitelj, nadstojnik, redatelj.

Registrirati, fr. zabilježiti, unijeti u registar, u obavijesnu knjigu ili u kazalo.

Reglement, fr. (č. regleman), pravilnik; poslovnik; propis; naredba, uredba.

Regnikolarna deputacija, l., kraljevski odbor, državno odaslanstvo bivšeg (ugarskoga i hrvatskoga) sabora glede vijećanja o međusobnim državnim stvarima.

Regres, l., naknada, tužba ili pravo tužbe radi povratka nekoje stvari.

Regresija, l., nazadovanje.

Regresirati, l., natrag djelovati, uzvratiti, prvobitna prava, povratiti, naplatiti se komu; natrag uprijašnje stanje djelovati. (Na pr. kad se starac svega još živo sjeća iz svoje mladenačke dobe, a

sadašnje brzo zaboravlja. Tu dakle duša natrag djeluje, ide od učinka k uzroku. Isto znači, kad netko ima pravo nekoga natrag tužiti). Oprečno tomu jest progresivno.

Regulacija, l., uređenje popravljanje; ispravljanje.

Regularno, l., pravilno, uredno, redovno.

Regulativa, l., propis, ravnanje, naredba.

Regulator, l., sprava, koja ujednačuje rad stroja.

Rehabilitirati, l., uspostaviti u prijašnje stanje, povratiti izgubljena prava, povratiti prijašnji ugled.

Re infecta, l., (č. infekta), ne svršivši posla, bezuspješno.

Reinkorporirati, l., utjeloviti; nanovo spojiti.

Reis-el-ulema, tur., metropolit, muslimanski (vel. svećenik).

Rekapitulacija, l., ukratko ponoviti glavne tačke nekoga predavanja, ponovljenje glavnoga sadržaja.

Reklama, fr., slava, hvala preporučivanje koje obznane, objave (knjige); plaćena preporuka.

Reklamirati, l., natrag zahtijevati, prigovarati potraživati, iskati, prosvjedovati; prigovarati.

Rekluzija, l., zatvor (tamnica).

Rekognoscirati, l., izviditi razviditi, pretražiti, ponovno razgledati, ispitati, uhoditi. Sudbeno ustanoviti identičnost neke osobe. U ratno vrijeme upoznati odnošaje, položaj i tlo neprijateljske vojske.

Rekompenzacija, l. ponovno izravnanje, naknada, nagrada, odšteta, uzdarje, protuusluga, uzvratak.

Rekonstituirati se, l., opet se uspostaviti, preurediti, obnoviti.

Rekonstruirati, l., ponovno sastavljati, slagati, pregrađivati, graditi iz nova.

Rekonvalescent, l., bolesnik, koji se oporavlja, koji ozdravljuje, oporavljenik.

Rekord, engl. (p. record, č. engl. rikerd), ustrajnost, snaga; povelja na pergamentu (o nekoj sudbenoj raspravi); najveća brzina; najkraće vrijeme, koje netko postigne kod natjecanja, u kojem je netko obišao i prošao put stanovite daljine; prvenstvo (kad netko nekoga u nečem natkrili).

Rekordirati, l., ponoviti misli, opominjati, često ponavljati, sjetiti se.

Rekurs, l., utok priziv na višu vlast.

Rektificirati, l., ispraviti, popraviti, u red staviti; ponovno prorijediti, prečistiti. REKTIFICIRANI špirit = prepečeni.

Rekriminacija, l., protutužba, okrivljivanje, prigovor na prigovor (t. j. tužba optuženika proti svom tužitelju).

Rekrutirati, fr., izvaditi izabrati novačiti

Rekvirirati, l., silomice nešto zahtjevati, tražiti, potraživati, iziskivati; zamoliti

strano poglavarstvo za pripomoć, da pobjeglog ili pribjeglog zločinca opet uhiti; prisilno oduzimanje; rekvirirati vojsku, povući ili pozvati vojsku, da posreduje n. pr. protiv buntovnika, itd. v. rekvizicija.

Rekvizicija, l. (p. requisitia), iskanje; zahtjev; molba; traženje pomoći; poziv neke oblasti na drugu; da koj pruži pomoć; uzimanje (u tuđoj zemlji) svega, što je potrebno za vojsku.

Rekviziti, (Rekvizit), l., potrebne stvari, potrepštine (n. pr. vatrogasne sprave), sprave za dekoraciju.

Rekviziter, l. poslužnik u kazalištu, koji upravlja rekvizitama (kulisama).

Rektor, l., upravitelj, ravnatelj (sveučilišta, u opće kojega visokoga zavoda).

Relacija, l., odnos, snošaj; odnošaj; sudbena predaja; sveza, saobraćaj, zajedništvo; istinit izvještaj; službeni izvještaj; (protivno od denuncijacija).

Relativno, l., što se tiče, u pogledu, u omjeru odnosno, što ima granice, što je od drugoga ovisno i što je promjenljivo. Relativnu n. pr. većinu između 3 ili više brojeva imade onaj, koji je među njima najveći, dočim je apsolutna većina ona, koja je veća od polovice zbroja svih predanih glasova. RELATIVAN, mir znači da je mir mjestimice narušen.

Relegirati, l. otputiti, ukloniti, prognati, premjestiti, poslati (n. pr. đaka sa kojega zavoda kazne radi).

Relevantno, fr., odlučno, važno.

Relief, fr. (č. reljev), ispupčenost; jako pupčasto ili izbočito djelo u kamenu, drvu ili kovini, (slike uklesane na spomenicima itd). Malo ili napolak uzvišeno ili pupčasto zove se bas-reljev.

Religija, l., vjera.

Religiozno, l., pobožno, nabožno, vjerski.

Relikvije, l. svete moći, ostaci (kosti), svetaca; reliquiae reliquiarum ostaci ostataka.

Relutum, l., odšteta u novcu.

Remazura, nered, što je neuređeno porazbacano, mnogovrsni posao, koji je slučajno nastao (veliko spremanje stana).

Remedij (Remedium), l., pomoćno sredstvo; pomoć, kojom se nečemu doskoči, da se koje zlo odstrani, popravi; lijek da se povrati zdravlje.

Remedura, l., sudbena pomoć; odstranjenje neke zloporabe.

Reminiscenca l., uspomena, sjećanje.

Remitent, l., koji popušta, koji se povraća; koji na mjenicu prima novac.

Remiza, fr., kolnica; šupa za kola.

Remonstrirati, l., načiniti protuobranu, predstavku, prigovor ili pritužbu protiv čega; braniti se.

Remonta, fr., v. remunda.

Remontanti, fr. visokostabloviте ruže, koje višeput u godini cvatu, ili koje nanovo cvjetaju kasno pod jesen.

Remontirati, l., nanovo se popeti; vratiti se (odakle si i došao); nanovo opremiti, opskrbiti, urediti, udesiti, ohrabriti, oduševiti; nanovo zajašiti dati novoga konja (konjaniku) itd.

Remorker, fr., (p. remorquer), brod, koji vuče za sobom druge brodove

Removirati, l., odstraniti, odustati, odaleciti, udaljiti, odmaknuti, skinuti svrgnuti.

Remunda, (Remonta), dopunidba nadomještanje, nanovo opskrbiti ili popuniti manjak starih i neupotrebivih vojničkih konja sa novima; stari vojnički konj.

Rendes-vous, fr. (č. rande vu), dogovorni, naručeni sastanak, domjenak.

Renesansa, fr. (p. renaissance), pomladak preporod u umjetnosti. S humanizmom je u uskoj vezi i preporod u umjetnosti (renesansa). Jedno se bez drugoga ne da ni zamisliti. Proučavajuć život starih Rimljana i Grka, proučavali su tako i njihove građevine i tako su umjetnici osvojili one vječne ili trajne zakone ljepote, što ih je stārina stvorila i tako se u 15. stoljeću preporodila umjetnost: graditeljstvo, slikarstvo, kiparstvo. U graditeljstvu se tako zove novi stil slog (ili francuski stil), koji je istisnuo gotski stil. Italija je postala kolijevkom novije prosvjete. V. humanizam.

Renegat, l., otpadnik, odmetnik, izdajica svoje narodnosti.

Renitentno, l., tvrdoglavo, osorno, tvrdo.

Renome, fr. (p. renommée), slava, dobar glas; ugled; dobro ime; javno mnijenje.

Renomirati, fr. razvikati, razglasiti; činit se važnim, glasoviti; prosto hvaliti se.

Renovirati, l., obnoviti, ponoviti.

Renta, tal., godišnji dohodak, prihod, kamati neke glavnice, koja se ne vraća; državna obveznica.

Rentabilno, unosno, korisno, probitačno.

Rentgen, v., röntgenove zrake.

Rentier, fr. (č. rentje), onaj, koji samo od kamata živi.

Rentirati, unovčiti t. j. da se isplati držati neki posao, da donaša neki prihod, da se isplati dohotkom

Renumeracija, l., odricanje, odreknuće (vlastitih prava ili tražbina).

Reokupacija, l., ponovno zauzeće, zaposjednuće.

Reorganizacija, l., preustrojstvo, novo uređenje.

Reparacija, l., popravak, naknada štete.

Reparatura, l., popravak.

Reparticija, l., razdjelba dioba, podjelba među više njih, rasporezivanje.

Repartirati, l., razdijeliti, rasporezati.

Repasirati, fr., natrag putovati; povratiti se; pregledati, istražiti (n. pr. pismo ili stvar); pretresti, brusiti popraviti (uru).

Repatriacija, l., kad se odseljenik natrag u domovini nastani.
Repertoir, fr. (č. repertoar) popis, skup, množina, program (n. pr. kazališnih komada); obavijesnik (knjiga); zbirka raznih stvari.
Repetirati, l. opetovati, ponavljati.
Repetitio est mater studiorum, l. (č.repeticio), opetovanje je majka znanosti.
Replika, l. odgovor tužitelja; protuodgovor na nečiji odgovor.
Reponirati, l., natrag položiti, povratiti.
Reporter, fr., izvjestitelj, pripovjedač, dopisnik novinarski.
Reportirati, l., natrag odnijeti, vratiti.
Repozicija, l., povratak, povjerenstvo, koje nekoga ponovno postavlja u posjed (n. pr. kojega zemljišta).
Represalija, l., uzvratna snaga, protusila, odvratak, odmazda, osveta, protumjera.
Reprezentant, l., predstavnik namjesnik, zamjenik zastupnik osoba, koja nekoga ili nešto predstavlja.
Reprezentativno, nazočno, pokazujuće, što se na oči iznese, predstavljajuće.
Represivno, l., natrag djelujuće, što preprečuje; što spriječava.
Reprimirati, l. potisnuti, zapriječiti; potlačiti, zaustaviti, suzdržati.
Repriza, fr. opetovanje, ponovljenje Komad kazališni, koji se po drugi put daje ili prikazuje.
Reprobacija, l., zabačenje, neodobravanje, osuđivanje, odbijanje
Reproducirati, l., ponoviti, ponavljati; ponovno proizvesti, izvoditi (fac-simile) umnožiti.
Reptilia, gr., puzavci, gmazovi (žabe, gušteri zmije).
Republika, je država, koja nema nasljednoga vladara, nego joj stoji na čelu za određeno vrijeme izabrani predsjednik. Republike su: aristokratsko-demokratske, socijalističko-demokratske itd., prema tome kakova je većina u parlamentu.
Repulzija, l., odbijanje otpravak.
Reputacija, l., čast štovanje, glas, slava, dobro ime ili dobar glas (kao renome).
Reservatio mentalis, ili pectoralis, l. (č. rezervacio... pektoralis), lukavo, tajno, nešto držati za sebe.
Residua, l., ostatak talog.
Res judicata, l., pravomoćno suđena stvar.
Reskontrirati, tal. uzajamno obračunavati, izjednačiti, izravnati račun (dug za dug). V. diskont.
Reskript, l., pismeni odgovor otpis, zapovijed vladara.
Res nullius, l., stvar bez gospodara, ničija.
Resorbirati, l., upiti, usisati.
Respekt, l., štovanje obzir, poštovanje, čast, uvaženje.
Respektive, l., to jest, odnosno.

Respiracija, l., disanje, odušak, šupljinice disala.
Ressort, fr. (č. resor) djelokrug; nadležnost; struka; područje (što na koga spada).
Restauracija, l., gostiona; uspostava, obnovljenje, popravak (koje zgrade).
Restaurirati, l., uspostaviti, popraviti, obnoviti, osvježiti.
Restinguirati, l. (č. restingvirati), pogasiti; ugasiti, utrnuti, potažiti.
Restipulacija, l., uzajamna obveza.
Restitucija, l., obnovljenje, uspostava povratak u predašnje stanje; povratak plaćene carine na robu, koja se izvozi, kada se nešto povrati ili nadomjesti nečim drugim.
Restitutio in integrum, l. (č. restitucio), povratak u predašnje stanje. V. restitucija
Restriktivno, l. ograničeno, zagrađeno, suženo, stegnuto.
Restringirati, l., ograničiti, stegnuti, stijesniti, začepiti.
Resurekcija, l. uskrsnuće; neočekivano ozdravljenje.
Reširširati, v. recherchirati.
Retablirati, fr., natrag postaviti, metnuti uspostaviti, uzdignuti, obnoviti, oporaviti, popraviti; opet uvesti izliječiti.
Retardirati, l. zategnuti, umanjiti, oslabiti brzinu nekog gibajućeg tijela.
Reterirati, tal., uzmicati, povući potegnuti se natrag.
Retorika, gr., govorništvo, nauka o govorništvu.
Retorzija, l., zavrnuće, potisnuće, pobijanje, odvratak, odmazda; poprimanje ubitačnih mjera, milo za drago; protumjera. (Slično je represalija).
Retour, fr. (č. retur). povratak; zavoj.
Retraita, fr. (č. retreta), povratak, zov kući, mirozov, povlačenje sklonište, utjecište, pribježište. (kad se vojnici na glas trublje ili bubnja povlače u vojarne).
Retroaktivno, l., natrag djelujuća sila, djelovanje unatrag.
Retrospektirati, l. osvrnuti se, pogledati natrag u prošlost.
Retuširati, fr., obnoviti, preraditi, ispraviti popraviti, dotjerati (n. pr. fotografske slike).
Reumatizam, gr. (p. rheumatizam), kostobolja, trganje u mesu i kostima u pojedinim dijelovima tijela, ili u čitavom tijelu.
Reunija, fr. (p. reunion, č. reinjon). sastavljenje, skupljanje; sveza; izmirenje; skup; skupština; zbor.
Reuzirati, fr. (reusirati), uspjeti, postići svoj cilj za rukom poći.
Revanche, fr. (č. revans), vraćanje, uzdarje, milo za drago osveta, odmazda, nova igra za naknadu gubitka.
Revindikacija, l. iskanje natrag; potraživanja, traženje; zahtijevanje.
Reverendissime, l., prečasni.
Revers, l. priznanica; zaveza.
Reversa, l., stražnja strana nekog novca.
Reverzija, l., povratak u mje-

što, u kom je svakomu boravak uskraćen ili zabranjen.

Revindikacija, l., kad se tužbom traži natrag izgubljena ili oteta stvar, ili da dođe stvar natrag u posjed onoga, čija je prije bila.

Revindicirati, l. izgubljeno opet natrag tražiti.

Revir, fr. srez, dio zemljišta (šume).

Revizija, l., pregledba; preispitivanje, ponovno pretraživanje, ispravljanje.

Revizor, l., pregledač, ispitač.

Revocirati, l., opozvati, povući.

Revolta, fr., buna, ustanak, pobuna, razjarenost.

Revolucija, l. državni prevrat, razjarenost, buna, okret, preokret (pomoću oružja).

Revue, v. revija.

Revija, fr., (p. revue, č. revi), prijegled, smotra, obzor (po svijetu); časopis; pregledanje vojske; kazališni komad, u kojem se prikazuju glavni noviji, pa i najnoviji događaji.

Rex, l., kralj.

Rezervirati, l., pridržati, sačuvati.

Rezerva, l., pričuva, zaliha.

Rezervat, l., pravni pridržak; sebi zadržano pravo; tajni povjerljivi službeni spis.

Rezervoar, fr. (p. reservoir), spremnica za vodu.

Rezidenca, (rezidencija), fr. (p. residence, č. rezidans), prebivalište; stanovanje; prijestolnica (kraljevska, kneževska itd.).

Rezidensa, l., (p. rezidens), ostatak, talog, što se dobije kod destilacije.

Rezidenta (rezident), diplomatski poslanik nižega ranga, ukinuti su g. 1818.

Rezignacija, l. odstupanje, odricanje, ostavka, napuštanje, zahvala na nečem.

Rezistencija, l. opreka, otpor, protivština, obrana, čvrstoća.

Rezolucija, l., odluka; zaključak.

Rezolutan, l., odlučan, odvažan, postojan, srčan, smion, hrabar (koji se odmah na nešto riješi).

Rezolvirati, l., rastvarati, rastjerati, razlučiti, razdijeliti, odlučiti, riješiti se.

Rezonanca, l., pobuđenje zvuka; ujačanje slabog zvuka, (n. pr. šupljim podlogama ili kojim tijelom izvoditi jače titranje).

Rezonirati, v. raisonirati.

Rezultat, l. posljedak, uspjeh, učinak.

Rezultanta, posljedak, što proizlazi; popriječni zbroj raznih uspjeha.

Režija, v. regija.

Režim, v. regim.

Režiser, fr., redatelj.

Ridiculus, l. (č. ridikulus), smiješan, šaljiv.

Rigolati, fr., duboko obgrabati prekopati na jarke.

Rigoleto, tal., kolo (igra).

Rigorista, l. suviše strogi, pretjerani učitelj (uljudbe, ćudoreda).

Rigoroz, l., strogi ispit na sveučilištu za postignuće doktorata.

Rigorozno, strogo, ozbiljno.

Rima, tal., srok ili suglasno ponavljanje zadnjih slogova u

stihovima. (Ne rimuje se t. j. ne slaže se riječ).

Rinfusa, v. alla rinfusa.

Ring, njem. kolut, prsten (Ostalo vidi pod trust).

Riskantno, fr., opasno.

Ritam, gr., je pravilno izmjenjivanje arze (dizanje) i teze (spuštanje glasa) po taktu.

Ritualno, l., po crkvenim propisima, ili po crkvenoj knjizi, koja opisuje vjerske obrede.

Rival, fr., takmac, suparnik nuzljub.

Rivijera, tal., (riviera) Primorje, porječje.

Riza, fr. (p. risée), ismjehivanje podsmjeh, ruglo.

Riziko, tal., opasnost pogibao, ostao propao.

Robinzonada, pustolovna pripovijest.

Robustno, l. jako, snažno, žilavo, krepko.

Rodomontada, tal., hvalisanje, laganje hvastanje.

Rojalista, fr. (p. royalista), pristaša kraljevstva.

Rokirati, v. roširati.

Rokoko, fr. (rococo), zastarjeli običaj; starinsko; slog u graditeljstvu 18. stoljeća.

Rola, njem. (p. rolle), smotak duhana, papira; zadaća, koju imade netko da vrši; uloga u kazalištu; predstavljati nekoga (junaka).

Roman, duga pjesnička pripovijest.

Romancier, fr. (č. romansje), romanopisac, v. romantičar.

Romani, Talijani, Španjolci, Francuzi, Rumunji.

Romantično, pjesnički, lijepo, pustolovno, slikovito (n. pr. lijepa koja okolica), ljubavno.

Romantičar, romanopisac, koji nam znade pričati, što mi u duši tek slutimo. (Isto kao romancier).

Romantika, srednjovječni ukus u književnosti i umjetnosti (proti klasicizmu); neobični doživljaji. V. naturalizam.

Rondeau, fr. (č. rondo), veliki okrugli prostor, vodeni basin — bazen.

Rondeauxe, fr. (č. rondoze) pjesme, u kojima se glavna arija višeput ponavlja i koje se oko stola pjevaju ili tako zvani »vanderček« sa refrenom .

Rondel, fr., okrugla stvar (torani zidina, nasip, prostor); kolut, kotur.

Roširati, fr. (p. rochirati), ili rokirati, zamijeniti mjesta (n. pr. kralja kod šaha na drugo polje sa strane).

Rotacija l., okretanje, obrtanje oko osovine, ophodnja; izmjena pri sijanju.

Rotunda, fr. (rotonda l.), okrugla zgrada; dug ogrtač bez rukava; u okruglom broju.

Rouer, fr. (č. rue), mučiti na kotaču (točku). Roue (č. rue = obješenjak, mučenik na točku; odlučni razuzdanik.

Rouleaux, fr. (č. rulo), valjak; zavjesa na valjak (kod prozora).

Rouletta, fr. (č. ruleta), koturić, kotačić; kuglica; dubak; hazardna igra na novce.

Rout, engl. (č. raut), društvo mnogobrojnih odličnika na večeri.

Routa, fr. ((č. ruta), put, cesta, putovanje pravac. Maršruta = vojna putovnica.

Routina, v. rutina.

Royal, fr. (č. rojal), kraljevsko.

Röntgenove zrake, (po fizičaru Röntgenu) dobivaju se pomoću munjine. Negativni elektroni imadu radi svoje velike brzine i priličnu energiju (v. elektron i energija). Kada zrake negativnog elektrona udaraju na staklo ovo se zasja i ugrije, te postaje tolika vrućina, da se čak i platina ražari. Naravno da se na tom mjestu uzdrma i eter, koji je u zraku, pak izlaze iz toga etera valovi (zrake) na sve strane, ali tako sitne dužine, da prolaze kroz dosta kampaktne mase, dakle i kroz staklo Crookesove cijevi, te izlaze dosta daleko u uzduh. To su Röntgenove zrake. Ove zrake prolaze kroz drvo tako lako, kao zrake obične svjetlosti kroz staklo ili ukratko — negativni elektroni na onom mjestu, kuda žestoko udaraju potresu eter, te ga neprestano svojim udarcima ponovno uzdrmaju i ti se udarci u eteru dalje rasprostiru slično kao valovi na vodi. Naravno da su ovdje potrebni neki fizikalni aparati, i tamna soba. Pomoću tih zraka pronađe se tane ili prelom kosti ili razne ozlede i bolesti unutarnjih organa čovječjeg tijela. Röntgenove zrake i radij imadu danas veliku praktičnu vrijednost. V. radij.

Rubalj, ruski novac (prije rata 2 K 55 fil.).

Rubicon, fr. (č. rubikon), jest međašnja riječica, koja je u rimsko doba dijelila Cezarovu pokrajinu (Galiju) od Italije i tu je vodu Cezar sa svojom vojskom prekoračio, kad je pošao proti Rimu, da ga osvoji. Ta riječica ili prekoračenje iste značio je prvi korak građanskoga rata tadanjih Rimljana. (U običnom govoru rabi se ta riječ, kada se netko odluči na važan korak, ili kad bi s kojim činom počeo tek važan događaj).

Rubrika, l. odjeljak, stupac, predjelak.

Rue, fr. (č. ri), ulica.

Ruina, l., razvalina, podrtina; ruševina, propast.

Ruinirati, razrušiti, raskopati, zastrti, oštetiti, razoriti.

Rule Britannia, (č. rul'Briteni-je). To je početak engleske narodne pučke pjesme (himne). Home Rule = državna samostalnost (Irska).

Ruleta, fr. (p. roulete, ili rulo, p. rouleau) zavjesa omotana na valjak (za prozor).

Rusofil, prijatelj Rusa.

Rusvaj, tur., čudo, kao čudo kakvo; galama; kaos; vika, gdje bi došlo do tvornog napadaja.

Ruta, v. routa.

Rutina, fr. (p. routine), okretnost, navika, iskustvo, vještina. R u t i n i r a n jest, koji si je mnogom vježbom stekao spretnost u kom strukovnom zvanju .

S

Sabbath, hrb., svetak kod Židova mirni dan (subota).

Sabotaža, fr., je hotimično razaranje imovine (poglavito strojeva) poslodavca. To je kao četvrto bojovno sredstvo radnika. Prvo je isključenje radnika, drugo — pasivna rezistencija, treće — bojkot i četvrto — sabotaža.

Sacro egoismo, tal., sveti egoizam.

Sacrosactno, l. (č. sakrosanktno), presveto, nepovrijedivo.

Sadizam, fr., je protunaravni zločin. Kad se nekoga bez svakoga razloga zlostavlja; kad netko uživa, ako može koga mučiti n. pr. korbačem, iglom itd. Vrst bolesti. Ovakovi zločinci, što dobiše ime po zloglasnom francuskom markizu de Sade (živio u 18. stoljeću), spadaju jednako pred suca kao i liječnika za ludilo. V. seksualna psihologija. Ili — pod sadizmom razumijevamo i pojavu, kada osoba, u svrhu potenciranja užitka kod spolnoga općenja, podvrgava dotičnu osobu, s kojom seksualno opći, teškim mukama. Ovamo spadaju ubojice iz pohote, koji uživaju kada mlade djevojke ubijaju. Nadalje oskvrnitelji lješina itd. V. masohizam, fetišizam. Atila, Neron, Tiberije, Koligula, Ivan Grozni itd. slavili su krvave sadističke orgije.

Safir, per., modri (ili crveni), dragi kamen.

Safo, gr. (p. Sapho), grčka pjesnikinja ili kraljica svih grčkih pjesnikinja.

Sahara, arab. velika pustinja u Africi.

Saisona, fr. (sezona), godišnje doba; kratko doba za neki posao ili modu; kupališno doba, i t. d.

Sakrilegij, l., svetogrđe, bogohuljenje, bezboštvo; oskvrnuće; povreda svetinje.

Salamalek, tur., mir s vama (tursko-arapski pozdrav).

Saldirati, tal. izravnati, zaključiti račun.

Saldo, tal., ostatak računa, međusobnog računa, koji se ima još platiti, ili se potražuje.

Salon, fr., velika sala, dvorana; radionica (na pr. ženskih odijela; brijačnica itd.).

Salto mortale, tal., vratolomni, opasni skok, okretaj; očajno poduzeće. (U običnom govoru, kada je netko lahkoumno stradao, ili je skočio iz jedne ekstremne političke stranke u drugu).

Salubriteta, l. zdravstvo.

Salus rei publicae suprema lex esto, l. dobrobit države neka bude vrhovni, najviši zakon.

Salutarno, l., spasonosno dobro, korisno, zdravo, ljekovito.

Salva, l., počasna pucnjava, pozdrav pucanjem; odobravanje. S a l v a smijeha = veliki smijeh.

Salvator, l., spasitelj izbavitelj.

Salva venta, l., s dopuštenjem.

Salvirati, l., nekoga spasiti, osloboditi

Salvo jure, l., bez štete po pravo.

Salvo recursu, l. (č. — rekurzu), s pravom utoka.

Salvus conductus l. (č. konduktus), slobodan prolaz, sigurnost, koja se daje pobjeglom zločincu, da mu se ne će ništa dogodi i do prvomolbene presude, ako se po vrati. (Ovo obećanje vlasna je izdati vlada).

Samaritanac, čovjek iz Samarije; milosrdan čovjek.

Sanatorij, l. (sanatorium), boravište bolesnih ili slabih ljudi u zdravstveno uređenom zavodu — bolnici; liječilište u prirodi, na svježem zraku.

Sangvinik, l., je vitka tijela, bijele kože. Kretanje brzo ali nespretno, glas živ i više ženski, govori brzo. Za rad nije ustrajan, lako se razboli. Čuvstvo lako i brzo mijenja. Dade se lako skloniti na smijeh, i na plač. Lako se za sve pridobije. Bezbrižan i obijestan je, nu dobra i povjerljiva srca. Ljubi lijepe umjetnosti, te ima mnogo ukusa. Mašta mu je živa, lako shvaća, ali nije za ozbiljan i temeljiti rad. Bavi se mnogim na jedamput, nu ničim potpuno. Voli romane, koncerte i kazalište. Veoma je uslužan, ali bez moralnih načela. Ćudi je nagle, ali se brzo utiša.

Sanirati ili **asanirati,** fr. učiniti nešto zdravim, očistiti, urediti po pravilima higijene, škodljivo odstraniti; urediti nezdrave odnošaje društvene, političke itd.

Saniteta, l., javno zdravstvo, sanitetski odio vojnika pod vodstvom liječnika, koji se brine za bolesne i ranjene vojnike.

Sankcija, l., potvrda, podjelba zakonske moći po kralju, vladaru.

Sansculot, fr., (č. sankilot), pretjerani republikanac(kakovih je bilo za vrijeme francuske revolucije god. 1789.), pristaša prostačke vladavine, ili pristaša gospodstva prostog puka; bezgaćnik.

Sans-façon, fr. (č. sansfason), bez oblika, nenaravno.

Sans-gène, fr. (č. sanžen), bez neprilike, neprisiljeno.

Sanskrit, najstariji jezik u Istočnoj Indiji u Brahmana; (sveti jezik svećenički i učenjački). Spada među indoevropske jezike, nu danas se broji među mrtve jezike, kao što i latinski i starogreški.

Sapient sat, l., pametnom dosta.

Saraf, arap., novčar, mjenjač (mjenjačnica). U Turskoj zaači mešetar, lihvar, veržar. Sarafnica = mjenjačnica, bankarska radnja. Orijentalna pojava. Grci su bili najspretniji sarafi koji su živjeli od lakovjernih ljudi, koji nisu poznavali vrijednosti stranog novca.

Sarkazam, gr., uvredljiva ili ujedljiva, jetka podrugljiva ironija.

Sarkofag, gr., mrtvački lijes; sanduk od kamena; sjajni, velebni mrtvački lijes, kamenita mrtvačka škrinja.

Sarža, fr. (p. sarge), čast, čin.

Satanizam, l. i gr., vražje ili sotonsko mišljenje ili djelo.

Satelita, l., sluga, pratilac; neotuđivi drug; trabant (n. pr. mjesec naše zemlje).

Satira, l., šaljivo, podrugljivo, peckanje, upaljivo, zadirkljivo ismjehivanje nečijih pogriešaka. Satir (p. satyr, divlji čovjek) je bio poganski bog (idol) polja i šuma kod starih Grka s kozjim nogama, nakazitim licem, kratkim rogovima, kozjom dlakom, krivim nosom, razbitim čeljustima i repom. Taj je znao svakoga da izruga, pa otuda to ime.

Satirično, gr., podrugljivo.

Satisfakcija, l., zadovoljština.

Satrap, per., perzijski namjesnik, upravitelj; obijestan velikaš, tlačitelj, ugnjetač.

Satrapirati, satrapski, ponosito postupati i tlačiti svoje podanike.

Saturirano, l., zasićeno, nahranjeno, puno (n. pr. u kemiji).

Sauce, fr. (č. sos), umak.

Savoir vivre, fr. (č. savoar vivr), lijepo ponašanje, pristojnost.

Saxa loxuuntur, l. (č. sakasa lokvuntur), kamenje govori.

Scena, l. prizor; slika (dio kojeg pozorišnog komada ili čina), svađa.

Scepter, (skeptron), gr., žezlo; vlada; najviša vlast; kraljevska čast.

Sconto, tal., (č. skonto), v. diskont.

Scyla i Karibda, l. (č. scila —), za brodovlje pogibeljan greben, hrid na moru između Sicilije i Italije. Ako se, putujući kroz taj tijesnac, sretno prebrodi Scila, unesrećit će ih Karibda, ili obratno (Iz jednoga zla u drugo, svakako će stradati. Samo u sretnom slučaju možeš dobro proći.)

Seansa, fr. (p. seance, č. seans), špiritistička sjednica.

Secesija, l. odcjepljenje, odvojenje, odlučenje.

Secirati, l. (sekcirati), parati razuditi (mrtvaca).

Sediment, l., talog.

Sedisvakancija, l., vrijeme, dok je ispražnjena stolica vladara, pape ili biskupa.

Segregacija, l., odjelba, odvajanje, odlučivanje, rastava (u zemljištu).

Seismograf, gr. sprava, koja bilježi potres zemlje.

Sekatura, tal., dosađivanje, neprilika, zabadanje, ujedanje, peckanje.

Sekcija, l., odsjek, dio; presjek; sječenje, rasuđivanje mrtvaca; razdjeljenje; odbor, pododbor, ogranak neke stranke.

Sekretar, l., tajnik.

Seksualna psihologija, l. nauka o spolnim nagonima i čuvstvima. Raspada se na: PARADOKSIJU (što nastupa kod djece i staraca); ANESTEZIJU (abnormalna bešćutljivost); HIPERESTEZIJU (prekonaravno draže-

nje ili općenje); PARESTEZIJU (kada se mijenja čuvstvo želje sa čuvstvom mrskoće); PERVERZIJA spolnoga nagona ili putene pohote. Amo spada: SADIZAM, MASOHIZAM (p. masochizam) i FETIŠIZAM.

Seksualno, l., spolno.

Seksualnost, l., spolni nagon, spolno općenje. Prerano spolno općenje priječi razvitak i rastenje tijela, a prekomjerno je štetno po zdravlje, smanjuje otpornost tijela, te su takovi podvrženi živčanim i raznim drugim bolestima (tuberkulozi, bolesti srca itd). Tuberkulozni pokazuju bolesno pojačanu seksualnu razdraživost i nagon.

Sekt, (p. sect ili pravilnije sec = sek, ili tal. vino seco = vino seko =prošeko, od uvehloga (prezreloga) grožđa, prešano slatko vino. Otuda znači sva slatka vina iz južnih krajeva, osobito iz Španije i kanarskih otoka. (Na pr. »Palmsekt« iz otoka Palma).

Sekta, l., sljedba, stranka (vjerska) raskol.

Sektar, član sekte, sljedbenik, član nekoga vjerskoga odjeljenja.

Sektor, l., izrezak, isječak dio neke cjeline.

Sekularizirati, l., crkvena dobra pretvoriti u svjetovna; oduzeti ili bez odštete ili sa odštetom.

Sekundarni, l. ovisni, potčinjeni, drugoredni, uzgredni.

Sekundant, l., svjedok, djever pomoćnik (kod dvoboja).

Sekvencija, l., red, slijed redoslijed.

Sekvestar, l., po sudu imenovani upravitelj uzapćenog dobra; po sudu izrečena zaustava nad nečijim imetkom.

Selekcija, l. izbor; odabiranje; neki odabrani dio. (Kada se na pr. u nekom razredu posjedaju u prvu klupu sami odlikaši).

Selfgovernment, engl. (č. selfgovernman), svaka samouprava, bilo ma u kojem području drž. djelatnost.

Self made mann, engl. (č. self medmen), samosvojan čovjek, čovjek koji je vlastitim nastojanjem i radom došao do svoga cilja.

Semestar, l., poljeće, polugodište.

Seminar, l., učilište, sjemenište obrazovalište učiteljsko, svećeničko itd.

Semita, Sem, Kam i Jafet su sinovi Noemovi. Semovci se raširiše po Aziji, te postaše od njih: Izraelci (današnji Židovi), Foeničani, Kaldejci, Asirci Sirci i Arapi. Semitski pako jezici jesu: sirski, kaldejski, hebrejski i arapski. Židovi su poprimili hebrejski jezik.

Senat, l., vijeće, državni sabor (gornja ili velikaška kuća).

Senator, l. vijećnik.

Senilno, l., staračk.

Senior, l., stariji, starješina.

Se non è vero, è ben trovato, tal., ako i nije istina, dobro je smišljeno.

Sensibilno, l., oćutljivo, osjetljivo mekanog srca.

Sensualnost, l. (č. senzualnost), čuvstvenost, raskalašenost, putenost, razbludnost odanost tjelesnom uživanju.

Sentencija, **sentenca**, l., odluka, presuda na molbu dviju stranaka; smisao duhovite misli, moralna rečenica, krilatica. V. epigram.

Sentimentalno, l., ćutljivo, čuvstveno, s puno osjećaja; žalobno; zaljubljeno, ljubavno, zamišljeno u svoje ideale.

Senzacija, l., uzbuđenje, osjet, jak utisak, dojam, iznenađenje, opće čuđenje.

Senzal, l., posrednik burzovni komisionar (mešetar); broker.

Senzitivno, l., ćutljivo, osjetljivo.

Separatizam, l., zasebnost, posebnost, lučenje, odvajanje, rastava, pregrada, nesloga svakomu svoje. (Protivno od komunizma).

Separatista, l. otpadnik, raskolnik, odmetnik sam za sebe, u politici stranka, koja traži nešto posebno.

Separatum votum, l., odvojeno mišljenje.

Septemvirat, l., gospodstvo sedmorice; sud sedmorice.

Serafinski, hebr., slično anđelu (Serafin anđeo).

Serenada, tal., podoknica, začinka; glazba ili pjevanje pod prozorom (kojega svečara) večernja pjesma pod prozorom.

Serežan, fr. (p. sergent, č. seržan), stražar; potčasnik pješačke vojske; redarstveni vojnik.

Seriatim, l., misli poredane jedna za drugom; zaredice; niz za nizom.

Serija, l., red, niz, slijed, vrsta, povorka, čislo (brojeva).

Seriozno, tal., ozbiljno, svečano (bez šale).

Sermija, tur. glavnica, kapital, miraz djevojci (oprema).

Serpentina, fr., zmijevac, put vereći se uzbrdo, krivudasti ili vijugasti put.

Serum, l., krvna surutka, sukrvica, krvna voda, koja se rabi za uštrcavanje proti kužnim bolestima.

Service, fr. (č. servis), stolni pribor posluga.

Servieta, fr. (p. serviette, č. servjet), ubrus (salveta).

Servilnost, (servilizam) l., ropska privrženost, podlost, poniznost, nedostojnost; od riječi do riječi; kukavština; služenje opakom gospodaru za volju dohotka.

Servirati, l., podvoriti poslužiti jestvinama pri stolu.

Serviteur, fr. (č. serviter), sluga; naklon.

Servitut, l. služnost; prisilna dužnost; teret, koji mora da posjednik zemljišta podnosi (na pr. prolaz kroz njegov vrt); zavisnost, ropstvo, robovanje.

Servus, l., sluga, rob.

Sesija, l., je 12 jutaraa vlastite zemlje, što su ju plemići ili slobodni seljaci za vrijeme narodne dinastije i kasnije

za feudalne gospode (velikaša) imali. Danas znači sesija ili šešija šumsko pravo ili cijelo pravo pravoužitnika na stanoviti kvantum drva iz šume zem. zajednice, kojoj pripada.

Settlement. fr. (č. setleman), naseobina.

Sfera, gr. (p. sphaera), kugla; svod nebeski; koji nam se kao kugla predstavlja; nebesa ili zemaljska kugla; obzor, područje, djelokrug, krug, u kojem se netko ima kretati; domašaj. U svojoj sferi ostati, znači ostati u svom djelokrugu. Izvan sfere znači izvan domašaja. Više sfere zove se, pjesnički rečeno — nadzemaljski svijet ili prostor.

Sferički, krugljasto, okruglo, loptasto.

Sfinga, bajoslovna slika; kip, komu je tijelo nalično na lava, a glava i prsa ženi. To su bili simboli mudrosti i prirodnih tajna starih poganskih Egipćana, a stajali su pred hramovima i piramidama.

Shema. v. šema.

Shematično, gr. po šemi, lik, v. šema.

Sibila, l. (p. sibylla), istinu govoreća i mudra žena proročica starih Rimljana; znači i vračara; stara vještica.

Sibžonktiv. fr. (p. subjonctif), konjunktiv; savezno; nešto, što se na savez odnosi.

Sic, l. (č. sik). tako, ovako.

Sic trasit gloria mundi, l., tako prolazi slava svijeta.

Sic volo. sic jubeo, l.. tako hoću, tako zapovijedam, ili — kako hoću, tako zapovijedam.

Sic vos. non vobis, l. (č. sik . . .) tako vi, a ne vama, ili — tako vi radite, ali ne za sebe.

Si duo faciunt idem, non est idem. l., ako dvojica čine isto, nije isto.

Sifilis. gr., krvna bolest, bludobol. V. lues.

Sigillum, l., ručni pečat, kipac, statueta.

Signal, l., znak, navještenje.

Signalement, fr. (č. sinalman), opis (lični).

Signalizirati, l., dati znak ili glas, znamenje; znakom objaviti.

Signatarno, l.. ono, što je označeno, potpisano.

Signatura, l. potpis; potpisivanje; znamenka; broj arka (u knjigama; pečat na javnoj listini.

Signifikantno. l., zgodno, razgovijetno.

Signirati, l., obilježiti, potpisati (koji spis).

Signum, l., biljega. znak, znamenje.

Sijonizam. v. zionizam.

Silentium, l. (č. silencijum), posluh! tiho! mir!

Silfa. v. sylpha.

Silhouetta. fr. (č. siluet), sjenka, sjenopis. crna slika čovjeka načinjena u noći u profilu (na zidu ili papiru) po sjeni lica.

Silogizam, gr., jest sud ili logički zaključak, koji slijedi iz barem dva predašnja su-

da, koji imadu jedan zajednički pojam i osim toga svaki svoj posebni pojam. (Na pr. 1. Svi ljudi imadu pravo na slobodu. 2. Svi robovi su ljudi. Dakle — svi robovi imadu pravo na slobodu).

Simbol. gr., znamen, znak.

Simbolizam, l., sjedinjenje skupno djelovanje; prikazivanje znakovima; nauka ili znanost, koja vjersku istinu ili ideju prikazuje vanjskim vidljivim znakom. Smjer u književnosti i umjetnosti, gdje na pr. slikar teži da kistom izrazi koju pjesničku ideju, a književnik teži, da riječima proizvede glazbene ili plastičke efekte, t. j. gdje se riječima proizvede osjećaj, što ga stanovita boja ili zvuk u nas probuđuje. Uopće znači prikazati neku ideju, kao da stvarno postoji.

Simetrija, gr. sumjernost, ravnost, pravilnost, razmjer među polovinama, nasprotna sličnost.

Simfonija. gr. (p. symphonija), glazbeni komad za više glazbala sastavljen od više dijelova (za orkestar); sklad, suzvuk; glazbeni komad bujnog karaktera, (3—4 glavna dijela).

Simile, l., spodobnost. sličnost istovrsnost likova.

Simonija, l., (od Simuna Maga) prodavanje ili kupovanje svetih stvari. osobito crkvenih dostojanstva i časti, kao i crkvenih dobara, što je papa Grgur VII. god. 1074, naredbom zabranio.

Simpatija, gr. sučuvstvo. naklonost, što ju napram nekom ćutimo, ili pod simpatijom razumijevamo neko čuvstvo milja, ljupkosti i nagnuća, što ga je spoljašnost. koje osobe na prvi pogled u nas pobudila, dok je ANTIPATIJA neko čuvstvo nesklonosti prama nekoj osobi, koje čuvstvo je ona u nas pobudila već svojom vanjštinom, ili što nas sjeća na drugu nam omraženu osobu, ili — jer iz cijeloga njezinoga bića spoznajemo protivnost našim mislima i čuvstvima. (Na pr. stidljiva gospođa ne trpi koketu. itd.).

Simpatizirati, gr, podudarati se u ćudi s nekim, biti s nekim u ugodnom iskrenom prijateljstvu.

Simpleks frater, l., glupak, jednostavni čovjek.

Simplicitacija. l. (fr. simplicite č. semplisite), jednostavnost, priprostost, prostodušnost, prostota lakovjernost.

Simpozija. gr. (p. symposia), gozba, pijanka.

Simpozijasta, gr., gost kod nekoga.

Simptom, gr. (p. symptom), okolnost; pojav. bilјeg znak bolesti.

Simulirati, l., pretvarati se, pričinjati se (bolesnim); hiniti.

Simultano. l., nešto što je istodobno vlasništvo dviju osoba (ili kad istodobno posjeduju 2 osobe neku stvar,

Simultana crkva, škola, t. j. općinska crkva ili škola).
Sinagoga, gr., židovska bogomolja.
Sinkronizam, gr. (p. synchronisam, č. sinhronizam), istodobnost, savremenost (sastav istodobnih događaja u povjesti).
Sindikat, gr. (p. syndicat), udruženje; strukovne organizacije: radnička udruga (koja se stara za zajedničko dobro); združenje poduzetnika u zajedničke gospodarske poslove; skupna poduzeća za dogovorno vrijeme, V. konsorcij.
Sine ira et studio, l., bez srdžbe, pristranosti i strasti, ili osobite ljubavi; nepristrano.
Sine jure successionis, l. (č. . . . sukcesionis), bez prava nasljedstva.
Sinekdoha, gr. (p. synecdocha), govornička slika, u kojoj se uzima dio, mjesto cijeloga ili obratno, zatim vrst za red, opći pojam za posebni itd. (Na pr.: Da se svi mi u sol pretvorimo, ne bi Turcima ručka osolili).
Sinekura, l., (od sine cura), plaćena služba bez posla; ured bez posla, ili uopće koje mjesto s dohotkom bez posla; znači i bezbrižnost, mukte služba.
Sine nobis, l., bez nas.
Sine obligo, l., bez obvezatnosti.
Sine sensu, l., bez osjećaja.
Singularno, l., osobito, osebujno, čudnovato, rijetko, pojedince.
Sinhronizam, gr., istovremenost.
Sinkopa, gr., ispuštanje samoglasnika ispred riječi.
Sinoda (sinod), gr. (p. synod, synodus), vrhovna crkvena oblast u Rusiji; skupština svećenika jedne dijeceze; biskupsko vijeće, zbor.
Sinonima, gr. (p. synonyma), riječ koja skoro isto znači, srodno značenje.
Sintaksa, gr., skladna riječ.
Sinteza, gr., sastav, smisao, spajanje pojmova. Protivno od analiza.
Sionizam, v., zionizam.
Sire, fr. (č. sir), u Francuskoj znači gospodar, milostivi gospodin; veličanstvo.
Sirena, gr., morska djevojka, vila (nimfa), ženskinja, koja očarava, milosnica. Sirenski glasovi ili zavodljivi glasovi. U fizici znači sprava (kolo) za opredjeljenje titrajnog broja nekoga glasa; rog na brodovima, koji zvuči, kad je magla.
Sirup, sladorača.
Sisifov, (p. Sisyphos), zlikovac iz grčke mitologije, koji je u podzemlju morao vaijati veliki kamen na brijeg, ali bezuspješno, jer se kamen povraćao. Sisifov posao znači posao, koji se ne može izvršiti.
Sistem, gr. (p. system), od raznovrsnih dijelova sastavljeno cijelo; sustav. Sustava ima državnih, naravnih, umjetnih, logaritmičkih, spolnih, ledčanih, bilinskih, živčanih itd.

Sistematično, od temelja, pravilno, iz pravila ili načela nešto izvoditi; sustavno; znanstveno.
Sistemizirati, urediti, osnovati, ustanoviti (ustrojiti koje novo činovničko mjesto itd).
Sistirati, l., obustaviti, prekinuti, zaustaviti.
Situacija, l., postaviti, metnuti u položaj; postaviti u situaciju. (Dobro situiran znači dobro postavljen, opskrbljen, da mu je dobro, obratno, ako je zlo situiran).
Sit venia verbo, l., s dozvolom da kažem; neka se oprosti taj izraz; s dopuštenjem da kažem.
Siže, v. sujet.
Skalpirati, l., oguliti kožu s lubanje, kako su činili Indijanci sa svojim neprijateljima. (Danas se tako kaže, kada se na kojoj kući skine ili istruže žbuka).
Skandal, l., sablazan, sramota, bruka; ogorčenje.
Skandalozno, l., sablažnjivo, sramotno, mrsko, odurno, ljutito, strašno.
Skart, tal. (skart), manje vrijedni proizvodi, koji se izluče od boljih, te se i jeftinije prodaju.
Skelet, gr., okosnica, kostur.
Skeptik, gr., čovjek koji sumnja ili dvoji u svem i svačem, koji ništa ne vjeruje.
Skica, njem. (p. skizze), nacrt, obris, oris (slike ili govora).
Skio, gr. otok, ostrv.
Spioptikon, gr., vrst laterne magike ili svjetiljke za prikazivanje povećanih slika (u tamnoj sobi), koje se ne giblju.
Shizma, v. šizma.
Skleroza, gr., otvrdnuće, ovapnenje žila (Arterienverkalkung). Ovu bolest prouzrokuje mokračna kiselina, te nastupa kod čovjeka od 45.—60 god., a može da nastupi i u 20. god., ako postoje kakovi uzroci od prije. Bit ove bolesti sastoji se od upale unutrašnjih stijena arterije (žile kucavice), t. j. uslijed upale izobliče se unutarnje stijene žile tako, da nateknu i ohrapave, a od nagomilana vapna budu tvrde, ukočene i negipke, te su uslijed toga nesposobne za promjenu tlaka krvi, čime se poremeti kolanje krvi. Žile postaju tako krhke, da lako na tankim mjestima popucaju, uslijed čega nastaje krvarenje. Ova mogućnost postoji u svim organima tijela. Nastane li takovo krvarenje u glavi, onda nastupi k a p.

Poremećenje ili zapreka pravilnom kolanju krvi i poremećenje probave uzrokom su oboljenju srca i bubrega. Ove opet bolesti prouzrokuju astmu (teško disanje), te svršava sa vodenom bolesti. Netko na pr. imade podlogu za ovu bolest, ako ju je naslijedio od roditelja, koji su bolovali na mokračnici, gihtu, ili šećernoj bolesti. Nastupi li kod takovih ljudi ma kakova bolest, to će se bolesne čestice krvi pričvrstiti na slaboj stijeni arterije,

te će tako prouzročiti razne upale kao: šarlah, difterija, tifus, otrovanje krvi itd. Osobito sifilis vodi k ovapnenju žila, pa tako ova bolest nastupa u takovim prilikama i u mladim godinama.

Ovu bolest pospješuju: otrovi, alkohol, duhan, prekomjerno uživanje mesa i šećera, kod čega se stvara više mokraćne kiseline. Zato se u svemu preporuča umjerenost. Isto tako pospješuje ovu bolest teški tjelesni i duševni rad, uzrujanost, nezdrav stan itd.

Znakovi ove bolesti su često promjenljivi, te se slabo raspoznadu, da se može ustanoviti diagnoza. Obični su znakovi: vrtoglavica, glavobolja, pritisak i bol na prsima, jače kucanje srca, bol u križima, pomanjkanje zraka, umornost, neraspoloženje za rad, osjećaj straha itd. Izvana se pozna po napetosti žila, slab san. Kod težih bolesnika: teško disanje, do dušnih napadaja, prsnih i srčanih grčeva, slabost mišljenja, napadaj kapi, poremećenje duha, umekšanje mozga, krvarenje nosa, bubrega, želuca, crijeva, mjehura, oka, pluća itd.

Skolasticizam, v., školasticicam.

Skonto, tal., u procentu izražen popust, ako se račun odmah plati za 1 god. 6 % (Cassaconto), v. diskont.

Skontracija, tal., pregledanje blagajne, obračun, revizija).

Skrahirani, nj., propali.

Skripta, l., pisana sveučilišna predavanja.

Skrupula, l., (p. scrupulum), nemir savjesti, bojažljivost, sumnja savjesti, velika tačnost; potezić, crtica, mala mjera (starinska na pr. 1110 crte, 1160 stupnja), prema tome znači i male, neznatne stvari; sumnja, kada se traži dlaka u jajetu.

Skrupulozno, l., tjeskobno, bojažljivo, vrlo tačno pomno, suviše savjesno, pretjerano savjesno.

Skrutator, l., sabirač, ispitač, glasova, onaj, koji ima da obavi prebrojavnje glasova.

Skrutinij, l., prebrojavanje glasova nakon obavljenog izbora.

Skulptura, l., kiparstvo, kiparski ures.

Slavenofil, ljubitelj, prijatelj Slavena.

Smart, engl, lukav, prevejan; znači i — biti po nekoj čudnoj modi obučen (crvene rukavice, kravata na tri ugla, brijanje brkova, bez prstena i bez privjesaka na lancima).

Snob, engl., uobražen fićfirić, tikvan. Riječ potječe iz Engleske, gdje je značila priprosta čovjeka. Isprva nije snob imao posprdno značenje. To je bio čovjek »sine nobilitate« (neplemenitog roda). Tako su nekad zabilježili đake u indexima i registrima sveučilišta u Engleskoj. Onda je iz »sine nobilitate« pokraćeno — »s. nob«. Jezičnim razvojem nastala

riječ »snob«, kojom se označuje čovjeka, koji teži da pređe granice, koje su mu po rodu i stališu određene. Ili — danas je dakle snob prije dandy (č dendi — kicoš), nego li čovjek u lošem kaputu. Snob je čovjek, koji leži u prahu pred otmjenim osobama. Tko se niskim stvarima divi — jest snob. Snob traži društvo otmjenih ljudi, jer drži, da to od njega traži njegov društveni rang. U tom pogledu se razlikuje od pregaoca (puzavca, štrebera). Snob drži o sebi, da je viši od drugih ljudi. On je sam u sebe zaljubljen. Čovjek može uza snobizam postati i pustinjakom, ako se pustinaštvo u otmjenim krugovima smatra obilježjem vanredne duševne prosvijetljenosti. Snob je kopirač otmjenosti. On hoće pod svu silu, da se ubraja među prve, naobraženije i najotmenije ličnosti. A pošto ne ima u njem dovoljno duševne snage i osobnoga suda, vazda je prinužden, da vreba u najnoviju modnu riječ. Snobizam je neka mješavina naivne megalomanije Snob se razlikuje od gizdelina. Proti snobizmu je najuspjeliji lijek — satira.

Snobizam (snoblizam), engl. gramžnja, težnja za novotarijama. V. snob.

Soareja, v. soiree.

Sobet, fr., objed, gozba, čast.

Socijalizam, l. (od riječi socius = drug; zajednički; societas, socialis = društvo, zadruga, savez). Socijalizam u širem smislu znači svako nastojanje za boljak i napredak ljudskoga društva. Nadalje znači socijalizam borbu proletaraca (sirotinje), protiv kapitalista, ili borba osiromašenih radničkih masa protiv onih pojedinaca, što su poduzetnošću, vještinom, srećom, lihvom, krađom itd. postali gospodari kapitala, zemlje itd. Socijalizam ne traži potpune jednakosti svi ju, već izjednačenje sadanjih nepravednih velikih razlika i pogledu imutka i dobitka.

Socijalizam traži da se izmijeni sadanji slobodni individualistički način proizvodnje, gdje gospodari svaki za sebe, već treba uvesti kolektivistički način proizvodnje, t. j. takav način, gdje su sva sredstva, koja služe u svrhu proizvodnje, vlasništvo skupnosti. Jules Simon, Paul-Leroy-Beauline i Paul Lafarge definiraju socijalizam ovako: Socijalizam jest težnja, koja ide za tim, da pomoću raznih zakonitih prisilnih sredstvi stvara među svim ljudima što više moguće jednakost, kako u posjedovanju imutka, tako i inače u zlu kao i u dobru. Prema tome socijalizam obuhvata sve slojeve društva kao i pojedinca prema onoj: »Svi zaa sve!« Socilista je kritičar, on ne vjeruje, on istražuje i proučava, dok dobije uvjerenje. Socijalizam

ne poznaje nikakvih dogmi. Socijalizam mnogi krivo tumače. Ako se za rješenje toga pitanja upotrebljuju sredstva nemoguća, nemoralna, neplemenita i neljudska, takav je socijalizam dašto poguban. Otac sadanje socijalističke nauke jest Nijemac Marx Karl (1818—1883). Sljedbenici njegovi zovu se »marksisti«. Na temelju Marksovog »Komunističkog Manifesta« izdanog god. 1849. došlo je god. 1862. u Londonu do prve provedbe internacionalne organizacije ili I. INTERNACIJONALE, koja je potrajala samo šest godina, kada se Marks kao predstavnik umjerenih evolucionista rastao sa Rusom radikalno - anarhistično - revolucijonarnim Bakunjinom. Poslije francusko-njemačkog rata g. (1871.), ugušio se pokret socijalizma, te je tek god. 1889. došlo u Parizu do obnove prve »Internacionale i to je »II. INTERNACIONALA (umjerenih socijalista), koja je trajala 25 godina. Ova je raširila svoju organizaciju po cijelom svijetu. U to je došao rat god. 1914., koji je opet sve pokopao. Poslije rata počeo se socijalizam cijepati. Jedni se drže II. Internacijonale (zapadna Evropa), što je u tu svrhu održani kongres u Ženevi god. 1920. mjeseca kolovoza i odobrio. Po tom zaključku oni ne će da kapitalističku proizvodnju i građansku državu poruše, nego da ju preobraze u gospodarsku i nacijonalno-kulturnu zajednicu, a radništvo može, da se osposobi i da oživotvori socijalizam samo tako, ako praktički prodre u organizaciju i vodstvo gospodarskih poduzeća građanske države i tako samo njezinu preobrazbu određuje, kontrolira i ujedno provodi.

DUGA I POL ILI BEČKA INTERNACIONALA, t. j. centrumaši imaju svoj temelj u Bečkom kongresu (god. 1920. u proljeću). Politika centrumaša ide da izmiri proletarijat sa buržoazijom. Jer centrumaši nemaju iza sebe organizaciju, da bi mogli osnovati stvarni internacionalni savez organizacija, zato se pomalo priključuju socijalistima, jer ne mogu živjeti zasebnim životom. Na tom kongresu htjelo se izmirti komuniste i socijaliste, a vidjelo se i to, da više naginju socijalistima i da simpatišu s »Ligom Naroda«, koja je stupila u akciju poslije Versaljskog mira.

Drugi su pristaše III. INTERNACIONALE ili komunisti (Rusija) pod vodstvom Lenjina, koja je imala svoj kongres god. 1919. u Moskvi, te koji se je jednodušno postavio na stanovište ostvarenja komunizma, te uvedenja sovjetske vlasti.

Imademo raznih socijalističkih teorija. Tako na pr. KRŠĆANSKI SOCIJALIZAM, koji hoće da riješi socijalno pitanje na kršćanskom temelju. Ne traži ukinuće privatnog vlasništva, niti nasljedstva. Obitelj imade ostati u duhu kršćanske religije. Pomoću zadruga, radnika i obrtnika imala bi se postepeno dokidati kapitalistička poduzeća.

AGRARNI SOCIJALIZAM. Ovi socijalisti ne traže, da se odstrani privatno vlasništvo kapitala, već tek privatno vlasništvo zemlje.

Socijalni liberalizam, Državni socijalizam. On, (državni ne traži dokinuće privatnog vlasništva. U ukupno državno ili komunalno vlasništvo imala bi preći samo neka privatna poduzeća: kao željeznice, banke, osiguravajuća društva, rudokopi itd. V. socijalna demokracija i komunizam.

Socijaliziranje. 1,. podruštvenje produkcije ili po Marxovom smislu znači poradničiti državu proizvodnju (produkciju i društvo. Umjereni socijalisti vele, da se privatna poduzeća imadu postepeno preuzeti u državnu upravu, a radništvo opet mora nastojati, da ovu dobije u ruke, pak će tako dobiti s državnom upravom i svu proizvodnju u ruke. (V. socijalna demokracija i socijalizam). Na ženevskom kongresu god. 1920. u mjesecu kolvozu raspravljali su umjereni socijaliste (II. internacionala) o socijalizaciji oprezno, te je prihvaćena rezolucija, da je socijalizacija prelaz svih industrija iz posjeda kapitalista u posjed zajednice. Radnici imadu da se pozovu na upravu poduzeća. Socijalizacija ima da korak po korak napreduje od jedne industrije na drugu prema prilikama zemlje. Kongres se izjavio protiv boljševizma.

Socijalna demokracija. Dok je socijalizam samo nauka, socijalna demokracija je politička stranka, koja teži, da se socijalni cilj dotično pitanje o popravku radničkih prilika može oživotvoriti jedino promjenom svih osnovnih ustanova današnjega socijalnoga poretka, te pomoću općega prava glasa stvoriti socijalnu državu, u kojoj bi radnici (koji rade bilo rukom, ili glavom) bili isključivi vlasnici glavnice i zemljišta. Socijalna demokracija je dakle radnička stranka.

Ona se brine samo za radničke probitke i stoga gledišta sve prosuđuje. Ova stranka nauča, da se imadu podupirati i složiti (organizirati) radnici cijelog svijeta (internacionalni socijalizam), po onoj Marksovoj: «Proleteri sviju zemalja ujedinite se!« kao što se međusobno podupiru bogataši sviju narodnosti. I dok ova stranka teži samo za materijalnim i strukovnim poboljšanjem radničkih prilika, to je onda ona s t a l e š k a organizacija. čim pako teži za

vlašću, dotično za diktaturom proletarijata, bilo to revolucijom ili inim kojim načinom, onda je to politička stranka.

Socijalni demokrate dijele se na radikalne i revizionističke socijaliste dotično Marksiste i umjerene. Radikalni Marksiste postali su komunisti. Oni zahtijevaju socijalističku republiku, (gdje nema privatnoga vlasništva). Nadaju se to postići političkom diktaturom proletarijata. »Diktatura proletarijata bez terora i nasilja protiv neprijatelja ne može se zamisliti«, kazao je Lenjin na kongresu II. internacionale u Moski u travnju god. 1920. i da politika, koja se boji nasilja i terorizma, nije sposobna da živi. U Rusiji su tako postali od radikalnih socijalista BOLJŠEVICI. (v. boljševik), a u Njemačkoj se pretvoriše u ŠPARTAKOVCE (komuniste). REVIZIONISTIČKI ili umjereni socijaliste se predbježno zadovoljavaju demokratskom republikom (građanskom, gdje postoji i nadalje privatno vlasništvo, po zaključku II. internacionale). Oni vide u nastojanju radikalnih Marksista katastrofu ne samo narodnog gospodarstva, već i samog socijalizma. U Njemačkoj su prevladali umjereni socijaliste potpomagani od građanstva.

Revizionistički socijaliste razumijevaju pod socijalizovanjem (v. socijalizacija) produkcije — podržavljenje iste, što znači i fiskalizovanje i birokratizovanje produkcije. Tako ovdje ne bi radnik postao izravno gospodarom proizvotnje i poduzeća već država. Po takovom socijalizmu priznaje se dakle skupnost vlasništva pojedinca samo nad produktivnim sredstvima. (To je pozitivni komunizam). V. socijalizam i komunizam.

Sociologija, l., jest mlada znanost ili nauka o postanku ljudskog društva i njegovih pojava.

Sodomija, protunaravno zadovoljavanje spolnih požuda ili seksualni odnošaj sa životinjama (što bijaše u Sodomi); spolno općenje čovjeka sa životinjom. (Ovo se zove još i bestialitas). Više se javlja u južnim krajevima.

Sofista. Sofisti učitelji mudrosti i filozofi od 5. stoljeća dalje prije Kr. Širili su krive nauke i zavađali puk (u Grčkoj). Tom su naukom htjeli da utuku Sokrata. Oni su laž okrenuli na istinu i obratno, te su išli za novcem. Svoje su učenike uzgajali za praktički, a najviše za politički život. Učili su govorništvo i umjetnost izvraćanja misli, služeći se sa svim varavim i prividnim dokazima, koji ma su pobijali religiozna i ćudoredna shvaćanja onoga doba. Danas se tako kaže nekomu, koji znade prividnim dokazima izvraćati istinu, ili prefrigano lagati i zavaravati.

Sofistično, ishitreno, lukavo, himbeno.

Sofizam, prividni dokaz, krivi zaključak, izvraćanje istine.

Sofra, tur., stol, trpeza, stol za jelo.

Softa, tur., turski đak na visokim školama.

Soirèe, fr. (č. soare = soareja), veče, sijelo; večernja zabava; čajna večer.

Soj, tur., pleme.

Sokak, tur., put, ulica.

Sokrat, grčki mudrac, koji je živio u V. stoljeću prije Isusa. Njegov učenik je bio Plato, a ovoga opet Aristotel.

Soldateska, l., četa raspuštenih vojnika, vojnička pjesma.

Solicitator, l., tražitelj, molitelj, voditelj (parnice), koji se za nešto zauzme i zagovara; onaj namještenik, koji vodi kancelarijske poslove kod advokata.

Solidarano, l., suglasno, zajedničko, obvezano, uzajamno, obostrana odgovornost i jamstvo.

Solidno, l., čvrsto, jedro, jako, čisto, trajno; sigurno, istinito, pošteno.

Solidirati, l., pričvrstiti, osigurati.

Solilokvij, l., kad netko sam sobom govori.

Solo, tal., sam, samopjev ili igra, samcato, jednopjev.

Solon, grčki mudrac u VI. stoljeću pr. Kr.

Solucija, l., rastopina, rastvaranje, arzdvoj, izlaz; rješenje, mnijenje.

Solventan, l., koji može da plati (na pr. svoje dugove).

Somatologija, gr., nauka o čovječjem tijelu t. j. nauka, koja opisuje razvitak, rad i ustroj pojedinih organa tijela kao cjeline.

Somnambulizam, l., mjesečarstvo; stanje čovjeka, kada u snu hoda i govori (mjesečnjak). Somnambulizam jest mana (bolest) koja se dobije prirodnim načinom, dok je magnetizam, dotično mesmerizam umjetno sredstvo. Lunaticus (č. lunaticos), znači mjesečnjak. Na magnetičko somnambulističko stanje u medijumu utječe druga osoba t. j. hipnotizer, dočim mjesečari dolaze uslijed utjecaja mjesečevog svjetla i pritege mjeseca u neko hipnotičko stanje, što izaziva autosugestiju. Liječi se sugestijom. Primjer: stožerni nadliječnik (Austrije) dr. Neutra pokazao je liječnicima jednoga vojnika, koji je bolovao od mjesečarstva. Dr. Neutra drži, da mjesečari dolaze uslijed utjecaja mjesečevog svjetla u hipnotičko stanje. Zato je držao, da toga vojnika ne treba naročito hipnotizirati, nego kad se nalazio u stanju somnambulizma, sugerirao mu je slijedeće: »Mjesec je izgubio moć nad tobom, on te više ne može smetati u snu!« Bolesnik (vojnik) se nakon ove sugestije vratio u postelj i nije

više nikada zapao u somnambulizam. V. hipnotizirati, magnetizam, mesmerizam, sugestija.

Sonata, tal., mali glazbeni komad za glasovir sastavljen od više različitih dijelova.

Sondirati, tražilicom tražiti, mjeriti dubinu vode, istraživati, ispitivati, iskušavati, ogledati (ispitati nečiji značaj itd).

Sonet, tal., lirska pjesmica od 14 redaka sa 4 kitice. Prve dvije kitice po 4, a druge dvije po 3 redaka ili verza.

Sonorno, l., punoglasno, zvučno, zvonko, gromko i jasno (govoriti).

Sortiment, fr. (č. sortiman), skladište raznovrsne robe na izbor.

Sortirati, fr., izabrati, izvaditi, razdijeliti po vrstama.

Soshi, jap., onaj dio svjetine, koji se može predobiti za svaku demonstraciju.

Sotisa, f., (p. sottise), glupost, budalaština; ujedljiva prikaza u alegoričkoj formi, uvrijeda.

Soubreta, v. subreta.

Souper, v. supe.

Spartanski, strogo vojnički (poput starih Špartanaca).

Speaker, engl., (č. spikr), govornik; predsjednik engleskoga parlamenta.

Specijalno, l., (specijelno), osobito, posebno, pojedino, tačno, baš, naročito.

Specijalizirati, osobito označiti, svesti ili doći na pojedinosti. Izobraziti se u jednoj naročitoj grani neke struke, (na pr. liječnik za oči, unutarnje bolesti, kožne bolest itd.).

Specijalista, koji se poda na izučavanje samo jedne grane neke nauke ili struke.

Specijaliteta, nešto posebno, osobito; struka.

Species facti, l., (č. fakti), učin, tok, događaj; pripovijedanje, predstavljanje nekoga učina (radi pravnog rješenja).

Specificirati, l., jasno razvrstati, pojedince zabilježiti; pobliže, poimence, potanje označiti.

Specifička težina, je gustoća ili težina u jednakim komadima raznih tjelesa, ili težina sadržajne jedinice kojega tijela, ili razmjer njegove težine prema jednakoj količini sadržaja drugoga tijela za uspoređivanje. K tomu služi za tekućine voda od 4^0 C (kada je najgušća u m^3); za plinove zrak kod $0·6^0$ C. i tlakomjer visine od 760 mm. Na pr. 1 cm^3 željeza ima 7·8 gr., srebra 10·5 gr., žive 13·6 gr. itd. — to je specifična težina tih tjelesa.

Specifički, l., posebno, osobito, glavno, odnosno; što jednoj stvari po njenom svojstvu pripada (na pr. težina).

Specifikacija, l., posebni, pojedinačni popis ili izvješće; pobliže označivanje.

Spediter, fr., (p. spiditeur), otpremnik.

Spektabilis, l. (p. spectabilis), poglaviti.

Spektakel, l., buka, vika, krika.

Spektrum, l., šar, šarena pruga od raznih boja; kad sunčano svjetlo prođe kroz stakleni bridnjak ili vodu, gdje se zrake prelome, te se raziđu u boje (duga). Takav spektrum daje svako svijetleće kruto ili tekuće tijelo; u prenesenom smislu znači sliku u duši; pomisao.

Spektralna analiza, je istraživanje boja u spektrumu, ili raspoznavanje stvari po pojavu boje, koja se dobije kroz mikroskopsko promatranje pomoću plamena, u koji se odnosna tvar (ruda) u obliku praha uvodi.

Spekulacija, l., istraživanje, ispitivanje, poduzeća, umovanje, posmatranje; proračunavanje poduzeća.

Spencer, fr., (č. spenser), kaputić bez skutova; struk bez suknje.

Spendirati, njem., pokloniti, izdijeliti, darovati.

Speranca, tal. (p. speranza), nada.

Sperata, tal., očekivani, iščekivani.

Spiccato, tal. (č. spikato), istaknuti tačno svaki pojedini glas (u glazbi).

Spion, tal. (od spione), špijun, uhoda.

Spirala, l., uvijeno poput puža (na pr. pero).

Spiritizam, l., duhoslovlje; vjerovanje u pojavljivanje duhova i da se može s duhom kojega pokojnika općiti, ako se kao čarobno sredstvo upotrebi mali okrugli tronožni stolić i dobar medium (posrednik).

Spiritualno, l., duhovno.

Spirituoza, l., jaka pića, žestoka pića.

Spirtus, l., duh; onda znači suština hlapivih tekućina; vinovica, žesta (alkohol). Po tom su spirituoza = jaka pića sa mnogo alkohola, koja oduzimlju čovjeku razum i oslabljuju tijelo.

Spiritus agens, l., duševni ili duhovni vođa, pokretač (neke stranke, ideje).

Spiritus movens, l., duševni vođa ili pokretač.

Spleen, engl. (č. splin), dosada života, vrst hipohondrije. V. hipohondrija.

Splendid isolation, engl. (č. splendid izolešn), sjajna osamljenost, osamljen, ali dobro stojeći.

Splendidno, l., darežljivo, gospodski, sjajno, gizdavo, divno.

Spontano, l., trenutačno, iznenada, neočekivano, svojevoljno na svoju ruku, dobrovoljno.

Sponza, l. (č. sponca), svečana zavjera, obećanje (n. pr. liječnika, da čuva tajnu bolesti t. j. vrst bolesti.)

Sporadički, gr., Sporadi su raštrkani otoci. Otuda sporadički ili raštrkano, pojedince, kadikad dolazeće ili pojavljujuće se.

Sport, engl., zabava u vožnji, jašenju, lovu, utrkivanju itd.; vježba ili zabava na slobodnom zraku.

Spurius, l., v. špurius.

Stabilno, l., čvrsto stojeće, ustrajno, postojano, kad se kani stalno ili na dulje ostati. Oprečno od toga je labilno.

Stacionirati, l., namješten, na neko vrijeme tamo postavljen.

Stadij, l., razdoblje; vrijeme, u kojem se neka okolnost, događaj ili slučaj razvija; razvoj, tok.

Stafaža, fr. (p. staffage), pojedine slike ili grupa (skup) ljudi, životinja ili bilje kao ukras neke slike ili predjela, da se isti bolje istakne i ljepše prikaže, oživljavanje slike likovima.

Stafeta, (stafeta), v. estafetta.

Stagiona, tal. (č. stadžona), doba godine, doba u koje traje neko poduzeće (n. pr. kazališno).

Stagnacija, l. (od stagnum, znači: stajaća ili mrtva voda), stajanje, neotjecanje; mrtvilo, zastoj, zapinjanje, trulež.

Stallum agendi, dozvola za vršenje advokatskog zvanja.

Standard, engl. (č. stendert), zakonom određena mjera; normalna mjera, uteg; (baždarska mjera, olovna tezulja; zakonsko novčano mjerilo); primjer, uzorak. Znači i onaj minimum, koji je čovjeku za život potreban. (Tako se zovu i jedne engleske novine).

Standarte, engl. (č. stendert), četverouglasti barjak državnih korporacija.

Stante pede, l., smjesta, na brzu ruku, odmah.

Stante sessione, l., smjesta; isti čas, dok sjednica još traje.

Start, engl., stup na trkalištu, ili mjesto, meta, otkuda se započne utrkivanje.

Starter, engl., onaj, koji daje znak za bježanje.

Startovati, utrkivati se od naznačenog mjesta.

Statika, gr., nauka o ravnotežju krutina. (Hidrostatika, o ravnotežju kapljevina. Aerostatika, o ravnotežju uzdušnina).

Statista, l., nijema osoba, figurant na pozornici, koji ispunjava samo broj osoblja.

Statistika, l., brojčani prikaz o stanju pučanstva, obrta, trgovine i prometa — uopće prikaz raznih socijalnih, državnih i narodnogospodarskih odnošaja u brojkama.

Statua, l., kip.

Statuetta, tal., malen kip.

Statuirati, l., odrediti, propisati; ustanoviti; postaviti.

Statura, l., stas; veličina; uzrast; tjelesna visina.

Status, l., stanje, sastavljanje; kakvoća, položaj; stališ; svojstvo.

Status quo, l. (... kvo), nepromijenjeno stanje, dosadanji položaj.

Status quo ante, l., u prvašnje stanje, kako je prije bilo.

Status quo in pejus, l., pogoršano prijašnje stanje.

Statut, l., zakon, poslovnik, pravilnik (nekoga društva ili zavoda).

Steeplechase, engl. (č. stipelčes), utrkivanje sa zaprekama (t. j. tko prvi dođe na metu, dotično do određenog visokog predmeta usprkos zapreka, koje imade kod bježanja da svlada).

Stenografija, gr., brzopis, skraćeno pismo.

Stentorski, veoma jako i snažno kričati, kako je Grk Stentor kod Troje, kad je 50 ljudi nadvikao. (Otuda to ime).

Stereografija, gr., crtanje predmeta na ravnini.

Stereometrija, gr., nauka o mjerenju tjelesa.

Stereoskop, gr., optička sprava, koja kroz povećalo daje od dvije jednake jednu plastičku sliku. (Mala panorama).

Stereotipno, gr., čvrsto stojeće; jednolično, stalno; nepromijenjeno izdanje knjige; čvrste štamparske ploče i njihovi otisci.

Sterilizrati, l., učiniti neplodnim, uništiti klice.

Sterilno, l., mršavo, neplodno, nerodno, jalovo; uzaludno.

Steerling, engleski novac. (Funta sterlinga oko 250—300 Dinara).

Stigma, gr., biljega, znak; žig; gornji dio pestića (kod biljke).

Stigmatizirati, žigosati, javno udarati.

Stil, l. (od stilus — značilo je isprvice držak, držalo, kojim su Rimljani pisali, a zatim i način pisanja t. j. izraz misli, znači i građevni stil ili slog. (Tako imamo jonski, gotski, rokoko, bizantinski slog itd.).

Stilet, tal., mali bodež u štapu.

Stilistika, l., nauka o načinu pisanja, ili o pismenom sastavku ili slogu.

Stipulacija, l., pogodba, ustanova, ugovor; obveza, koja je nastala obećanjem.

Stipulirati, l., ustanoviti, uglaviti, ugovoriti.

Stoički, gr., ravnodušno, postojano, čvrsto, hladno, mirno, strpljivo i junački podnositi nevolje. STOICI bili su grčki filozofi. Svojom su se naukom priklanjali cinicima, ali su ipak bili plemenitiji od ovih. Ćudoredna strogost bijaše njihovo obilježje, te su istu postavili za svrhu svake filozofije. Ime im dolazi od jedne dvorane gombalačke škole »STOA POIKILE« == šarena dvorana u Ateni, gdje su održali svoja predavanja. Temeljne im kreposti bijahu: razboritost, pravednost, hrabrost, umjerenost. Nauka o Bogu bijaše im panteistička i monistička (v. monizam). Utemeljitelj ove škole bijaše Zenon oko god. 308. pr. Kr.

Stomak, gr., želudac (ova se riječ rabi i kod Srba).

Stornirati, tal., razriješiti, dokinuti.

Storting, engl., skupština staleža u Švedskoj i Norveškoj (sabor).

Stout, engl. (č. staut), jako englesko pivo (Portersko pivo).

Straca, tal (p. strazza)), dnevnik za upis dohotka i potroška; kontrolna knjiga.

Strajkovati, v. strikovati.

Strangulirati, l., zadaviti, zagušiti (pomoću užeta, ali da se ne objesi).

Strapaca, tal. (p. strapazza), napor, umor, poteškoća.

Strategički, gr., vojnički; vještački znati voditi vojsku, da se postigne svrha.
Stratifikacija, l., slaganje u slojevima; sloj.
Strihnin, (p. strychnin), veoma jak otrov u prašku i tekućini.
Striktno, l., strikte, usko, tijesno; strogo, tačno.
Striktura, l., (p. strictura), stezanje, suzivanje ,(n. pr. želuca crijeva, dušnika, žilica itd.; da se bolest dalje ne širi, ili kalenje željeza); usijano gvožđe.
Strikovati, engl. (štrajkovati), kada radnici ostave posao u svrhu, da im se poboljšaju prilike.
Strofa, gr., kitica, pjesmica sastavljena od dva ili više stiha.
Strohmann, njem. (č. stroman), slamnati muž; podmetnik, posudnik, nepravi suprug; osoba, koja pred javnošću svojim imenom i svojom odgovornošću pokriva djelovanje i rad drugoga. Često se upotrebljava u trgovačkom i političkom životu. Odgovorni urednik političkih novina katkada je samo Strohmann, inače se zove i Sitzredaktor ili figurant, za kojim je sakrit pravi urednik.
Strugle for existence, engl. (č. stregl for egzistens), borba za opstanak.
Struktura, l., stroj, ustroj: sastav; gradnja; sklop; način sastava pojedinih dijelova ili odnošaj sastavljenih dijelova koje cijeline; zidovi.
Studija, l., trud, zamisao, učenje, gorljivost u nauku.
Stupidan, fr., tupoglav, glupav.
Styl, v. stil.
Sua sponte, dobrovoljno, svojevoljno od svoje strane.
Suaviter in modo, l., ljubazno, milo, blago u načinu (t. j. tko znade bez uzrujavanja dobro uraditi).
Subalterno, l., potčinjeno, podređeno, niže (osoblje).
Subaša, tur., upravitelj dobara. (U Srijemu poljar).
Sub auspiciis regis, l., pod okriljem kraljevim (promoviran).
Sub couvert, l. (č. kuvert), pod omotom, pokriveno, tajno.
Subjektivno, l., osobno, u vlastitom biću osnovano; što se tiče moga uvjerenja i osjećaja. V. objektivno.
Sub judice, l., pred sudom, još ne riješeno, pod parnicom.
Subordinacija, tal., podređenost, pokornost ,bezuvjetna pokornost, da se učini ono, što stariji zapovijeda.
Subreta, fr. (p. soubrette), sobarica, lukava komornica (u kazališnim komadima) u komedijama. U opereti je primadona.
Sub rosa, l. (č. roza), pod ružom t. j. pouzdano, povjerljivo, tajno.
Subsedit in locum pretii, l., ono što dolazi mjesto cijene koje stvari.
Subskribirati, l., upisati, udioničiti se, potpisati (na plaćanje).
Subskripcija, l., javno sabiranje prinosa u koju plemenitu svrhu; potpisivanje imena da-

rovatelja; potpisivanje za preuzeće dionica novoga poduzeća, ili nove emisije kod d. d.
Substanca, l., biće, bitnost, tvar; što je najbolje, jezgra; glavna sastojina neke stvari; suština.
Substitut, l., zamjenik.
Substituirati, l., zamjenjivati, zastupati, postaviti na čije mjesto.
Substitucija, l., zamjeništvo, zamjena.
Substrat, l., podloga, sloj; tvar, koja služi za podlogu ili osnovu pridodavajućih stvari.
Substrati, l., pokornici, koji leže licem okrenuti k zemlji.
Substrukcija, l., temelj, temelin. zidovi, podzemna gradnja.
Subsumirati, l., ubrojiti, uvrstiti među (nešto).
Subtilno, l., fino, tanko, drobno, nježno, rijetko; što brže djeluje (otrov); oštro (o osjetilima); vrlo vješto, okretno, oštroumno, lukavo, prepredeno.
Subtilnost, l., sposobnost čovjeka, da o tančinama govori, piše i raspravlja. Ostalo v. pod — subtilno.
Subvencija, l., pomoć, potpora; zemaljska potpora.
Subverzivno, l. (p. subverzivno), prevratno, buntovno, razorno.
Succès, fr. (č. sikse), uspjeh, posljedica.
Suficit, l., višak(prihoda, a deficit je manjak).
Sufler, fr. (p. soufleur), šaptalac.
Sufragan, l. (p. suffragan), član nekog svećeničkog kolegija, koji ima pravo glasa; nadbiskupu podređeni biskup; posvećeni biskup; posvećeni biskup-pomoćnik.
Sufragetkinje, fr. (č. engl. säfredžet), od suffrage, č. fr. siraž = izborni glas, glasanje; žene pobornice ženskoga prava glasa (u Engleskoj).
Sugerirati, l., nadahnuti, zavesti, navesti, nagovoriti, dati, ušapnuti, prišapnuti, duševno na nekoga uplivati, da se za njim povede, ili da se ne odluči na nešto; nekoga o nečem uvjeravati, da nešto jest, što nije i ne može biti.
Sugestija, l., utvaranje, utjecaj, duševni upliv na djelovanje odluke neke osobe; lakoća, kojom se stanoviti ljudi dadu zadojiti tuđim nazorima, raspoloženjima i činima. Najsavršenije uspije sugeriranje u hipnotičnom stanju. U ovakovom stanju je samosvjest sa svojim iskustvom i razborom potamnjela, pa sugerisana misao djeluje kao vlastita odluka (autosugestija), jer je ono, što je u hipnozi sugerirano, primljeno u normalnom, budnom stanju kao proživljeno i obnovljeno. Sugestija će jače djelovati kod čovjeka slabog živčanog sustava i dok je samosvijest slabija (n. pr. kod djece ispod 14. god.). SUGESTIONO USPAVANJE znatno pomaže u kirurgiji kod narkoze, jer treba manje narkotičnih sredstava, osobito kad je sugesti-

ja spojena sa hipnozom. V. hipnotizirati i somnambulizam.
Sui generis, l., svojevrstan, poseban, zaseban ili posebne vrsti ili načina.
Suite, fr. (č. siit — svita), pratnja, pratioci (visoke gospode ili zapovijedajućeg generala); znači i halabučna ludorija; dački dvoboj itd.
Sujet, fr. (č. siže), predmet, razlog povod, uzrok, sadržaj, jezgra (nekoga govora, pjesme); glavni smisao; znači i podređen, podvrgnut, odan, sklon.
Sukcesija, l., pridolazak, nasljedstvo.
Sukcesivno, l., polagano, pomalo, postepeno, jedno poslije drugoga.
Sukus, l. (p .succus), sok, jezgra, ono što je bitno.
Sumarno, l., ukupno, skupno, prema glavnom sadržaju.
Sumirati, l., sračunati, zbrojiti.
Summum jus — summa injuria, l., najveće, najstrože pravo jest često najveća nepravda.
Suo tempore, l., za svoga vremena, dok je bio živ; u svoje vrijeme.
Supe, fr. (p. soupé), večera (kasno u noći).
Superarbitracija, l., nadpregledba (po liječniku).
Superior, l., gornji, viši, bolji, odličniji, jači, stariji; nadstojnik (samostana).
Superioriteta, l., nadvlast, uzvišenost, premoć, pretežnost, prvenstvo, prevlast; nadstojništvo.
Supernaturalizam ili supranaturalizam, l., vrhunaravna ili objavljena vjera, koju je Bog objavio. Protivno je naturalizam. V. naturalizam.
Suplement, l., dopunidba, dopuna, dodatak; obrazovanost.
Suplenta, l., pomoćnik, zamjenik.
Suponirati, l., predpostaviti, misliti, bez prethodnih dokaza neku tvrdnju prigrliti kao istinitu.
Supozicija, l., pretpostava, slutnja; izmišljanje; podmetanje.
Supremacija, l., premoć, nadvlast, prvenstvo, vrhovna vlast.
Supstrat, v. substrat.
Suptilno, v. subtilno.
Surogat, l., primjesa; stvar, kojom se nešto nadomješćuje (n. pr. cikorija je surogat kavi), zamjena.
Suspektno, l., sumnjivo.
Suspendirati, l., dignuti, obustaviti na neko vrijeme (n. pr. od službe, dok se ne dovrši istraga).
Suteren, fr., podzemlje, podrum.
Suum cuique, l., svakomu svoje.
Suvenir, fr. (p. souvnir), spomen, uspomena, spomen knjiga.
Suveren, fr. (p. souverain), najviši, najveći; neograničen, nezavisan (vladalac); siguran lijek).
Suverenitet, fr. (p. souverain-tet), neodvisnost, neograničeno gospodstvo. Suverena vlast jest ona, koja nije nijednoj drugoj podložena. Suverenitet je svojstvo države, da je prema vani nezavisna, a unutra ima najveću vlast.

Suzeren, fr., vlastelin, koji ima kmetove; nadlenski gospodar.
Suzereniteta, fr., nadlenstvo; skup prava suverenske države nad polusuverenskom. N. pr. (bivši) sultan, kao turski car je suveren, a kao nadlenski gospodar nad Bugarskom bio je suzeren.
Svita, fr., v. suite.
Sylpha, gr. (č. silfa), vila, duh.

Š

Što ne nalaziš pod »Š«, traži pod »C« i »S«.

Šablona, njem., obrazac, ogled risarski; slikarski ili građevni uzorak, muštra; kalup, tvorilo; izrezani uzorak od papira ili daščice za priugotavljanje uzoraka.
Šamar, tur., pljuska, ćuška.
Šambr, v. chambre.
Šampion, fr., borac od zanata, prvak u svojoj vještini.
Šampinjon, fr. (champignon), vrst dobrih pečurki, (vrganji).
Šansa, fr. (p. chance i šans), sreća, slučaj; izgled, mogućnost.
Šansoneta, fr. (p. chansonetta), prije lirička, danas pučka mala pjesmica frivolnoga ili šaljivog sadržaja sa više kitica.
Šantantno, fr., što se lako pjeva.
Šanžirati, fr., izmijeniti, sakriti; jednu stvar u drugu pretvoriti (kao kod čarobije).
Šarlatan, fr. (p. charlatan), prodavalac lijekova na sajmovima, maminovac, hvalisavac, lažitorba, koji opsjenjuje svijet, dvoličnjak.
Šarada, v .charada.
Šarm, fr. (p. charm), čar, dražest, milina.
Šarmantan, fr. (p. charmantan), krasan, dražestan; ljubak, ljubezan; darežljiv.
Šarpija, fr. (p. charpie), čiha, svilača, rasčupkano, iščihano platno za obvezivanje rana.
Šef, fr. (p. chef), glava, poglavica, poglavar, upravitelj ureda, načelnik, gospodar.
Šema, gr. (p. schema), držanje, lik; primjerak nacrta, obrasca; prikazanje koje poslovnice u znakovima.
Šematizam, fr., iskaz činovnika; državni kalendar.
Šeik, arab., glavar arapske porodice.
Šek, v. cheque.
Šerbe, tur., slatko piće, (slador s vodom).
Šeriat, tur., muslimansko vjersko pravo i propisi (kanoni).
Šiber, njem., špekulant sa valutama.
Šifra, fr. (p. chifraa), brojka; tajno pismo, tajni znak, monogram.
Šifrirano, fr., brojevima označeno, tajnim pismenom napisano, tajno pismo sa znacima.
Šik, fr. (p. chic), pristalost, ukus, nošnja po modi.

Šikana, fr. (p. chicane), izvrtanje, izopačivanje zakona; zatezanje pravnoga postupka; svađa, spor bez razloga; progon.
Šikanirati, zatezati pravni postupak, nekomu ni za što nametnuti parnicu, praviti kome poteškoće; zadjevati, zadirkivati, srditi, dražiti koga; prepirati se ni za što, progoniti koga.
Šimera, v., chimere.
Šizma, gr. (p. schismaa), cijepnje, razdor, rastava, raskol, razdvoj. (Osobito u pogledu jedinstva crkve uslijed izbora više crkvenih poglavara. Š i z m a t i c i = raskolnici).
Škandalozno, v. skandalozno.
Škica, njem. (p. skizze), prvi potezi (nekog lika); nacrtak, crtica.
Školasticizam, l., filozofija srednjega vijeka ili ona filozofsko-teološka struja, koja je svu svoju nauku crkvenu i svjetovnu osnivala na sv. pismu i spisima sv. otaca, te na idejama starih pisaca imenito Aristotela. Školasticizam je htio da dovede u sklad vjeru i znanost V. humanizaam.
Šlahta, polj., niže poljsko plemstvo.
Šlendrijan, njem. (p. Schlendrian), stara zla navada i običaj, znači biti površan u poslu.
Šlif, njem. (p. schlief), obrus; uglađeno ponašanje.
Šofer, v. chauffeur.
Šoviniste, fr., su ljudi, koji bi rado bili više nego jesu, te koji za sebe i svoju domovinu traže na račun drugoga više, nego li im po pravu pripada; zaneseni i pretjerani patriote na štetu drugoga naroda. (Prozvano po Chauvinu = Šovenu, smiješnom junaku i fanatičnom štovatelju Napoleona I.
Šovinizam, fr. (p. schauvinisam), strastan ili žestoki politički i narodni ponos, pretjerano rodoljublje.
Španjolska sela, to je fraza, kad nekomu nije nešto poznato, onda mu se u šali kaže, da su to za njega španjolska sela (kojih tobože ne pozna).
Šporadički, v. sporadički.
Šprengovati, njem., rasprsnuti, razvaliti, razbiti; odnijeti ili dobiti banku (n. pr. na kartanju).
Špurius, l., nepravi; nezakonito dijete, kopile, polutan. Š p u r i a, nezakonita kći; znači i — hoće mu se, ili — imadu volju (da ide n. pr. u krčmu); naslučivanje.
Štafeta, v. estafeta.
Štatut, v. statut.
Štatuirati, l., postaviti, utvrditi, narediti, prema štatutu.
Štil, v. stil.
Štimung, njem., ugađanje, raspoloženje, udešavanje, slaganje, priprave za nešto.
Štipulacija, v. stipulacija.
Štrajkovati, v. strikovati.
Štram, napeti stav i kod vojnika prema propisima.
Štreber, njem., pregavac, gramzilac, laskavac, koji teži za čašću; puzi, da dođe naprijed, te je pripravan učiniti nešto i protiv svoje savjesti, samo da postigne svoj cilj. Neki znameniti njem. pisac kaže, da je »štreber« kao čovjek, koji se uspinje po ljestvama. Najprije hvata prečage rukama, onda po njima gazi nogama. Tako štreber radi s ljudima.

Štroman, v. strohman.
Šund, njem. (p. Schund), smet, izmet.

T

Tabelarno, l., skrižaljivo, prema skrižaljci; u obliku tablice.
Tabes, fr. i l., ginuće; nemoć; trulost; prelazna bolest.
Tabes dorsalis, l., sušenje hrptenjače kao posljedica sifilisa.
Table d'hote, fr. (č. tbal d'ot), zajednički objed (u gostioni).
Tableau, fr. (č. tablo), slika, ploča, tabla (školska); crna ploča za oglase; popis; živa slika,koja je u grupi i nešto prikazuje. (Kaže se tako, kad se nekomu dogodilo nešto protivna, nego li je očekivao; iznenađenje).
Tabletta, fr., pisaća ploča; komadić ženskoga ručnoga rada na platnu.
Tabula rasa, l., prazna glatka ploča; neispisani list. (Takove ploče od voska su imali stari Rimljani, na koje su sa zašiljenim držalom pisali, a drugim plosnatim krajem držala izgladili bi opet ploče (pismo). U prenesenom smislu znači posvemašnji preokret dosadašnjeg stanja, ili kad se neki posao izjalovio, te je ostalo pri starom).
Tacite, l., mučke, tiho, šuteć, tajno, neopaženo.
Taedium, l. (č. tedium), gađenje, dodijavanje, dosada, zlovolja.
Tajfuni, kin., su najstrahovitiji vjetrovi, vihrovi, orkani u vrućem pojasu i u kitajskim morima. U političkom smislu znači opasnost, vrtlog.
Taksa, l., pristojba, namet.
Taksametar, gr., sprava, što pokazuje pristojbu za vožnju. Auto sa takvom spravom.
Taksirati, l., procijenjivati, ocijenjivati.
Takt, njem., fin, nježan, i siguran postupak u ponašanju i općenju; mjera, kojom se brzinom ima komad svirati ili pjevati.
Taktika, gr., ratna vještina, nauka o postupanju i kretanju vojske, vješto vođena politika.
Talija, gr. (p. Thalia), muza glume (kazališta). V. muza i thalija.
Talisman, arap., čarobna slika, čarolija; amajlija (kod Turaka u mošeji služeći svećenik). V. amulet.
Talmi-zlato, što izgleda kao zlato, ali nije; patvoreno zlato. T a l m i - p a t r i o t a — samo na riječima patriota. Tallois tvorničar u Parizu pravio je nakite od mješavine bakra, cina, i cinka, te ih je prevukao zlatom. Po njemu dolazi to ime »Talmi«.
Talmud, hebr., zakonsko-vjerska knjiga Židova, ili knjiga,

koja uči o vjeri i morala Židova; sveto pismo (po tradiciji Mojsijeve knjige).

Talon, fr., peta; ono što ostane kad se odreže kupon, ili privjesak na kuponu.

Talumbas — Talambas, tur., bubnjić.

Taman, tur., (tamam), istom baš, upravo, potpuno.

Tampon država, v. etat tampon.

Tandem, aliquando, l. (č. .... alikvando), jedva jednom, teda negda, dakle ipak?

Tandler, njem., staretinar, starežar, prodavalac stare robe (stare krame).

Tangenta, l., dirnica; crta, koja dira kružnicu izvana. Stanoviti prinos iz koje blagajne; svota, koja otpada za pokriće nekih troškova.

Tangirati, l., dodirivati.

Tankovi, engl., jurišna kola; oklopni auto (ratni).

Tantalove muke, Tantal, sin boga Zeusa (grčkoga), bio je bogat i jer je sagriješio, baciše ga bogovi u podzemni svijet (Tartar). Tu je stajao u vodi i oko brade mu valovi pljuskali, a žeđa ga mori. Kolikogod puta bi se vinuo za vodom, voda bi mu uzmakla. Bio je gladan, a oko njega i nad glavom krasno voće. I kad bi se rukom mašio za njim, vjetar bi mu grane odnio. Povrh tega visjela nad njim pećina, kao da će se svakim časom na nj srušiti.

Tantiema, fr., dio, nagrada od dobitka kod kojega poduzeća, koji se isplaćuje članovima društva ili funkcionarima kod razdiobe dobitka.

Tapet, l., naprvo nešto doći, na površinu, na red; u pretres iznijeti, što; prostirač.

Tara, tal., odbitak; težina sanduka, ili težina opreme, u kojoj je neka roba.

Tartaros, gr., podzemni zatvor. V. tantalove muke.

Tartuf, fr. (č. tartif), škrtac, licemjerac, pritajeni lopov, (glavna osoba jedne znamenite vesele igre od Moliera).

Tartuferija, fr. (č. tartiferija), licemjerstvo.

Tauromahija, l. i gr., borba s bikovima.

Tautologija, gr., nepotrebno ponavljanje iste stvari, ili kad se isto po dva ili više puta kaže istim ili različitim riječima. (N. pr.: Ja se bojim i strah me je).

Teama, gr. (p. theama), gluma, drama, igrokaz.

Teatralno, gr., teatarski, kazališno, pozorišno, glumački; visoko; prenavljajuće.

Te Deum laudamus, l., Tebe Boga hvalimo.

Tehnika, gr., visoka škola za inžinirsku struku; ustrojstvo neke radnje bilo književne ili mehaničke (strojarske); izvježbanje.

Tehnologija, gr., nauka o umjetnom izdjelavanju prirodnih proizvoda; tumačenje strukovnih izraza.

Teint, fr. (č. ten), boja lica; boja.

Teista, gr. (p. theista), koji vjeruje u Boga bez obzira na inu objavu Božju ili sv. pismo. V. deista.

Teizam, gr. (p. theizam, theismus), vjerovanje ili nauka, da jest Bog, bez da ovo vjerovanje potječe od objave sv. pisma. Teizam pomišlja Boga kao biće transcendentalno ili biće vrhunaravno.

Tekst, l., podloga, predmet, izvornik, glavno pismo; sadržaj nekoga pisma; riječi k nekoj pjesmi.

Tekstilno, l., tkalački; što se može presti i tkati.

Tektonika, gr., nauka o graditeljstvu; umjetnički izrađene slikarije na suđu ili oruđu od drva, kovine ili kamena; t. j. vještina, kojom su te slikarije na umjetni način izrađene.

Telal, tur., glasnik.

Telefon, gr. (p. telephon), sprava, kojom se na daleko s nekim govoriti može. Osniva se na elektrici.

Telepatija, gr., prenašanje misli, djelovanje misli u daljinu. Kad netko sanja o onom, što ga je duševno uznemirilo i da se to obistini, što je sanjao. Ili kad netko u snu nešto vidi, što se u istinu zbilo, ili se zbilo kasnije, ili u isti čas, kada se sanjalo. Pogađanje tuđih misli.

Teleskop, gr., zvjezdozor; dalekozor za motrenje zvijezda.

Tema, gr. (p. thema), zadatak, predmet, stvar, koju treba raspraviti ili raspravljati.

Temperamenti, l., su individualne (osebujne) razlike ljudi svedene u stanovite kategorije. Ili temperamenat je ustroj ćudi, narav, ili vanjsko obilježje čovječjega života, koje se prikazuje posebnim načinom. On je ili prirođen ili prisvojen. Obično se navađaju četiri temperamenta i to: F l e g m a t i k, (po sluzi) jest ravnodušan — bez ideala, bez mladenačkog žara i poleta; boji se napora, te najvoli u lijenosti i besposlici provoditi dane svog života. On se za ništa ne zanima, ne voli ni da čita. (Nu imade i dobrih flegmatika). — K o l e r i k, (po žutoj žući), ima muževnu ćud. Ima energiju za rad; stavlja si pred oči visoki cilj i radi neumorno, da taj cilj postigne. Ako se oduševi za dobru stvar, tada se mogu od njega očekivati velika djela. Kolerici su pravi ljudi od rada. — M e l a n k o l i k, (po crnoj žući), je izoliran na samoga sebe. Uvrijedljiv je, ali druge rado prezire. On nije nikada posve zadovoljan. Uvijek nešto traži, ali ne nalazi što traži. Sjetan je, te živi najviše u maštanju, zato je brz na osobite i ekstremne nazore, koje mu je teško izbiti iz glave. Uvrijeđen, teško se izmiri i teži za osvetom. Melankolija tjera u samoću. V. melankolija. — S a n g v i n i k (po krvi), lakoumnik. On je bogato obdaren duševnim i tjelesnim dobrima, ali lakoumno naskoro zaboravi na ozbiljnost. Baca se na uživanje, te s lakoumnim drugovima rasiplje imetak. Gubi talenat i životnu snagu, volju za rad i tako pada konačno na prosjački štap. Naravno da se ne može uzeti tako strogo

ova karakteristika za svakoga.

Temperatura, l., stupnjevi topline i zime.

Temperirano, l., umjereno, ublaženo, razložno, srednje (toplo).

Tempi passati, tal., bilo pa prošlo; prošla vremena.

Tempo, tal., mjera vremena (brzine) kod glazbe; mah, prema kojem treba pojedine komade svirati.

Temporalija, l., svjetovni dohoci svećenstva.

Temporalno, l., vremenito, časovito, kratkotrajno.

Tempora mutantur, et nos in illis, l., vremena se mijenjaju, pa i mi s njima.

Tempora si fuerint nubila, solus eris, l., ako se vremena naoblače, bit ćeš sam; (ako nastanu žalosna vremena, ako se prilike okrenu, bit ćeš sam, svi će te ostaviti, bit će ti naopako).

Tempori parendum, l., vremenu vremenu se valja pokoriti.

Tendenca (tedencija), l., naum, namjera, težnja, određeni smjer, cilj, pohlepa za ciljem, svrha.

Tendenciozno, namjerno, sa nakanom (može biti dobrom i zlom nakanom).

Tender, engl., lađa, koja prati velike bojne lađe; posuda; (vagon) za ugljen i vodu kod željeznica.

Tenor, tal., visoki muški glas, koji vodi. (U prenesenom smislu znači ono, što je prvo i glavno).

Tentacija, l., napast, iskušavanje, želja.

Teogamija, gr. (p. theogamia), ženidba bogova; svadbena pjesma bogovima.

Teogonija, gr. (p. theogonia), nauka o postanku bogova; rodoslovlje starih bogova.

Teokracija, gr, (p. theokratia), božje gospodstvo; (vladanje svećenika ili kralja kao namjesnika Božjeg; ili vladanje svećenika kao neposrednog sluge ili zamjenika Božjeg); gdje imade svećenik kao namjesnik Božji vrhovnu vlast.

Teolog, gr., (p. theolog), bogoslov, učitelj bogoslovnih nauka.

Teorem, gr., nešto što se istražuje; istraživanjem nađen poučak; pravilo o umjetnosti ili znanosti.

Teorija, gr., umno posmatranje;razmatranje, znanstvena spoznaja, naučno mišljenje; znanstvena nauka, koja još nije, ili se ne da praktički izvesti, što postoji samo u mišljenju).

Teozofija, gr. (p. theosofia) = mudrost božja), je smjesa nauka starih mita (V. mitologija), naročito indijskih, sa primjesama kršćanstva. Nauku ovu osnovala je Jelena Petrovna de Hahn zajedno sa američkim novinarom Henrikom Steel - Olcott u New-Yorku god. 1875. Glavno sjedište je danas u Adyru kod Madrasa (Indija). Danas je na čelu ove nauke Ana Besant rođ. Wood, a glavna sekretarica je holandijska spisateljica gđa. M. C. Dijkgraf. Ova nauka se raspada već u više sekta. Glavna je A n t r o p o z o f i z a m, komu je otac Rudolf Steiner. Ova nauka ima panteističko shvaćanje božanstva. Govori o ponovnom utjelovljenju čovjeka (reinkarnacija) tako dugo, dok ne dođe do savršenstva, dok se može stopiti sa božanstvom. Kako čovjek živi, o tom ovisi njegova budućnost poslije smrti (po Budhi). Nadalje govori da su sve vjere dobre za svoje vrijeme, a sve su nesavršene. Gotovo u svakoj vjeri, počevši od Budhe do katolicizma, bila je tajna. Te će tajne sada da otkrije teozofizam i nj'ma preobraz'ti svijet. Teozofizam ima da nastavi, gdje je kršćanstvo prestalo, t. j. on imade da kršćansku ljubav prema bližnjemu ostvari. U to ime imade da se ponovno utjelovi Mesija u K r i š n a m u r t i j u, koji je već došao. Porijetlom je iz Indije, gdje ga je otkrila Ana Besant i dala ga uzgojiti u Engleskoj i Francuskoj, te sada s njim putuje po svijetu i predstavlja ga kao Mesiju.

Terapija, gr. (p. therapija), liječenje, praktično liječenje; vješto postupanje s bolesnikom, praktična vještina u liječenju.

Terasa, fr. (p. terrasse), ravan krov za sunčanje ili odmaranje; trijem, zatavanak; uzvisito i odozgor pljosnato zemljište; gumno; stepenica.

Tereventa, tal., pijančevanje.

Teritorij, l., tlo, vlast, okoliš, kotar, područje.

Terme, fr., međašno kamenje.

Terme, gr., (p. therme), topli izvori, toplice; boce gdje se voda ili čaj dugo topao drži.

Termin, l., stanovito razdoblje, određeno vrijeme; rok.

Terminacija, l., svršetak, kraj, dočetak; omeđivanje; razmeđivanje.

Terminirati, l., omeđiti; obilježiti, stezati, rasuditi; zaključiti; odrediti rok.

Terminologija, lat. i gr., nazivlje, tehničko ili umjetno nazivlje (riječi), pojedinih predmeta neke struke; skup stručnih izraza ili riječi, kojima se služi neki pisac.

Termiti, l., veliki bijeli mravi; crv rastočnik.

Termometar, gr., toplomjer.

Terra, l., (č. tera), zemlja.

Terrain, fr., (č. teren), zemljište, tlo, prostor, okoliš.

Terra incognita, l. (č. tera inkognita), nepoznata zemlja.

Terror, l., strah; plašenje, zastrašivanjem vladati.

Terrorizam, l., strahovlada, strahovanje, gdje se strahom netko ušutkuje.

Tertium non datur, l. (č. tercium), treće ne postoji.

Terzija, tur., krojač.

Tesaurisati, l., nagomilati.

Testimonium paupertatis, l., svjedodžba siromaštva (može se misliti i glupost ili duševno siromaštvo).

Tetanus, gr., napetost, tvrdokornost; utrnulost, ukočenost.

Tetovirati, ili tatonirati, polinezijska riječ — znači izbockati kožu na živu čovjeku, te raznim bojama praviti slike pod kožom, što se više neda

odstraniti. Najviše prave to mornari.
Tetouni, jedno bivše starogermansko pleme.
Teza, gr. (p. theza), zasada; stavak, zadatak, mišljenje, koje treba tek dokazati.
Thalija, gr., (č. talija), jedna od onih 9 zaštitnica, a znači »cvatuća«, kazališna muza. V. muza.
Theista, v. teista.
Thema, v. tema.
Thema probandi, l., zadatak, predmet, koji se ima dokazati.
Theokracija, v. teokracija.
Theosof, v teozof.
Tiara, gr., papinska kruna.
Timbre, fr. (č. tembr), zvek, biljeg; marka (poštanska); žig; zvono, zvuk; boja glasa n. pr. metalni zvonki ili taman glas.
Timor, pečina, kamenjak, stjenjak.
Tinktura, l., tekućina izvadena iz biljke kuhanjem istih, koja se rabi za bojadisanje lijekova; plod biljke ili sama biljka u alkoholu kao lijek.
Tipično, gr. (p. typično), značajno, primjerno, osebujno, nešto što unaprijed, u buduće prikazuje. V. typ.
Tip, v. typ.
Tirada, fr., bogat izlijev riječi; poduži govor; nadut, prazan govor.
Tiran, v. tyran.
Titani, bijahu po grčkoj mitologiji djeca boga Uranosa i božice Gee (p. Gäa). (bilo je 6 muških i 6 ženskih), koja su po nagovoru božice Gee srušila s prijestolja oca Uranosa i postavila na nj brata si Kronosa. Ovoga opet sruši njegov sin Zeus, s kojim se jedan dio braće složio, dok su ostali nakon žestoke borbe svladani i bačeni u Tartaros (podzemni zatvor). Otudad olazi izraz »titanska borba« ili očajna borba poput Titana. V. Tantalove muke.
Titulus, l., titula, napis, naslov, čast.
Toaleta, v. toiletta.
Toast, engl. (č. töst = test), dolazi od tostus ili fr. toustee, a znači prženi kruh kod zdravice. (Prženi kruh ili narezana žemička se metne u času kod napitnice i pošto su iz iste čaše svi naokolo pili, pojede taj kruh onaj, koji je nazdravljen t. j. u čije se zdravlje pilo. Kao naš »vanderček«.
To be ortonot be, engl., (č. tö bi artonat bi), biti ili ne biti.
Toscin, fr. (č. toksen), zvonjenje na buku, larmu; uzbunu.
Toga, l., duga bijela haljina, koju su nosili stari Rimljani; dugački plašt, prostrana vunena kabanica. V. kandidirati.
Toiletta, fr. (č. toaleta), nošnja, što na komu stoji; što treba za žensko kićenje; tako se zove i samo odijelo. (Načiniti toaletu ili obući, urediti se).
Tolerancija, l., snošljivost, podnosljivost.
Tolerari posse, l., može se trpjeti; može se šuteć podnijeti.
Ton, gr., napetost sile; glas, zvuk; način ponašanja.

Tonzura, l., podstriženje, obrijanje glave na tjemenu katoličkih svećenika kod zaredenja.
Topografija, gr., potanki opis nekoga kraja, zemlje, mjesta ili grada.
Topuz, buzdovan.
Torero ili **toreador**, šp., glavni borac s bikovima. Pikadori su okonjeni, te draže bika dugim kopljem. V. toros.
Toros bravos, šp., borbe s bikovima. Bikove za borbu uzgajaju pastiri u divljoj slobodi gorskih pašnjaka Španije. Borci se zovu »ESPADOS« i »MATADORES«. Iza njih idu u areni »PICADORES« pomagaći na okopljenom konju sa kopljem u ruci. »PEONES« draže bika crvenim suknom, dok ga oslabe da mu može t o r e r o ili matador urinuti mač u srce. Bik se par sati prije borbe zatvori u tamnom prostoru. Kada izade u arenu zaslijepljen svijetlom i zbunjen bukom sa tribina, ogledava se, te spazi »poenes« i navali srdito na njih. To je prvi čin; drugi je kad matador zabode u zatiljak (ili pod vrat) štapove sa željeznim oštricama.
Torpedo, torpedo-razbijač, ili kontra-torpiljarka, jer je ratni brod naoružan topovima i torpedima. Torpedo je nalik na smotku dugu 5.4 mt., a u promjeru 0.45 mt., i težak 491 kg., te stoji oko 10.400 kruna (prije rata). Torpedo je jedan od najsavršenijih mehanizma (strojeva). To je kao živo biće. Treba ga samo baciti u vodu, dati mu smjer i on se silnom brzinom sam kreće i to u dubini, koja mu se dade. Dođe li do neprijateljskog broda, udari u nj, eksplodira, te ga probuši 3—4 mt. naokolo. Izumilac torpeda engleski inžinjer Whitehead.
Tortura, l., muka, mučilo, škripac; sudbeno mučenje (da se krivac prinudi na priznanje).
Torzo, tal., otupljeno; trup, tijelo, nijeme štatue.
Torzotičan, tal., nakazan.
Totalizator, fr. (p. totalisateur), vrst oklade kod konjskih utrka.
Totalizirati, fr., zbrojiti, u jednu cjelinu, spraviti.
Totalno, l., potpuno, posvema, do kraja.
Toto titulo, l., s potpunim naslovom.
Totum factum, l. (č. faktum = faktotum), koji sve vodi, čini, pokreće; vođa.
Toura, fr. (č. tura), ophodnja; hod; okrug; ići oko nečega, šetnja, put, red.
Tourista, fr. (č. turista), putnik, koji putuje obično po brijegovima, (više od zabave); planinar.
Tout a coup, fr. (č. tu a ku), najedamput, u isti mah.
Tout comme chez nous, fr. (č. tu kom še nu), čisto posvema tako kao kod nas.
Tout la monde et son pere, fr. (č. tu la monde et son per), da zadovolji što se kaže, čitavom svijetu.
Tout prix, fr. (č. tu pri = A tout prix), pod svaku cijenu, pošto poto.

Trabant, t., sprovađatelj, sprovodilac (zvijezde); naoružani tjelesni stražar; vojnik, pratilac.
Tracé, fr., (č. trase), nacrt.
Tracirati, fr. (č. trasirati), obilježiti, označiti, praviti nacrt, nacrtati (na pr. pravac, kuda će prolaziti željeznica); iskolčenje stanovite linije.
Trač, njem., (p. tratsch), klepetanje, brbljanje, klevetanje, laž.
Tradicija, l., usmena predaja, od usta do usta; stari običaj.
Tragedija, gr., kobni događaj. Tragedija je dramatsko prikazivanje cjelovite, ozbiljne i znamenite radnje, u kojoj gledamo glavnoga junaka, kako u ozbiljnoj borbi proti neprijateljske sile, razvijajući snagu i slobodnu volju, duševno pobjeđuje, a tjelesno strada. U zadnjem činu obično glavni junak žalosno (tragično) svrši t. j. padne na pr. u dvoboju, zaglavi u zatvoru, ili ga potajno ubiju itd. Ima li u tragediji i šale, zove se tragikomedija. V. drama.
Tragično, gr., žalosno, tužno, kobno.
Tragikomično, gr., žalosno i smiješno, u isti mah.
Train, fr. (č. tren), hod (konja); pratnja, pratioci, provod s topovima, ratna prtljaga; vlak; vojnici, koji voze municiju.
Training, fr. (č. trening), tjelesno vježbanje, v. treniranje.
Trait d'union, fr. (č. tre dinjon), vezica (što nešto spaja).
Traitirati, fr. (č. tretirati), raspravljati, ugovarati, baviti, postupati; počastiti, predbaciti.
Transakcija, l., pogodba, izjednačenje, dogovor, ugovor, nagoda, izravnanje neke pravde.
Transferirati, l., preseliti, prenijeti, premijestiti.
Transformirati, l., pretvoriti, preobratiti, preobraziti.
Transcendentalno, l., s one strane, preko granice; onaj svijet; preko dokučivosti nekih pojmova, t. j. ono, što ndilazi moć našega zdravoga razuma ili mišljenja; nadmoćno, više misli, koje prelaze obično iskustvo, što dolazi iz čistoga razuma.
Transigirati, l., raspravljati, dogovarati se usmeno ili pismeno o potrebama; prijateljski se nagoditi, složiti.
Transitivno, l., prelazno.
Transitna (tranzitna) roba, l., koja se prevozi kroz neku tuđu državu.
Transkripcija, l., prijepis, prijenos vlasništva na nekoga; prepisivanje.
Trans Litava, preko Litave, s one strane Litave t. j. ugarska polovica bivše Austrije. (Rijeka Litava je međašnja riječica između bivše Dolnje Austrije i Ugarske).
Transparent, fr., prozrak, prozirna slika (obično od papira uljem namazanog, što se rabi kod svečanih rasvjeta).
Transparirati, l., problistati, prosinuti; odbijati protivnika, braniti se protiv navale protivnika.

Transport, l., prijenos, prijevoz, pošiljka, oprema.
Transubstancija, l. (metafizički izraz), bit jedne stvari pretvori se u bit druge stvari, dok vanjske prilike ostanu iste. (Na pr. vino i kruh u tijelo i krv Isusa).
Tranzitna, v. transitna.
Trapezarija, rus., blagovaonica (reflektorij, restauracija).
Trapista, samostanac, redovnik najstrožijega reda, u kom je svaki govor (razgovor) zabranjen osim u nuždi sa posebnom dozvolom.
Trasiranje, v. traciranje.
Trassirati, tal., mjenicu povući ili ju na nekoga prenijeti; Trasant = izdavatelj mjenice; novac do zadnjeg filira povući.
Traverza, fr., prečka, poprječno drvo ili željezo (greda), koja spaja zidove.
Travestirati, tal., maskirati, preobući; preudesiti ozbiljnu pjesmu u šaljivu tako, da se mijenja pjesnički oblik, a zadržava sadržaj.
Trema, l., strah, drhtanje, uzrujanost pri javnom nastupu (u kazalištu, koncertu, itd).
Tremolo, tal., potresanje glasom (ćurlik).
Trenirati, fr. (p. trainirati), vježbati se (na pr. u hodu); trenirati živce, da su se priučili na prasak, navikivati se na nešto. V. training.
Tres faciunt collegium, l. (č. kolegium) trojica čine društvo.
Tresor, fr., soba za blago; blagajna, zaključano odijeljenje blagajne.
Tretirati, v. traitirati.
Triangula, l., trokut pri glazbi (kao glazbalo).
Trias-trijas, gr., trobojka, trojedinstvo, trojstvo, trojednost, tri broja.
Tribina, v. tribuna.
Tribun, l., pučki govornik, pučki vođa (demagog) kod Rimljana).
Tribuna, fr. (č. tribina), govornica, govornička stolica, uzvišeno mjesto.
Tribunal, l., sudište, sud.
Tribut, l., i fr. (č. tribi), danak, porez.
Trick, engl., (č. trik), umjetni mašaj,grabac; umjetno hvatanje; kad se hoće nešto varkom ili himbom dobiti; majstorija; znači i u kartaškoj igri zvanoj »vhist« svaki »štih« poslije šestoga. V. knif.
T r i k, fr. (p. truc)), znači stroj za mijenjanje dekoracija na pozornici; majstorija; vještina, obmama, teretna kola.
T r i k, fr. (p. trique), znači batina; T r u c, engl., (troc fr., č. trok), trgovina; mijenjanje stvar za stvar.
Trienij, trienium, l., troljeće, trogodišnja perijoda.
Trigonometrija, gr., trokutomjerstvo (dio matematike, gdje se pomoću jednog ili dva kuta u trokutu traži drugi ili treći kut.
Trik, v. trick.
Trikolora, fr. (p. tricolora), trobojnica (narodna).
Trikot, fr. (č. triko), lagana svilena il pamučna (virkana), tkanina za košulje ili ga-

će — što posvema pristane po tijelu.
Triljer, fr. (p. triller), ćurlik (kod pjevanja).
Triple ententa, fr. (č. tripl antanta), trojni sporazum (triju vlasti).
Triplika, l., odgovor na drugi odgovor (dupliku).
Triptihon, gr. (p. triptychon), pisaća ploča (od 3 lista); slika u tri djela.
Triumf, l., pobjedna slava, radost, veselje; vrhunac slave, svečanosti.
Triumvirat, l., vlada trojice.
Trivialno, l., suviše prosto, jednostavno, ispremlaćeno, svakomu poznato, zastarjelo, otrcano, uličnjačko.
Troador, v. trovator.
Trofeji, l., skup oružja (ratnog ili lovačkog).
Trojka, ruska kola s tri konja.
Tropski, gr., pod žarkim podnebljem. Oko ekvatora (polutnika) nema dana bez kiše. Prije podne padne silna kiša s olujom i grmljavinom, pred večer se opet razvedri. To biva svaki dan redovito. Ta se kiša zove tropska kiša. Najviše kiše padne na ekvator. Tropska vrućina, ako se temperatura digne nad 30°. Tamo se laglje vrućina podnaša, jer je zrak suh.
Trotoar, fr. (p. trottoir), pločnik, nogostup, uzvišeni potaracani put, za pješake pred kućama.
Trovator, tal., (šp troador), putujući pjevač u Francuskoj u srednjem vijeku. Takovi pjevači zvahu se u Engleskoj »Bardi«, u Danskoj, Švedskoj i Norveškoj — «Skaldi«, u Talijanskoj «Trubaduri«, u Njemačkoj «Nibelungi«, koji su pjevali balade po dvorovima. V. trubadur.
Trubadur, (fr. p. troubadour). U XIII. vijeku počela se na zapadu razvijati književnost. Tu su zaorile prve narodne pjesme, koje su pjevali trubaduri i «jongleuri« — džongleri. (Ovi potonji su pjevanje trubadura na harfi i citri pratili). Prvi trubadur bio je grof Vilim od Poitiersa oko godine 1087.—1127. Do danas se nabrojilo do 200 trubadura. Trubadur je bio najmilija ličnost gospodi u njihovim kulama. Pa i sami vladari se nijesu sramili toga posla (engl. kralj Rikard i Fridrich Barbarosa). Svaki trubadur je imao svoju gospođu, koju je u pjesmi slavio. Često nije ni poznavao toga svoga ideala. S vremenom su im pjesme postajale sve nemoralnije tako, da ovo pjesništvo nije donijelo ploda, koji se očekivao. Sva je zasluga tih trubadura, da su razvili lirsko pjesništvo i da su prvi počeli udarati u narodnu žicu. V. trovator.
Truck, v. trick.
Trust, engl., (č. tröst), znači pouzdanje, ujedinjenje, udruga: veći broj samostalnih poduzeća pod zajedničkom upravom u svrhu regulirania odnošaja između ponude i potražnje kod proizvodnje neke robe. Danas znači ono, što u njemačkoj «Ring« t. j. koncentraciju glavnice i time monopolizaciju industrije

(da bude sva trgovina u njihovim rukama).
Tuberkuloza, l., sušica.
Tu l'as voulu, fr. (č. ti la vul), ti si tako htio ili, što si jesi skuhao, to jedi.
Tumbe, tur., naopako, obrnuto.
Tumba, l., grob, nadgrobni spomenik; crnim plaštem pokriveni prazni lijes kod službe Božje za pokojnikom; katafalk.
Tumulti, l., buka, graja, gungula, metež; žurba.
Tumultuant, l., vikač; nemirnjak, nezadovoljnik, koji pravi graju, koji draži na bunu, buku.
Tura, v. toura.
Turban, tur., čim si Turci glave omataju.
Turbina, tal., kotač, koji pokreće voda, koja sa stanovite visine na nj pada (mlin na čigre).
Turbulentno, l., nemirno, bučno, pomamno, silno, goropadno.
Turf, engl. (č. terf), trkalište (za konjsku utrku).
Turista, v. tourista.
Turneja, fr. (p. tournée), oblazak, putovanje; pregledanje; izlet u naučne svrhe po mjestima ili gradovima; gostovanje pjevača po gradovima, gdje daje koncerte itd.
Turnir, (turnei), viteška igra, boj s kopljem u srednjem vijeku. Tourne fr. (č. turne), natjecanje u igri šahovskoj, športskoj itd.).
Turnus, l., poslovni tečaj; red; obrtanje; okretanje tla stanovitim redom.
Tuš, fr. sudar; crnilo; svirka poslije zdravice.
Typograf, gr. (č. tipograf), slagar.
Typus, gr. (č. tipus, tip), vrst, otisak, oblik; utisak u meku masu; biljeg, pralik, primjer, uzor, slika; temeljni ili glavni potezi, koji se nalaze kod svih sličnih stvari; značajne crte; štamparska slova; posebna vrst.
Tyrann, gr. (č. tiran), samosilnik, nasilni gospodar; bijesni, okrutni čovjek, krvopija.

U

Ubi bene, ibi patria, l., gdje je dobro, tu je domovina.
Ubikacija, l., stan, boravak, na stanovitom mjestu (negdje).
Ubikvista, l. (p. ubiquista), zagovornik posvudašnjosti Isusa kao čovjeka; negdašnji doktor bogoslovlja, koji nije bio namješten ni na kakvom zavodu; čovjek, kojega je moći naći svagdje, kojemu je svagdje dobro.
Ubikviteta, l., posvudašnjost.
Uditore, tal., v. auditor.
Ultima ratio, l. (č. .... racio), skrajnje sredstvo, zadnje dokazalo.
Ultimatum, l., konačna odluka, zadnja poruka (koju stavlja neka država drugoj, što se smatra navještenjem rata, ako se ne prihvati).
Ultimus, l., kranji, posljednji, zadnji; AD ULTIMUM = do zadnjega.
Ultra, l., pretjeranost: s onu stranu, onkraj, nad, iznad.

Ultraliberal, l., pretjerani slobodoumnik.

Ultramonarhista, l., veliki, strastveni pristaša samovlade ili monarhije.

Ultramontanizam, l. (od ultra montanus, koji je preko gora, s onih strana Alpa). Ultramontanus bijaše u srednjem vijeku geografsko obilježje zemalja izvan Italije. U 19. vijeku geografsko obilježje zemalja izvan Italije. U 19. vijeku bijašeto krilatica slobodoumnih stranaka na katolike, koji su se borili protiv uvađanja nekršćanskih zakona. Po mišljenju slobodoumnika jest ultramontanizam struja u katolicizmu, koja ide za tim, ili koja teži za svjetovnom vlašću papinske stolice u Rimu. Ovu struju zagovaraju najviše Isusovci (jezuite). Protiv njih ustaju u novije doba, otkad je pala papinska svjetovna država, mnogi katolički svećenici među kojima su se nalazili naš veliki biskup Strossmayer i najbolji naš povjesničar kanonik Rački, koji hoće, da papa, kao glavar crkve, vrši samo duhovnu vlast itd. i da on odlučuje samo ucrkvenim pitanjima.

Ultramontanac, l., pristaša takove struje, ili pristaša neograničene pokornosti papi.

Ultra posse nemo obligatur, l., nitko nije dužan, da učini nešto, što ne može, ili da učini više nego što može.

Unifikacija, l., sjedinjenje, ujedinjenje.

Unija, l., sjedinjenje, savez.

Unicum, l. (č. unikum), jedino svoje vrsti, nešto posebno.

Unionista, l., pristaša sjedinjenja.

Unionizam, sjedinjenje, jedinstvo.

Unisono, tal., jednoglasno, skupno, u jedan glas, suglasno, skladno.

Unitarizam, l., jedinstvo, jednomišljenost.

Unitarci su članovi kršćanske sekte u Sjev. Americi, koji niječu presv. Trojstvo. Početnik ove sekte jset Teofil Linde g. 1774. i Priestley g. 1791. Potonji proganjan po oblastima u Engleskoj iselio se u Sjev. Ameriku, gdje je među protestantima dobio mnogo pristaša. Vjersko sjedište im je na sveučilištu u Cambridgu. Ima ih u Americi oko 80.000, u Engleskoj oko 70.000, a nešto manje u bivšem Erdelju.

Univerzalno, l., općenito, jedino, skupno, cijelo, za sve upotrebljivo.

Unkurabl, v. inkurabl (neizlječiv, nepopravljiv).

Unus pro multis, l., jedan za mnoge.

Urania, gr., muza zvjedoznanstva.

Un peu de maison, fr. (č. in pe de mezon), nešto malo domaći (domaće dijete).

Urbar, l., gruntovnica, popis starinskih povlastica; zakon, koji postavlja pravni odnošaj između vlastelina i njegovih kmetova.

Urbi et orbi, l., gradu (Rimu) i cijelomu svijetu podijeliti blagoslov (kako to čini papa).

Urgirati, l., nešto potraživati, požurivati.

Urin, l., mokraća.

Usque ad finem, l., do kraja.

Usus-Tyrannus, l. (č. uzus tiranus), običaj, moda je silnik, t. j. običaja se moraš držati.

Utile cum dulce, l., korisno s ugodnim.

Utilitarno, l., korisno, potrebno, hasnovito, što smjera na korist.

Utopija, gr., tlapnja, sanjarija; umišljena zemlja, gdje bi bilo sve u najboljem redu i gdje ima svega u izobilju; osnove, koje se ne mogu ostvariti.

Utopista, jest političar i društveni reforlmator, koji misli poboljšati i usrečiti svijet s fantastičnim osnovanama; sanjar.

Utrakvisti, l., su ljudi (narod), koji u jednoj zemlji oba zemaljska jezika govore; umjereni Husite, koji zahtjevaju sv. pričest pod obim prilikama. (U Češkoj).

Uvertira, v. ouvertura.

Uxor, l., zakonita žena.

Uzurpator, l., otimač.

Uzurpirati, l. (usurpirati), l., oteti, osvojiti, prisvojiti nekoje pravo n. pr. na prijestolje, zemlju itd.).

Uzus, l. (p. usus), običaj, navada, (naročito takav običaj, koji je već dugom uporabom postao zakonom).

V

Va banque, fr. (č. va bank), vrijedi banku, t. j. uložak vrijedi toliko, koliko imade u banki, u cijelu banku, ili igrati nesreću, opasno (na sreću — ostao propao).

Vacatia, l. (č. vakacija), odmor, oslobođenje, sloboda; sjednica; pristojba.

Vacantno, l., (č. vakantno), prazno, nepopunjeno.

Vacirend, l., bez posla, bez zanimanja, bez službe.

Vacuum, l. (č. vakuum), praznina, prazan prostor.

Vademecum, l. (č. vademekum), zapravo znači — idi samnom; knjiga, koja se sobom nosi (za žep) kao bilješka za upute; priručnik; spomenar.

Vadimonium, l., žaobina, natječajna jamčevina.

Vae soli, l., jao si ga samom; zlo po tebi, ako si sam.

Vae victis l. (č. ... viktis), jao si ga pobjeđenom. VAE MIHI = jao si ga meni! o ja nesretnik!

Vagabund, fr. (vagabond), skitnica, protuha, vucibatina.

Vakantan, l., nepopunjen.

Vakuum, v. vacuum.

Vala, tur., zaista.

Valete, l., oprost (s Bogom), oproštajna večera, zdravstvuj (kada se rastaje od prijatelja).

Valija, tur., upravitelj provincije (pokrajine) u Turskoj.

Valorizacija, t., vrijednost, ista ili jednaka vrijednost novca.

Valuta, tal., znači novčani sustav (metalna ili papirnata); stanovitu vrstu novca jednog novčanog sustava; u običnom shvaćanju; znači kod kovanoga novca odnošaj, u kojem stoji jedinica jedne vrsti kovanoga novca prema jedinici zlata i srebra. Ili u kratko — da li je n. pr. kruna ili dinar svagdje jednako vrijedna. To je pitanje valu-

te. (N. pr. uzmi u Zagrebu 1 kg govedine. U Beču ili Berlinu ne ćeš za isti novac dobiti istu količinu meša. Dakle ili manje ili više. Prema tome raste ili pada vrijednost krune ili dinaara, t. j. odnošaj (valuta) jedinice se mijenja.

Vampir, krvopija (životinja, a u prenesenom smislu i čovjek), vukodlak.

Vandalizam, prosto, surovo, razarajuće; bjesnilo; divljaštvo, koje sve uništuje. Ime potječe od divljega (staro-germanskoga) plemena, koje je putujući iz Afrike (g. 455. poslije Isusa) provalilo u Rim, gdje je 14 dana plijenilo po Rimu, te su tom zgodom ugrabljene sve dragocjenosti, uništene umjetnine i razoreni spomenici.

Varianta, l., nestalnost, što se često mijenja; drugi oblik nekoga teksta ili drugi način čitanja (iz drugoga rukopisa ili drugoga izdanja).

Variantno, nestalno, što se često mijenja, (razni način čitanja nekoga teksta; način igre, koja se od glavne igre udaljuje, razlikuje).

Variatio delectat, l. (č. variacio delektat) promjena čini veselje; različnost naslađuje.

Varieta, fr. (p. variété = varjete), raznovrsnost, različnost, svašta; odlika; razna predstava od glumaca, pjevača i plesača.

Variirati, l., (varirati), izmijeniti, promijeniti, preinačiti, biti različan, uklanjati se čemu, nepravilno rasti i padati.

Varijacija, l., promjena; razlika; mijena.

Vaspitati, rus., odgajivati, odgajati, podučavati.

Vastacija, l., pustošenje, haranje.

Vat, v. Watt.

Vaudevil, fr. (č. vodvil), mala, vesela igra s pjevanjem. V. opera.

Vazali, l., podanici, podložnici (zvahu se seljaci, kojima su u staro vrijeme velikaši davali u leno dio svojih imanja, te su u ratu i kod raznih svečanosti služili velikašima kao pratnja. Kmetovi nijesu imali svojih zemljišta, oni su morali obavljati sve poslove kod svojih velikaša. Kmet je imao pravo raspravljati samo sa svojim pokretnim dobrom). Države, koje stoje pod vrhovništvom druge koje vlade, zovu se vazalske države.

Vederemo, tal., vidjet ćemo.

Vegetabilia, l., rasline, biljke, v. animalno.

Vegetirati, l., rasti; životariti (kad mu zlo ide); živjeti na način biljke, biljevni život.

Vegeterijanac, l., koji se hrani isključivo bilinskom hranom.

Vehemencija, l., žestina, ljutost, naprasitost.

Vehementno, l., žestoko, burno, naprasito.

Veksacija, l., zadirkivanje, mučenje, zlostavljanje; dosađivanje (kad tko sili nekoga na neugodni posao).

Veleda, staronjemačka gatalica, proročica (u 1. stoljeću po Isusu).

Veleiteta, fr., (velleiteta), gola volja, bez moći za rad; slaba

volja; prolazna ili neostvariva želja; prolazna želja.

Vena, l., žila krvnica (modre žile pod kožom).

Vendetta, tal., krvna osveta (po istočnjački).

Veneričan, l., krvno bolestan (sifilis).

Veniam legendi, l., dozvola, da može čitati, predavati (n. pr. u sveučilištu).

Veni, vidi, vici, l., dođoh, vidjeh, pobijedih (ili došao sam, vidio sam, pobijedio sam. Cezarov lakonički izvještaj o boju u Maloj Aziji).

Venus, l. (grčka Afrodita), božica ljubavi i ljepote; (znači i najljepša i najsjajnija zvijezda jutarnja i večernja — Danica).

Ventilj, l., zračni zaklopac, zalistak; otvor za prozračivanje, odušak.

Ventilirati, l., čistiti, pročistiti, vjetriti, raspravljati.

Veranda, špan., otvoreni trijem, sjenica, hladovik, pridjelan nekoj zgradi.

Verbalno, l., riječno, usmeno. V e r b a l n i b o j, boj na riječi, riječkanje. V e r b a l n a i n j u r i j a, uvredljive riječi, riječju nekoga uvrijediti.

Verbalizam, l., usmena rasprava; rabiti nepotrebne riječi, beskorisno brbljanje; pusto pripovijedanje kod obuke, kojom se ne djeluje na razvoj duše i oplemenjivanja srca.

Verba movent, exempla trahunt, l., riječi pokreću, primjeri vuku; ne riječi, nego djela.

Verba volant, scripta manent, l., riječi lete, napisano ostaje; ili riječ je vjetar.

Verbovati, njem., snubiti, nagovarati, kupiti vojsku.

Verdikt, l., izgovor, izreka, rečenica.

Verfolgungswahn, v. paranoik i neurastenija (plaši se da ga netko progania).

Verifikacija, l., pregledanje, ispitivanje, odobrenje, ovjerovljenje (izabranih zastupnika).

Veritas, l., istina.

Veritas vitae, l. č. . . . vite), istina života.

Verizam, v. naturalizam

Vers, l., stih ili jedan redak u pjesmi.

Vertikalno, l., okomito, osovno.

Verva, fr. (p. verve, č. verv), zanos, polet; oduševljenje, žar, vatrenost (nekoga glumca).

Verzija, l., vijest, pričanje, glas, glasina.

Verziran, l., biti u nešto upućen, dobro uvježban.

Vestibulum, l., trijem, ulaz u kuću; predsoblje.

Veteran, l., star islužen vojnik; i drugi zaslužan muž,

Veterinar, l., živinar.

Veto, l., ja zabranjujem (pravo vladara, da neku po parlamentu zakonsku osnovu zabaci.

Vezir, tur., visoki državni činovnik u Turskoj; član drž. vijeća. Veliki vezir je predsjednik istoga vijeća (savjeta) i kao zamjenik sultana i ujedno ministar vanjskih posala.

Via, l., put, putem.

Viadukti, l., mostovi za željeznice preko suhe zemlje ili doline.

Via facti, l., (č. fakti), putem djelatnosti, samo po sebi, samo od sebe; glasom čina.

Vibrirati, l., titrati, drhtati, njihati.
Vic (vitac), dosjetka, šala.
Vice, l., na mjesto nekoga biti ili pod kim biti (n pr. viceban itd.).
Vice verza, l., u obratnom slučaju, uzajamno, izmjenično, protivno, okrenjeno, u protivnom slučaju, obratno, protivno.
Vicinalno, l., susjedno, pokrajno, seosko, općinsko, uskotračno).
Videant consules, l. (č. .... konzules), konzuli neka bi vidjeli ili drugim riječima, treba biti oprezan, osobito, da se državi ne nanese šteta.
Vidirati, l., vidjeti, posvjedočiti, da je vidio.
Vieux jeu, fr. (č. vje že), stara stvar (igra ili šala).
Vif, fr., živ, živahan; žestok, vatren; oštar, bistar.
Vigilanta, l., onaj, koji je budan, oprezan, noćna straža koja pazi (policajni uhoda).
Vignette, fr. (č. vinjete), uresna sličica, koja se kod štampanja meće na početak ili svršetak neke knjige također i na rub. Uopće sličice, koje se u štamparni kao ukras ili ures upotrebljavaju, cedulja od papira na boci priljepljena s napisom.
Vim legis, l., silu zakona.
Vindicirati, l., tražiti svoje natrag kao svoje.
Vindikacija, vlasnička tužba.
Vin d'honner, fr. (č. vendoner), počasno vino.
Vindobona, staro ime Wiena (Beča).
Vinea, fr. (p. vinée), dobra obilna berba. Talijanski znači = vinograd; obranbeni krov od opsjedanja ispod zidodera; kostimske slike iz 17. i 18. vijeka; prizori iz modernog pučkog života u veselom koloritu.
Vinjeta, v. vigneta.
Vinkulirati, l., svezati, obvezati, (zadužnicu); sputati putem ugovora suziti.
Virelaise, fr. (č. virleze = virleza), starofrancuski način pjevanja (dva kratka verza); vanderček (da svaki oko stola pjeva).
Virement, fr. (č. virman), okretanje (broda), doznačivanje i opterećivanje nekog duga; prijenos kredita ili neke svote iz jedne stavke proračuna u drugu; ili jednog financijalnog razdoblja na drugo.
Viribus unitis, l., sjedinjenim silama.
Virilista, l., koji imade po svom položaju i porezu pravo biti članom kojega odbora ili parlamenta, bez da bude biran i izabran.
Virtualno, l., krepko, hrabro, snažno, imućno, prema djelatnoj snazi i moći; prema znamenitosti; prema pojmu; što je sposobno za djelovanje, mogućno.
Virtuoz, fr., umjetnik, majstor u svom umijeću (na kojem glazbalu), izvrsnik.
Virus, l., otrov, koji u bakcilu razvija bolest.
Vis-a-vis, fr. (č. vizavi), naproti, suprot, s druge strane, preko puta.
Viseći dugovi, prema njemačkom: »Schwebende Schulden« — bolje da se kaže prelazni, kratkotrajni dugovi; dugovi bez zaloga. Tako isto i »viseće pitanje«.

Vis legis, l., moć zakona.
Vis major, l., viša sila, neodoljiva sila, kad vladaju izvanredne prilike, protiv čega se ne da rad ti, n. pr. rat, tuča, oluja, buna.
Vis maksima, l., najviša vlast.
Visum, (č. vizum), predočenje, uvid, dozvola, potvrda putne isprave po višoj oblasti (ili konzulatu).
Vis unita fortior, l., sjedinjena snaga je jača.
Vitalno, l., životno, što se odnosi na život.
Vivat, floreat, crecat, l., (č. .... kreskat), neka živi, cvate i raste.
Vivat sequens, l. (č. sekvens), živio slijedeći ili namjesnik (slični).
Viveur, fr. (č. viver), veseljak, raskošnik.
Vivisekcija, l., razuđivanje, paranje žive životinje (u znanstvene svrhe).
Vizija, l., tlapnja, utvara, priviđenje; kad nam se koji budući događaj ili odsutne osobe, pa i vrhunaravna bića tako predstavljaju, kao da ih gledamo.
Vizirati, l., nišaniti na što, na oko uzeti, tačno gledati; izmjeriti sadržaj lagva.
Vizita, fr., posjet.
Vizum, v. visum.
Vodvil, v. vaudevil.
Vokal, l., samoglas.
Vokalna, l., g l a z b a, glasovno pjevanje, (za razliku od instrumentalne glazbe).
Volapük, engl., svjetski jezik, ili neki međunarodni jezik, o kom se radilo, da se uvede, ali danas se rabi esperanto.
Volens nolens, l., hoćeš ne ćeš, pod moraš.
Volomit, je spoj volframa i ugljika, te je najtvrđa masa, tvrđa od dijamanta i podesnija, jer mu se ljevanjem može dati oblik kakav se hoće. Rabi se za rezanje stakla.
Volonter, fr. (p. volontair), voljni; dragovoljan, dobrovoljac (vojnik ili đak); znači i netko, koji je bez gospodara dakle bez posla).
Volt, kada struja kraj otpora od 1 Ohma u jednoj sek. razvije 10¼ kub. centm. praskavog plina, ili to je napetost koja kroz otpor 1 Ohm šalje struju jaku 1 amper. Radnja, što ju obavi struja s jakošću od 1 Ampera i napetost od 1 Volta je Voltamper ili Watt. V. Watt.
Volte-face, fr. (č. volt-fas), obrt, okret; preokret. Smjesta se okrenuti proganjajućem neprijatelju, te mu se moraš oprijeti.
Volumen, l., objam, opseg, množina, veličina tijela.
Volumus videri, l., hoćemo, da nas vide.
Voluntas legis, l., volja zakona.
Votant, l., glasač; član sudbenog senata.
Votirati, l., dati svoj glas, privolu, dozvolu; nešto odobriti, doznačiti.
Votum, l., davanje glasa, izborni glas, sud. potvrda.
Votum consultativum, l. č. ... konzulativum), savjetujući glas, (t. j. mnijenje dano na nečiji upit).

Vox clamantis in deserto, l. (č. voks klamantis in dezerto), glas vapijućega u pustinji.
Vox populi, vox dei, l. (č. volks), glas naroda, glas Boga.
Vrsta, ruska mjera za dužinu = 1 klm. 66 m.
Vrzino kolo, v. Grabancijaš.
Vulgaran, l., prost.
Vulgarno, l., pučki, obično, svakidanje, opće poznato.
Vulgo, l., uopće, javno, obično, svaki dan; opće poznato pod stanovitim imenom (N. p. netko se pozna pod drugim imenom).
Vulkan, l., vatrometni brijeg.

W

Watt. Jedinica za mjerenje efekta je 1 Voltamper ili Watt. V. volt. Električna struja rastavlja vodu u njezina počela; kisik i vodik. To su dva plina. Ako ih u nejednakom omjeru pomiješamo, dobijemo smjesu, koja se zove plin priskavac, jer izgori uz velik prasak, kad ga se zapali. Čim više struje ulazi u vodu, tim se više razvija praskavca. Snaga (energija) se struje mjeri po tom, koliko je plina praskavca u jednoj minuti struja načinila. Stuja (jakost struje), koja u jednoj minuti načini 10¼ kubičnih centimetara plina prskavca mjeri se sa 1 AMPER. Ova snaga nailazi i na otpor, koji zaustavlja snagu, ili ju oslabljuje. Tako imade i otpor svoju mjeru. Za dulju žicu treba više struje nego za kraću, tako isto za debliu treba više struje nego (od iste duljine) za tanku. Zatim srebro bolje propušta struju nego bakar, a ovaj opet bolje nego li zlato ili željezo. Bakar vodi 5½ puta bolje nego željezo. Za mjeru svim tim otporima uzima se nit od živog srebra ili otpor stupca žive, koji ima prorez od 1 četvorni mm, a duga je 106 cmt. Ta se mjera zove 1 OHM. Ako dakle struja kraj otpora od 1 OHMA razvija u jednoj minuti 10¼ kub. cmt. praskavca (1 Amper) ova se napetost ili elektromotorna sila zove 1 Volt. Struju od 10 Volta naše tijelo niti ne osjeća. Od 100 Volta već neugodno djeluje, a od 1000 Volta ubija čovjeka. Žarulja od 16 svijeća treba struju od 110 do 120 Volta. (Takovih svijeća, kojih ide 12 kom. u 1 kgr.). Sprava, koja pokazuje kazalom elektromotornu silu u voltima zove se »VOLTMETAR«. Jakost struje od 1 Ampera i napetost od 1 Volta zovemo 1 Volamper ili 1 Watt. (Ime dadoše na uspomenu i počast velikom engl. fizičaru i tehničaru Jamesu Wattu, obretniku parnoga stroja). Stara jedinica efekta bila je» konjska sila«, koja se prama watta odnosi ovako: 1 mkg (metarkilogram) t. j. sila da digne u sekundi 1 kg. 1 mt. visoko = 9·8 watta (ili okruglo 10 vatta = 1 kilogrammetar); 1 konjska sila = 75 mkg. t. j. sila da digne 75 kg. u sekundi 1 mt visoko = 736 vatta. Jedinica za efekt od 1 »vatta« je premalena, pa se uzima radnja od 1000 vata u sekundi = 1 kilowatt = 1·36 konjske sile = 102 kilogrametra, ili — kilovatt je za trećinu veći od konjske sile ili 1 konjska sila = ¾ kilovatta. Kad se čuje, da parni stroj ima snage od 10 konjskih sila, to će reći, da sila vruće vodene pare pomoću toga stroja, te izvršuje u svakoj sekundi radnju od 750 metarkilograma (75×10). Kaže se konjska sila, jer se uzima da konj može toliku radnju (t. j. 75 metarkilograma) snagom svojih mišica u svakoj sekundi izvršiti, ako radi šest sati, t. j. da konj povuče u 1 sekundi 75 kg. za 1 mt. Ako koja sila pomoću stroja izvršuje u svakoj sekundi 10 milijuna erga, onda ima taj stroj efekt od 1 »DŽAULA«. To je najveća jedinica efekta, to je jednako 1 watt. Jedan watt energije = 1 svijeća.

Wichtig, njem., (č. vihtig), znamenit; praviti se vihtig ili praviti se važnim.

Z

Zahira = Zaira, tur., žito za hranu; hrana.
Zefir, gr. (p. zephyr), blagi večernji povjetarac, lahor; laka tkanina.
Zelota, gr., gorljivac, strastveni pristaša.
Zelotizam, slijepa, strastvena revnost ili gorljivost (osobito u vjerskom pogledu).
Zenit, arap., najviša točka na nebu nad našom glavom (ili kad nam je sunce upravo nad našom glavom, ili kad nam je sunce upravo nad glavom); tjemenjača.
Zero, tal., ništa, ništica.
Zevs, glavni grčki bog.
Zionizam, č. njem. cionizam ili zapravo sionizam ili sijonizam, dolazi od gore Sijon (sveto brdo ili Davidov grad). Prvobitno je značilo najviši jugozapadni brežuljak jeruzalemski, gdje je stajao hram Salamonov. U novije doba jest cionizam težnja jedne struje među Židovima, da se raštrkani po svim zemljama osvijeste i priznadu kao poseban židovski narod a ne tek vjeroispovijest. Cionište oštro pobijaju one Židove, koji vele, da su Hrvati, Srbi, Nijemci itd., ali samo Mojsijeve vjere. Cionisti imadu konačni ideal, da u svojoj staroj domovini Palestini stvore novu svoju autonomnu državu, koja je međutim već i ostvarena. Cionizam (ova riječ) predstavlja nešto historijsko, neki ideal prošlosti, sadašnjosti i budućnosti.
Zizania, l. kukolj.
Zona, gr., pojas.
Zoologija, gr., životinjstvo.
Zoofarmakologija, gr., nauka o lijekovima za životinje.
Zos, v. sauce.
Zulum, tur., nasilje, nepravda.